GRAZIA DELEDDA

DE SCHULD VAN ANDEREN

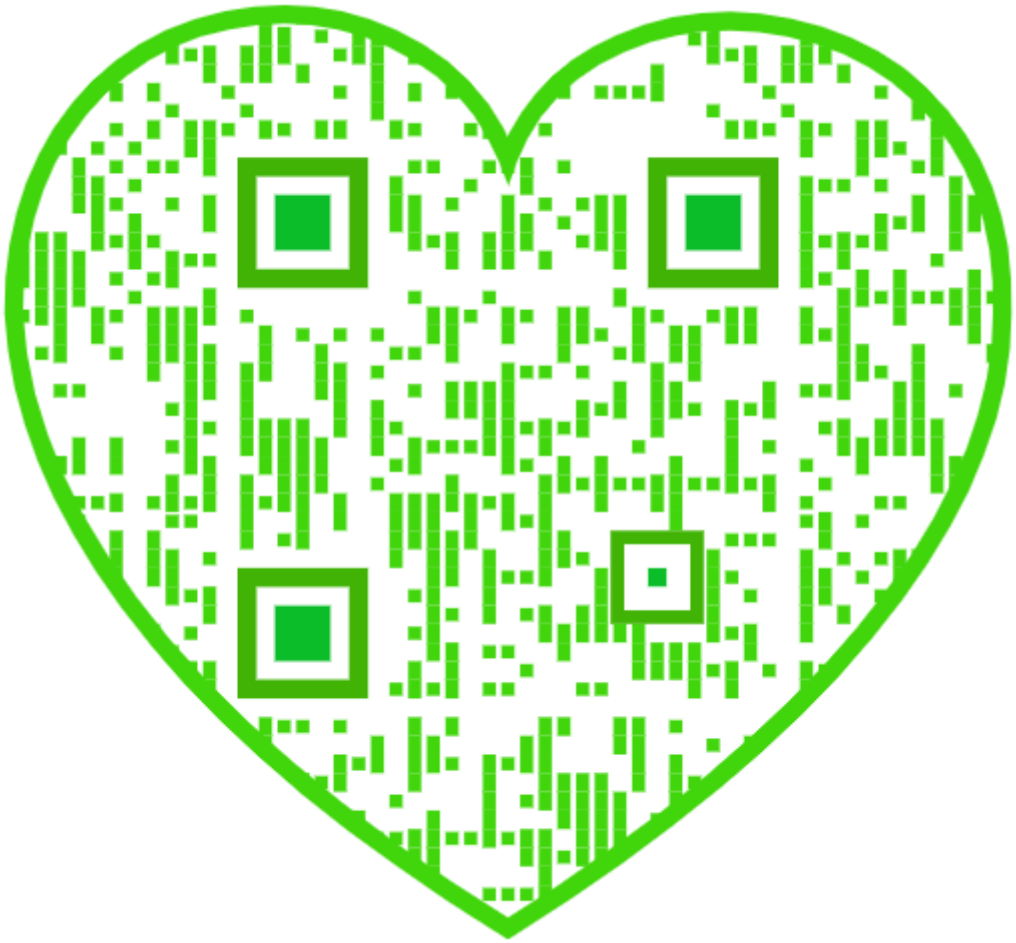

DE SCHULD VAN ANDEREN

DE SCHULD VAN ANDEREN

DOOR

GRAZIA DELEDDA

Uit het Italiaansch vertaald door
E. A. KEULS - SCHUUR

SCHELTENS & GILTAY AMSTERDAM

EERSTE DEEL.

I.

Pater Zironi, de laatste monnik, die tusschen de bouwvallen van het klooster van Monte Nieddu was achtergebleven, daalde op zijn gemak het boschpaadje af om levensmiddelen te gaan halen, daar niemand er meer aan dacht ze hem daarboven te brengen.

Iedereen meende thans, dat de overblijfselen van het klooster reeds gesloopt waren op bevel van een speculant, die de bosschen van Monte Nieddu liet kappen; tot voor eenige maanden slechts had zich een herder het bestaan herinnerd van broeder Girolamo, nog levend en kwiek als een hagedis tusschen de puinhoopen, en was nu en dan bij dezen komen misdienen, waarbij hij hem ten geschenke een kom gestremde melk of een stuk wrongel gewikkeld in affodil bracht; maar in den laatsten tijd waren ook de herders uit het bosch verjaagd en het regenachtige, winderige voorjaar had schaarschte gebracht in het klooster.

Pater Zironi kweekte in zijn tuintje aardappelen, uien en andere, fijne groenten, die bij iederen windzucht trilden en zwiepten, maar olie en brood? Zelfs Sint Franciscus had olie en brood niet versmaad.

En hij was op weg gegaan met een stuk linnen voering als reistasch en op de doorgeloopen sandalen, die van eikenbast leken en te wijd waren geworden voor zijn vermagerde voeten, zwart en knoestig als verdroogde wortels.

Weldra waren zijn voeten, zijn sandalen en de rafelige zoom van zijn pij nat van dauw; de morgenlucht verfrischte zijn beenig, ruig gezicht, druppels mist fonkelden in het grijze baardje, dat was als mos op een rots; en ook de groene oogjes onder de borstelige wenkbrauwen fonkelden als glimwormpjes onder de haag.

Die frischheid en dat licht doordrongen hem geheel; hij bleef staan op een hoogte, keek naar boven, keek naar beneden en zeide luid goedkeurend:

— Zeer goed! Zeer goed!

Hij prees het werk van den Heer, den schoonen lenteochtend. Boven de roerlooze groene kruinen der hooge boomen gleden witte en rose wolkjes voorbij; nu en dan toefde er een boven een donkere rotspunt als een vergeten sluier en deze stemming van vergetelheid en verlatenheid hing over het gansche groene en frissche landschap en over den wat neveligen blauwen hemel. Niets en niemand had haast daarboven; zelfs het fluiten der merels en de kreten der valken klonken langzaam en rustig.

Vooral de verten wekten de bewondering van den monnik; de groene door de zee omsloten weide bezaaid met witte hoeven tusschen de mastikboomen en achter de heuvels van donkere rotsen, die als een reeks fantastische vestingen oprijzen tusschen de kust en het midden van het eiland, Monte Albo als een blauw schip tusschen

de roze nevels van den horizon en rechts te midden van het goud der zee de violette pyramide van het eiland **Tavolara.**

Maar een menschelijke gedaante verbrak de eenzaamheid en hij rukte zich los uit zijn beschouwing. Het was een bejaarde vrouw met een zwarten doek over het hoofd en zij was bezig geneeskrachtige kruiden te verzamelen; zij had reeds haar schort vol en een bedauwden bos in haar hand, dien zij, telkens als zij er een takje aan toevoegde, vroom kuste. Toen zij den monnik zag, bleef zij verbaasd staan.

— Ja, ik leef nog! Hoe gaat het, Andriana?

— Ze zeiden, dat u naar het klooster van Fonni was gegaan en nog verder!

— Die dag zal ook komen! En hoe staat het in de wereld?

— Zooals het kindje Jezus beveelt, beste broeder Zironi!

— En uw tante, de oude Sirena, leeft zij nog? En Bachisio Zanche, haar meester, hoe maakt die het?

De vrouw wees op haar kruiden.

— Die zijn voor hem. Hier heb ik zeeajuin, wolfsmelk en Duitsche brem, nu ga ik nog glaskruid zoeken. Hij heeft het aan de nieren, Bakis Zanche, en het is ernstig met hem gesteld. Misschien sterft hij, alleen en verlaten als een oude bulhond. Hij heeft al drie dagen geleden getelegrafeerd aan zijn zoon Andrea, die op het Vasteland is voor den militairen dienst en nog is die er niet. Alleen mijn tante, de arme oude dienstmeid, zorgt voor Bakis Zanche.

— Arme oude Sirena! — zeide de broeder met een

ondeugend lachje. — Straks zal ze wel erven, als hij dood gaat! Hoe lang is ze bij hem in dienst?

— Veertig jaar, geloof ik, God zij geprezen.

— Hij zij altijd geprezen. En de vrouw van Bakis? Zijn ze nog altijd onverzoend?

Maar de vrouw klemde de lippen opeen en beduidde hem met den wijsvinger te zwijgen. Zij wist niets, zij bemoeide zich niet met andermans zaken. Hoogstens beklaagde zij haar naaste.

— Arme Bakis, arme familie; Gods wil geschiede. Hij geeft het goede, Hij geeft het kwade; en we zijn hier op onzen doortocht als op dit pad.

— Zoo is het, vrouwtje, vaarwel.

En, nadenkend geworden, vervolgde de broeder zijn weg zonder zich verder op te houden; maar bijna aan den voet van den berg gekomen, onder een rotsblok, waar volgens de legende Sint Franciscus zich heeft opgehouden tijdens een reisje naar het klooster van Monte Nieddu, stond hij stil en haalde uit zijn mouw zijn ontbijt te voorschijn: twee gepofte aardappelen, rimpelig en nog met asch bedekt. En terwijl hij ze afknabbelde, heel langzaam, met de voortanden, want kiezen bezat hij niet meer, schudde hij het hoofd naar eene zijde en dacht na.

— Ja, zoo is het, we zijn op onzen doortocht. Maar moeten we daarom alles ernstig opnemen of om alles glimlachen? Wat is goed en wat is kwaad?

Sinds jaren, namelijk sinds hij in Cagliari student in de rhetoriek was geweest, wierpen deze vragen licht en schaduw over zijn eenzame ziel. Hoeveel boekjes had hij geraadpleegd om ze op te lossen! En hij raadpleegde er nog! Kijk, nu haalde hij er weer twee uit zijn mouw,

donker opgerold als dikke sigaren, met een lucht van knoflook en muizen; hij ontrolde eerst het eene, dan het andere, legde ze op elkaar, rolde ze op in tegengestelde richting om ze plat te doen blijven; daarna haalde hij uit zijn mouw een beenen brillehuis, waarop een bergschaap tusschen twee varens was uitgesneden, en uit het brillehuis een bril, waarvan een glas was gebroken.

De merels floten in den mastikboom boven op de rotsblokken en hij, klein en donker als een mier in de wijdheid van het landschap, las *De Eenzame Musch* en las de *Fioretti,* nu en dan met den vinger op het boekje kloppend en knikkend om de dingen, die hij las, goed te keuren.

„Kort van duur is het genot van dit leven, maar het leed, dat er op volgt, is eeuwig; gering is het leed van dit leven, maar de heerlijkheid van het andere is eindeloos....."

„Derhalve is het een teeken van groote liefde, wanneer de Heer Zijn dienaar in deze wereld zwaar straft voor al diens tekortkomingen, opdat hij niet gestraft worde in de andere....."

Maar de schorre kreet eener kraai deed hem de oogen opslaan over den bril heen, die op zijn neus was gegleden; het leek een menschelijk geluid, spottend en toch klagend en hij antwoordde hardop:

— Dadelijk! Dadelijk!

Hij stopte alles weer in de mouw en hervatte zijn weg. Hij ontmoette telkens menschen, herders, die te paard naar boven gingen, arbeiders, die bij het houtkappen werkten, jongens, die gingen sprokkelen, en allen bezagen hem nieuwsgierig en een enkele groette hem.

— Pater Zirò, leeft u nog?

— Pater Zirò, zal ik uw tasch dragen?

De jongens bespotten hem uit de verte en hun mooie donkere oogen schitterden van ondeugendheid.

— Nu gaan wij naar het klooster en stelen al uw voorraad!

Hij antwoordde allen met eenigszins schertsend zegenende gebaren.

Lager op den weg naar de kust wierp een oud vrouwtje, dat in de rivier ging wasschen, een geldstuk in zijn linnen lap.

— God zal het u vergelden, vrouw.

De oude was doof en meende, dat hij naar Bachisio Zanche informeerde.

— Ja, ze zeggen, dat hij op sterven ligt; het is ernstig.

Toen richtte de broeder zich, in plaats van door het dorp verder te gaan, naar het noorden, naar de hoeve van Zanche; soms hief hij het hoofd op meenend nog het gekrijsch der kraai te hooren en dan knikte hij ja, ja. Ja, een schaduw lag over den vrede van dezen mooien Meimorgen; ja, ja, de oude kraai, de dood, eerbiedigt zelfs de lente niet.

Welnu, de kruidenzoekster heeft gelijk: God zendt het goede en zendt het kwade; wat kunnen wij anders doen dan berusten? Toch ging hij voort de boekjes in zijn mouw te betasten en herhaalde nu eens de dingen uit het eene, dan die uit het andere, terwijl de punt van den lap met het geld der oude vrouw tegen zijn knie bengelde. Zijn overpeinzingen beletten hem echter niet om zich heen te zien en van de dingen te genieten, als zag hij ze voor de eerste maal. Aan weerszijden van den weg, die

geel was van stof en zon, golfden de mastikboomen, het blauw en wit van den hemel weerkaatsend; van verre kwam een geur van bloeiende boonen en de bromvliegen en de bijen gonsden om de violette poleien; een hond blafte op een hoogte, een andere antwoordde van de heide; een zwart veulen hield op met zuigen om zijn fijnen kop tusschen de pooten zijner moeder te steken en keek peinzend met de glanzende oogen, die het landschap weerspiegelden. Hoe mooi was alles! En zie daar tegen de donkere tint van dien vierkanten wijnberg de gele stippen der eerste knoppen: het donkere groen der heide omgeeft den wijnberg en midden in het groen zwaaien de rossige koeien langzaam haar staarten van de eene zijde naar de andere als een doorzichtigen waaier. Maar reeds vertoonen zich de sporen van den mensch: geelachtige hoopen vuilnis en een beetje vuil water.

Het korte pad tusschen den wijnberg en den grooten weg kwam uit tegenover een ouden muur bedekt met mos en grassen en zoo hoog, dat daarboven ternauwernood de roode lijn kwam te zien van een dak achter op het erf. Zoodra de monnik de buitendeur openduwde en het ruime, steenachtige, door loodsen omgeven erf betrad, waarop de deuren en vensters van een laag donker huis uitkwamen, vervulden gekrijsch en geschreeuw de binnenplaats; de goudgetinte hanen, die graan pikten tusschen een hoop afgedankte ploegijzers en wielen, gingen te keer als wilde vogels; van den houtstapel fladderden een gekortwiekte valk en twee tamme kraaien omhoog en onder het verst gelegen afdak sprong een rossige hond, woest als een leeuw, zich op zijn ach-

terpooten verheffend, zoo ver naar voren, als zijn ketting toeliet.

— Wat is er dan? We zijn toch christenen? — zeide de broeder tot hem met een vriendschappelijk gebaar, maar het geblaf van den hond bleef door de eenzaamheid van de hoeve weergalmen. Eindelijk verscheen voor een raampje het gebruinde gezicht eener vrouw met dikke vooruitstekende lippen en groote oogen, waarvan het wit blauwachtig was getint; zij wenkte den broeder te wachten en kwam naar buiten met haar schort vol. Nadat zij de kiemende aardappelen in zijn lap had geschud, keek het oude mannetje haar knipoogend aan:

— Ik ben gekomen om je meester te spreken.

— Dat dient tot niets, hij wil zelfs de knechts niet zien.

— Daar heeft hij gelijk in, dan blijven ze aan het werk. Ga hem maar eens zeggen, dat broeder Girolamo van Monte Nieddu er is.

— Dat dient tot niets, hij heeft den pastoor van San Teodoro ook niet willen zien.

— Probeer het maar, mijn dochter. Als hij neen zegt, zegt hij neen.

De meid gebruikte niet veel woorden; zij ging met haar geluidloozen tred naar binnen en het duurde lang, eer zij weer verscheen.

— Nu slaapt de meester, maar tante *) Sirena verzoekt u in de keuken te komen.

De broeder ging naar binnen, zoo ver mogelijk van

*) Bejaarde menschen worden op Sardinië oom en tante genoemd.

den hond blijvend, die zich met hijgende flanken in de zon had neergevlijd en niet meer blafte, maar zijn met bloed doorloopen oogen opensperde; hij zette zich op een bank met hooge rugleuning tusschen de stookplaats en het venster en keek om zich heen.

Alles was rustig en ordelijk in de ruime, donkere keuken met de rieten zoldering gesteund door drie bogen van ruw metselwerk, die er iets kerkachtigs aan gaven; de oven beladen met koperen kannen, fleschjes en kandelaars stelde het altaar voor; de vlam in de stookplaats, die gevormd werd door een in het midden van den vloer bevestigde plaat van graniet, scheen uit den steen zelf op te schieten en de rook, die in zuilvorm ontsnapte door een gat in het dak, geurde naar wierook en boven de bank lag nog een zwart ingebonden psalmboek dik van heiligenplaatjes, dat Bakis Zanche iederen eersten Zondag van de maand gebruikte om de psalmen te zingen bij de mis in Sint Pieter met de Beeltenissen.

De gebruinde meid verdween weer, maar na eenige oogenblikken kwam de oude Sirena zelf.

— God zij geprezen.

De broeder stond op met het boek in de hand.

De oude vrouw leek een reuzin. De schaduw van haar hoofddoek teekende een soort masker af op haar vierkant, hard en onbeweeglijk gezicht; maar de blauwe oogen met de zwarte pupillen schitterden in die schaduw, vol leven, trotsch en dreigend.

— Gaat u zitten. Welke wind voert u hierheen?

— De lentewind, die eetlust geeft. Hoe gaat het met den zieke?

De oude vrouw bukte zich om met haar beenige, licht

bevende handen het vuur op te rakelen; haar rood en wit gestreepte rok was zoo stijf en wijd, dat hij op den vloer om haar heen een opgeblazen ballon vormde. Na een oogenblik zwijgen antwoordde zij:

— Vandaag gaat het beter; hij is bijna genezen tot ergernis van degenen, die hem kwaad wenschen. Als iemand er u naar vraagt, zegt u dan maar, dat hij voor ditmaal gerust kan zijn.

— Ik heb nooit voor afgezant gespeeld, tante Sirè! Noch voor afgezant noch voor spion.....

De vrouw was op het punt te antwoorden, toen het gezicht der jonge dienstbode in de opening der slechts half gesloten deur verscheen.

— Tante Sirena, de meester is wakker en wil den broeder spreken.

Toen wenkte de oude vrouw hem haar te volgen en sprak niet meer, als waren de bevelen van haar meester heilig. Zij liepen een lange, smalle gang door, waarop de deuren der kamers uitkwamen. Aan het einde daarvan onder een hoog door een ijzeren kruis gesloten raam in een door een olielampje verlichte nis leidde een kleine zwarte Sint Isidorus, in het rood gekleed als de Sardinische boeren, twee met bloemen en vruchten bekranste ossen en in eene hand hield hij een bos aren. Hij was het afgodsbeeld der familie Zanche; een tegen den wand onder de nis geplaatste ouderwetsche bank, glimmend door langdurig gebruik, vertelde, hoe de bewoners van het huis voor het beeld plachten te bidden: en de oude Sirena boog het hoofd in het voorbijgaan alvorens de deur van haar meester te openen. Een reuk van was, van geneesmiddelen en vruchten kwam uit de kamer vol

heiligenbeelden, brandende lampjes en volle zakken en verlicht door een raam, dat uitzag op de heide achter het huis; in het houten ledikant trachtte de zieke op te staan, zijn kolossale, gespierde en harige beenen buiten de deken stekend en de donkere handen steunend op het linnen laken.

— Baas Zanche! — riep de broeder, terwijl de meid toesnelde om haar meester weer neer te leggen en toe te dekken, terwijl deze tegenspartelde en steunde, met den dikken hals en het breede gezicht blauwrood gezwollen tusschen lange, verwarde grijze haren.

— Ik voel me best, — riep hij met de vuisten tegen de borst der meid duwend en zijn levendige donkere oogen op den broeder richtend. — Ik wil niet wegloopen, hoor, ik heb genoeg geloopen, maar ik heb het warm, doodelijke ellende, het is of ik aan het oogsten ben.

Weer stak hij zijn reusachtigen voet uit, maar de broeder stond gereed om dien weer toe te dekken.

— Kalm, kalm, baas Bakis!

— Gaat u dan zitten! Groeien doet u toch niet meer. Wat bent u oud geworden! Ja, de tijd gaat voorbij, je kunt hem niet vastbinden als een veulen!

De broeder ging zitten en vatte zijn hand.

— Wat voelt u nu, dat u die hand zoo stijf vasthoudt? Ze is warm, zeker, maar ben ik niet altijd kokend heet geweest, mag die me slechtgezind is een kogel door de lever krijgen!

— Stil! Houd op met die verwenschingen.

Maar de zieke werd steeds onrustiger.

— Waarom zou ik nu koud moeten zijn? Om wat pijn in de lenden? We hebben al zooveel pijn gehad, in de

lenden, in de zij, in het hoofd en we zijn nog niet gebarsten. Kom, oude vrouw, ga heen, — schreeuwde hij, — ga spinnen in de keuken en laat niemand binnen.

En terwijl de oude vrouw zijn dekens instopte en zijn pols betastte, waarbinnen werkelijk een bruisende beek scheen te stroomen, trok hij de knieën op en er vormde zich een kleine berg op het bed.

— Al drie dagen is hij zoo, — zuchtte de vrouw. — Zeker, ik ga al. Als u sterft, ga ik nog niet dood.

— Loop naar den drommel! Jij gaat niet dood, neen, jij bent vuurvast, zoo oud als de weg. Welnu, — zeide hij, toen de meid weg was, — hebt u het kruisbeeld, broeder Zironi? Ik wil biechten. Eindelijk is hij er, die rekel van een dood!

— Wat is dat nu voor een manier van spreken? Als u zoo doorgaat, neem ik u de biecht niet af, hoor, — zeide de broeder, een klein metalen kruisbeeld uit zijn mouw halend.

Toen verbleekte Bakis Zanche en trachtte tot kalmte te komen, maar te midden van den golvenden baard trilden zijn vale lippen en van zijn harige borst en van zijn armen dik als boomstammen steeg nog sterker de koortslucht op, een hitte, die zich door de gansche kamer scheen te verspreiden.

De broeder steunde den elleboog op het bed, het oor op de hand en begon het biechtformulier uit te spreken; een bromvlieg tikte tegen de stoffige kleine ruiten en in de verte trilde het gefluit van een koolmees. De wereld was ver, ver en schoon onder den lentehemel en de oude grondbezitter lag met neergeslagen oogleden te hijgen als een verslagen reus, het verleden voor zijn geest roepend

en zich slechts vernederend voor den broeder, die bemiddelaar was tusschen God en hem.

— Mij mijn doodzonden herinneren, zegt u? Wie herinnert zich die? Ik heb ze allemaal begaan, groote en kleine; ik voel ze zwaar als steenen op mijn hoofd. Maar nooit heb ik aan het bestaan van God getwijfeld; hij moge mij straffen, als ik lieg; hij moge mij straffen in het andere leven, zooals hij mij in dit gestraft heeft.....

Toen hij al zijn overtredingen van de geboden gebiecht had, zeide de priester zacht:

— Nu moet ik nog een pijnlijk onderwerp aanroeren, maar het is noodzakelijk. U hebt één groote zonde..... baas Bakis, u weet.....

Toen schudde Bakis Zanche zich weer en trachtte op te staan, zijn gezicht vertrok zich in een uitdrukking van woesten hoon.

— O, beste broedertje, daar heb ik geen berouw over! Als God ziet en rechtvaardig is, zal Hij mij op den oordeelsdag met die geschiedenis niet aankomen. Nu dan, vervloekt allemaal, laat u mij spreken. Ik was twintig jaren ouder dan de vrouw, dat is waar, maar wist ze dat soms niet, die landloopster? Trouwens ik was sterk, ik leek een reus; waar was het ongetemde paard, dat ik niet besteeg? Dat kan de pachter van mijn land bij Santa Maria a Mare getuigen, die is mijn zoogbroeder, dat kan Sirena getuigen, dat kan iedereen getuigen; ik leek een sterke jonge leeuw. En vatte ik niet den stier bij de horens? En dan, de vrouw wist het. Waarom trouwde ze me, als ze geen brave vrouw wilde blijven? Maar ze was een landloopster, zoo een, die kruiden gaat zoeken en hout sprokkelen. Ze had huis noch vaderland, ze was

de dochter van een meid en als meid moest ze eindigen. Dat is mijn dwaling geweest, broeder, zoowaar moge de bliksem mij treffen, dat mijn doodzonde, dat ik geen vrouw van mijn stand getrouwd heb. Maar ik was een man met een hart. Mijn eerste vrouw, Anna Rosa Manunta, ja, dat was een echte vrouw, van mijn stand, aan mij gelijk; zij bouwde mijn huis op, maar zij had een gebrek, zij gaf mij geen kinderen. En na haar dood bleef ik alleen in dit groote huis, waar een vrouw zoo noodig was als een waakster bij den wijnberg. Ik zou mij tevreden hebben gesteld met Sirena, die al jaren hier was en die eigenlijk mijn eerste vrouw was geweest. Zeker, ik zou met haar tevreden zijn geweest en haar getrouwd hebben, ook al had ik haar niet meer lief, om met haar onze zonde te boeten. Ik vloog als een leeuwerik naar de lijm en trouwde met een arm meisje, een arme dochter van knechts en hief haar tot mij op. Maar zij was ook stil en ook vroom; dat misleidde me. Daarom zei ik later tot mijn zoon Andrea: pas op voor vrouwen, die ernstig lijken, die zijn nog slechter dan de andere. Daarom koos hij als verloofde een meisje van een opgewekt, zorgeloos en lachend karakter, mogen ze gezegend zijn; u kent haar, broeder Zironi: het is Vittoria Zara, de dochter van mijn bloedverwante Pietrina. Met Pietrina hebben we het nooit kunnen vinden, maar Vittoria is een goed meisje, vroolijk als een leeuwerik in het veld, mogen ze gezegend zijn, zij en mijn Andrea. Welnu, — ging hij voort, terwijl zijn gezicht, dat was gaan stralen van vreugde, toen hij over Vittoria sprak, zich weer verduisterde bij de gedachte aan de andere — de vrouw, laat het ongeluk haar te pakken krijgen, bleef twee jaren braaf

en volgzaam, ze was zacht en schuchter, ze gehoorzaamde zelfs Sirena. Mijn zoon Andrea werd geboren en toen leek de hoeve een betooverd oord; alles ging goed, ik had geen vijanden, ik haatte niemand. Het was, of de duivel ons vergeten was. Iederen eersten Zondag van de maand ging ik naar Sint Pieter met de Beeltenissen om de psalmen te zingen en ik zei: de Heer zij geprezen om zijn genade jegens een zondaar als ik ben.

„En zie, de kleine Andrea was twee jaar en sprong als een geitje en klapte in de handen telkens als hij een paard zag en dan wilde hij er op klimmen, toen ik op een goeden morgen uit Sint Pieter terugkeerend een vriend tegenkwam, die tot mij zeide:

„— Luister naar mijn woorden, Bachisio Zanche; jaag je jongsten knecht weg van je hoeve, jaag hem weg als een schurftigen hond en sluit de schutting goed af.

„— Waarom? Is hij een dief? — vroeg ik. Maar de vriend wilde niets meer zeggen en het was, of zich een herfstwolk over mijn hoofd legde. Hoe lang heb ik met woede gespied, maar altijd zwijgend zooals het een sterk man betaamt! Ik ontdekte niets, tot Sirena mij op een dag verklaarde, dat zij wilde heengaan zonder reden op te geven. Mijn vrouw was zwanger, nog stiller en huichelachtiger dan te voren. Ach, de duivel was ontwaakt en sloop om mijn huis. Ik beval Sirena te blijven en vroeg niet verder. En op een dag zei ik, dat ik naar Terranova ging om een paard te koopen en in plaats daarvan verborg ik mij als een dief achter mijn huis en wachtte. Al mijn zonden heb ik in dat uur van angst geboet! Ik krabde de aarde met mijn nagels als een paard en het kwijl liep me uit den mond; eindelijk zond de Heer over de

aarde de schaduw van den nacht en ik sloop mijn huis binnen als een laffe dief, ineengedoken, mijn eigen beul. Ik klauterde op het dak aan den kant van den tuin en van daarboven zag ik hen samen, ja, meesteres en knecht. Ach, laat ik niet aan dat doodelijke uur terugdenken! Ze zaten op de binnenplaats, vervloekt hun ingewand voor eeuwig, op het bankje naast het raam. Ik schreeuwde en schoot op den man. Hij liep weg, als een hond. De vrouw zweeg zelfs op dat oogenblik en ze bleef zwijgen, ook later, toen ik haar wegjoeg en haar verbood het kind van haar zonde als het mijne te laten erkennen. Ja, ik joeg haar weg, ik schraapte me haar van den hals, zooals men melaatschheid wegschraapt; wat moest ik doen? De man stierf en ze werd weer meid, zooals ze geweest was en ik leefde met mijn zoon, ik was hem een moeder, leerde hem niemand te trappen maar zich ook niet te laten trappen. Mijn God! — hijgde hij, een vuist naar zijn mond brengend, als wilde hij er in bijten, — Andrea slachtte meer zijn moeder dan mij. Hij ging heimelijk naar haar toe, hield van den basterd en zei als kleine jongen al tegen Sirena, want tegen mij kon hij het niet zeggen: mijn vader moest hen weer in huis nemen en vergeten. Ik? Vergeten? Vergeven, ja, vergeten niet; hoe zou ik kunnen vergeten, als ze immers mijn ingewand verscheurd hebben? Hoe, vraag ik u, die toch ook een man bent. Want ik hield van die vrouw; ik droeg haar als een goudstuk op de palm van mijn hand. Als ze gepoogd had mij te dooden, zou ze mij minder gekwetst hebben.

„Maar de jongen kon die dingen niet begrijpen, — ging hij voort de oogen sluitend, vermoeid van het lange

spreken, — niet dat hij kwaad is, Andrea, maar hij is ook eigenaardig. Hij is opgegroeid als een wees, want het is de moeder, die het goede zaad strooit en de moeder was ver. Als jongen was hij vroom, zelfs te vroom; hij leek een engeltje en hij ging achter op mijn paard mee naar Sint Pieter met de Beeltenissen om de psalmen te zingen; iedereen keerde zich om en keek naar hem. Maar later veranderde hij; hij liep uit huis weg om zijn moeder en zijn bastaardbroer te bezoeken en toen zeiden mijn familieleden: stuur hem weg, verweg, om hem die gedachten uit het hoofd te zetten, laat hem studeeren, priester worden of dokter, je kunt het immers betalen. En ik zond hem naar Nuoro, naar Sassari. Heb ik er goed aan gedaan? Of verkeerd? Ik weet het niet. Ik weet, dat hij ieder jaar erger terug kwam dan te voren. Altijd lezen, boeken verslinden, buitennissige dingen zeggen. Verleden herfst moest hij weg voor den militairen dienst, waarvan hij als alle studenten uitstel had gekregen; hij is nu zes-en-twintig, maar nog net een jongen; hij begrijpt noch goed noch kwaad, of nog erger, hij verwart het een met het ander. En hij gelooft niet meer aan God, dat is het ongeluk. Nog een geluk, dat hij Vittoria gevonden heeft; ze is als een palm, lenig en sterk: ze zal hem leiden en beschutten.....

— Dat is allemaal goed, — zeide de broeder, onbeweeglijk en treurig. — God zal aan Andrea denken; laten wij nu denken aan u, baas Bakis; u bent op weg naar de wereld der waarheid. Werp iederen last van u, verlicht uw ziel..... .....U hebt u voldoende gewroken door de vrouw een leven van dienstbaarheid en schande

op te leggen, door haar te dwingen haar zoon ook voor de wet als een bastaard te laten voorkomen.....

Maar de man sperde zijn dreigende oogen open.

— Broeder Zironi, wat wilt u van mij? — zeide hij verbaasd en verontwaardigd. — Heb ik niet alles gebiecht? Waarvan moet ik mij nog verlichten zoo niet van den last des levens? Geef mij de absolutie of ga u ophangen!

En hij sloot opnieuw de oogen, licht tandenknarsend en het kleine kruisbeeld tusschen zijn grove vingers klemmend, als wilde hij het verbrijzelen.

II.

Tegen den middag was Andrea nog niet aangekomen.

De knechts en meiden zaten zacht pratend in de keuken te eten en een van hen, Pancraziu, ook donker van uitzicht als een Arabier, wendde zich tot Ignazia, de jonge meid, haar tot scherts aansporend.

— Je bent treurig en ernstig, maar ik zou wel eens willen weten, wat je vanmorgen achter de buitendeur met den broeder hebt uitgevoerd, toen hij wegging. Je ruikt naar muizen, net als hij.

— Stil, — zeide het knechtje van Andrea's verloofde, dat om inlichtingen was gekomen. — Daar komt de broeder terug: hij is naar het dorp geweest, waarom? Hij heeft iets in de hand onder een witten zakdoek. Zoo broeder Zironi, goeden dag! We hebben u vanochtend met een vrouw gezien aan den oever der rivier. O, u bent ook als die slechte broeders uit oude tijden.....

Ignazia viel op de knieën fluisterend:

— Hij brengt de communie aan den meester, — en de mannen namen hun mutsen af en knielden eveneens; toen beefde het knechtje over zijn gansche lichaam, met het gezicht tegen den muur, bij de gedachte, dat hij gekheid had gemaakt, terwijl in de keuken het Lichaam van Onzen Heer voorbijging.

Er ontstond een diepe stilte in de gansche hoeve en een rustige, vrome, afwachtende stemming, een berusting in Gods besluiten scheen menschen en dingen tot kalmte te nopen.

Een enkele voorbijganger vertoonde zich in de deur om naar den zieke te vragen.

— Hij maakte het beter dan u en ik, — antwoordde de oude Sirena.

— God geve het!

En daar kwam Andriana, de vrouw met de kruiden, een donkeren met een blad bedekten beker dragend. Zij werd onmiddellijk in de ziekenkamer toegelaten, maar Ignazia, die met den broeder in de keuken was gebleven. maakte tegenwerpingen.

— Ik zou hem dat afkooksel van kruiden niet laten drinken, hoor! Je weet nooit, wat voor kruiden het zijn; er kan wel sardonica onder zijn. Ach God, kwam de jonge meester maar. De roode hond blaft: hoor maar!

Zij zuchtte en vloog naar de deur, als wilde zij iets beletten, maar dadelijk keerde zij stil en gelaten terug, nu en dan naar de buitendeur gaande om in de verte te turen.

De knechts waren aan het werk in den wijnberg en in de stilte van den klaren namiddag hoorde men, als de hond zweeg, het klinken van het houweel tegen de rotsen en nu en dan een verren vogelkreet; de zon daalde boven de blauwe lijn der bergen en de schaduwen rekten zich over de stralende heide.

Andriana kwam weer in de keuken en vestigde haar droefgeestige oogen op die van den broeder.

— Gods wil geschiede. Bakis Zanche heeft hooge

koorts. — We moesten Vittoria Zara waarschuwen.

Toen stond broeder Zironi op en begaf zich weer op weg. Hij volgde een pad tusschen de struiken aan de overzijde van de rivier, die evenwijdig stroomt met den grooten weg; op korten afstand van een witte hoeve omgeven door een met hagen en cactusvijgen afgezetten hof bleef hij besluiteloos staan, maar eensklaps schudde hij het hoofd en liep door naar het dorp.

En daar was het huis van Vittoria Zara, smal en donker als een torentje temidden van een door de ondergaande zon overstraald boonenveld. Een ruige met klimop begroeide eikenstam wierp zijn schaduw over het plaatsje, waaromheen fluweelig paarse zwaardlelies stonden en verderop liep de weg wit en recht door tot aan het dorp, zoodat de klokketoren midden in een donkere huizengroep vlak bij leek met de zon, die onderging boven zijn top en de klok, die glom, als was zij van goud en het donkere, bengelende touw.

Een groot meisje met langwerpige, wat schuinstaande groene oogen en breede, loome zwarte vlechten over haar olijfkleurigen hals, klopte een rok uit voor de deur en zong half luid. Ze was zoo buigzaam, dat zij bij iedere beweging zich scheen uit te rekken en weer in te zinken met iets slangachtigs in haar gestalte, waarvan het donkere keurs en de geplooide rok de lenige vormen afteekenden. De zwaardlelies rondom, de kleur van haar strik, de stam, die blonk van klimop naast het torenachtige huisje schenen opzettelijk geschapen om die gedaante vol jeugd en blijheid beter te doen uitkomen.

Broeder Zironi kwam nader haar beschouwend, zooals hij dien morgen het berglandschap had beschouwd;

en zij van haar kant glimlachte hem van verre toe met de lokkende oogen en de mooie tanden, die schitterden in het fijne, donkere gezicht en zij zwaaide met den rok om hem te begroeten.

Hij beantwoordde dien groet plechtig, de handen opheffend met de palmen naar haar toegewend.

— God is groot en een liefhebbend vader voor den mensch, daar hij tot diens vreugde en om de wereld schooner te maken het leven schenkt aan wezens zooals Vittoria Zara. De Zon? De sterren? De bloemen? De vogels? De boomen? Ja, dat zijn mooie dingen, ze verspreiden glans en geur, maar wat beteekenen ze tegenover een wezen, welks oogen schitteren als die van Vittoria Zara? Dus zij God geprezen.

— Hij zij steeds geprezen! — zeide Vittoria behaagziek al haar pareltanden vertoonend. — Broeder Zironi, broeder Zironi! Eindelijk zien we u eens! u brengt het mooie weer mee, als de zwaluwen, goede vriend. Komt u binnen; waar hebt u het paard gelaten? Kom binnen, ik zal u koffie schenken, ik zal u mijn heele hart schenken. Bent u naar de hoeve van Zanche geweest? Ons knechtje, dat zoo even terugkwam, zegt, dat oom Bakis bijna genezen is.

Hij bedacht, dat hij slecht nieuws kwam brengen en het speet hem, dat hij haar vreugde moest verstoren.

— Ja, het leek, of hij beter werd, maar na den middag is de hooge koorts teruggekomen. Er moest iemand van u heen gaan, tot Andrea komt, om den zieke niet zoo alleen aan de meiden over te laten.

Vittoria's gezicht betrok en haar melodieuse stem werd treurig.

— Ik hoopte, dat het niet noodig zou zijn Andrea te laten overkomen. Dan zal ik komen, zoodra mijn tante Zizza van de bron terug is. Komt u binnen, dan geef ik u wat te drinken.

De keuken was zindelijk en netjes als een ontvangkamer; een afbeelding van een heilige, donker op gouden achtergrond, hing aan het deurtje van de kast; een clematisplant rankte langs het traliewerk van het kleine venster binnen welks omlijsting tusschen het zilverig golven van het boonenveld de zwaardlelies fonkelden als kommen van violet kristal.

En een op het binnenkozijn der vensterbank liggende rood-en-groene harmonica met toetsen als zilveren knoopen herinnerde den broeder aan een zomeravond, toen hij Vittoria, die op den drempel der buitendeur zat, had hooren spelen op het instrument, dat zij deed trillen als een gepijnigde ziel. Tot aan de hoeve van Zoncheddu daarginds aan het einde van het pad waren de kinderen komen toeloopen om te luisteren; en de mannen, die terugkeerden van den arbeid en de herders bij de kudden aan den oever der rivier en zelfs de struiken rondom schenen gevangen in de betoovering, die zich verspreidde met de hartstochtelijke, smachtende melodie, zoo heftig van kreten, van klachten, van kermen, smeeken en snikken, maar dit weer overstemd door een steeds gelijkmatig ruischen als van water, dat alles dempte.

En hij nam het instrument op, dat hem een met zilver verzegelde tooverdoos leek, terwijl Vittoria uit de aangrenzende kamer tot hem zeide:

— Mijn moeder is altijd daarginds in onzen tuin ach-

ter het dorp, ze bebouwt hem zelf en komt pas 's avonds thuis. Het is een ware hartstocht van haar.

— Zoo, — zeide de monnik, terwijl hij de harmonica weer op de vensterbank legde. — Bij mij heeft de wind alles vernield. De erwten bloeien, maar ze hangen; en de artisjokken, die stakkers, zijn verschroeid zonder zon. Als je moeder mij wat slaplantjes zou willen geven?

— Ik kan er niet voor instaan, beste vriend! Ze is er zoo aan gehecht! Ze houdt meer van haar tuin dan van mij. Drink, pater, — zeide zij in de keuken terugkomend met den wijn. — Drink, God wil het. God is goed, niet waar? U kent Hem beter dan ik. God vergeeft, als wij geen kwaad doen. Wat zegt u er van?

En daar hij haar strak aanzag, hield zij zijn blik uit met opengesperde oogen, met pupillen, die zich verwijdden en weer samenkrompen als door vrees; zij scheen te willen zeggen: — zeker, daal maar af tot in het diepst mijner ziel, — en tegelijk te vreezen, dat hij het doen zou.

— We hebben elkaar zoo lang niet gezien, — hervatte zij en zij liet haar stem dalen. — Den vorigen zomer kwam u dikwijls, weet u nog, soms bleef u 's avonds bij ons, daar in de frissche lucht en dan speelde ik. Mooie tijden waren dat, pater! De vrouwen uit het dorp kwamen en ook die uit de hoeve van Zoncheddu; zelfs Mikali Zanche kwam..... Wat een vroolijkheid was er dan! Het is me of er honderd jaar verloopen zijn..... Waarom kijkt u mij zoo aan, goede vriend? Wat hebt u den heelen winter alleen daarboven uitgevoerd? Ik zou ook wel zoo alleen in een klooster willen leven en bidden, bidden en lijden en lijden, want onze zonden zijn groot,

broeder Zirò, en wij zijn niet bang te sterven, broeder Zirò.

— Het lijkt wel, of je een preek voor mij houdt! — zeide hij het glas teruggevend. En zij lachte, een rok over haar hoofd slaand bij wijze van sjaal en zich bekijkend in de ruit van de heiligenplaat.

Schaduwen en lichtglansen gleden over haar mooi, olijfkleurig gezicht; zij wendde zich om en lachte den broeder toe, als wilde zij hem in verzoeking brengen, daarna liep zij naar buiten en keek links en rechts, in haar zak tastend en daar zeker iets tegenkomend, dat haar prikte, want een pijnlijke trekking deed haar op de onderlip bijten.

Plotseling was zij met een sprong van den drempel en rende haar dwergachtige, gebochelde tante tegemoet, die met een kruik water van het land naar boven kwam. De broeder stond op en zag de beiden zacht samen overleggen: Vittoria, even lang als de tante met de kruik op het hoofd, had deze bij den arm gegrepen en hield haar staande; de gebochelde knikte neen, neen, met het fijne, cameeachtige gezicht, waarin eigenaardige oogen fonkelden, het eene zwart, het andere groen; eindelijk scheen zij overreed, want zij liet zich de kruik afnemen en keerde terug; en Vittoria sloot de deur, legde den sleutel onder een steen en zeide tot den monnik:

— Laat ons gaan. Tante Zizza gaat mijn moeder waarschuwen, daarna komt zij bij ons. — En hem voorgaande begon zij te praten, te praten, als geprikkeld door een dringende behoefte iemand in vertrouwen te nemen.

— Allen zeggen, dat ik Andrea Zanche zal trouwen om zijn bezit; maar dat is niet waar, ik zweer u bij mijn

geweten, broeder Zirò, toen ik hem aannam, dacht ik niet aan zijn rijkdom. Hij is niet mooi; hij is klein van gestalte, hij draagt soms een bril, omdat hij last van zijn oogen heeft, maar dat kan mij niet schelen; toen ik hem aannam, leek hij mij knap en slank als een pinakel. En nu? wat wordt er van mij verteld, pater? Zegt u het mij. U kunt vrij spreken, ik begrijp alles.

Zij wendde zich om en hield hem staande; weer keken zij elkaar aan, maar hij, die het geheim van haar ziel reeds bevroedde, zeide zacht:

— Ik kom van den Berg, Vittoria! Het is aan jou mij de dingen der wereld te vertellen.

— Luister. De menschen zeggen, dat ik Andrea Zanche trouw om zijn geld. Dat is niet waar. Ik ben vroolijk, luchthartig en ik weet, dat geld de menschen juist ongelukkig maakt. Kijkt u eens naar hen, naar de Zanche's! De vrouw had den oude om zijn geld getrouwd en weldra was zij hem ontrouw en gebeurde het ongeluk. Mijn vader en moeder daarentegen waren arm, maar hielden van elkaar en waren gelukkig, zoodat zelfs nu nog mijn moeder slechts leeft in de herinnering aan mijn vader; en zoo is ze gelukkig, hoewel ze treurig lijkt, want ze hoopt, dat mijn vader haar zal opwachten voor de poort der eeuwigheid! Ik ben niet onnoozel pater. Ik heb wat geleerd, ik zou onderwijzeres kunnen zijn, maar bovendien behoeft men niet altijd te kunnen lezen en schrijven om de dingen te begrijpen. Als kind heb ik al zoo over de geschiedenis van de Zanche's moeten denken; ik ging opzettelijk naar de hoeve van Zoncheddu, die ziet u wel daarginds, zoo wit als een huisje van sneeuw? ik ging er opzettelijk heen om tante Marianna te

zien, die door haar man het huis uitgejaagd was en nu als meid moest dienen. Wat een indruk maakte die rampzalige vrouw op mij! Ja, met haar, die indertijd een vriendin van mijn moeder is geweest, zijn we altijd in goede verhouding gebleven en ik speelde op de hoeve met Mikali, den bastaard en met Maria Battista Zoncheddu, een meisje, dat haar vader in de gevangenis heeft en door haar verwanten op de hoeve is opgenomen als een wees. Soms kwam, zonder dat zijn vader het merkte, Andrea ook. Nu, ik had meer medelijden met hem dan met die andere twee; hij was de ongelukkigste, al had hij geld en goed. En zoo heb ik hem altijd beschouwd, ongelukkig; ja, u kan ik het zeggen; als hij in den laatsten tijd bij ons aan huis kwam en uren bleef en niet kon besluiten heen te gaan, had ik met hem te doen als met een zwerver zonder thuis, die uitrust in een gastvrij oord. Zoo is het, pater; u begrijpt ook alles.

Hij liep voort met gebogen hoofd en de handen in de mouwen en knikte van ja, maar als antwoordde hij op een innerlijke vraag.

— Ziet u, pater, zoo staat het. Met oom Bakis hebben we, hoewel we familie zijn, het nooit kunnen vinden. Hij vergaf ons onze vriendschap voor zijn vrouw niet en deed mijn moeder, die arme weduwe, zelfs een proces aan, onder voorwendsel, dat er water uit onzen tuin op een hem toebehoorend terrein er naast liep. Maar mijn moeder, dat moet ik zeggen, is een vrouwtje van zacht maar taai deeg; zij buigt niet, zij vergeeft niet. Wij gingen nooit naar oom Bakis en hij kwam ook nooit bij ons; en Andrea sprak nooit met ons over hem. Mijn moeder is ook zwijgzaam. Maar zie, verleden jaar gingen we naar

het feest van Sint Paulus op de Bergen met de Zoncheddu's, mijn tante, Andrea. Mikali, de bastaard, was er ook bij, maar hij leek de aanvoerder van het gezelschap. Hij bracht twee door hem afgerichte jonge paarden naar de wedrennen, want voor zijn vermaak richt hij ook wel paarden af en hij won de prijzen. Andrea was vroolijk in ons gezelschap en lachte met ons als een kind. En toen we teruggingen, verzocht hij ons, mijn moeder en mij, op zijn hoeve te komen en Bakis Zanche ontving ons feestelijk. Een knecht had zijn harmonica bij zich en ik speelde op de binnenplaats. Andrea zat naast mij, terwijl oom Bakis schertsend danste met tante Zizza, hij als een reus, zij als een dwerg. De knechts lachten, maar Andrea keek naar mij, bleek, met oogen vol tranen. Ik begon ook te schreien, terwijl ik toch doorspeelde en de tranen vielen op de toetsen. Zoo zei hij toen, dat hij mij liefhad en ik beloofde met hem te trouwen. Oom Bakis kwam zijn aanzoek doen, eer Andrea wegging voor den militairen dienst. Nu praten de menschen, ze zeggen, dat ik Andrea trouw om zijn geld..... Maar ik wil hem zijn woord teruggeven, want ik kan niet veinzen, want het is waar, dat ik hem niet liefheb..... want als ik genoodzaakt ben te veinzen, voel ik mij stikken, alsof een misdadiger me aanvalt en een masker over zijn gezicht doet.....

De monnik scheen niet verbaasd; hij hief het gelaat op, keek naar het meisje, dat steeds snel en licht voor hem uitliep, keek naar den hemel, goudkleurig boven de violette bergen, sloeg de oogen weer neer en sloot ze als verblind door het licht.

— Vittoria, kind van goud, — zeide hij zacht, — ja, we moeten leven zonder masker.

Zij keerde zich plotseling om en keek hem licht hijgend aan; zij scheen nog iets te willen zeggen, maar plotseling trok zij de randen van den rok strak om haar gezicht als om zich te verbergen, in te keeren in zich zelf en zij begon weer haastig te loopen.

De gebochelde haalde hen in bij de hoeve van Zoncheddu.

— Wel, mijn zuster Pietrina, die toch zoo kalm is, slaat mij soms. Zij wilde niet, dat Vittoria naar de hoeve zou gaan. God weet waarom! Maar wat loop je hard, Vittoria, lieve kind! Je bent als de vlam; je volgt je weg en bekommert je om niets.

Inderdaad rende Vittoria steeds voor hen uit; bij het hekje van takken gekomen, dat toegang gaf tot het met hagen afgezette pad der hoeve van Zoncheddu, wuifde zij met een rooden zakdoek, dien zij daarna oprolde en toevertrouwde aan een jongetje, dat haar blootsvoets in draf tegemoet kwam.

Hierna was zij kalmer; zij liep naast haar metgezellen en sprak niet meer. Toen zij bij de hoeve van Zanche kwamen, was het al donker; groote sterren fonkelden aan den violetachtigen hemel en de geur van zomerrozen gaf aan de lucht een weelderige zoetheid; alles was stil rondom het verlichte raam van den zieke en ook de knechts zaten ongewoon zwijgzaam onder het afdak; plotseling evenwel begon het schor gehuil van den hond te weergalmen door de eenzaamheid.

Vergeefs gaf Pancraziu hem een trap; de hond likte de getroffen plaats, maar hield niet op met blaffen.

— Wie is daar? de dood? — vroeg de zieke aan de oude meid, zich nog inspannend om nijdig te spreken, hoewel de gewone overmoed hem begeven had en een moeizaam hijgen zijn borst op en neer deed gaan. De koorts nam toe; over het wanordelijke bed gebogen voelde tante Sirena de hitte van een oven opstijgen van zijn ledematen, die rood gloeiend waren als op het vuur gestapelde blokken.

Maar toen het ruischen van Vittoria's kleeren als een adem door de kamer ging en haar gezicht besloten tusschen de paarse randen van den rok zich over het bed boog, scheen alles in het rond zich op te richten; de meid trad terzijde om plaats voor haar te maken en de man sloot haar hand in de zijne en trok haar naar zich toe, heftig ademend als om zich te doordringen van haar frischheid.

— Dochter! Dochter! Andrea is nog niet gekomen, maar jij wel, jij wel! Jij houdt wel van oom Bakis..... jij wel, lentenacht!.....

Vittoria beet zich op de lippen om niet te schreien.

— Beste oom Bakis! Ik dacht, dat u genezen was, anders zou ik eerder zijn gekomen. Mijn moeder wilde het niet.

— Wat doet die steenmarter? Ga zitten, Vittoria, ik laat je niet meer gaan..... ...Ja, nu word ik beter, omdat jij gekomen bent.

Zij ging zitten zonder haar hand uit de zijne te kunnen bevrijden.

Een koortsige vreugde bezielde hem; hij lachte met den doffen lach der ijlkoorts en zeide tot de meid:

— Zie je wel, oud wijf? Je wordt dadelijk jaloersch,

wat een oogen zet je op! Ja, dat is de kleine meesteres en je moet haar gehoorzamen en zwijgen. Ga nu heen; ga eieren met worst koken voor onze meesteres. Wacht, laat ook een heel lam klaarmaken door Pancraziu, die kan het goed, een heel, begrepen?

— Broeder Zironi is er ook, wilt u hem zien? — vroeg Vittoria zacht.

— Wat moet ik met broeder Zironi doen, als jij er bent? Vooruit! — riep hij boos wordend tegen de meid.

Zij bleven alleen, maar Vittoria was bang en het zweet brak haar uit door de warmte, die zijn hand haar meedeelde.

— Andrea komt niet. Zelfs de militaire tucht leert hem geen gehoorzaamheid. Maar jij zult hem wel de les lezen, jij, die een klaar hoofd en een diep hart hebt..... Ik zal mijn testament maken en jou alles nalaten... want jij bent de ware meesteres..... de steunpilaar van het huis.....

Vittoria boog het gezicht over zijn hand en begon te schreien; maar hij voelde zich als verkwikt door die tranen, welke hij toeschreef aan dankbaarheid en liefde en prevelend sluimerde hij in.

Toen maakte Vittoria zich met behulp van haar andere hand heel zacht los uit zijn greep en stond voorzichtig op; bij de deur keek zij om teneinde zich te overtuigen, dat hij sliep en daarna liep zij, als vluchtend, in een ren de gang door; maar toen zij de keuken weer binnentrad, greep het besef der werkelijkheid haar aan. Neen, daar kon zij niet vluchten; de knechts zaten om het vuur en Pancraziu roosterde aan het spit in plaats van het lam

een kaasje, dat zwol en barstte als een groote roode appel; de gebochelde maakte gekheid met hen, terwijl de monnik vermoeid en half slaperig zat te bidden, de voeten op de asch tusschen de eikenstronken, die het vuur voedden. De oudste knecht zeide:

— Stil, christenen. De hond blijft blaffen, omdat de broeder de heilige olie bij zich heeft om den zieke, als hij erger wordt, het laatste oliesel toe te dienen... ...Stil, stil.....

Maar Pancraziu dreef den spot zelfs met heilige dingen.

— Als hij in slaap valt, steel ik hem de heilige olie; dan gebruik ik ze om te bezweren.

Vittoria's tegenwoordigheid deed hen zwijgen; en weer vervulde hen een gevoel van afwachting. Zij wachtten, zij wisten niet op wat: op de komst van Andrea, het erger worden van den zieke, een kreet, een teeken, dat het stille verloopen van den tijd in de eenzaamheid zou verbreken.

* * *

Vittoria kon die spanning niet uithouden; zij zuchtte diep als begeerig naar lucht, stond op en trad naar buiten op het erf. De gebochelde volgde haar, de hond begon weer te huilen.

— Laten we naar buiten gaan, tante. Ik geloof, dat de hond jankt om ons of den dood van oom Bakis aankondigt. En ik wil niet, dat hij nu sterft... neen... neen...

— Wel, geef God bevelen, je bent toch zoo flink! Ja, iedereen kan je bevelen, maar Hem niet.

— Zwijgt u toch. Het is nu geen tijd om dwaasheden te zeggen, — zeide Vittoria over het gansche lichaam bevend: en zij trok de andere naar beneden langs het pad tot aan den weg, welks lijn licht als een stille rivier tusschen het donker der struiken liep. De maan kwam te voorschijn aan den rand der heide en leek een vlam in de zee; de donkere bergen aan den anderen kant met hun afgeknotte toppen, hun plateaux, hun steile rotswanden leken nog grilliger in dat licht, gestalten uit een ondergegane wereld, en over het gansche landschap lag een stemming des doods: het eenige teeken van leven was Vittoria, die opgewonden voortliep, zich nu eens wanhopig overbuigend naar de gebochelde, dan weer het gezicht opheffend als om de wijdheid van den hemel te zoeken.

— Tante, ik heb Mauru den zakdoek gegeven om dien naar Mikali te brengen en dezen zoo te laten weten, dat hij vanavond niet moet komen; maar ik ben niet gerust. Mikali is even onbesuisd als ik en kon wel eens hier komen om mij te halen..... Kunt u niets onderscheiden? Die donkere gedaante daarginds? O, als tante Sirena het merkt! Ik moet eigenlijk lachen.....

— Lach niet! Er valt niet te lachen! — fluisterde de gebochelde, angstig om zich heen kijkend. — O, Vittoria, Vittoria!

— O, Vittoria, Vittoria! — herhaalde het meisje tot zich zelf. — Ach neen, ik lach niet, tante, ik lach niet...

Zij liepen verder, bevend, als door een zelfden angst bezield. De gebochelde volgde Vittoria, bereid haar te behoeden en te steunen, maar zij voelde, dat zij werd meegesleept en niets vermocht tegen het noodlot.

— Neen, neen, tante, ik ben het moe — zeide Vittoria haar gezicht opheffend als om tot de sterren te spreken. — Waarom die geheimzinnigheid? Ik heb Mikali lief en wil het iedereen toeschreeuwen. Slecht is het te veinzen, te bedriegen, zooals ik nu doe. Ik ben juist hier gekomen om een einde te maken aan het bedrog; ik was van plan vanavond met oom Bakis te spreken, maar hij is erg ziek, ik heb medelijden gehad. Andrea komt terug en hem zal ik het zeggen. Ik zal tot hem zeggen: ja, Andrea, ik heb een ander lief, ik houd van je broer. Vergeef me, Andrea, maar begrijp de waarheid. — Stil! Luister!

Zij bleven staan; er klonk een voetstap.

— Dat is hij, tante! Ik schreeuw, ik roep hem.

— Stil! En als hij het niet is?

— Als hij het niet is, wat doet het er toe? Ik schreeuw toch, tante. Ik heb zoo'n lust hem te roepen, ook al is hij ver weg.

— Vittoria, kind lief!

— Ja, ik roep! Allen mogen het weten, allen mogen het begrijpen, dat ik hem liefheb. Tante, ik roep.....

Maar eensklaps boog zij zich als een blad in den wind, wierp zich ter aarde, greep zich vast aan de korte beenen van het vrouwtje.

— Tante, tante, houd mij tegen; leg uw hand op mijn mond. Neen, oom Bakis kan mij hooren, het kan hem zooveel verdriet doen. Ik wil geen pijn doen.....

Intusschen was de schaduw verdwenen, het geluid weggestorven. De maan rees tragisch en hoonend op voor de beide vrouwen en van de hoeve klonk een fluitje als het suizen van een pijl.

Vittoria stond op en zij keerden terug.

— Juffrouw, — zeide Pancraziu, die stond te fluiten voor de buitendeur, — ik verzoek u verlof uit te gaan; ik wil vanavond mijn zieke grootmoeder gaan bezoeken.

— We zullen het aan tante Sirena vragen, — antwoordde Vittoria, maar de oude vrouw, ofschoon gevleid, weigerde het verlof.

— Dit is een avond om te waken, niet om rond te loopen.

De knechts zetten zich weer voor het vuur en Vittoria bleef naar hen kijken, als kende zij ze nog niet. Er waren er drie: Pancraziu, klein als een kind met donker kroeshaar en vleezige lippen in een mager, slim gezicht, de beide andere groot en statig als apostelen. De een had den rooden baard en de blauwe oogen van Sint Mattheus, de ander was kaal met een krans van witte krullen in den nek als Sint Pieter.

De tijd verliep. Daar binnen was de zieke weer ingesluimerd en Ignazia waakte op den grond gehurkt. Tante Sirena keerde terug naar de keuken en zeide: — Laten we bidden.

Zij ging zitten tusschen Sint Pieter en Sint Mattheus en de strepen van haar rok gloeiden als stralen bloed in het schijnsel van het vuur. De monnik sliep; Pancraziu raakte met de schop zijn voet aan en zeide:

— Kom, pater, laten we bidden.

— Onze Vader, die in de hemelen zijt, — begon toen de oude meid zich bukkend om naar het vuur te kijken, — geheiligd zij uw naam, ons toekome Uw rijk, Uw wil geschiede op aarde als in den hemel. Geef ons heden ons dagelijksch brood en vergeef ons onze schulden, gelijk

wij vergeven onze schuldenaren; leid ons niet in bekoring, maar verlos ons van den kwade. Amen.

En plotseling richtte zij zich op en keek Vittoria aan. En toen de rozenkrans uit was, liep Vittoria weer de gang in en zette zich op het bankje bij het raam. De maan stond reeds boven het dak, de buitendeur was gesloten; zelfs de hond zweeg. Zij wachtte nog, maar voelde wel, dat haar wachten niet het intense wachten der anderen was; de anderen, hoewel dienstbaren, waren trouwer dan zij in dit huis, waar zij reeds de meesteres was.

— Kijk, — dacht zij, — dit is juist de plaats, waar Marianna Zanche met haar minnaar stond, toen de man hen verraste. Hij bespiedde hen van daarboven, waar nu de maan te voorschijn komt. God, groote God! — Zij zag het tooneel voor zich, hoorde den kreet van den gekwetsten man.

— Met een knecht heeft ze het gehouden! Met een knecht, goede hemel! Ze moet wel wanhopig zijn geweest, wel gestikt zijn hier zonder liefde..... O, liever sterven dan leven zonder liefde..... liever sterven dan bedriegen. Mikali, liefste.....

Met de handen om de knieën geklemd, gebogen door haar hartstocht, wiegde zij zich eenigszins, zooals de vrouwen doen bij haar klaagzangen; en zij hoorde inderdaad als een doodskreet door den zoelen nacht klinken, een geluid dat haar terugriep uit haar droom van bloed en liefde: ach, dat was de vervloekte roode hond, die tegen haar blafte met in het donker fonkelende oogen.

III.

Andrea kwam den volgenden dag met den postwagen van elf uur.

Toen hij het dorp voorbij was, waar Pancraziu hem te paard was komen afhalen, zag hij voor het hek van Vittoria's huis het knechtje, dat op hem wachtte.

— Welkom, mijnheer Andrea. Uw vader is wat beter en mijn kleine meesteres is bij hem en wacht op mijnheer. Vele groeten van mijn groote meesteres.

— Uitstekend. Dan ga ik dadelijk door.

En hij ging door, ook omdat het hem nooit gelukte met zijn toekomstige schoonmoeder een woord te wisselen; hij ging door, de wallen langs het met gele bloempjes overdekte pad achter zich latend; en zijn donker, beenig gezicht, waarin de blauwe kleur van den zonnebril afstak tegen het rood der met zwart dons omgeven lippen, hernam de gewone uitdrukking van hardheid.

Bij de hoeve van Zoncheddu gekomen stapte hij af en na het paard te hebben toevertrouwd aan den knecht met bevel wat verder op hem te wachten, liep hij het pad op zonder zich de moeite te geven om te kijken, of soms iemand hem zag.

Hij maakte geen geheim meer van zijn betrekkingen

met zijn moeder en zijn broer. Ver waren de tijden, dat hij steelsgewijze tot de haag der hoeve van Zoncheddu ging en schuchter floot om Mikali te roepen en tusschen de struiken of achter heuvels heimelijke samenkomsten met hem had. En toch..... En toch wekten de lentegeur, die hem omzweefde, de omfloerste vrede van den Meihemel en het gonzen der bijen en het golven van het gras en de bedauwde struiken, die zich schenen op te richten in de zon na geweend te hebben in de schaduw, in hem een gevoel van heimwee, van verlangen naar den tijd, die voorbij was! Hoe mooi, hoe heldhaftig was die tijd geweest! Hoe doortrild van reine onrust en van argeloos leed de lente van zijn leven! Als de lente der heiden bij de zee met de wilde poëzie der verlaten velden, der maagdelijke natuur. Leed, ja, maar ook hoop, dat het leed zou leiden tot vreugde; onrust, ja, maar ontstaan uit hoop en liefde.

Hij stond stil voor een doode haag, waarover aan de andere zijde een vrouw een rij witte doeken spreidde.

— Moeder! — riep hij luid en het vrouwtje, dat de doeken ophing, na ze een voor een uit een mand genomen en uitgeklopt te hebben alvorens ze over de haag te werpen, sidderde en maakte met de vochtige hand een kruisteeken. Haar teere hoofd met het kleine vale gezicht te midden der grijze haren trilde op den dunnen verwelkten hals.

Zij liep snel om de haag heen en Andrea omarmde haar zonder haar te kussen. Wat was zij klein en mager, nog magerder dan gewoonlijk! Niet zonder een gevoel van bitterheid voelde hij, die klein en mager was, zich naast haar bijna lang en forsch als zijn vader.

Hij schoof haar van zich, haar bij de armen vasthoudend, bekeek haar van het hoofd tot de voeten, teeder en boos.

— Welnu, wat hebt u te vertellen? Waarom bent u zoo?

— Hoe, zoo?

— Achteruitgegaan in gezondheid, dunkt me! Bent u ziek geweest? Wat doet u nu? Hebt u dat goed gewasschen? Dat wil ik niet, u weet het. En Mikali, waar is die?

Zij schikte met bevende handen den doek om haar gezicht en kon geen woord uitbrengen.

— Mikali? Hij is een paard gaan africhten..... Jij maakt het goed, niet waar, beste jongen? Het soldatenleven doet je goed..... Je bent dik.....

— O, bijzonder! — riep hij uit, lachend en zijn magere armen betastend: en zij keek hem treurig aan met de groote, donkere, door twee vale kringen omgeven oogen.

— Maar werkelijk, bent u ziek geweest? Wat is er, zegt u het mij? Zeg het mij, moeder.....

— Je weet het, je vader is zwaar ziek. Sinds gisteren wacht hij op je en hij vindt geen rust, hebben ze mij verteld. Kom, jongen. Hij is alleen.

— Dat heeft hij zelf gewild, alleen leven! — zeide Andrea norsch, daarna zocht hij in zijn zakken. — O, hier, moeder! Hij is door den Paus gezegend.

Hij haalde een zwarten rozenkrans met een metalen kruisje te voorschijn en legde dien op haar vlakke hand als bij een kind. Gelukzalig keek zij er naar, naar den zoo begeerden kleinen rozenkrans; daarna hief zij het hoofd op en glimlachte, maar met oogen vol tranen.

— Ja, we moeten bidden.

— Moeder, — zeide Andrea haar weer vastgrijpend, terwijl zij den rozenkrans op haar reeds met andere reliquiën bezwaarden boezem hing, — zeg mij de waarheid. Wat is er? Is de toestand van mijn vader ernstig?

— Gisteren zeiden zij van wel, maar vandaag schijnt hij het beter te maken. De Heer zal hem behouden..... Andrea, mijn jongen..... want jij hebt hem nog noodig. Kom, jongen; daar is Maria Luisa Zoncheddu, daar loopen de kinderen, die loeren en ons zien. Ga; loop hard.

Zij duwde hem voort en hij keerde om, ook omdat hij Maria Luisa Zoncheddu en haar nieuwsgierige en boosaardige vragen wilde vermijden; maar hij trok zijn moeder mee en toen zij op het pad naar den grooten weg waren, zeide hij met hevige drift:

— Ik zal nu gaan, maar later komt u ook. Het is nu tijd, dat er aan dien toestand een einde komt. Ook daarom ben ik teruggekomen en als het waar is, dat hij het beter maakt, zooals u zegt, zal ik hem er dadelijk over spreken. Ja, dadelijk! Houd u gereed!

Zij scheen hem niet te begrijpen.

— Ja, ik wil, dat u naar huis terugkeert; ik wil, dat het nu voor goed uit is. U bent oud, u bent ziek en ik kan niet langer toelaten, dat u als meid dient. Neen, moeder, kijk mij niet zoo aan; u moet mij bijstaan, naar mijn raad luisteren. Alles zal goed gaan, moeder, dat zult u zien; eer Vittoria en ik trouwen, bent u thuis.....

Ontsteld keek zij hem aan met de handen voor het gezicht gevouwen.

— Gezegend kind van mijn hart.....

Maar Andrea liet haar niet uitspreken.

— Niets! U houdt u stil!

— Mikali.....

— Mikali heeft er niets mee te maken! — hervatte hij nog driftiger. — Hij werkt en zorgt voor zich zelf; u moet niet op zijn kosten leven, want ik ben er nog.....

— Mikali....., — hield zij nog vol, maar Andrea, die haar voortdurend schudde en eer met haat dan met liefde tot haar scheen te spreken, zeide dingen, die zij aanvankelijk niet goed begreep.

— Vóór Mikali ben ik er geweest! Hij heeft u nu lang genoeg gehad; nu wil ik u hebben. En daarmee uit! Zegt u maar aan de Zoncheddu's, dat zij een andere meid zoeken.

— Andrea!..... Andrea!.....

Maar hij had haar van zich gestooten en liep snel naar den knecht. Zij zag hem over den wal springen, te paard stijgen en zich verwijderen na met een gezicht vol droefheid te hebben omgekeken en zij bleef staan, angstig, met de handen naast het gezicht gevouwen, als smeekte zij haar eigen smart om steun.

En Andrea ging heen, gevolgd door den knecht, opnieuw gesloten in zijn leed en zijn zelfbeheersching. Zijn gezicht stond weer kalm, hard, vastberaden. Het was hem, of hij nog op marsch was onder bevel van een meerdere: hij ging, omdat hij moest gaan en hij wist niet waarheen, maar was zeker zijn plicht te doen.

Alleen toen hij onder langs den wijnberg reed, vroeg hij aan den knecht, of deze Mikali gezien had.

— Ik heb hem gezien, ja, gisteren nog. Hij was bezig een zwart veulen te temmen, wild als een duivel. Maar

hij is ook lenig, Mikali, drommels, wat is hij lenig! Hij wordt steeds langer en mooier, hij lijkt wel een vaandel!

— Wat een vak! — zeide Andrea minachtend. Maar Pancraziu voelde voor Mikali een hartstochtelijke bewondering, die niet vrij was van afgunst.

— Wat er aan te doen? hij schijnt voor dat werk geschapen, zooals de reuzen. Onlangs bij het feest van Sint Pieter liepen allen uit om hem te zien, rood, met de haren als strikken van lint, vastgenageld op het paard, dat als een christen op twee beenen stond. Ja, hij heeft den prijs behaald bij de rennen. En de meisjes keken hem als betooverd aan. Maar sinds eenigen tijd is hij veranderd, hij gaat niet meer zooveel naar de vrouwen; de nicht van Predu Pinna, die toch rijk is, heeft hij laten loopen en naar die vrouw..... die getrouwde..... u weet wel..... daar gaat hij niet meer heen. Trouwens hij heeft ook graan en boonen gezaaid, — voegde hij er aan toe na een korte stilte, terwijl Andrea even peinzend voortuitreed. — Maar onlangs zeide hij, dat hij zijn rug niet meer buigen wil en dat hij van plan is een knecht te nemen. Ik heb zóó gelachen, verduiveld! Een knecht, hij! Hij is vreemd, Mikali, men weet nooit, of hij schertst of in ernst spreekt. Waarom niet, zei ik tegen hem, als je een rijke vrouw neemt, kun je wel zeven knechts nemen. En waarom niet? Hij is mooi, hij is sterk; veel rijke vrouwen zouden hem op schoot nemen als een lammetje. Maar daar is ons bocheltje, dat ons tegemoet komt. Hela, tante Zizza, hela!

Andrea keek strak naar de hoeve, aan Vittoria denkend. Neen, zij kwam hem niet tegemoet; maar hij zag haar toch wel, slank, buigzaam, met zachte, lokkende

oogen, en de herinnering aan haar en het verlangen naar haar omhulden hem eensklaps als een onstuimige wind, joegen hem het bloed naar het gezicht en verdreven iedere andere gedachte uit zijn geest.

En daar was zij; in de omlijsting der deur, stralend tusschen de donkere gedaanten van de meiden en den monnik. De woeste hond jankte van vreugde, zijn rooden staart zwaaiend als een maïskolf, de kraaien en de valk krijschten en de haan kraaide als bij den dageraad. Alles leefde op bij den terugkeer van den meester; hij echter zag slechts het gezicht van Vittoria, de zachte oogen, die de zijne ontweken en zijn heftige vreugde zakte als door een nieuwe bedreiging plotseling gedempt.

— Wel? Wat is er? Vader?

Hij vatte haar hand, trok haar mee naar de kamer van den zieke, maar deze glimlachte zwijgend, in afwachting, en scheen bijna te spotten met de ongerustheid van zijn zoon.

— Wel, vader?

— Het gaat me eer goed dan slecht. Daar is zij, die mij genezen heeft, daar is de druiventros! We konden het ook wel zonder jou stellen.

Andrea ging voor het bed zitten en sloeg zijn arm om Vittoria heen, maar hij voelde, hoe zij hem ontweek en legde haar hand in die van zijn vader, als had een heimelijk instinct hem gewaarschuwd, dat dit de eenige manier was om haar te weerhouden.

— Maar u maakt het goed, vader! Hoe gaat het? Hoe voelt u u nu?

Bakis Zanche keek Vittoria aan en knipoogde als om

haar te beduiden, dat hij de belangstelling van Andrea niet noodig had.

— Ik ziek? Ik voel me zoo goed als een bruidegom. Daar achter staat Zizza op mij te wachten om te dansen. Nu, kom maar en zeg aan Pancraziu, dat hij naar de schaapskooi gaat om het vetste lam uit te kiezen en het te braden. Kom, danseres!

Onrustig naar de verloofden kijkend kwam de gebochelde nader; Andrea voelde dien veelzeggenden blik en liet plotseling de hand los, die Vittoria steeds trachtte uit de zijne te bevrijden; daarna trok hij ook zijn arm terug en zij trad terzijde en leunde tegen het voeteneind van het bed, haar gestalte gebogen als door een groote moeheid.

De zieke sprak weer opgewonden en hij wilde, dat men den volgenden dag de schapen zou scheren en een groot feestmaal aanrichten vanwege de verloving der beide jongelieden; ondertusschen keek hij nu eens naar Andrea, die zweeg, dan naar Vittoria, die treurig en moe was en richtte zich eindelijk op, vuurrood, gedreven door een plotseling opwellenden toorn:

— Welnu, wat hebben jullie allebei? Wat is er? Als je je zorgen maakt over mij, heb je ongelijk, want ik ben er beter aan toe dan jullie en als je denkt mij te genezen met je gemok, dan ben je nog dwazer, want ik zal niet meer naar je kijken.....

— Weest u kalm, — zeide Vittoria de dekens goed leggend. — Ik dacht er juist aan, dat ik weg moet gaan. Mijn moeder is alleen; u maakt het nu goed en Andrea is er.....

— Juist, nu ik er ben, moet jij weg! — riep Andrea

op bitteren toon. En hij stond op, ging naar het venster, keerde zich naar haar toe, als wilde hij iets zeggen en ging daarna zonder spreken heen.

Wat had Vittoria? Het was, of zij zich daarbinnen niet op haar gemak voelde, treurig en gekrenkt, meer door de schaduw, die over het huis lag dan door de ziekte van den ouden man.

Hij kende haar wel, zijn Vittoria, vroom en vriendelijk, raadselachtig als alle vrouwen, maar door haar lichaam heen, dat hij aanbad, verscheen de ziel hem nu en dan duister, als had deze zich omsluierd ten einde hem op steelsche wijze te ontvluchten, zonder dit echter te wagen, omdat hij waakte.

En hij waakte en meende zich niet te misleiden. Als hij zich bekeek in het gebarsten spiegeltje, terwijl hij zijn hoofd en hals afdroogde, zeide hij licht spottend tot zijn spiegelbeeld:

— We zijn leelijk, Andrea Zanche!

Neen, hij misleidde zich niet. Vittoria had hem niet lief, kende hem niet; maar zij kon hem gaan lief hebben, hem leeren kennen; zij was intelligent, zij begreep het leven; hij behoefde haar slechts te leiden en haar leidend ook zelf den rechten weg te gaan, sterk onder zijn last, gehoorzaam aan hoogere bevelen.

Het leven was een onontkoombare marsch, een onverbiddelijke tucht; nu zag hij het in, als hadden die zeven maanden militaire dienst het hem beter geleerd dan lange jaren van schoolgaan en van eigen ervaring; wij weten niet, waarheen wij gaan, maar wij zien den weg recht voor ons. We moeten dien afleggen als sterken. Dan komen we aan, behalen den prijs, krijgen de leiding.

Maar eensklaps, als plotseling overmand door de vermoeienis der reis, liet hij zich neerzinken op de vensterbank en keek naar het bankje, waarop zijn vader de beide echtbrekers had betrapt. Verwarde herinneringen kwamen hem voor den geest en verstoorden zijn heldhaftige voornemens. Hij zag zich weer naast zijn vader, toen hij, op diezelfde bank gezeten, dezen voor de eerste maal had durven vragen te vergeven en zijn moeder terug te nemen.

— Nooit! Kan men een meid, die gestolen heeft, weer in huis nemen?

— Zij is niet zoo schuldig geweest, als u denkt!

— Wat? Ik heb hen immers betrapt!

— Wat doet dat er toe? Zij had lief.

De vader had hem medelijdend aangezien, ofschoon toch de hand opheffend om hem te slaan. En hij had niets meer gezegd.

Maar daar komt Ignazia op de binnenplaats om een doek op te hangen en slaat de loome, peinzende oogen op. Andrea trekt zich terug, want hij vreest de boosaardigheid der dienstboden, maar inplaats van terug te keeren naar de kamer van zijn vader, gaat hij naar de keuken en als hij dan den broeder vindt, die wil heengaan, vat hij hem bij den arm en dwingt hem weer te gaan zitten.

— Waar wilt u heen? Preeken? Doet u dat hier, als u wilt: de ketters en de ongeloovigen zijn hier.

— Voor die preek ik niet meer, dat is nutteloos. Men preekt voor degenen, die nog gelooven.

— Zijn die er dan? Gelooft u nog?

Tante Sirena, die over het vuur gebogen een omslag

van salsaparilla gereed maakte, keek eerst hem aan, met strenge oogen, daarna den broeder, terwijl zij met den vinger op het voorhoofd tikte: de broeder had echter ontzag voor Andrea en antwoordde schuchter schertsend:

— Als ik niet geloofde, wat zou ik dan nog op deze wereld doen? De *tanca's* en de knechts zouden mij zeker niet hier houden.

Andrea had het *Boek der Psalmen* in de hand genomen en bekeek de plaatjes. Daar is er een, dat hem zijn gansche verleden te binnen brengt: een Heilige Agnes, die op Vittoria lijkt, maar met de gouden haren wapperend tusschen de sterren tegen een azuren achtergrond: haar mond is zacht en toch wat wreed, haar oogen zijn zacht en toch wat wreed, als omfloerst door een ziekelijk behagen in het martelaarschap. Hij ziet zich weer als kind in de kerk de psalmen zingen en onderwijl kijken naar de beeltenis der heilige en reeds denken aan Vittoria. Zoo lang reeds had hij haar lief. En zij was daar, dicht bij, en als toen hij een kind was, stelde hij zich er mee tevreden haar slechts te begeeren over een kleine beeltenis heen. Hij werd rood, er klonk een ruischen door zijn ooren, alsof de vloed der begeerte hem overstroomde en hij sprong op om haar te gaan zoeken.

Ook zij wachtte hem, haar ziel wringend, ontvouwend en weer wringend als een laken, dat men wascht en dat niet schoon wordt. Zij meende nu de kracht te hebben hem alles te bekennen. Maar nauwelijks zag zij hem, of zij verbleekte en keek hem ontsteld aan.

IV.

Andrea vatte haar bij den arm en voerde haar mee naar den tuin. Zij zetten zich in de schaduw van een bloeienden pruimeboom op een plank naast de kurken vaten van een kleinen bijenstal: om hen heen kruisten elkaar vlinders en bijen, de eersten zich neerzettend op de erwtenbloesems, waarop zij geleken, de laatste op de struiken der citroenmelisse aan de overzijde van den tuinwal, op de heide: en de stille lucht zwaar van geuren was van een loome zoelte, vol vergetelheid en wellust. Andrea omvatte Vittoria's schouders en drukte haar heftig aan zijn borst en hoewel voelend, dat zij weerstand bood en trachtte hem te ontwijken, kuste hij haar op den mond.

Maar er sprak angst uit haar oogen en haar heete en bittere tranen vloeiden langs Andrea's lippen.

— Ach, — dacht zij, — nu kan ik hem niets meer zeggen.

— Waarom huil je? — vroeg hij ontdaan.

— Ik weet het niet, Andrea! Omdat je vader ziek is... en wij elkaar niet moesten kussen.....

Hij scheen overtuigd, vatte haar hand en staarde, zonhet te zien, naar een zilveren ringetje, dat zij op haar beurt met onrust bekeek.

— Luister naar me, Vittoria. Ik heb je hier gebracht, omdat ik je spreken wil. Toen ik een kind was, was dit al mijn uitverkoren plekje. Ik ging languit op die plank liggen en bleef daar urenlang en niemand kwam mij zoeken. Wie zou mij gezocht hebben? Ik ben alleen opgegroeid. Ik hoorde de bijen gonzen en het leek me, dat zij samen zongen, als een groote familie: ik keek naar de bloemen van de bremraap, waarop zij zich neerlieten om te drinken als uit kommetjes, tot zij er dronken van werden en ik herinner me, dat ik eens een tak nam en als een dolle tegen de struiken om mij heen begon te slaan om ze weg te jagen. Ik was jaloersch op ze, zie je! Jij begrijpt dat, Vittoria, jij begrijpt het.....

Vittoria sprak niet. Haar borst zwol van leed en haar tranen vielen op het hoofd van Andrea, die zich over haar schoot had gebogen en haar hand kuste, bijna zuigend zooals de bijen de bloemen.

Hoe kon zij hem het geheim openbaren?

— Maar toen reeds hield ik van je, Vittoria! Weet je nog, als wij elkaar ontmoetten op de hoeve van Zoncheddu? Ik was toen al wijs, want ze lieten me alleen met de knechts en de meiden en van hen hoorde ik alles: en ik zag jou mooi en fijn als een lelie en verlangde je te kussen; maar ik schaamde me, ja, ik schaamde me voor jou, schaamde me over mezelf, omdat ik al alle dingen wist, die jij niet wist. En ik dacht altijd: als Vittoria het gansche ongeluk van mijn familie zal begrijpen en weten, dat mijn vader een moordenaar en mijn moeder een gevallen vrouw is, wat zal Vittoria dan zeggen. Dat dacht ik. Jij begrijpt die dingen, Vittoria, jij begrijpt ze?

Hij hief zijn smeekende oogen op, maar sloeg ze

dadelijk weer toornig neer en gaf haar een lichten tik op de handen.

— Maar waarom huil je? Houd op. Je hebt medelijden met me en dat wil ik niet. Of je liefde of niets.

Zij antwoordde niet.

— Nu weet ik het, Vittoria, waarom je treurig bent. Alles in dit huis spreekt je van dood en ongebondenheid. Jij bent eigenlijk heel christelijk: je moeder heeft je groot gebracht in betamelijkheid en in liefde voor Gods geboden. Je moeder is deugdzaam geweest, omdat zij gelukkig was en zij mag mij niet, omdat zij denkt, en niet ten onrechte, dat ik ben voortgekomen uit het zondige vleesch en bloed mijner moeder. Ik zeg jou die dingen, omdat je ze begrijpt, omdat je verstandig bent, en ik zeg ze je, opdat je ze nog beter zult begrijpen. Ja, ik ben vleesch en bloed van mijn moeder; ik ben geneigd tot uitspattingen, tot buitensporigheid; als ik jou niet had gevonden, zou ik mij hebben overgegeven aan het spel, aan den wijn, misschien aan de misdaad als zooveel anderen. Maar jij bent mijn richtsnoer geweest. Ik ga den rechten weg uit liefde tot jou, om jou waardig te zijn. En jij moet mij ook waardig zijn. Begrijp je mij, Vittoria? Maar waarom huil je toch? Nu is het genoeg.

Zij droogde zich de oogen af met haar mouw en schudde het hoofd als om de booze gedachten te verdrijven; ja, op dit oogenblik wekte Andrea weer haar liefde, een liefde voortspruitend uit medelijden en verdriet, en zich opnieuw voornemend zich voor hem op te offeren, hem niet te verraden, een leven van leed met hem te deelen, voelde zij de vreugde van een martelares.

— En nu moet ik je een ding zeggen, Vittoria. Het

soldatenleven heeft mij goed gedaan, heeft mij geleerd te gehoorzamen aan een wet boven ons en zoo geloof ik, dat wij moeten gehoorzamen aan een nog hoogere wet, ten koste van alles, niets ontziende. Die wet is de plicht. En wat mijn plicht is op het oogenblik, zie ik duidelijk: die is de orde te herstellen in mijn leven en in mijn familie. Zoo zullen wij dan trouwen, als jij wilt en hier in vrede leven met de kinderen, die wij zullen krijgen. Maar eerst *moet* ik mijn moeder in huis doen terugkeeren en mijn vader dwingen haar te vergeven. Ik weet, dat jij daar blij om bent.

Blij? Vittoria keek hem zoo ontsteld aan, dat hij begon te lachen.

— Waarom kijk je mij zoo aan? Is het soms de eerste maal, dat ik het zeg? Het is noch de eerste, noch de tweede maal, — ging hij voort, als antwoordde hij zich zelf. — Maar misschien is het de eerste maal, dat ik het zeg met het vaste voornemen mijn wil uit te voeren. Mijn vader zal toegeven, dat zul je zien, hij zal toegeven, — herhaalde hij, een grashalm plukkend en dien met een eenigszins verachtelijk gebaar brekend. — Ik zal hem doen buigen. Wat is hij ten slotte? Een reusachtig, wreed kind, dat altijd zijn zin heeft gedaan. Hij zal ook eens moeten gehoorzamen. Ik ga nu niet meer heen zonder die vreeselijke zaak te hebben opgelost. Mijn moeder mag niet langer meid zijn, het is nu uit met haar voor iedereen vernederende boete. Al zou het mijn leven moeten kosten, ik wil, dat ze hier terugkeert. Jij... zeg mij niets...

Vittoria dacht er niet aan tegen te spreken; haar beenen trilden, zij was bang te bezwijmen. Maar Andrea lette niet op haar ontroering, tevreden haar te kunnen

toonen, dat eindelijk zijn wilskracht zich ontwikkeld had, dat alles moest buigen in zijn handen als de grashalmen, die hij uitrukte onder de plank en brak en wegwierp.

— Jij moet nu heengaan, ik houd je niet hier, hoe graag ik ook zou willen. Je tegenwoordigheid windt mij op en maakt ook mijn vader onrustig. Hij moet tot kalmte komen en ik moet ook kalm zijn. Je zult zien, dat hij buigen zal, je zult het zien.

— En tante Sirena? — vroeg Vittoria zacht.

— Wat gaat dat tante Sirena aan? Die is een meid en heeft te zwijgen. De ware meesteres hier zul jij zijn, ben je al; dat begrijp je wel, niet? Zelfs mijn moeder zal je gehoorzamen... „Gij zijt de lelie in het dal en zooals de lelie zich verheft boven de doornhagen, zoo verheft gij u boven alle vrouwen, o mijn uitverkorene!" Maar waarom sta je daar zoo? Nu kus ik je niet, dat zie je. Zie je, hoe ik mij weet te beheerschen? Wees jij ook sterk, kom! — zeide hij een bosje gras tegen haar hals werpend om haar wakker te schudden uit de verdooving, waarin zij verzonken leek.

Maar er was een andere vraag, die zij hem doen wilde.

— En Mikali?

— Mikali? O, die komt natuurlijk niet hier! Dat verlang ik niet. Hij zal zijn eigen weg gaan, hij is in staat voor zich zelf te zorgen.

— Maar je moeder zal niet van hem willen scheiden.

— Mijn moeder zal me gehoorzamen; bekommer je daar niet om.

Zij stond op en Andrea omvatte haar nogmaals, haar van omlaag aanziend met smeekende oogen. Hij trilde

van begeerte en de schaduw onder den bloeienden pruimeboom en de lucht, waaraan de geur der melisse het aroma van honig gaf, bedwelmden hem zoo, dat hij andermaal vergat, wat hem kwelde; maar zonder hem te ontwijken zag Vittoria hem uit de hoogte waakzaam en streng aan.

— Laat mij, Andrea; het is nu de tijd niet om zoo te doen. Zie je niet, dat Ignazia ons bespiedt? Ze zal zeggen, dat wij plezier maken, terwijl je vader zoo ziek is.

— Ik maak geen plezier, Vittoria. Je ziet toch, dat ik verdriet heb?

— Laat mij dan, Andrea. Daar komt mijn tante naar ons toe.

Inderdaad kwam de gebochelde den tuin door en zeide, dat de broeder hen wilde goedendag zeggen alvorens te vertrekken.

— En het is voor ons ook tijd om te gaan, Vittoria.

Andrea verzette zich niet en zij keerden allen terug naar de kamer van den zieke, waar de broeder trachtte te schertsen, terwijl hij ontroerd afscheid nam.

— Ik heb al uw zonden in mijn zak, baas Bakis. Die hebben u zwaar gedrukt en u koorts bezorgd; nu bent u er beter aan toe dan ik, die ze nu mee moet sleepen.

Bakis Zanche keek naar Vittoria en lette op niets anders; hij vatte haar handen en trok haar naar zich toe, als verlangde hij door haar gekust te worden. En zij boog het fijne gezicht voorover, tot zij de vochtige warmte van zijn hals voelde, maar kon hem niet kussen. Zij kon niet, zij kon niet. De grond zonk weg onder haar voeten; zij voelde weer het nuttelooze van haar voornemens en bij het heengaan keerde zij zich meermalen

om, bleek en ontroerd als iemand, die van een geliefde plaats heen gaat met de zekerheid er nooit te zullen terugkeeren.

Toen zij op den grooten weg waren, riepen de vrije lucht en de horizon der heide haar volkomen terug uit haar droom van zelfopoffering; het waanzinnige verlangen zich midden op den weg in het stof te werpen en haar schuld te bekennen deed haar knieën knikken, maar Andrea vergezelde haar, zeker van zich zelf, zeker van haar en opnieuw voelde zij het als een onoverkomelijke moeilijkheid een beslissing te nemen over hun lot.

Voorbij den wijnberg namen zij afscheid van elkaar en hij beloofde dien avond laat nog bij haar te zullen komen; het geblaf van den hond klonk nog steeds en wekte de echo's op de heide en de broeder en de vrouwen verwijderden zich vergezeld door dat onheilspellend geluid. Maar reeds bij het riviertje was alles vrede; de zon daalde rood boven de violette bergen, de schuine schaduwen der struiken vormden strepen over den weg, die rosgetint werd door den zonsondergang, de monnik bad met den vollen zak aan zijn arm geknoopt, de handen in de mouwen, wat naar rechts overhellend als neergetrokken door het gewicht van zijn oogst; en Vittoria, die met de gebochelde achteraan kwam, zeide met gedempte stem tot haar:

— Tante, blijft u wat op een afstand, ik haal pater Zironi in, want ik heb hem iets in vertrouwen te zeggen.

Zij haalde hem werkelijk in en vroeg op een toon, die trachtte vroolijk te zijn, maar droevig was:

— Kan men ook op den weg biechten?

— God is overal, kind.

— Luistert u dan, — zeide zij een vinger als een haakje om den rand van zijn zak klemmend, — gisteren heb ik u wel iets verteld, maar nu wil ik u de volle waarheid zeggen. Ik wil niet met Andrea trouwen. Het is onmogelijk. Ik wilde het hem zelf zeggen, vandaag, ik was vast besloten, maar het was onmogelijk. Ik heb zoo'n medelijden met hem; als hij tot mij spreekt, is het me, alsof ik nog van hem zou kunnen houden..... Maar het is niet goed, neen, neen. Ik wil niet. Ik heb zoo te doen met hem en oom Bakis; hoe kan ik hen terugstooten, als ze zich aan mij vastklemmen en zeggen: „Jij bent de meesteres hier, jij bent onze hoop." Hoe kan ik hen terugstooten? Mijn hart breekt, beste broeder, maar ik... u begrijpt alles, u moet mij helpen. U zult mij dit genoegen doen; u zult Andrea zeggen, dat ik de trouwbelofte wil verbreken.

De monnik stond stil om haar aan te zien, daarna liep hij snel verder.

— Een mooie geschiedenis! Juist ik! Waarom?

— Zoo maar. Ik kwam op dat idee!

— Een ongelukkig idee, mijn engel! Andrea is niet erg op mij gesteld, hij behandelt mij niet kwaad, maar..... in een woord, hier is iemand anders noodig.

— Wie dan? Wijst u mij iemand aan!

— Maar het zal wel een gril van je zijn! Hoe kom je er bij? Hebben jullie twist gehad?

— Neen, neen. Het is iets anders.

Zonder weer stil te staan, hoewel het hem was, of hij een zwaren last voortsleepte, keerde hij zijn gezicht naar haar toe en begon haar weer aan te zien. Hij zag haar voorhoofd rood als de hemel daar in de verte, waar de

zon onderging, haar oogen vol tranen schitterend als de zee daar beneden en hij begreep.

— Wie is het? — vroeg hij. — Is hij flinker dan Andrea? Jij bent jong, je bent vroolijk, Vittoria, maar je bent ook verstandig; bedenk je goed.....

— Juist! Ik heb er over gedacht en nog eens over gedacht. Andrea is goed, zeker, hij is rijk, zeker, maar dat doet er niet toe. Daarom alleen kan ik hem niet liefhebben. En dan..... het is nutteloos — ging zij voort, levendiger wordend met een gezicht brandend van hartstocht, — liefde laat zich niet bevelen. Ik wil den man trouwen, dien ik liefheb. Wat hebben wij anders in de wereld dan de liefde? En dan, de zonde komt juist als men veinst, als men op rijkdom en ijdelheid let en niet op het eigen hart. Ik kan niet veinzen, ik sterf, als ik veinzen moet! Dus moet er gauw een einde gemaakt worden aan deze komedie.

De monnik luisterde, steeds meer overhellend naar den kant van zijn vollen zak; zijn gezicht werd treurig.

— Waarom heb je hem genomen, als je hem niet lief had?

— Ik verbeeldde mij hem lief te hebben! Ik was nooit op iemand verliefd geweest, hoewel er zoovelen om mij langs mijn huis liepen. Maar ze zagen mij lachen en waren verlegen tegenover mij. Alleen om Andrea kon ik niet lachen, ik hield van hem, ja, ook omdat ik wist, dat hij ongelukkig was. Maar later! Broeder Zironi, weten wij, hoe de dingen in het leven gebeuren? De ander begon werk van mij te maken..... of liever, neen, dat ook niet..... Neen, het ging zoo: wij hebben elkaar ontmoet en op een goeden dag merkten wij, dat wij aan elkaar

gekluisterd waren als gevangene aan dezelfde keten. En niemand en niets kan ons meer scheiden.....

— Zoo gaat het! — zeide de broeder en liet de kin op de borst zinken; daarna keek hij op, keek eens naar den hemel en glimlachte.

— Weet je moeder het?

— Ze weet het. Maar ze is een vrouw uit een anderen tijd. Voor Andrea voelde ze al niet veel, met dezen is ze nog minder ingenomen.....

— Waarom? Is hij niet flink?

— O, flink is hij! — zeide zij met gesmoorde stem. Maar den naam kon zij niet uitspreken.

Intusschen waren zij bijna bij de hoeve van Zoncheddu gekomen zonder zich te bekommeren om de gebochelde, die hen op een afstand volgde en zonder acht te slaan op een paardengetrappel, dat, eerst verwijderd en onduidelijk, steeds luider werd en leek op het klappen van reusachtige handen. Maar plotseling verbleekte Vittoria, als hoorde zij het loeien van een orkaan en zij keerde zich niet om, maar ging aan den rand van den weg staan en trok haar metgezel mee.

Eerst zag de broeder een zilverachtige stofwolk, die den weg in de verte bedekte, daarna onderscheidde hij vier bruine paarden, waarover de zonsondergang een gouden gloed wierp. Alle vier hielden den kop wat achteruit op den trillenden nek, als verwaardigden zij zich niet te kijken naar den weg, dien zij gedwongen waren te doorloopen; een hinnikte en achter op zijn bevenden rug, zonder zadel en zonder toom, stond de temmer, Mikali Zanche, lang en lenig met breede, gewelfde borst

en het slanke lijf goed uitkomend in zijn donker fluweelen buis.

Hij kwam nader, was beter te onderscheiden; aan weerszijden van zijn vierkant heerschersgezicht hingen als linten de lange zwarte haren; de kin en de vooruitstekende lippen, zonder een enkel haar, drukten een ontembaren wil uit; de linkerhand met den glanzigen, gebronsden rug hield de touwen vast, die om den hals der paarden waren gebonden; de rechter zwaaide de zweep donker en hard als een droge boomwortel.

Zoodra hij Vittoria zag, glansden zijn oogen van teederheid, een glimlach boorde twee vrouwelijke kuiltjes bij zijn mondhoeken en zijn gansche gezicht werd zacht en kinderlijk. Hij groette haar tweemaal, zich terzijde buigend en omwendend alvorens het pad naar de hoeve in te slaan, maar zij antwoordde niet en volgde hem met verrukte oogen, tot het door de zon zilvergetinte stof achter hem verdwenen was.

En zie, hij is reeds ver, hoog boven de groep der paarden tusschen welker pooten en zwaaiende staarten door de laatste zonnestralen glijden; de schaduwen spelen een grillig spel over de struiken en den broeder duizelt het even. Hij heeft Vittoria's geheim geraden en loopt weer als in een droom naast haar voort, met den indruk, dat een wervelwind over hen heengegaan is en hen ongedeerd maar verbijsterd heeft achtergelaten.

Zij daarentegen zucht, van een last bevrijd.

— Ik ben blij, — zeide zij met gebogen hoofd als sprekend tot den zak, waaraan zij zich opnieuw vastklemde. — Nu weet u alles.

Maar hij sprak niet meer; bij de drinkplaats gekomen

trok hij den zak hooger aan zijn arm en bleef staan den blik gericht naar Monte Nieddu.

— Ik verlaat u hier, beste vrouwen.

— Pater! — zeide Vittoria met smeekende oogen.

— Ken je werkelijk niemand anders tot wien je je wenden kunt?

— Neen, neen! U! U! — smeekte zij hem bij de mouwen grijpend. En ook de gebochelde keek hem aan met haar eigenaardige oogen en met het zwarte oog leek zij te smeeken en met het groene listig te glimlachen.

— Ach, past toch op, vrouwen! — begon hij, dan duwde hij Vittoria weg, die met haar warme handen zijn polsen omklemde.

De woorden van den profeet kwamen hem in de gedachte: „voor drie dingen is mijn hart bevreesd, maar het vierde doet mijn gelaat verbleeken: de jaloersche vrouw, die pijn is en harteleed." Arme Andrea, wij allen, beklagenswaardigen, tweemaal slachtoffer, van de slang en van de vrouw.

— Goed, luister naar mij. Ik moet weer naar boven. Je moet Andrea zoo spoedig mogelijk bij mij sturen.

— God zal het u vergelden, — zeide de gebochelde, terwijl Vittoria in haar zak naar een geldstuk zocht; hij verwijderde zich echter snel als vluchtend, haar aalmoes versmadend en weldra was hij ver, klein als een vogel tusschen de rotsen van het pad.

— Wat ben ik blij, tante! — riep Vittoria uit, toen het eerste gevoel van vernedering overwonnen was, de gebochelde bij den arm nemend en met zich meetrekkend. — Het is me, of ik tien jaar leven gewonnen heb. Alles heb ik hem gezegd en hij neemt op zich met An-

drea te spreken. Ik ben zoo blij, dat ik dadelijk als ik thuiskom, begin te spelen.

— Je geld heeft hij ondertusschen geweigerd! En heb je zijn woorden verstaan? Vrouwen, past op!

— Wat zou dat?

— En wat zal je moeder straks zeggen?

— Wat zou dat, tante, wat zou dat?

De moeder opende den mond zelfs niet, toen zij terugkwamen; klein en gebogen, op den drempel der buitendeur gezeten dopte zij de boonen die zij in haar dierbaar tuintje geplukt had en eerst toen de gebochelde de kruik schudde en, deze leeg vindend, ze op het hoofd zette om naar de bron te gaan, lichtte zij de zware roode oogleden op en keek Vittoria aan.

Vittoria liep licht en buigzaam om haar heen, terwijl zij haar zwijgend gadesloeg; zij ontdeed zich van haar rok, klopte dien buiten de deur uit, rende naar haar kamertje en ging voor het venster staan. Daar kon zij ademhalen, daar was zij tenminste vrij! De heide strekte zich als een groene zee uit tot aan den horizon en de hoeve van Zoncheddu, wit maar roodgetint door den zonsondergang, leek een boot, die stillag te midden der golven. Donkere wolkjes stegen als arenden op van de bergen en Vittoria was het, of ook zij haar vlucht zou kunnen nemen. Vrij! Vrij! Zij haalde diep adem en keerde terug naar haar moeder, zich bukkend om een boon uit den schoot der vrouw te nemen.

— Moeke, moedertje, luistert u eens, we zijn teruggekomen met den pater van Monte Nieddu en ik heb hem opgedragen Andrea te zeggen, dat ik hem niet meer hebben wil.

De moeder staarde naar de bleeke boonen, die uit de fluweelige peul sprongen en als licht groene kralen tusschen haar donkere vingers wegrolden. Zij hief het gezicht niet op en toen Vittoria haar alles verteld had, zeide zij zacht, met een weeke en tegelijk schorre stem:

— Vittoria, je vader zaliger zei altijd, dat de mensch niet moet verlangen zijn naaste te leiden. We zijn allen zwak en aan dwaling onderhevig. Maar hij zeide tot mij: als onze dochter groot is, laat haar dan zelf zien, wat goed en wat slecht voor haar is. Dus ik herhaal je: Vittoria, pas op!

— Ja ik geloof, dat ik goed handel. Ik kan mij niet binden aan Andrea, omdat ik een ander liefheb. Herinner u maar, wat er met hun moeder gebeurd is.....

— En denk jij, dat je met den ander gelukkig zult worden? Bedenk je goed, kindlief.

Vittoria haalde de schouders op, maar eensklaps werd de uitdrukking van haar gezicht ernstig.

— Dat is het niet, moeder! Om geluk bekommer ik mij niet eens.

En zij tuurde lang naar buiten, in de verte over de heide, met gefronste wenkbrauwen. Eensklaps voelde zij een onverklaarbaren angst, alsof ook in haar binnenste de avond viel; en de behoefte het licht aan den horizon vast te houden, de wereld te vervullen met den kreet van haar hartstocht dreef haar de harmonica te halen en zich op den drempel der deur te zetten.

Met het instrument op de knie gesteund boog zij het hoofd naar rechts om beter naar de tonen te luisteren, terwijl haar fijne bruine vingers de toetsen beroerden, eerst licht als de veeren van een vleugel, dan klemmend

als klauwen. Weldra leek de heide tot aan den rooden horizon te popelen van leven. Het waren de kreet der vreugde, de roep der liefde, de klacht der begeerte, die van boschje tot boschje, van struik tot struik gingen als zoekend in de schaduwen van den vallenden avond naar een droombeeld, dat op denzelfden toon zou antwoorden en dit niet vindend keerden zij terug, werden tot een kreunen, een snikken, tot stemmen, die smeekten om hulp en dan weer tot kalmte kwamen en dan overgingen in een waanzinnig hoongelach. Maar uit de diepte van het instrument steeg ononderbroken als ontsproten aan het zwoegen van haar borst een smeekend hijgen op, eerst licht, dan schor als het trillen eener schalmei en ook dit zwol geleidelijk aan, werd het suizen van den wind, het ruischen van de zee en van verre bosschen; het leek de stem van de gansche heide rondom als de Maartwind haar geeselt; de bloemen stoven in 't rond, de vogels zwierden krijschend rond, dronken van de liefde en door den wervelwind; wild barstte de hartstocht los om dan weer te bedaren; dan werd alles gedempt en vurig, maar van een troosteloos vuur; het vuur van Juni, het vuur eener vrouw, die wacht, ofschoon wetend, dat zij vergeefs wacht en die vergaat in haar doodelijke begeerte.

„Beter wanhoop en ondergang dan onvervuld verlangen — riep het hooge register van Vittoria, en de kreet stierf weg in een zucht, terwijl de bas zijn smachtende melodie voortzette. — Ik kan je niet zeggen, hoe ik lijd, maar de stem van den wind, het kweelen van den nachtegaal in het bosch zullen voor mij tot je spreken. Wij zullen ver van elkaar zijn en toch zal ik met je zijn op den top van het gebergte bij het opkomen der zon en jij

zult met mij zijn aan den oever der zee bij het ondergaan der maan. Dan zullen onze oogen elkaar alles zeggen en het leven zal geen geheimen meer voor ons hebben. Dan zullen wij weten, dat onze scheiding een droom was en dat wij altijd samen hebben geleefd, sinds ik als meisje van liefde droomde, sinds jij als jongen droomde van zaligheid. Wij hebben samen geleefd in leed en in vreugde, langs den weg, waar wij onze dagelijksche ellende hebben voortgesleept. Daar is hij, de lange weg, dien ik ken, dien jij kent: aan de eene zijde de armzalige huizen der afgetobde menschen, aan de andere de boschjes van laurier en mastikboomen, de affodillen en de eikenbosschen. Ik heb door de haag getuurd en aan jou gedacht, jij hebt door de haag getuurd en aan mij gedacht; en wij verlangden den weg af te gaan om elkaar daarginds te ontmoeten, terwijl wij vereenigd waren en jouw hart en het mijne tezamen bloeiden als de dubbele roos boven den muur van het hek....."

Maar de hooge noot hield aan „kom, kom!" en Vittoria zag den schoonen jongen geliefde naar zich toe komen en wachtte hem op bevend over het geheele lichaam, van begeerte of van leed, zij wist het niet; en zij wist niet wat zij van hem verlangde, een kus of zaligheid of vergetelheid. Wat wist zij niet, maar het deed haar lijden en genieten en de stem van het kleine instrument verspreidde haar smachtenden kreet over de velden rondom, over het gansche eiland, weerklonk in het hart van alle vrouwen, die op den drempel harer deur zaten, smolt samen met de schemering, ongrijpbaar en wegstervend als de schemering zelf.

V.

Op de hoeve van Zanche, als in alle huizen, die door meiden bestuurd worden, leefde men van praatjes. De beide bejaarde knechts waren goed en volgzaam, echte werkbeesten berustend in hun lot, maar Pancraziu had Berberbloed in de aderen, zeide de meester, en was driftig en boosaardig. Bovendien achtervolgde hij sinds eenigen tijd Ignazia met zijn liefdesbetuigingen en haar zwijgende maar krachtige weigeringen begonnen hem te tergen.

Toen Andrea na Vittoria en den monnik verlaten te hebben, den wijnberg betrad, richtte de knecht zich op, leunend op zijn houweel, met de hand op den rug en maakte een grimas, die vermoeidheid moest uitdrukken, maar weldra zag hij Ignazia, die boven aan het voetpad scheen uit te kijken naar iets in de verte en hij begon te lachen. Zijn hondetanden blonken in den gloed der zon.

— Meneer Andrea, ik wed, dat zoo dadelijk Mikali voorbij komt! — Inderdaad verscheen een stofwolk op den weg en te midden daarvan Mikali met de door de zon goud overglansde paarden. De knecht keek toe met oogen vol bewondering en afgunst en ook de andere, die op den wijnberg werkte, richtte zich nieuwsgierig op, ter-

wijl Andrea naar den wal liep om zijn broeder te begroeten.

— Hola, Mikali, hoe gaat het?

Mikali hield met moeite de paarden in, of deed alsof het hem moeite kostte, en hij vermeed Andrea's blik.

— Ben je aangekomen? Ik wist niet, dat je nu al kwam... Ik kom uit Terranova, waar ik deze van den duivel bezeten beesten ben gaan halen... Ze behooren aan de gebroeders Tera; ze zijn niet rijk, de gebroeders Tera, maar ze nemen het er goed van; ze eten als ketters.....

Hij weidde maar uit, Mikali, maakte veel drukte om de paarden in toom te houden, die trappelden en de koppen naar elkaar toerekten als om elkaar een kwellend geheim mee te deelen; maar Andrea, die rustig achter den wal bleef, keek hem strak aan.

— Wist je dan niet, dat onze vader ernstig ziek is?

— Ze hadden mij verteld, dat hij bijna genezen was. Met onze moeder is het erger; heb je haar gezien?

— Ja. Wat is ze mager! — zeide Andrea droevig.

— Ze werkt te hard! En ik zeg het haar wel, Andrea. Ik zeg altijd: staat u niet zoo vroeg op. Maar ik geloof. dat ze zelfs 's nachts werkt. Hu, hu stil, duivels, moge het touw je worgen. Ze trekken; ik moet gaan. Luister, Andrea, kom later bij de hoeve van Zoncheddu. Ik moet je spreken.....

— Ik moet jou ook spreken, Mikali.....

Mikali liet zich meevoeren door de paarden, terwijl hij ze met de zweep op den kop sloeg en schreeuwde: — Stil, stil, naar de hel, naar de galg! — Aan de andere zijde van den wal trachtte Andrea hem te volgen, hem iets te

doen verstaan; maar Pancraziu was nadergekomen en maakte gebaren naar Mikali, hem het punt wijzend, waar even te voren Ignazia gestaan had.

— Je hebt haar zelfs niet met een blik getroost, moordenaar!

— Neem jij haar maar, Pancraziu, als je haar hebben wilt. Jullie bent allebei zwart als de kwelling van de hel! — riep Mikali en vierde den teugel voor de paarden, die hinnekend wegrenden. Andrea kreeg den indruk, dat zijn broeder hem ontweek; waarom? Misschien uit vrees voor verwijten met betrekking tot Ignazia. Honderd malen had hij hem gezegd: „Mikali, ik wil niet, dat je naar de meiden van mijn hoeve kijkt." Maar Mikali had geen gewetensbezwaren; zoover zijn armen konden reiken, waren alle vruchten in het rond voor hem.

De zieke had geen koorts meer, maar tegen het vallen van den avond nam zijn zenuwachtige opwinding toe; hij wilde opstaan, stak de beenen buiten, sprak voortdurend over Vittoria met buitengewonen lof, wat tante Sirena, ondanks den eerbied voor haar meesters, prikkelde.

— Loop heen! Het lijkt wel, of ze een bezweerspreuk onder de deur gelegd heeft om hen allebei te beheksen, — zeide zij in de keuken tot Ignazia. Maar Ignazia zweeg met een gezicht donker als het leer der slobkousen, waaraan zij geduldig naaide. — En toch, ik kan me vergissen, maar Vittoria houdt niet van Andrea. Ik kan me vergissen; God geve het.

Zij nam wat graan in een houten nap en ging het op de binnenplaats strooien; en onder het gekakel van het gevogelte, dat om haar heen drong, meende zij in de keuken een hartstochtelijken snik te hooren, maar toen

zij weer binnenkwam, zag zij Ignazia onbeweeglijk over haar werk gebogen.

— Heeft hij gekreund?

— Neen, tante.

— Ik heb hooren kreunen.

— Tante, — zeide Ignazia na een oogenblik, haar sombere oogen opslaande, — hebt u het gezien? Hij is daar even voorbijgekomen... en hij heeft met den kleinen baas gesproken.....

— Wie dan?

— De bastaard!

— Het is de eerste keer niet, dat zij samen spreken; laat ze, het zijn broers, — zeide de oude vrouw; maar ook haar oogen werden donker.

De dokter liet zich wachten. De knechts kwamen weer binnen en oom Bakis ried Andrea aan heen te gaan naar Vittoria.

— Ik maak het toch heel goed. Morgenochtend sta ik op en ga naar den wijnberg. En als de dokter iets zegt, sla ik hem met mijn stok de hersens in.

Andrea keek geeuwend door de ruiten en ook hem greep een gevoel van diep onbehagen aan; terwijl de oude vrouw den omslag van malve op den buik van den zieke vernieuwde, ging hij naar zijn kamer en opende het venster; het hooge venster, dat nog kleiner leek in het ruime vertrek, waar de groote zware meubelen, kasten, kofferbanken, leunstoelen, die gemaakt schenen voor reuzen, hem altijd tot ernst, tot eerbied gestemd hadden. Het was de echtelijke kamer van zijn vader en moeder; daar was hij geboren, daar hoopte hij met Vittoria te slapen.

De gloed van den zonsondergang bescheen de zoldering; op de binnenplaats was het al donker en de kippen sliepen op de stokken onder het afdak; ook de hond zweeg en slechts tegen den geel en blauwen achtergrond boven den buitenmuur gleden als zwaluwen de zwarte vleermuizen voorbij. Er hing een geur van gras en bloemen in de lucht; voor de hooge vensterbank staande dacht hij aan Vittoria, aan de zwaardlelies achter den wal, waarheen hij haar meetrok om haar te kussen, zonder dat de moeder het zag en zijn rust werd niet verstoord, toen hij bij de keukendeur de stem hoorde van Ignazia, die den knecht terug wees.

— Laat mij los; handen thuis! Ik roep tante Sirena.

— Zoo, jij sterft van harteleed, kindlief en je laat je niet eens troosten. Je hebt hem vandaag weer vergeefs gewacht, den reus. Hij heeft je zelfs niet gegroet.

Toen zeide Ignazia, die zich met krachtige stompen verweerde, met sombere stem:

— Wat gaat het je aan, duivel? Laat mij of ik roep.

Maar Pancraziu was dien avond hardnekkig en wreed.

— Weet je, wat jouw lange Mikali tegen mij gezegd heeft? Dat je hem te zwart bent.....

— Natuurlijk, Vittoria is blanker dan ik..... Laat me! Tante Sirena!

Haar stem trilde als een sombere lichtvonk, die Andrea's geest verlichtte. Het was als een bliksemstraal. Hij bukte zich; onbewust strekte hij de hand buiten het raam en de twee zagen hem en alles was weer stilte. Pancraziu sprong achter in de keuken, Ignazia bleef koud en onbeweeglijk voor de deur. Maar eensklaps begon zij te

sidderen, zoo zeer, dat zij tegen den muur leunde. Alles draaide om haar heen en alles was donker en in beweging als onder in de zee. Eerst na eenige oogenblikken, toen zij Andrea niet zag verschijnen, kwam zij tot kalmte. Er waren zooveel Vittoria's in den omtrek. En dan, al had hij het begrepen? waarom zou hij ook niet lijden? Mag hij niet lijden, omdat hij rijk is, omdat hij de meester is? Neen, Ignazia siddert niet meer, langzamerhand vervult haar zelfs een zekere wreede voldoening, omdat zij weet niet meer de eenige te zijn, die lijdt in dit huis, waar de lucht zelf zwaar is van hartstocht en verraad.

Andrea, wien het ook duizelde, had zich gebukt, zich vastklemmend aan de tralies van het raampje als om zich te verzetten tegen den aandrang zich op den grond te werpen of naar buiten te loopen en de meid bij de keel te grijpen.

En ook om hem heen draaide alles, trillend en donker als in de diepte der zee, maar van lieverleede werd alles weer rustig, helder. Er waren zooveel Vittoria's in den omtrek; zeker, er waren er zooveel; alles klaarde op, maar de zekerheid, dat de meid op Vittoria en op haar alleen gedoeld had, verliet hem geen oogenblik. Hij haalde diep adem, maar het was hem, of er in zijn binnenste iets gebroken was.

Het geluid van het doktersrijtuigje eerst op het pad en daarna op de binnenplaats bracht hem weer tot zich zelf; hij wilde de kamer uitgaan, struikelde over den drempel en tuimelde met vooruit gestrekte handen tot den wand der gang. Daar bleef hij staan wachten.

De dokter scheen geen acht op hem te slaan en deed zeer druk en gehaast. Klein en baardeloos deed hij den-

ken aan een kind, maar hij had oude oogen en een vermoeide stem.

— Waarachtig, oom Bakis, — zeide hij, gebukt om de ontbloote zijden van den zieke te betasten, terwijl Andrea bleek en ontdaan toekeek, — u hebt gelijk, zoowaar God me bijsta! U maakt het beter dan Andrea. Waarom hebt u hem laten komen?

— Pardon, — kwam tante Sirena tusschenbeide, — eergisteren hebt u gezegd, dat hij moest overkomen.

— Ik? Het is mogelijk.

Niettegenstaande zijn woeste voornemens keek oom Bakis hem angstig aan en eindelijk vroeg hij hem schuchter:

— Kan ik morgen op staan?

— Morgen niet, overmorgen.

Andrea vergezelde den dokter en zat even later met hem in het wagentje, dat pijlsnel werd voortgetrokken door het onbarmhartig afgeranselde paard. Zij reden: hij wist niet waarheen, hij wist niet waarom; hij voelde een hevig onbehagen, een pijn in den nek en het was hem of zijn ingewand in hem opsprong en de zweep ook hem trof.

Er moet vlug voortgemaakt worden, zeide een verre stem; en de dokter vertelde hem zijn leven, zijn voornemens. Zoon van een herder had hij snel afgestudeerd, terend op zijn klein vaderlijk erfdeel en nu draafde hij den ganschen dag om dit kleine erfdeel te kunnen verdrievoudigen en meer dan de gedachte aan den zieke dreef hem de begeerte vlug voort te maken. De afstanden zijn groot tusschen de over de heide verspreide

hoeven en dorpjes; er moet vlug worden voortgemaakt, gezorgd dat men op tijd komt.

En ook Andrea wilde dien avond vlug voortmaken, daarom was hij meegereden in het wagentje; ook hij wilde draven, op tijd komen om iemand te redden, een plaats bereiken, waar hij zich kon overtuigen, dat de nacht niet eeuwig was, dat het licht niet voorgoed was gedoofd over het aangezicht der aarde.

Daar verscheen werkelijk een ver licht achter het boonenveld, achter de haag van de hoeve van Zoncheddu en hooger tegen den groengetinten hemel de avondster als het licht van een vuurtoren in zee. Zij was als een havenlicht, flikkerend en toch onveranderlijk in het ledige: de vuurtoren, die de grens aanwijst, waar de hinderlagen van den gevaarlijken weg overwonnen zijn.

— Ik stap hier af, dank u, — zeide Andrea den dokter de hand drukkend.

Hij sprong op den grond, terwijl het wagentje nog schokte en bleef roerloos op den weg staan in het stof en den geur der struiken; er verschenen hier en daar nog meer sterren als kwamen zij van verre en hielden zij stil boven de bergen en aan den rand der heide om naar de donkere aarde te kijken. Waarheen verder te gaan? Ook hij, Andrea, kwam van verre en keek naar een duister oord.

Na een oogenblik van weifeling stapte hij op het licht der hoeve af, weer staan blijvend bij de haag van het erf. Men hoorde het kauwen van Mikali's paarden, die waren vastgebonden onder het afdak, en het gepraat der vrouwen, die in de keuken bijeen waren. Door de verlichte

deur zag men een rij gretig etende kinderen om de tafel en Marianna Zanche en Maria Luisa Zoncheddu, bezig een stuk grijs linnen te meten, waarbij de eerste met de vingertoppen een rietstengel vasthield, waarop een meter was afgeteekend en de tweede het weefsel hanteerde. Een zeer tenger bleek meisje met een vracht lichte haren hielp het stuk afwikkelen en aan den anderen kant weer opvouwen, maar de kinderen lachten haar uit om de weinige kracht, die zij vertoonde.

— Maria Battista, scharminkel! Het linnen weegt meer dan jij heelemaal, sprinkhaan!

Andrea verscheen op den drempel; allen zwegen, het meisje sidderde, de moeder liet het riet vallen. Slechts de meesteres, een lange dikke vrouw, ging hem tegemoet als een komeet het linnen achter zich aansleepend.

— Kom binnen, Andrea. Hoe gaat het je? En je vader? En Vittoria? En tante Sirena? Wanneer ga je weer weg?

Hij staarde naar zijn moeder en zag niets anders. Daar staat ze; ze is doodsbleek; ze weet al, waarom hij gekomen is, hij moet zich haasten, haar meenemen, haar ondervragen, dadelijk, eer zij tijd heeft de leugen voor te bereiden. O, zij is het gewend, te liegen, te bedriegen; daar staat ze, klein en donker als een schaduw, als een tarantula; hij is bijna bang voor haar.

* * *

Maar als aangetrokken door den wanhopigen blik van haar zoon, naderde Marianna Zanche schoorvoetend de deur. Ook de kinderen verdrongen zich nieuwsgierig om

Maria Luisa, die, onderwijl zij hen terugduwde, omdat zij op het linnen trapten, doorging met haar nieuwsgierige vragen.

Eindelijk bevrijdden moeder en zoon zich van de vrouwen en kinderen en zij gingen naar den weg. Hij liep strompelend met gebogen hoofd; het leek hem, of hij blind was, hij had willen schreeuwen en kon het niet uit vrees voor de spiedende vrouwen. Het leek hem, of hij geen huis had, evenmin als zijn moeder, of hij als zij dienstbaar was op andermans grond; beiden konden zij loopen, zoo lang zij wilden, nooit zouden zij een plaats vinden, waar zij elkaar vrij konden spreken, elkaar diep in de oogen zien, elkaar begrijpen. Op den weg gekomen wachtte hij even op haar en weer zag zij de sterren pal staan op den drempel van het niet; de veilige toevlucht was slechts daarginds, daarginds; waarom te wanhopen daar er immers een toevlucht was?

Toen greep hij zijn moeder bij de armen, maar zonder kracht, bijna kalm. Hij vroeg luid:

— Dus het is waar?

Zonder te antwoorden vouwde zij de bevende handen samen en keek hem aan in het donker, reeds op alles voorbereid. Sinds lange jaren was zij op alles voorbereid. Zij had gezondigd, zij had alles aanvaard als boetedoening en toch leek het haar, of er nooit een einde zou komen aan de straf. Zij had haar zelfs laten drukken, die straf, op Mikali, op den onschuldigen Mikali, maar nog was dit niet voldoende.....

Toen hij haar in gedachten verzonken zag, werd Andrea weer toornig, schudde haar heen en weer als een

vod, duwde haar weg, als wierp hij haar ver van zich om zich van haar te bevrijden.

— Maar waarom? maar waarom? waarom mij te bedriegen? U! Ik ben toch uw zoon!

— Neen, Andrea, we wilden je niet bedriegen. We wachtten om je alles te zeggen.

— O, wachtte u? — zeide hij als bij zich zelf, het gezicht in de handen verbergend; daarna schudde hij zich weer. — Wachtte u? Waarop?

Dat wist zij zelf niet en zij begon over het gansche lichaam te beven.

— Maar waarom, moeder, maar waarom? Nu begrijp ik alles. Ach, daarom was zij zoo. Ze schreide. Waarom schreide zij? En hij? Ach, hij is mooi..... hij is een mooi beest..... hij is het mannetje! Maar u... u... waarom hebt u mij bedrogen? Ben ik dan uw zoon niet?

Zij zweeg en beefde; wat had zij te antwoorden op al die waarom's?

— Welnu, — hervatte hij, opnieuw haar arm omklemmend en haar meesleepend tot de sterke borstwering langs den weg, waarop hij zich uitgeput neerzette, — u gaat met mij mee naar mijn huis en u blijft bij mij en bij mijn vader, uw heele verdere leven. En er zal niets anders voor u bestaan in de wereld. Maar dit zal bestaan: dat wij drieën tenminste elkaar niet meer zullen bedriegen. Laat die twee zich vereenigen, het mannetje en het wijfje, dat doet er niet toe; ze zijn elkaar waard. Ik wil haar niet meer hebben, ik zou haar verfoeien. Maar u moet verre van hen blijven, u moet bij mij blijven. Begrijpt u dat tenminste.

— Zeker, zeker, wees kalm, jongenlief. Ik zal doen,

wat je wilt, maar wees kalm. Schreeuw niet zoo; ze hooren je.....

— Wat zou dat? Er bestaat niemand meer voor mij op de wereld.

En inderdaad voelde hij zich opnieuw als in een eindelooze eenzaamheid. Waarom voort te gaan? Zijn moeder zeide „ja, ja, ja" zonder iets van hem te begrijpen en hij voelde niets voor haar. Beter dan te leunen aan haar borst kon hij zich uitstrekken op de steenen van den weg als een afgerukte stengel. En inderdaad strekte hij zich uit op de borstwering en wenschte te slapen. De vrouw sprak in zijn oor, met gevouwen handen over hem heen gebogen.

— Waarom vraag je? Het is het noodlot, het noodlot. Het is God, die het zoo wil. Toen Mikali, die rampzalige, tot me zei: — moeder, Vittoria Zara wil met Andrea breken, omdat ze mij liefheeft; — denk je, dat ik toen geen verdriet had, Andrea? Wat heb ik niet gedaan om hem ervan af te brengen? Van alles heb ik gezegd. En weet je wat hij antwoordde? „Moeder het is het noodlot." Wat moet ik dan doen? Als hij zoo spreekt, voel ik mijn armen loslaten van mijn schouders en op den grond vallen. Wat te doen tegen het noodlot? Hij is niet slecht, Mikali. Hij is vurig, hij is lichtzinnig, maar slecht is hij niet. Hij zegt: „Is het niet nog erger, als Vittoria met Andrea trouwt en hem later bedriegt?" Andrea, lieve jongen, pas op, hoor; zij hebben elkaar ontmoet, omdat het lot het zoo wilde en jij zult hen nooit meer kunnen scheiden. Pas op, Andrea: jij kunt naar Vittoria loopen, haar aan je binden, gelooven, dat zij je liefheeft. Diep in haar hart blijft Mikali als een steen op den

bodem van een put; het gewicht zal haar altijd omlaag trekken en jou er bij, als je tracht haar op te heffen..... Andrea, jij redeneert verstandig! jij hebt gestudeerd, jij weet die dingen.....

Ja, hij wist ze, maar trachtte zich nog vast te klemmen aan een of ander zelfbedrog, trachtte aan zijn wanhoop een valsche tint te geven.

— Het is het bedrog, wat ik zoo vreeselijk vind, moeder! Ik bedoel niet van Vittoria; ze is een vrouw en daarmee uit! Maar hij..... Mikali, mijn broer! Juist hij. Wat heb ik hem gedaan? Heb ik soms niet van hem gehouden? Heb ik hem niet steeds gezocht als kind? Hier op deze borstwering gingen wij 's avonds zitten, ontmoetten wij elkaar heimelijk als kinderen van vijanden. Weet u het nog? Ik bracht altijd iets voor hem mee. Eens op een avond kwam hij voorbij..... onze vader en wij lieten ons achter den muur vallen en hielden ons verborgen, lachend en bevend van angst. En nu? Hij is zeker daar? Zeg, is hij daar?

Hij hief het hoofd op, de tanden opeenklemmend, daarna leunde hij het hoofd tegen den steen; daar staan ze, hij ziet ze; ze omhelzen elkaar in de schaduw van het huisje, tusschen de bloemen der zwaardlelies; hij ziet ze; ze zijn vereenigd, mond op mond, Vittoria in de holte van Mikali's lichaam als in een nis. Wie kan hen scheiden? Zelfs niet zijn kreet van smart, zelfs niet het doodende mes. Mijn God, heb medelijden! Maar ook God kan hen niet scheiden. En hij begon zacht te weenen tegen den steen, terwijl de moeder, minder barmhartig dan deze, niet als deze zijn tranen wist op te vangen en te zwijgen.

— Ja, hij is daar. Hij is altijd daar, alsof een beheksing hem er heen trok. Eerst ging hij naar andere vrouwen; kort te voren had hij zich verloofd met Maria Battista, de arme wees, of erger nog, aan hem gelijk. En ik was er blij om. Het lot had hen bijeen gebracht. Ook zij, Battista, treurt door de schuld van anderen, ook zij, evenals Mikali, heeft alles verloren: huis, gezin, goed en goeden naam, door de schuld van anderen! En zij hechtte zich aan mij, reeds als kind, toen haar vader veroordeeld werd en naar het tuchthuis gebracht en zij, die alleen achterbleef, op de hoeve werd opgenomen; zij hechtte zich aan mij als een moederloos geitje aan de ooi, die het kan zoogen; maar op een dag zagen zij en ik Vittoria en Mikali in elkaars armen. Battista viel als een doode op mijn schoot. En Mikali zei: „Moeder, wat kan ik doen? ik kan paarden dwingen, maar niet het noodlot." En nu, Andrea, zwijg, zwijg; wat is er aan te doen? Je ziet, dat je niet de eenige bent, die lijdt.

Hij richtte zich op; hij scheen volstrekt niet naar haar woorden geluisterd te hebben; en hij bleef langen tijd onbeweeglijk, wat gebogen onder de sterren, die opkwamen aan den hemel, terwijl de avondster langzaam zonk naar de grenzen der aarde. Op de hoeve werd het licht gedoofd. De moeder raakte zijn arm aan.

— Ja, — zeide hij, zich even schuddend. — Ik ga, ik ga. — En hij stond op, maar zij, het bleeke gelaat opgeheven in de schaduw, hield zijn hand vast.

— Andrea! Waar ga je heen?

— Ik ga naar huis. Morgen zien wij elkaar weer om elkaar niet meer te verlaten.

Wankelend als een dronken man deed hij eenige stappen, maar dan plaatste hij zich weer voor haar.

— Gaat u nu met mij mee. Als u thuis bent, komt alles in orde, — zeide hij haar de hand reikend; en hij trachtte even haar mee te trekken, maar zij bood weerstand met een kracht grooter dan de zijne.

— Lieve jongen! Vanavond niet, dat kan niet. Ik moet naar de hoeve terug. Morgen zien wij elkaar weer; ga, God zegen je!..... Andrea! — riep zij hem terug, hem naloopend — je zult je broer toch geen kwaad doen?

— Neen, neen! — zeide hij dadelijk en liep door. Het was hem, of hij in de leegte liep, maar toch meende hij rechtuit te loopen onder een uitdrukkelijk bevel. De illusie het in puin gestorte gebouw van zijn gezin weer op te richten leidde hem in de duisternis als de geheimzinnige woorden van dat bevel en tevens belette de herinnering aan den ondergang van zijn familie hem zich om te wenden, naar Vittoria te gaan.

VI.

Op de hoeve aangekomen liep hij de door het lampje van Sint Isidorus verlichte gang door en keek even naar binnen door de deur aan het einde in de hoop zijn vader wakker te vinden en dadelijk over zijn plan te kunnen spreken, maar de zieke lag hijgend te slapen met de beenen bloot, nog rusteloos in zijn slaap, en op den grond uitgestrekt op een matras, lag Ignazia met de kleeren en de schoenen aan.

Toen trok hij zich terug in zijn kamer, wierp zich dwars over het groote bed, begroef het gelaat in de dekens. Hij voelde zich moe, zijn ruggegraat gebroken als na een lange reis en toch kon hij geen oog dicht doen. Opwellingen van smart, van gekwetsten trots, van hopelooze liefde, dan weer van gedwongen kalmte en opnieuw van nog heftiger leed, van fellen haat en lust naar bloed en dood doorgolfden hem. Soms meende hij te stikken, dan klonk een hevig kreunen tusschen zijn opeengeklemde tanden door en er ontstond in zijn binnenste een troebele rust, waaruit even later plotselig weer een dolle storm oploeide.

— Ik ga naar Vittoria, — dacht hij in de dekens bijtend, — ik neem haar terug, ze is van mij; ik ruk haar weg, ik sla haar; ze is een broze stengel, ze hoort mij;

ik ben sterk, want ik heb verstand, ik heb wilskracht; ik kan heerschen.

Maar eensklaps was hij ontsteld over die eigen kracht. — En als ik haar genomen heb en als ik haar aan mijn kruis heb genageld? — Zie, op ditzelfde bed hadden zijn vader en moeder gelegen; en de kleine stille vrouw was weggeslopen, heengegaan om het vergif der zonde te verspreiden door het gansche huis, overal rondom. Hoe kon hij opnieuw beginnen! En bovendien; de trots verstijfde hem, boorde zich als een ijzeren staaf van zijn hielen tot in zijn nek! Rechtop Andrea; de liefde moet een spontane gave zijn, noch een aalmoes, noch een buit; rechtop Andrea, stel je niet gelijk met Mikali, met dat zwakke, trouwelooze wezen. Alleen tegenover je zelf, Andrea; zij zijn gestorven, jij alleen bestaat.

En het was hem, of hij weer marcheerde, ongebogen onder zijn last, door de dorre woestijn des levens; maar die dorst, mijn God, die honger, die afmatting! Een duizeling overvalt hem, het lichaam buigt, de staaf breekt, en daar staat Vittoria als de vrouw bij den put, als de vrouw met het brood en den balsem. Vittoria, zoetheid, liefde, vergetelheid, de soldaat ligt uitgestrekt aan je voeten, je kunt hem vertrappen, als je hem maar je voet laat likken; en beloof je hem nog een druppel water, een stuk brood, dan verraadt hij voor jou zijn bestemming, zijn vader en zijn moeder en zich zelf.

— Morgenochtend vroeg ga ik naar haar toe, ik val voor haar op de knieën, ik laat haar niet meer los, ik klem me vast aan haar knieën, ik laat haar niet meer los, ik laat haar niet meer los.

Maar de dageraad was ver; en langzamerhand richtte

zich de trots weer op, nog feller na de instorting, sterker, steeds sterker, harder.

Maar ook de andere, de liefde, worstelde; zij had alle listen aan haar zijde, zij verschool zich achter den sluier van den plicht: Vittoria moest tegen zichzelf beschermd aan haar noodlot ontrukt worden. Zij was niet de stompzinnige meid van de hoeve: zij was slechts verblind; hij behoefde haar slechts de oogen te openen om haar te redden. En zij zou hem hierom nog meer liefhebben.

En daar gloorde het verre licht. Verbijsterd keek hij naar de ruiten en het was, of het licht niet van den horizon, maar uit de diepte van zijn eigen hart kwam.

Hij stond op, opende het venster. Hij moest gaan, terugkeeren. Hij had zich den vorigen avond in den weg vergist; allen, zelfs de beste soldaten kunnen zich in den weg vergissen, in het donker, in den mist; maar de dageraad breekt aan en verlicht de dingen; de verdoolden oriënteeren zich en hervinden den goeden weg. Hij kamde zich, doch hij kreeg den indruk, dat zijn hand hem niet toebehoorde. Alles was verplaatst, alles draaide om hem heen. Zijn knieën knikten. En zie, eensklaps zag hij een zilveren rechthoek op de donkere steenen, en bemerkte hij, dat het de maan, niet de dageraad was, die de aarde verlichtte: het licht der illusie. Hij ging naar het venster en zijn kleine, misvormde schaduw als die van een kabouter deed hem denken aan Mikali als ruiter, boven de groep steigerende paarden, den langen, mooien Mikali met de haren in den wind als Samson, aan Mikali, den man, den waren, krachtigen man. En hij, hij was de schaduw van den kabouter, de illusie, die door de lucht

voortdrijft als een zeepbel met alle kleuren van den regenboog, ledig als het niet.

Weer wierp hij zich op het bed en vandaar zag hij de morgenster, zooals hij de avondster had gezien, rustig op den drempel van het oneindige als het licht eener veilige schuilplaats.

Sterven! Niemand had hem lief en hij had niemand lief. Alle draden waren om hem heen gebroken en hij lag ter neer als een lappen marionet na de voorstelling. Hij lag op het bed, vanwaar zijn moeder was weggeslopen naar haar samenkomsten met den knecht en dan was hij zoo dwaas den christenpaladijn te willen spelen! Vittoria redden! Redden van wat? van de liefde? De liefde alleen is immers redding? De liefde alleen is immers leven? Lag zij wellicht niet in dezen langen, zaligen nacht in Mikali's armen, een met hem, door Gods wil zelf vereenigd? Hoe zou hij kunnen strijden tegen een dergelijke macht? En bovendien, hij had haar niet meer lief, Vittoria, misschien had hij haar nooit liefgehad; hij begeerde haar slechts; en hij was waarlijk als de uitgeputte door dorst verteerde soldaat, die zich laat vallen achter een haag en zich overgeeft aan zijn koortsdroomen. Ook de illusie zijn gezin weer op te bouwen is een koortsdroom; een illusie van zijn trots of, erger nog, een kinderachtige wraakneming op Mikali. Hoe de familie te herstellen zonder liefde? En al zou het lukken, wat dan nog? De gebroken kruik met stopverf aaneen gevoegd, die nog slechts lucht, maar geen vloeistof kan bewaren. Alles is lucht, alles is ijdel, alles is ledig. Alles is gebroken: glasstof, dat de wind verstrooit.

* * *

Den volgenden dag stond Bakis Zanche op, niettegenstaande het verbod van den dokter. Na zich met zekere zorg gekleed en zijn leeren riem stijf aangehaald te hebben over zijn dikke maag ging hij buiten de deur kijken en stiet met zijn stok eenige boeken terzijde, die Andrea er naast, op de bank onder de nis van Sint Isidorus had laten liggen. Boeken verachtte hij uitgezonderd het Psalmboek en hij voelde lust er op te spuwen.

Andrea was afwezig; hij was bij het aanbreken van den dag uitgegaan en bleef lang weg, maar zijn vader kon hem wel missen, hij had het steeds buiten hem gesteld. Hij dacht liever aan Vittoria en meende haar door de kamers te zien loopen, lenig en mooi, een glans verspreidend over het sombere, stoffige huis. Ook de gebochelde mocht hij wel, achter Vittoria aan als een dwerg achter de koningin. Zij was een grappige verschijning, tante Zizza met haar eene tijger- en haar andere reeoog, met dien glimlach als van een slimme, goedmoedige tooverkol. Men moest lachen als men naar haar keek en Bakis Zanche had lust om te lachen; hij was het leven van mokken moe, dat hem de lever bedierf, hij wilde tenminste zijn laatste jaren vroolijk doorbrengen. Dus ook het bocheltje is welkom, als zij komen wil: God weet, wat een rumoer en gebabbel met al die vrouwen in huis, maar zoo wil hij het juist, beweging, rumoer, gebabbel en als zij elkaar in de haren vliegen, des te beter, dan jaagt hij ze voor zijn vermaak met den stok uiteen.

Hij riep Ignazia.

— Waar is de jonge baas gebleven?

— Ik weet het niet.

— Jij weet nooit iets! Ik waarschuw je, dat het nu uit moet zijn met die lange gezichten. Ik wil vroolijkheid voortaan. Het noodige is er, Goddank. Met de zaken gaat het goed en met de gezondheid ook. Ik wil, dat Vittoria met de harmonica komt en den heelen dag speelt en ik wil, dat jij er bij zingt (hij klemde de vuisten ineen en deed, of hij speelde):

Dansen, springen,
Schoenen slijten.....

Ignazia keek hem zoo treurig aan, dat hij de kast opende en haar een handvol koekjes gaf, die tante Sirena er in verborgen hield.

— Hier, jij bent een wees en je hebt reden om niet te lachen. Maar jouw dag komt ook nog wel. Zeg eens hoe bevalt je Pancraziu? Hij is niet kwaad, Pancraziu, alleen heeft hij een stijven rug. Ga en zeg aan de oude vrouw, dat ze me het boek met de platen brengt.

Ignazia keek met oogen vol tranen naar de koekjes; ze ging heen en na ze aan tante Sirena getoond te hebben, opdat deze haar later niet zou beschuldigen van diefstal, legde zij ze op de bank onder Sint Isidorus. Het was een offer, dat zij bracht, want zij was snoepachtig en in haar kist lagen steeds sinaasappels of ander lekkers, maar in deze dagen hadden zelfs geen dadels de bitterheid, waarvan haar hart en haar mond vol waren, kunnen verzoeten.

Dien morgen was zij ook ongerust over Andrea's uitblijven en zij verwachtte ieder oogenblik iets treurigs. Inderdaad, terwijl de stem van oom Bakis, die de psal-

men zong, weerklonk in de rust van den morgen omfloerst door groote witte wolken, die roerloos als blokken sneeuw hingen tegen den azuren hemel, en alles rondom stilte en liefelijkheid was, verscheen Andriana, de kruidenvrouw, met een geheimzinnige uitdrukking.

— Hoe komt het, dat Andrea gisteren niet bij Vittoria geweest is? Wat is er?

— Niets, goede ziel; hij is zeker vandaag gegaan, — zeide tante Sirena.

— Vandaag ben ik hem tegengekomen, toen hij naar boven ging, naar Monte Nieddu. Hij was bleek, hij zei me niet eens goeden dag. Ja! Alles, wat God wil.....

— Zal ik jou eens wat vertellen, nichtje? Laat alles aan God over en moei jij je met je eigen zaken.....

Ignazia vroeg zich met ontzetting af, waar de jonge baas zoo bleek en ontdaan heen ging langs de ravijnen. O, zij wist wel, hoe krankzinnig men wordt als men het vergif der ontrouw gedronken heeft. Waarheen ging de rampzalige jonge meester?

Het was bijna middag, toen hij thuis kwam; zijn schoenen waren grijs van stof, zijn kleeren gekreukt, als had hij op den grond gelegen, tusschen zijn haren zaten grashalmen.

Oom Bakis, die bij het raam zijn middagmaal gebruikte, zag hem met een versuft gezicht over de binnenplaats komen en na een oogenblik de kamer betreden, naderen en plaats nemen bij het raam zonder acht te slaan op zijn eenigszins spottende vragen:

— Waar ben je geweest? Plezier gemaakt? Heb je met iemand gevochten? Wat een gezicht!

Eerst na eenigen tijd wendde Andrea het gezicht om zonder zich op te richten en vroeg:

— Hoe gaat het?

— Den Heer zij dank, dat je eindelijk notitie van mij neemt! Ik maak het goed, heel wat beter dan jij.

Toen scheen Andrea uit een droom te ontwaken, hij stond op met den rug tegen het kozijn en keek strak naar het mandje met brood, dat zijn vader op schoot hield.

— Is de dokter er weer geweest?

— Naar de galg! Wat moet ik met den dokter uitvoeren?

— Hij wilde niet, dat u vandaag zou opstaan, vader. Gaat u weer naar bed.

Om te toonen, dat hij het goed maakte, zoog de vader een ei in een teug uit, stond op na de schaal uit het raam te hebben geworpen, wat op de binnenplaats een oorverdoovend gekakel van gevogelte wekte, en stampte heftig met den stok op den grond.

— Zie je me niet? Lijk ik geen bruidegom?

Andrea keek en dacht aan Mikali.

— Ja, — zeide hij, met zijn handen krampachtig tegen den muur geklemd, — u bent er beter aan toe dan ik..... Mij gaat het niet goed, — voegde hij er zachter aan toe, — en u ziet het wel. Maar het is tijd er een einde aan te maken.....

—— Wat scheelt je? — vroeg de oude man verbaasd. Maar dadelijk scheen hij zich te herinneren, glimlachte als bij zich zelf en ging weer zitten. — Ja, ja, altijd dezelfde geschiedenis.

— Vader!

— Ik was al verbaasd, dat je er niet weer over begon.

— Vader! Het is voor het laatst, dat ik er over spreek.

Maar het gezicht van den vader was hard en grauw als van graniet.

— Voor het laatst? Des te beter.

— Luistert u toch naar mij. Ik kan niet langer zoo leven. Ik kan niet langer zoo leven. Denkt u aan mijn woorden.

Zij zagen elkaar aan. En Bakis Zanche zag, dat zijn zoon sinds den vorigen dag verouderd was als na jaren van lijden; toch bleef hij standvastig met de handen over elkaar op den knop van zijn stok geleund, het harde gezicht onverbiddelijk. Alleen vroeg hij met veranderde, ernstige en rustige stem:

— Wat voor nieuws is er gebeurd?

Andrea kende dat gezicht, kende dien toon en hij hoopte niets, maar het was hem, of hij boven een afgrond zweefde, vastgeklemd aan een uitstekende rotspunt; hij moest trachten zich te redden, zelfs in de gruwelijke zekerheid, dat iedere poging vruchteloos was.

— Er is niets nieuws gebeurd. Alleen is mijn wil gerijpt. Nu smeek ik u nog vader, maar uit mijn smeeking spreekt ook mijn wil. Ik smeek u, vader. U weet, wat ik u vraag. Laat haar hier terugkomen. Het is tijd! Alles is nu voorbij. We staan voor het aangezicht des doods.

— Vind je?

— Ja, het is zoo. Ik en zij en u. Ik ben zieker dan u; u hebt het zelf gezegd.

— Genees je zelf.

— Vader, scherts niet.

— Ik scherts niet, Andrea. Jij soms?

— Nu dan..... Nu dan.....

— Nu dan?

Andrea hijgde, ineengedoken, met de handen tegen den muur geklemd; zijn ingewand sprong op, tot in zijn mond, in een kramp van smart.

— Welnu, ik zal mijzelf niet genezen, als u mij niet verhoort. Ik zal sterven. Ja, zeker; de zoon... haar zoon zal ver blijven, zal nooit hier binnenkomen, en ik zal hem verloochenen. Maar zij, zij, mijn moeder moet hier terugkeeren, dadelijk!

De oude man scheen een oogenblik na te denken. Hij sloeg de oogen neer, sloeg ze weer op fonkelend van haat.

— Andrea, het is nutteloos. Dat weet je.

En Andrea boog zich naar hem toe, zijn handen smeekend en dreigend tegelijk ineengeklemd.

— Vader! Tot dit oogenblik is het nutteloos geweest, ik weet het, ik weet het, maar nu niet langer. Nu zult u ja zeggen. U zult mijn wensch vervullen. U bent tenslotte mijn vader. U bent oud, u staat tegenover de eeuwigheid. U bent voldoende gewroken. Nu is het genoeg. Genoeg! Genoeg! Wat heb ik u ooit gevraagd? Zegt u het mij!

— O niets, vogeltje! Niets heb je mij gevraagd! Maar ik heb ook altijd gedaan, wat je wilde! Had ik dat maar niet gedaan, dan zou je nu misschien tevredener zijn en ik ook. Maar dat doet er niet toe. Als je ziek bent, verzorg jezelf dan. We vragen verlof en je gaat naar het landgoed in *Santa Maria a Mare,* zooals toen je van de typhus herstelde. De zeelucht is goed voor je.

— Vader! — riep Andrea verstijvend, met gebalde vuisten. En hij scheen langer te worden, zoo richtte hij

zich op zijn beenen op. Ook zijn oogen fonkelden van haat en wanhoop, maar eensklaps kromp hij weer ineen, terwijl hij zich de nagels in de handpalmen drukte.

Onverbiddelijk ging de vader voort:

— Vittoria zal je wel komen beter maken. En jij smijt je boeken en je ideeën weg, zooals ik de eierschaal op de plaats heb gesmeten. Je bent een man! Loop niet langer hier en daar om je hoofd met wind te laten vullen. Laat het lot zijn werk volbrengen. Ga naar Vittoria en blijf bij haar; daar is je plaats. Vooruit! Zie je wat een prachtige dag? De bromvlieg gonst voor het raam en de lucht is zacht als fluweel. Ga naar Vittoria, beste jongen; dit is jullie tijd.

— O, houd op! — kreunde Andrea, terwijl hij het hoofd op de borst liet zinken. O, het geheim, dat hem deed stikken uit te schreeuwen. Maar dan? Dat zou het einde geweest zijn en hij wilde zich niet met het hoofd voorover in den afgrond storten.

— Vader, spreek niet zoo. U bent een verstandig man en begrijpt alles, ook als u het tegendeel wilt doen gelooven. Dus hoort u mij aan, laten wij voor het laatst over die vreeselijke zaak spreken; of u laat mijn moeder terugkomen, of ik ga heen en kom nooit weer. Denkt u er over. Drie dagen; zijn drie dagen u voldoende?

De grijsaard glimlachte. Zijn gele tanden, de open plekken er tusschen kwamen te voorschijn; zijn oogen fonkelden woest; die glimlach was vreeselijker dan iedere grijns.

En Andrea begreep, dat hij zich zelf die drie dagen toestond: het laatste uitstel voor den veroordeelde.

— Ik voel me werkelijk ziek, — herhaalde hij in zijn

tasch zoekend en er een als een sigaret opgerold briefje uit te voorschijn halend. — Ik heb een gevoel of ik zal stikken, mijn hoofd en mijn zenuwen doen me pijn en als ik hier blijf, bega ik de een of andere dwaasheid. Welnu, luistert u naar mij, ik zal heen gaan, naar boven, naar pater Zironi, daar zal ik drie dagen wachten. Daar zult u mij het antwoord sturen.

— Jij kunt gaan en komen naar eigen verkiezing, zooals je steeds hebt gedaan; ik blijf altijd dezelfde!

— Denk er goed over na, vader!

— Sinds vijf en twintig jaar denk ik aan niets anders, — zeide de oude man toen en hij stampte met zijn stok op den grond, want hij begon zijn geduld te verliezen. — Nu ben ik het, die zeg: genoeg! Als jij, — ging hij voort, — met den knop van zijn stok zijn voorhoofd en daarna zijn borst aanrakend, — je kwaal hier hebt, ik ook. De jouwe is te genezen, de mijne niet. Duizend keer heb ik je gezegd: Andrea, ik keur je gevoel voor je moeder niet af; integendeel, dit strekt je tot eer! Maar waarom kwel je mij om haar goed te doen? Wat ben ik voor je? Een vijand? Heeft zij je soms groot gebracht? Heb je met haar geleefd?

— Omdat u het belet hebt.

— Goed; jij hebt altijd gelijk. Uitstekend! En als ik dan je vijand ben en zij alles voor je is, wie belet je naar haar toe te gaan?..... Ga, — hervatte de vader, de hand naar het raam uitstrekkend. — Genoeg om te leven geef ik je wel! Laat mij dan toch alleen. Ik kan alles missen, ik ben er aan gewend! Wie heeft van mij gehouden? De duivel alleen. Welnu, ga, ga dan toch, Andrea!

Hij richtte zich weer op, zwaar leunend op zijn stok,

maar zijn gezicht leek nu van was; en vol ontzetting zag Andrea, hoe hij terzijde gebogen de kamer doorliep met een hand tegen zijn buik gedrukt en zich kreunend op het bed wierp.

— Vader, vader!..... riep hij uit op hem toesnellend zich buigend over het van pijn verwrongen gezicht en hij had zich gaarne als in zijn kindertijd naast zijn vader gelegd, zijn zwakke hoofd geleund naast dat machtige om in te sluimeren in de schaduw van die sterke smart, welke sinds dien tijd in hem was overgegaan en tot de zijne geworden.

— Waarom bent u ook opgestaan? Ziet u wel..... — stamelde hij en toen hij hem geërgerd de oogen zag sluiten en de lippen opeenklemmen om niet meer te kermen, rende hij als een krankzinnige om tante Sirena te roepen, opdat zij hem zou bijstaan den zieke op te richten en Pancraziu zenden om den dokter te halen. Maar oom Bakis opende dreigend de oogen en stiet de vrouw van zich.

— Rust moet ik hebben, geen medicijnen..... Gaat allen heen!

De meid keek Andrea aan, klemde haar lippen tusschen twee vingers en wenkte hem de kamer te verlaten. En hij gehoorzaamde; hij zette zich op de bank onder de nis en ontvouwde het opgerolde briefje, dat de jongen van Zoncheddu hem eenige oogenblikken geleden overhandigd had. Het was een briefje, waarin Vittoria, bezorgd en blij, dat zij hem niet had teruggezien, hem verzocht naar het klooster te gaan, omdat de broeder hem ernstige dingen had mede te deelen. Maar wat kon de broeder hem zeggen, dat hij niet reeds wist?

En de uren gingen voorbij. Hij bleef onder de nis zitten met een boek op de knieën en hoorde zijn vader met de vrouwen praten, maar durfde de kamer niet meer binnen gaan.

De dokter vond den zieke weer zoo rustig, dat hij hem toestond op te staan en zelfs in de keuken te komen.

— Maar bemoei u alleen hiermee! — zeide hij hem het psalmboek in de handen gevend.

En hij ging haastig heen, want hij moest juist naar een hem toebehoorend stuk land, dat aan de hoeve van Zoncheddu grensde, om Mikali een paard toe te vertrouwen, dat moest worden afgericht.

VII.

Hoewel het bijna donker was, zat Vittoria nog steeds op den drempel der deur te naaien; maar nu en dan stond zij op en tuurde in de verte, aangegrepen door een angst, dien niets in staat was te kalmeeren. De afwezigheid en het zwijgen van Andrea verontrustten haar meer, dan dat hij zich vol woede en wanhoop aan haar zou vertoond hebben.

Doch daar kwam de gebochelde terug van de rivier met een mand waschgoed op het hoofd.

— Ik heb Mikali aan den overkant van het water gezien, — zeide zij nog opgewonden door de ontmoeting! — Hij zat op een hengst zoo zwart als de duivel; hij leek wel Sint Joris op den draak. Nu, — voegde zij er gedempt aan toe, — hij heeft me verzocht je te laten weten dat Andrea rustig is; de dokter heeft het hem gezegd.

— En hoe was hij, Mikali? Was hij vroolijk?

— Zeker was hij vroolijk; als hij het niet is, wie zou het dan moeten zijn?

Vittoria kwam niet tot kalmte; onbeweeglijk in de deur met de felle oogen in de verte gericht, hoopte zij Andrea te zien, vreesde en hoopte zij Mikali te zien.

En de uren gleden stil voorbij; en het weeke floers van

een bewolkten avond daalde neer. Zij ging zitten op den wal achter de zwaardlelies en tuurde naar de gouden streep, die boven de zee het verrijzen der maan aankondigde: daarvóór was alles donker, zoo donker, dat de kurkboom vol glimwormen naast het huis scheen te fonkelen van eigen licht.

De hoefslag van een paard klonk in de stilte. Was hij het? Neen, als hij kwam, waren zijn voetstappen onhoorbaar; hij kwam stil als alle groote dingen, als de droom, als de nacht. Zij voelde zijn komst slechts aan het popelen van haar hart. Hij was het niet; het paard ging voorbij. Er werd een andere stap hoorbaar, traag en zwaar als die van een losgeraakten stier en zij herinnerde zich, hoe bang zij als kind was geweest voor ongewone geluiden. Ja, soms neemt de duivel de gedaante van een dier aan en gaat door de wereld om zielen te verslinden. Maar dien nacht vreesde zij slechts één ding, de komst van Andrea.

Toen haar moeder naar bed was gegaan en de gebochelde tante voor de deur ging zitten, liep zij als zeker van de bescherming van een nachtelijken geest snel over het boonenveld tot aan den hoek van het pad, dat beschut werd door een hooge bramenheg. Daar wachtte zij met de voeten in het gras, het gezicht tusschen de bedauwde braamblaren.

De lichtende strepen der glimwormen gleden langs haar oogen en teekenden een fijn kantwerk over de donkere haag, waarachter het goud blonk van den maanlichten horizon. En van daar kwam hij, stil, als alle groote dingen, als de droom, als de maan. Zij voelde hem komen door het popelen van haar hart. En het klopte zoo

heftig, haar hart, dat het was, of zij in haar borst een stroom hoorde ruischen.

Eindelijk zijn zij samen. Hij is groot en sterk, met de voeten vast op den grond, de armen forsch als de takken van den eik en toch buigt hij zich licht over haar, die zich lenig aan zijn hals werpt en blijft rusten aan zijn borst, zwevend tusschen hemel en aarde, bevend op hem als de bloem aan den boom in den lentewind.

De maan komt op en haar schijnsel omvangt door de haag heen de twee gelieven in een gouden net.

* * *

Maar na den kus zeide Mikali:

— Neen, Andrea is niet zoo kalm als ik dacht. Moeder heeft mij verteld, dat hij haar gisterenavond riep en over ons sprak. Hij wist al alles.

— Wist hij alles? Maar van wien, Mikali?

Mikali boog het hoofd en scheen moe tegen haar aan te leunen; en zij had de voeten vast op den grond gezet en was uit haar droom ontwaakt.

— Ik weet niet, Vittoria, van wien hij het gehoord heeft. Ik zweer je, dat ik het niet weet. Maar luister naar me: vandaag heb ik mij eens goed op de hoogte willen stellen en je moet niet boos worden, ik heb Ignazia, de meid van de hoeve opgezocht.

— O, Mikali. Je hadt gezworen, dat je haar niet meer zag. O, Mikali, je vermoordt me!

— Maar wat komt je in de gedachten, Vittoria? Ik spreek met geen enkele vrouw meer, dat zweer ik je op mijn geweten, dat zweer ik je bij den gestorven Christus.

Al kwam de koningin van Spanje, ik zou haar niet aankijken; hoe zou ik dat kunnen na jouw mond te hebben gekust? En dan, Vittoria, denk je, dat een man als ik naar zoo'n zwarte, domme meid kijkt? Zij was het, die achter de helling op mij wachtte, als ze aan het water stond te wasschen; zij zoo oud als de steenen, ik haast nog een kind. Wel, wat heb je, Vittoria? Lach toch! Ik kan je niet zoo treurig zien. O, waarom is die christen teruggekomen? Het ging zoo goed.....

— Neen, Mikali, — zeide zij, het gezicht aan zijn borst verbergend — het ging slecht, want we bedrogen hem. Hij weet het; we kunnen sterven, maar het is uit met het bedrog. Maar ga jij nu niet je Vittoria bedriegen.

— O, mijn Vittoria, mijn lam, — fluisterde hij haar geheel omvattend in een innige liefkoozing en haar weer optillend in zijn armen als een lammetje. En weer was het stil, maar beiden dachten aan hetzelfde en duisternis omhulde hen thans.

— Wat zal Andrea doen?

— Daar denk ik ook over. Nu, we zullen het afwachten. De meid zei, dat hij vandaag tweemaal uitgegaan is: de tweede maal was hij nog niet op de hoeve teruggekeerd.

— Jesus! Jesus! Wat zal er gebeuren, Mikali?

— Maar waarom maak je je zoo ongerust, Vittoria? Hij zal wel gauw vergeten, dat zul je zien. Ik ken hem beter dan jij, Vittoria! Andrea is iemand, die iederen dag van gedachte verandert: vandaag denkt hij zoo, morgen denkt hij anders. Zoo zijn alle studenten! En wat kan het je trouwens schelen? Wat kan hij ons doen? Hij weet wel, dat hij mijn broer is en zal mij niet dooden. En dan

hij is zoo zwak; hij is nog niet in staat een steentje van den muur te tillen en bovendien, een man als ik is nergens bang voor.

Maar Vittoria had het gezicht weer tegen zijn hart geleund en zij leed, omdat het was, als voelde zij iets hards tegen haar voorhoofd.

— Dat is het niet, Mikali, dat is het niet.

— Wat vrees je dan?

— Mikali! Andrea zal verdriet hebben.

— Nu, dat is onvermijdelijk, lieveling!

— Maar waarom moet het zoo zijn in de wereld? Waarom lijden om lief te hebben?

— Ik weet het niet, Vittoria. Maar waarom schrei je nu? Is het onze schuld soms? Neen, kom nu, liefste, ik kan je niet hooren huilen. Stil, stil. Waarvoor ben je bang?

En daar zij niet tot kalmte kwam, veinsde hij driftig te worden.

— Hoor eens, als je niet vroolijk bent, kom ik niet meer hier. Neen, heusch niet, ik zweer het je op mijn geweten; ik ga naar Amerika en jij trouwt maar met hem, die rijk is. Wat denk je ten slotte? ik vind het ook onaangenaam, ik ben geen hond, denk je dat soms? omdat ik niet grien? Een man als ik lacht om alles; ik heb al wat meegemaakt, nog eer ik geboren werd! Nu, een sterk hart lacht om alles. Kunnen wij het helpen, dat wij van elkaar houden en niet gescheiden kunnen leven?

— Dat is waar..... — gaf zij toe nog snikkend, maar reeds getroost. — En hij weet nu alles, wij bedriegen hem niet meer, dat is veel waard.

Zij zuchtte maar van verlichting en strekte haar gloeiende handen uit naar Mikali's gelaat.

Hoe krachtig en frisch was het gezicht van haar Mikali! Het was fluweelig en ruw tegelijk als een perzik en als zij zijn haren aanraakte, moest zij aan hooi denken en zijn lippen waren zoo week, dat zij als zij ze kuste, meende pas gemolken melk te drinken, warm en zacht. Hierom had zij hem lief, omdat zij hongerde naar iets, dat slechts zijn kus haar een oogenblik kon geven; zij had hem lief als de schaduw van den boom in den zomer en de zon in den winter en afstand doen van hem was afstand doen van brood, van water, van slaap. Kan men zonder dit alles leven? Hoe zou men niet drinken, als men vergaat van dorst?

Ook hij voelde denzelfden honger, denzelfden dorst.

— Wie zou ons ook kunnen scheiden? — zeide hij haar adem indrinkend. — God? Maar Hij is het immers, die ons vereenigt? En dan Andrea is goed en hij verstaat rede. Hij houdt immers ook wel van onze moeder niettegenstaande de beschuldigingen en den haat van onzen vader? En voor mij is hij toch ook altijd goed geweest! Nu zal hij tegenover ons ook wel redelijk zijn en ons met rust laten. Ik laat hem immers ook met rust? Zie je, ik zou onzen vader een proces kunnen aandoen om hem te dwingen mij als zijn zoon te erkennen en ik doe het niet om Andrea te ontzien, om hem geen onaangenaamheden te bezorgen..... Ja, zie je, laten we daar eens over spreken..... Hij, Bakis Zanche, dwong mijn moeder, toen ik geboren werd, onder bedreiging met den dood, mij aan te geven als een onwettig kind, van „onbekenden vader", ja, hij dwong haar te verklaren, dat zij, toen ik ontvan-

gen werd, al gescheiden waren. Maar ik zou kunnen bewijzen, dat zij op dat tijdstip nog samen waren; en zoo zou ik hem dwingen mij te erkennen en mij mijn deel van het vermogen te geven. Ik heb dat niet gedaan en ik doe het niet, omdat Andrea mij toch altijd als een broer heeft beschouwd..... Nu doe ik van alles afstand..... want jij geeft er toch niet om, is het wel? Ik blijf mijzelf! Maar Andrea moet mij ook niet lastig vallen..... Hij zal wel inzien, dat alleen een man als ik je gelukkig kan maken en er ten slotte zelf blij om zijn.....

— God geve het, Mikali.

— God geve het! — herhaalde hij ernstig; maar plotseling klonk weer voorbij het veld een zware stap als van een os met de touwen nog aan en Vittoria sidderde van angst. Roerloos, de oogen op de haag gevestigd, bleven zij zwijgen, tot het geheimzinnig gerucht op hield.

— Wat een schrik! — zeide Vittoria eindelijk en zij dacht aan Andrea nog vol angst, dat hij hen zou overvallen; want, hoewel hij nu alles wist, kwam het haar voor, dat zij hem nog steeds bedroog.

VIII.

Broeder Zironi stond te spitten in zijn tuintje; de lange, spitse blaren der sjalotten, gebroken als glazen naalden, staken hun punten in de modderige aarde; de losgerukte slablaren vol water leken gestrande booten; maar alles fonkelde in de warme zonnestralen en beneden in het bosch zongen de nachtegalen met zoo vloeiende, zoete tonen, dat het den broeder toescheen of hij slechts den wal behoefde over te stappen om zich te bevinden in een tuin vol rozen en bloeiende kerseboomen, met vele bronnen tusschen de affodillen.

God zij geloofd, hoe schoon is het leven. Maar de herinnering aan de opdracht van Vittoria stak hem meer dan de distels en daar zag hij, toen hij het hoofd ophief om beter naar het gezang van den nachtegaal te luisteren, tusschen het groen in de verte de blauwe jas en den rooden das van Andrea Zanche.

— Daar heb je het! — zeide hij tot zijn kleine spade, die hij in den grond stak en hij klopte de aarde van zijn handen.

— Hoe gaat het met je vader? — vroeg hij hem tegemoet gaande.

— Beter. Hij is opgestaan. Wat een nachtegalen! — zeide Andrea het hoofd opheffend; maar dadelijk liet hij

het bleek en moe weer hangen en liep recht door naar het klooster. Dit was een bescheiden gebouw uit het Pisaansche tijdperk geweest, thans was nog slechts een hoek met drie vensters boven de steile helling van den berg in goeden staat; het overige was een hoop steenen en vermolmd hout, begroeid met klimop en struiken; de steenen en het vuil, dat de menschen daar in de eenzaamheid hadden bijeengebracht waren tot den natuurstaat teruggekeerd en vormden een met planten overdekte verhevenheid. Ook op de door een los gestapelden steenen wal omgeven binnenplaats groeiden het gras en de boterbloemen dicht als in een weiland en slechts hier en daar vormden de overblijfselen van het oude plaveisel een grijs eilandje tusschen al dat groen.

Na den ingang, welks dak van platte pannen reeds was ingestort, te zijn doorgegaan begaf Andrea zich naar een der drie venstertjes van de eetzaal, de laatste toevlucht van den broeder. Het was een langwerpig, vochtig vertrek met een beschadigden vloer en twee banken aan weerszijden der oude tafel; maar door de vensters genoot men van het onmetelijke landschap, ter linkerzijde besloten door de stralende omtrekken van den Gennargentu en ter rechter door den Monte Acuto en door den Montalbo, die leek op een blauwe boot tegen den violetten horizon. De aanblik der valleien, die vandaar afdalen en weer stijgen tot aan de bergen van Nuoro en de hoogvlakte van Orune, wekt een zoet gevoel van duizeling, als die van met een hemelsblauwen sluier bedekte afgronden; hier en daar vertoont de sluier vlekken door het zwart der bosschen, het grauw der rotsen, waarover als zilveren draden de beekjes en de provinciale wegen loopen

en als een netwerk de steenen wallen, die de grenzen der *tanca's* vormen, maar in de verte ontplooit hij zich vrij en vloeit ineen met den hemel.

— Mooi, niet waar? — zeide de broeder schuchter. — En als later het gras goud getint en het licht warmer wordt, is alles nog mooier. En de avonden met de nachtegalen en Jupiter zoo prachtig daarboven! Heerlijk! Heerlijk!

Andrea sprak niet, maar klemde zich zenuwachtig vast aan het venster; de broeder meende als in een kristallen karaf te zien, wat er omging in dat sombere, gesloten hoofd en hij was bang het gesprek te openen.

Toch moest hij spreken; wat kon hij anders zeggen dan nuttelooze dingen?

— Ja, lang heb ik gehoopt, en waarom zou ik het niet zeggen? ook gevreesd, dat de Heer en Sint Franciscus mij een makker zouden zenden. Drie jaar geleden kwam hier een bandiet, die monnik wilde worden, maar hij was bang, dat men hem zelfs hier boven zou vangen en na een paar dagen ging hij weg. Ook Isidoro, de knecht van den burgemeester van Siniscola, wilde broeder worden, maar hij zag er van af, omdat iedereen hem uitlachte. Maar al die menschen zijn onwetend, ze kennen den godsdienst niet en zijn alleen bang voor de hel. De een wil tot de Orde toetreden, zooals men naar een hospitaal gaat, om te genezen; de ander in de verbeelding den Heer wat wijs te kunnen maken omtrent zijn ziel, alsof God de ziel niet naakt zag zelfs onder de kleeren van zijn priester. Een monnik, beste vriend, moet een verstandig man zijn, die weet, hoe het gaat, iemand, die dienst neemt, ja,

maar weet, dat de dienst hard is en dat hij een strengen, onverbiddelijken meester moet gehoorzamen.

— Maar wat doet u dan hierboven? U doet niets, u gehoorzaamt niemand, — zeide Andrea zonder zich om te wenden.

— Als jij hierheen bent gekomen, is het misschien, omdat ook ik iets doen kan, — prevelde de broeder, maar Andrea wendde zich heftig om, bijna dreigend.

— Nu, ik ben gekomen om hier te blijven..... Eerst voor enkele dagen, daarna voor altijd. Zoo, u lacht. Geen wonder, dat ze wegloopen, als u ze zoo ontvangt!

Schertste hij? Maar er sprak waanzin uit zijn oogen. Er kwam een gevoel van angst over den broeder; hij bloosde, daarna lachte hij, heel zacht, toegevend, trachtend den ander zacht te stemmen zonder dezen zijn vrees te laten bemerken.

— Ik lach, omdat er geen twee dagen zullen verloopen, of jij gaat ook heen. Waarom wil je hierboven komen?

— Dat kan ik u niet zeggen. Ik ben noch de bandiet, noch de knecht en ik geloof niet aan God. Ik kom hier wonen precies als op een andere plaats om maar niet langer door mijn naaste verraden en geërgerd te worden.

— Hier ben je dicht bij *hen*, beste vriend, — zeide de broeder zich ook aan het raampje vastgrijpend. — De wind zal je hun stemmen overbrengen.

— Des te beter; ze zullen me klinken als de stemmen van gestorvenen.

Hij knipte met den nagel een steentje weg, dat in de diepte viel en hij hoorde den valschen klank zijner woorden en voelde, dat hij zelf de doode was in den afgrond

gevallen als het steentje; zelfs de stem van den broeder hinderde hem ontzettend in die eenzaamheid waarheen een laatste inspanning van zijn wil hem had gevoerd. Waartoe te spreken? Alles was nutteloos.

Alleen gebleven liep Andrea de eetzaal rond en bleef staan voor een nis, waarin een kleine zwarte Sint Franciscus met geel gezicht zich scheen te hebben los gemaakt van zijn gebed om te kijken naar den blauwen achtergrond van het raam aan den voorkant. Eenige boekjes trokken zijn aandacht: het waren levens van Heiligen, de *Fioretti,* verzen van Leopardi.

Hij nam het vergeelde boekje op, herlas eenige verzen, daarna legde hij het weer neer en leunde tegen den muur als door een lichamelijke pijn aangegrepen. En hij barstte uit in geween; en het waren schelle kreten en een vrouwelijk snikken en tranen, die tot op den vloer dropen.

Daarnaast legde de broeder brommend vuur aan; hij plaatste den drievoet zoo, dat hij het vuur goed omvatte en ging water putten met den houten emmer, die wijd en zwaar was als een kuip. Andrea zag hem terugkomen de zijde gebogen naar den vollen emmer, terwijl het water over zijn modderige sandalen stroomde; en hij ging naar den tuin, opdat de ander hem niet in tranen zou vinden. Maar de tuin herinnerde hem al te zeer aan den hoek daarginds onder den bloeienden pruimeboom, aan Vittoria's gestalte, zooals zij hem voor het laatst verschenen was onder de sluiers van het bedrog; en hij vluchtte het bosch in tusschen de rotsen, die bouwvallen leken. Tusschen de donkere stammen der eiken golfden de blauwe omtrekken der verre bergen, witte wolkjes rustten als

duiven op de toppen der boomen en men hoorde ook werkelijk het kirren der wilde duiven.

Het gansche landschap was bijbelsch en tragisch tegelijk. Hij liep voort als verdoold, meenend zijn smart te ontvluchten, maar deze bleef in hem, steeds vaster. En zie, op een open plek zag hij den horizon zich verwijden en uit de zilveren zee de rooskleurige pyramide van Tavolara oprijzen en verderop, blauw als wolken, die het water raken, Kaap Ceraso en Kaap Figari.

Die ruimte vervulde hem met ontzetting; hij zag zich verdoold langs 's werelds wegen, loopend en loopend om te trachten zijn smart onder zijn voeten te vertrappen, te verbrijzelen, terwijl deze steeds dieper in hem vrat en hem verteerde, onverzadelijk en walgelijk als de lintworm.

Hij liep weer voort. En daar zag hij van een uitstekende punt de moerassen te voorschijn komen met de poelen, die fonkelden als scherven van spiegels en de hoeven als witte plekken tusschen het groen der heide. Van daar beneden stegen de stemmen der herinneringen omhoog; en hij voelde, dat juist die stemmen hem naar deze plek gelokt hadden en keerde op zijn schreden terug als zoekend naar den verloren weg. Maar hoe langer hij liep, hoe meer hij verdoolde; hij betrad weer het tuintje, de binnenplaats, wierp zich in het gras, dat begon te verdorren in de schaduw van den vervallen muur. De plaats was voor hem geschikt; zij was in overeenstemming met zijn ziel. Overal rondom scheen een stralende nacht te heerschen, zoo diep was de stilte, zoo zwaar de slaap der dingen. Onbeweeglijk onder den muur, vanwaar voortdurend steentjes en stof naar beneden vielen, zag hij toe, hoe de wolken zich oplosten in het blauw van den

hemel. Zoo loste zich alles op binnen en buiten hem op dien dag, die nacht leek. En niets, noch de steen, noch de wolk, noch het gras, noch het stof, niets beklaagde zich. Toen besloot ook hij zich in te sluiten in het zwijgen als een levenloos iets.

* * *

Ondertusschen was broeder Zironi bezig het deeg te kneden voor de macaroni en ook voor een koek, als het God zou behagen het meel zoover te laten strekken. Hij maakte zich geen illusies, neen, hij kende het hart van den mensch wel: Andrea zou de eenzaamheid geen nacht uithouden, maar daar deze zijn gast was, moest hij hem goed behandelen.

Dus dekte hij een hoek van de groote tafel; het maal was karig en het hardnekkig zwijgen van den gast deed denken, dat hij reeds tot de Orde was toegetreden en het begrafenismaal van zijn gestorven leven bijwoonde; maar eensklaps was het, of een wolk de vensters binnendrong en de eetzaal, eerst stil als een grot, vulde zich met blijheid, met gestjilp en gefladder, en een snel klapwieken bracht als een bries de lucht in beweging. Het waren een honderdtal musschen, die dooreenvlogen in en uit het venster; een rij zette zich op den rand der tafel, andere op de tafel zelf gezeten pikten in het hout op zoek naar kruimels, weer andere fladderden om den broeder heen, trachtend zich neer te zetten op zijn hoofd of zijn armen, zijn aandacht te trekken door lichte kreten, schuw en jaloersch op den vreemde; en hij keek glim-

lachend naar ze, wenkte te zwijgen, maar hij wist niet wie, de vogels of den gast.

Andrea's gezicht was opgeklaard; alle herinneringen zijner kindsheid omzweefden hem als de vogeltjes met hun fijne pootjes en schitterende oogen, en hij stak de hand uit gedreven door het verlangen er een te grijpen; maar bij zijn gebaar vlogen ze alle tegelijk weg en deden de lucht trillen van hun schrik.

— Als je zoo doet, komen ze niet terug. Ik heb nooit geprobeerd ze te vangen; daarom komen ze! — zeide de broeder wat ongeduldig.

Toen stond hij op, het gezicht weer somber en ging naar buiten in het gras. Daar hoorde hij het houweel van den broeder op den grond slaan en hij moest maar steeds denken aan den bloeienden pruimeboom, aan Vittoria, die over hem de tranen der ontrouw schreide. Neen, het is niet mogelijk, dat alles uit is. Ze is immers te midden van haar bloemen, in de schaduw van het huisje, dat het kuische geluk en daarna de smart harer moeder geborgen heeft; zij is goed, zij is rein, hij behoeft slechts naar haar terug te keeren en haar in zijn hart te sluiten als het vogeltje in zijn vuist.

—Ze komen, omdat ik nooit geprobeerd heb ze te vangen.....

Hij sloeg de oogen op in de meening, dat de broeder hem van achter den wal bespiedde, hij zag niemand en verzonk weer in zijn droom; en daar zag hij Vittoria weer tusschen de zwaardlelies in de schaduw van het huisje maar haar uiterlijk was veranderd: zij had oogen vol verwachting, vol wellust; onreine oogen, afgronden van ver-

derf. En kreunend wierp hij zich voorover en beet in het gras en de steenen.

Tegen zonsondergang kwam Pancraziu te paard met een zak vol mondvoorraad.

— Prachtig! Het lijkt wel het feest van Monte Gonare, — zeide de broeder en de knecht antwoordde slagvaardig met een ondeugend knipoogje naar zijn jongen meester:

— Die schijnt zich niet te vermaken, zeker omdat er geen vrouwen zijn om mee te dansen. Wat heeft hij voor ziekte? — vroeg hij daarop gedempt. — Hij zegt, dat hij hierheen gegaan is voor zijn gezondheid, eer hij weer weg moet.

— Hij heeft de ziekte van de rijken, als alles naar hun zin gaat. Maar het gaat wel over. Zeg maar aan baas Bakis, dat hij gerust kan zijn, dat Andrea morgen in ieder geval weer thuis is.

Andrea zat op den wal der binnenplaats naar den zonsondergang te kijken.

Zwaar en langzaam daalde de roode zon boven den Monte Gonare en scheen tusschen twee toppen te blijven staan om nog even te kijken naar de zachte, droevige aarde als de minnaar, dien de geliefde vaarwel zegt.

Ook Andrea dacht: vaarwel — en het was hem, of zijn oogen door bloed beneveld waren, ook in hun ondergang.

Van zijn plaats zag hij den broeder het deeg voor den koek gereed maken, met zijn donkeren vinger een kuil vormen in den hoop meel, twee eieren tegen elkaar stukslaan, langzaam het zilveren wit en daarna den gouden dooier uitgieten, terwijl hij het fijne deeg tot een soort room kneedde.

De geur van gebraden olie wekte duizend verlangende herinneringen: hij zag zich weer als kleinen jongen voor de deur der hoeve van Zoncheddu zitten tegen het vallen van den avond als een bedeljongen wachtend op een stuk brood van zijn moeder, de meid. Mikali stoeide met de kinderen van de hoeve en hij alleen scheen de wees, de uitgestootene. Ook thans viel de avond: het klooster begon te lijken op een bouwvallig kasteel; de steenen der binnenplaats kwamen wit als grafsteenen te voorschijn tusschen het gras en tegen den paarsen heuvel fonkelden de bovenste takken der eiken van sterren als oogleden zwaar van tranen.

* * *

Alles heeft nog vorm in de schemering, maar een vorm, die niet meer van de werkelijkheid en nog niet van den droom is; de als van eigen licht glanzende rotsen hebben de omtrekken van reuzen gezeten op de puinhoopen van fantastische gebouwen en lijken verdoolde ballingen. Dan ritselt het woud en vervormt zich langzaam in den nachtelijken droom.

Zeeën van asch strekken zich uit langs den horizon; maar zie, weer fonkelt de avondster als het licht van een vuurtoren.

Andrea rilde. Hij zette zich weer bij den broeder aan tafel, het gezicht vaal, als had hij het gedompeld in die zee van asch en hij begon zenuwachtig te geeuwen.

— Heb je het koud? — vroeg de broeder. — We zullen drinken van den wijn, die Pancraziu gebracht heeft, om warm te worden. Is die van jullie wijnberg? Hij is licht

en verradelijk als de vrouwen. Drink je niet? Ja, wacht, ik zal je een verhaal uit de *Fioretti* vertellen, van een broeder, die in de verzoeking kwam uit de Orde te treden.

Andrea keek hem aan zonder te antwoorden. De broeder maakte een kringetje van kruimels op de tafel en terwijl hij zich diep voorover boog om er naar te kijken, begon hij te vertellen.

— Een zeer verfijnde jonge man van hoogen adel trad in de Orde van Sint Franciscus, maar na eenige dagen begon hij door de aanhitsingen van den duivel zulk een afkeer te krijgen van het ordekleed, dat hij zich verbeeldde een viezen zak aan te hebben, hij verfoeide de mouwen, hij verfoeide de kap, en zoo voort.

Andrea scheen te luisteren, maar toen hij even opkeek, zag de broeder zijn oogen zoo glazig, dat hij getroffen was.

— Heb je slaap? Het is nog vroeg. Hier zijn de nachten lang. Je weet toch, wat het visioen is geweest, dat Sint Franciscus tot het besluit bracht van de wereld afstand te doen? Het was hem, of uit zijn mond een gouden kruis kwam, welks top den hemel raakte en welks armen zich uitstrekten van het oosten naar het westen. Na dit visioen schonk hij alles aan de armen, werd minderbroeder en sprak met God als de eene vriend met den anderen.....

Andrea stond op en begon op en neer te loopen in de door een olielampje, dat op de tafel en den vloer een wijden schaduwkring wierp, spaarzaam verlichte eetzaal. Eenigen tijd liep hij zoo op en neer, struikelend, starend naar zijn misvormde schaduw, die zich rekte en scheen te

spelen over de wanden en de zoldering; eensklaps echter stond hij stil, keek toen naar den broeder, die den rooden wijn dronk uit een gele kom zonder oor en iets scheen te willen zeggen; dan begon hij weer te loopen.

— Je hebt mij vandaag gevraagd, wat mij heeft doen besluiten hierheen te gaan. Ja, wie weet dat nog? — babbelde de broeder. — Elke dag, die voorbij gaat, bestaat voor mij niet meer: de nacht wischt hem uit met zijn zwarte vlerk. En de dagen, die komen moeten, zijn voor mij als gesloten bladzijden. Trouwens, waarom zou ik ze lezen? Ze zullen ons nooit zeggen, waarheen wij gaan moeten!

— Dat is waar, — zeide Andrea, — waarheen te gaan?

En dadelijk berouwde het hem, dat hij gesproken had en hij begon weer met gebogen hoofd op en neer te loopen met de handen op den rug gekruist.

* * *

Broeder Zironi maakte het nachtleger gereed, zette het lampje in een nis en ging de waterkruik vullen. De maan boven het bosch omgaf de rotsen met een zilveren stralenkrans; in de stilte hoorde men tot op de binnenplaats den voetstap van Andrea. Ach, de ongelukkige verstoorde de zuivere rust van den nacht vol geuren; hij was als de worm in de Meiroos.

En toch moet hem belet worden heen te gaan, tot elken prijs moet hij hier gehouden worden, als een kruis. Weer binnenkomend zag de broeder hem uitge-

strekt op het leger, gekleed in de deken gewikkeld met de knieën gebogen en de voeten bijeen.

— Goed zoo, nu houden we ons stil, — dacht hij op de teenen loopend. Maar waarom wist hij niet, hij kon niet besluiten naar bed te gaan. De koek maakte hem dorstig en de kom was nog vol wijn..... Hij hief de waterkruik op tot bij zijn gezicht, zette haar daarna zacht weer neer en keek naar Andrea. Onbeweeglijk met de voeten bijeen leek Andrea reeds gestorven. God zij geloofd, wat een treurigheid bracht die jongen omhoog naar den vrede van dit oord.

En alsof hij behoefte voelde, zich te verdooven, begon hij van den wijn te drinken: de helft was voldoende om zijn dorst te lesschen, maar het overige verdampte toch als het bleef staan en bovendien was de kom bestemd voor water. Hij ledigde deze dus. God zij geloofd, de dingen zullen misschien niet zoo slecht afloopen als het nu lijkt. Andrea heeft een gezond oordeel; als men hem maar niet dwarsboomt; daar ligt hij roerloos met de voeten bijeen, zoo rustig, zoo gedwee; hij slaapt als een kind met lichten adem. De monnik voelt zich van teederheid overstelpt!

— Andrea, beste jongen, slaap je? Neen? Ik dacht het. Ik ben ook al in bed. Ik ben moe, hoewel ik niets gedaan heb. Is je bed hard? Heb je het koud? Andrea? Als je niet slaapt, vertel ik je een geschiedenis; nu luister dan, toen ik een jongen was als jij heb ik ook een teleurstelling ondervonden. Die vervloekte vrouwenhistories, de heilige vaders hadden gelijk de vrouwen slangen te noemen. Ik ging dan naar een vrouw en gaf haar geschenken; ja zelfs een ring met kornalijn, die aan

mijn moeder had toebehoord. Ja, Andrea, je hebt gezien, dat ik dat boek *) ook heb:

Uit de eene **) wordt al goeds geboren,
Uit haar ontstaat het zoetst genot,
Dat in de zee van het bestaande wordt gevonden.

(Hij prevelde de verzen zacht als was hij verschrikt ze zich te herinneren) en er is geen man op de wereld, of hij heeft een vrouw. Maar de vrouw naar wie ik ging, was jaloersch en je kent de Heilige Schrift: voor drie dingen is mijn hart bevreesd, maar het vierde doet mijn aangezicht verbleeken; de belegering eener stad, de bijeenkomsten van het volk en de valsche laster, alle dingen smartelijker dan de dood. Maar de jaloersche vrouw is pijn en harteleed. Dus..... Slaap je? Toen zei ik tot haar: we moeten elkaar verlaten, Annicca; ik zal broeder worden en jij zult rust hebben. Zij klemde zich aan mij vast als een razende kat, toen ik dat zeide. Ze wilde met mij trouwen, in mijn huis komen wonen met mijn zuster en mijn zwager. En ze was ook jaloersch op mijn zuster, dat is het merkwaardige. Ik begreep die dwaasheid niet; ik kan het nu wel zeggen, ik was toen zoo onschuldig als de vogeltjes, die hier 's middags komen. Welnu, ik was op het punt toe te geven en haar te trouwen, toen ik haar op een dag betrapte..... raad eens met wien? (hij blies op het lampje, doofde het uit en begon te lachen) met mijn zwager, den man van mijn zuster! En ben ik er aan gestorven? Ik leef hier rustig en als ik nu aan die historie denk, is het om ze jou te vertellen. Wat zeg je er van?

---

*) Zangen van Leopardi.
**) De liefde.

Luister jij naar mijn raad, Andrea, mijn vriend, blijf hier en denk niet aan andere dingen. Ik zal je knecht zijn. We zullen wat kalk laten boven brengen en de kerk weer opbouwen; ik ben een goed metselaar. Toen ik voor het eerst hier boven kwam, hielp ik broeder Antoni die roode versieringen rondom het altaar aan te brengen. Dat is waarachtig al veertig jaar geleden, als ik mij niet vergis. Broeder Antoni was de laatste, die hier stierf, na broeder Zuanchinu in het jaar van de pest. Hij was een kranig schilder. Slaap je? Hij slaapt, — voegde hij er bij zichzelf aan toe en sloot de oogen.

Half sluimerend zag hij zichzelf weer met een kom roode verf op het hoofd. De dikke broeder Antoni stond hijgend op een ladder en bukte zich telkens om zijn dikke kwast in de kom te doopen, druppels verf vielen op den vloer als bloed; een bromvlieg gonsde in de stilte van het kerkje.

Die roode druppels! En de vlieg gonsde nog luider. Hijgend werd hij wakker en bij het licht der maan zag hij Andrea, die was opgestaan, met de deken op den rug.

— Andrea, wat doe je? Zal ik opstaan?

— Ik ga bij den ingang slapen. U snurkt te veel. Staat u niet op.

En hij stond niet op, maar kon niet meer in slaap komen; hij had een zuren smaak in den mond en zijn hart was zwaar; het scheen hem toe, dat Andrea in het bosch ging slapen in het bedauwde gras en daarover voelde hij wroeging. Eindelijk kon hij zijn ongerustheid niet langer weerstand bieden en hij stond op en keek voorzichtig; Andrea was er niet. Hem roepen? dan zou hij wellicht boos worden en wegloopen. En hij riep niet, maar liep

den tuin door, ging naar het bosch, begon hier en daar te zoeken, in het donker, in de hoeken, die wit waren van maneschijn, op de grijze open plek. Hoe vaak meende hij Andrea te zien, onder iederen struik, in ieder rotsblok! Alle wanhopigen van de wereld waren daarboven gekomen om vrede te zoeken en lagen vernietigd ter neer, den zoeten nacht der bergen vervullend met smart. En hij liep rond als in een doodenveld na een veldslag en duizend herinneringen stegen op uit de schaduwen van het bosch, uit de diepte van zijn hart. Het verleden, de eerste nacht in het klooster, de smart, die hij in de eenzaamheid had gedood, sprongen op en grepen hem bij de keel.

— Andrea? Waar ben je, Andrea?

Andrea was er niet. Hij was heengegaan, den vrede van het oord met zich meenemend.

IX.

Den volgenden dag tegen zonsondergang zag Mikali, terwijl hij te paard over den weg ging, Andriana hijgend komen aanloopen over het weggetje der hoeve en als een dolle voor zijn paard springen.

— Mikali, Mikali, ongelukkige, weet je nog niets?

Hij hield met moeite het paard in toom, dat begon te steigeren.

— Mikali! je broer is dood!

— Is mijn broer dood?

Ook het paard bleef op zijn vier pooten staan als ontsteld door het bericht; en door een duizeling aangegrepen bukte Mikali zich, bleek, met trillende beenen. In de werveling, die hem omhulde, onderscheidde hij slechts de vrouw, die haar zwarte schort zwaaide als een rouwbanier. En haar verhaal drong vaag tot hem door.

— Bobore Puddu, de jager, heeft hem bij ongeluk doodgeschoten. Het schijnt dat Andrea hem vanochtend is komen voorstellen samen op jacht te gaan. De jacht is gesloten, maar Bobore Puddu gaat toch, tegen het verbod. En ze gingen, de ongelukkigen, ze gingen voorbij den Monte Nieddu en kozen een plaats boven de rotsen van Jannaebentu. Het schijnt, dat Bobore Puddu Andrea goed de plaats had aangewezen, waar alle dagen om

twaalf uur precies een wild zwijn voorbij kwam om te gaan drinken. Bobore ziet de struiken bewegen en mikt... En hij raakt Andrea in plaats van het zwijn... Andrea, die het zeker verkeerd begrepen had en was gaan zitten, waar het zwijn voorbij kwam. O God, o God, hij is dadelijk dood gebleven, zooals hij daar zat... De jager is weggeloopen, maar heeft een herder gestuurd om het ongeluk te berichten... Ik was op de hoeve... Ontzettend! Bakis Zanche gaf een gil, alsof hij zelf getroffen was... en Ignazia viel als dood op den grond... Nu zijn ze er heen, de oude man, de knechts en de justitie. Ik ren naar Vittoria. En jij?... En jij?

Mikali stak zijn lip krampachtig vooruit en stamelde:

— Hoe laat... is het gebeurd? Hoe... laat...?

Maar de vrouw rende reeds met fladderend schort als een bode des dood, en hij richtte zich op en dreef het paard eerst in de richting van het dorp, dan naar de hoeven, dan weer hield hij stil. Waarheen te gaan? Naar Vittoria, naar zijn moeder, of naar *hem?* Een dichte mist omgaf hem; slechts doemde nu en dan als verlicht door den straal van het schot des jagers, Andrea voor hem op, onbeweeglijk, dood achter den struik.

— Hij heeft het gewild; en wij hebben hem in den dood gedreven, — dacht hij en de kreet der vrouw — en jij? en jij? — weerklonk in zijn ooren met het trappelen van het ongeduldige paard.

Waarheen te gaan? Zonder het te bemerken richtte hij zich naar de hoeve van Zoncheddu.

De moeder zat op den drempel der keukendeur boonen te doppen; sedert drie dagen leefde zij in angst en nu en dan ging zij achter de haag uitkijken, of Andrea soms

voorbij kwam en zij verlangde en vreesde hem te zien. Neen, voor niets ter wereld zou zij Mikali verlaten, voor niets ter wereld in het huis van Zanche terugkeeren; zij bezwijmde van ontzetting, als zij dacht aan haar man en zijn beeld vloeide in haar herinnering samen met dat van den Wildeman, de draken en andere verschrikkingen van den kinderleeftijd. Sinds jaren had zij het niet gewaagd de grens van de landerijen der Zoncheddu's te overschrijden uit vrees hem te ontmoeten en ook voor Andrea was zij thans bang. Maar na dien avond was hij niet teruggekomen en sinds twee dagen sprak Mikali niet meer over hem; als hij met de paarden terugkeerde, schreeuwde hij niet als vroeger om de kinderen op zij te jagen, zelf nog meer kind dan zij.

En nu keert hij terug, ontsteld, als aan een doodelijk gevaar ontkomen... Hij bond het paard vast, naderde, bukte zich om een boon uit haar schoot te nemen en liet die dadelijk weer vallen.

— Moeder, weet u niets?

Vol ontzetting sloeg zij de oogen op.

— Is tante Andriana niet hier geweest? Ze kwam van de hoeve... ze ging naar Vittoria... ze ging om te zeggen, dat Andrea... gewond is...

De moeder sprong op en liet de boonen op haar voeten vallen; maar dadelijk viel zij weer terug en bleef zitten met de handen zwaar op de steenen van den drempel geleund, omdat zij meende te verzinken.

— Is hij dood? Mikali! Heb je hem vermoord?

Op haar kreet kwamen de vrouwen en kinderen van de hoeve toegesneld en schaarden zich om hen heen; een vluchtig rood had Mikali's gelaat verhelderd.

— Moeder, moeder! — zeide hij, leunend tegen den deurpost boven haar. — Wees moedig. Andrea is door een ongeval gestorven. Vanmorgen in de vroegte is hij naar Bobore Puddu den jager gegaan en heeft hem gevraagd samen te gaan jagen.....

Woord voor woord herhaalde hij het verhaal der vrouw; hij sprak snel als een tooneelspeler, die zijn rol goed kent en hij meende de eerste vlaag van verbijstering en smart overwonnen te hebben en sterk te zijn om zijn moeder te troosten; zij echter schreeuwde en trachtte het hoofd tegen den deurpost te slaan, vastgehouden door Maria Luisa Zoncheddu, die achter haar was neergeknield en haar vast tegen zich aan klemde; en eensklaps wist hij niet meer wat te zeggen; hij voelde een ondraaglijke smart, leunde den arm tegen den muur, het gezicht tegen den arm en brak in snikken uit.

Het waren thans de zinnelooze woorden zijner moeder, die om hem heen weerklonken.

— Jij hebt hem vermoord! Jij hebt hem vermoord!

En nog kon hij zich niet goed verklaren, waarom Andrea zich had laten dooden; hij wenschte zich echter te overtuigen, dat de rampzalige werkelijk door een ongeluk was gestorven.

Zijn ontroering duurde slechts kort; hij meende sterk te zijn en had zich voorgenomen steeds diengene na te volgen, die hem niet als zoon wilde erkennen: daarom dacht hij aan de woorden van tante Andriana: „de oude man heeft niet geschreid" en meende, dat ook hij niet schreien mocht.

Maar wat te doen? Zijn moeder wist het nu en de barmhartige vrouwen om haar heen belastten zich er mee

haar te troosten. Moest hij nu naar Vittoria gaan of naar *hem?* Steeds dreef hem het verlangen zijn broeder nog voor het laatst te zien of tenminste de plek van het ongeluk te kennen als een schuldige voort naar de plaats der misdaad. En zijn moeder dacht hetzelfde; zij werkte zich los uit den greep der vrouwen en rende naar het pad, lange schelle kreten uitstootend, die den vrede rondom met smart vervulden; zij leek waanzinnig en toen hij haar inhaalde en vastgreep, wierp zij zich achterover in zijn armen en beet hem in de handen.

— Laat me gaan, jij! Ik wil hem zien, ik wil hem zien! Hij was mijn zoon, hij was mijn bloed en hij is gestorven zooals hij geleefd heeft..... ver van mij, die zijn moeder was.

Om haar te kalmeeren beloofde Mikali eerst te gaan informeeren, waar het onheil gebeurd was en haar daarna mee te nemen.

— Moeder, geduld! We weten nog niets met zekerheid.

„We weten nog niets met zekerheid." Dat was zijn grootste kwelling. Hij liet zijn moeder over aan de vrouwen en ging recht naar de hoeve van Zanche. De omgeving kende hij goed, den wijnberg, den schapenstal, ook den tuin; meermalen had hij met de hand langs de muren van het huis gestreken, maar nooit was hij er binnen geweest; hij keek rond op de binnenplaats en het kwam hem voor, dat boven van de houtmijt de onbeweeglijke valk hem boosaardig aankeek en eensklaps knipoogde om hem iets te beduiden. Ja, thans, nu Andrea dood was en daar niemand in twijfel trok, dat hij Mikali, de zoon van Bakis Zanche was (zijn gestalte was vol-

doende om het te bewijzen), thans zou alles in het rond volgens recht het zijne worden. Zijn vader, door het ongeluk verslagen, zou hem eindelijk erkennen, hem als zoon aanvaarden. Hij wierp dus een vluchtigen blik onder de loodsen, bedenkend, dat er plaats genoeg was om de paarden vast te binden; maar dadelijk bloosde hij over die gedachte en begaf zich naar de keukendeur. Er klonk geween en gedempt spreken; eenige bloedverwanten waren toegesneld van verwijderde hoeven en omringden meer nieuwsgierig dan treurig de oude meid. Ignazia, met een gezicht geel als dat van een doode, schreide geleund tegen de bank; het boek was er afgevallen en lag open op den grond met de plaatjes verspreid; toen zij Mikali zag, sprong zij ontsteld op en opende den mond zonder te kunnen spreken, terwijl hij waardig op tante Sirena toetrad en op ernstigen toon vroeg:

— Hoe is het ongeluk gebeurd?

De oude keek hem eerst verstomd, daarna dreigend aan en antwoordde niet; een bejaard familielid stond op en begon te vertellen.

Mikali luisterde, staande, daar niemand hem uitnoodigde te gaan zitten en nu en dan zijn muts verschuivend; en hij wendde den blik naar rechts, naar Ignazia, die snikkend de plaatjes opraapte en ze weer in het boek legde, maar dat gele gezicht met de oogen, die bleeke vlekken leken, vervulde hem met ontzetting.

— Hoe laat is het gebeurd? — vroeg hij zacht, opnieuw door een diepe ontroering aangegrepen.

— Toen de herder hier kwam, zal het vijf uur geweest zijn, maar het ongeluk is vanmorgen gebeurd.

Hij ging heen; hij had niets te zeggen en hij wist thans

waarheen te gaan. Naar *hem*. Op den weg ontmoette hij het knechtje van Vittoria en de gebochelde, die bericht kwamen vragen.

— Vittoria lijkt krankzinnig; als ze niet sterft, is het een wonder. God, God, wat is er toch gebeurd? Wat een ramp, wat een ramp! Ga haar toch gauw troosten.

Ernstig en waardig zooals het een sterk man past antwoordde hij het gesprek afleidend:

— Ik kom van de hoeve van mijn vader. De herder heeft het bericht om vijf uur gebracht, maar het ongeluk heeft vanmorgen plaats gehad.

— Ben je daar geweest? O, ben jij... ben jij daar geweest? — begon de vrouw te gillen, maar de jongen stootte haar aan:

— En wat zou het, of hij daar geweest is? Het is toch zijn huis?

Mikali keek hem goedkeurend aan en vervolgde zijn weg.

— Vittoria lijkt krankzinnig, — dacht hij, — nu zal ze wat afhuilen. Als vrouwen eenmaal met tranen beginnen, komt er geen eind aan.

En hij liep recht door, maar voelde wel, dat hij uit een zekeren angst vermeed naar Vittoria te gaan. Hij was bang voor haar tranen.

Hij keerde terug naar zijn moeder; daar wist hij tenminste wat te zeggen. Zij zat weer op den drempel der deur met de ellebogen op de knieën en het gezicht op den rug der gebogen handen en zij wiegde zich voor en achterover onder het klagend neuriën van een zinneloozen treurzang.

— Andrea, Andreatje, mijn jongen, mijn kind, wat

hebben ze je gedaan? Ze hebben je gedood als een lammetje van drie dagen, mijn jongen, mijn lieve jongen...

Vergeefs trachtte Mikali haar tot zich zelf te brengen; zij sloeg de oogen met de verwijde pupillen op, en scheen hem niet te herkennen, dan hervatte zij haar lijkzang en hij leunde tegen den muur met hangend hoofd, kalm, ja, zooals het een sterk man betaamt, maar met doodsbleek gelaat.

De vrouwen van de hoeve hadden, hoewel steeds oplettend of tante Marianna niet wegliep, haar bezigheden hervat; de eene veegde de boonenschillen weg voor de deur, uit de keuken kwam de geur van eten. Boven de haag tegen den door de ondergaande zon roodgetinten hemel gleden de zwaluwen voorbij onder kreten van liefde. Ach, hoe voelde men, dat die twee, moeder en zoon, vreemden waren in dat huis; de rust zelf van de plaats en van het uur waren in tegenstelling met hun smart.

Slechts de wees, Maria Battista, stak het hoofd buiten het raampje en haar oogen zonden Mikali een blik toe vol medelijden en liefde, mild als een manestraal; zij leek de gevangen koningsdochter, die haar lange gouden vlechten naar buiten werpt om haar jongen minnaar naar boven te laten klimmen; ja, zoo had zij Mikali omhoog willen trekken langs de lichtende ladder harer liefde en hem insluiten in den kerker van haar hart; maar hij zag haar zelfs niet.

De klaagzang zijner moeder begon hem te prikkelen; hij strekte de vuisten vooruit als om een hinderpaal weg te duwen en herhaalde bij zich zelf, dat hij sterk moest zijn. En om sterk te zijn vluchtte hij andermaal.

Hij moest naar *hem* gaan. Maar eerst bevond hij zich

voor het land van Vittoria; en ook daar was alles vrede en boven de donkere lijn van het dorp leek de groene hemel de zee; de avondster fonkelde door het raampje van den toren als hing zij aan het touw der klok; alles was stilte in het huisje; neen Vittoria schreide niet, gilde niet; zij was een sterke vrouw. Vittoria; waarom zou hij ook geen sterke man zijn? Hij trad dus binnen, ging in de verlaten keuken zitten en begon in zichzelf te praten.

— Geduld, Mikali, die nare oogenblikken zullen voorbijgaan. Wees voorzichtig en geduldig, Mikali, en hoor het gejammer van de vrouwen kalm aan. Een man als jij moet nooit bang zijn, noch voor groote noch voor kleine dingen. En neem het besluit van nu af je leven te veranderen, Vittoria eeuwig trouw te blijven, haar moeder te eerbiedigen en je eigen vader en moeder en de armen wel te doen.

Om dadelijk met het volbrengen zijner voornemens te beginnen stond hij op bij het verschijnen van tante Pietrina en nam zijn muts af, als wanneer hij den dokter ontmoette; haar oogen waren van tranen omsluierd en zonder acht te slaan op dit teeken van eerbied zeide zij bijna ruw:

— Vittoria is ziek; ze heeft krampen gehad en wrong zich als een slang. Nu heeft ze zich opgesloten in haar kamer in het donker en wil niemand zien. Het is beter, dat jij vandaag niet probeert haar te spreken. Ga heen.

Hij drong niet aan, maar ging niet. De vrouw zette zich op den grond met de handen op de knieën en zeide schreiend:

— Zie je, Mikali? Mijn man had gelijk, die goede ziel, met te zeggen, dat de doodzonde een kromme weg is, die

naar den afgrond leidt. Andrea heeft zich laten doodschieten en het is jullie schuld.

Toen zette hij vastberaden de muts weer op het hoofd en besloot te gaan.

— Als dat zoo is, doet u verkeerd luid te praten. Zwijgt u liever.

En hij ging heen onder den indruk vandaar verjaagd te zijn, zooals hij verjaagd was uit het huis van zijn vader, zooals hij uit ieder christelijk oord weggejaagd zou worden; als Kaïn. Maar hij kwam in opstand. Hij meende Vittoria te haten. Zij verjoeg hem, nadat hij zich sterk had willen houden voor haar en om haar geen verdriet te doen zijn broedersmart onderdrukte. Andrea, mijn broer Andrea! Hij hoorde zijn hart luid roepen, begon te denken aan zijn kindsheid, aan de hartelijkheid van zijn broertje, de heerlijke dagen samen doorgebracht, aan Andrea's belofte hem zijn deel van het vermogen te geven en hij trachtte de vrouw te verwenschen, die hen gescheiden had, die hen beiden had gedood.

Zoo, wilde Vittoria hem niet zien? en hij zou niet meer naar haar toegaan, hij zou naar Amerika gaan. Hij verbeeldde zich reeds op reis te zijn, maar hij liep voort zonder rust te vinden, gedreven door een innerlijken storm, die steeds heviger werd. Ja, als Kaïn. De woorden van Vittoria's moeder waren hem telkens weer als spoorslagen in den knieboog.

— Het is *jullie* schuld. Het is jullie schuld.

Hij bereikte de uitloopers van den berg, toen het reeds geheel avond was; de hemel fonkelde van sterren als een onmetelijk gouden net en laag aan den hemel diende de Groote Beer hem tot gids als een wagen, die hem voor-

ging langs de verlaten helling. Hij kende deze omgeving trouwens goed en vond ook in het donker de meest verborgen paden. Met groote stappen liep hij langs de helling van den berg, bij het licht der sterren de muren onderscheidend en de rotsen en de boschjes en de donkere, even zilvergetinte plekken gras. In de verte, in het nevelige ledig der ruimte leken de lichten der hoeven rossige sterren nog laag aan den horizon en hier en daar gloeide in de schaapskooien een vuur, dat in zijn lichtkring den omtrek van een hut of een boom op een met gras begroeide vlakte deed uitkomen.

Hij liep en slechts zijn voetstap en het rollen van een of ander steentje weerklonken in de eenzaamheid. Maar zie, daar rijzen de rotsen steil omhoog, geweldige kale, gladde wanden, op sommige plaatsen zoo gepolijst, dat zij het schijnsel van de sterren en van de verre lichten weerkaatsen en ruige koppen met lange afhangende haren staan daarboven den voorbijganger te bespieden. En in den nacht fluistert een stem van water, zoo klaar en frisch, dat het is of men zijn kristallen tint ziet opspringen en breken van rots op rots.

Terwijl hij den weg insloeg, dien slechts herders en jagers kennen, luisterde Mikali naar de stem van het water en hij kreeg den indruk, dat de rotswanden boven hem aaneen sloten, op hem drukten; hij voelde hun zware koude in zijn rug en besefte niet waarom. Andrea was hier langs gegaan, zijn vader was hier langs gegaan, beiden met een zwaren last op het hart; en hij zeide tot zichzelf, dat hij toch niet zoo sterk was, of hij voelde zich meegesleept door het zog van leed, dat die beiden langs het pad hadden achtergelaten.

Maar wat verder hield het ruischen der beek op, de bergen openden zich naar de zee; de koelte, de dauw, de stilte, de verre lichten, zelfs de geheimzinnige stemming om hem heen wierpen een sluier over zijn smart; en slechts de zorg de plek van het ongeluk terug te vinden en zijn vader te naderen zonder diens toorn op te wekken scheen hem te leiden.

Zachte grashellingen glooiden thans van den berg omlaag en verloren zich in de heide, die grensde aan het strand; een zilveren schemerglans steeg op van de zee, het was het opkomen der maan en als een geweldige blauwe golf, die zich omhoog heeft geworpen en versteend is, verscheen eensklaps aan den horizon het eiland Tavolara.

Hij begon weer te dalen; toen hij langs een schaapskooi kwam, vroeg hij inlichtingen en de herder, de zelfde dien de jager met de noodlottige tijding naar de hoeve van Zanche had gezonden, verscheen nog ontdaan in den ingang der hut.

— Te denken, dat ik hen vanochtend nog heb zien voorbijkomen met den hond, achter elkaar, en Andrea Zanche, die ongelukkige, heeft mij nog gegroet! Tegen twee uur, toen ik de schapen naar de weide bracht, zag ik den jager weer, die holde als een bandiet; toen hij me zag, bleef hij staan en verzocht me naar de hoeve van Zanche te gaan met het bericht, dat Andrea dood was. Hij heeft me bij het hoofd van zijn moeder gezworen, dat Andrea het opzettelijk gedaan had, dat hij heeft willen sterven. Hij huilde als een kind, de jager, toen hij vertelde, dat Andrea er vreemd en bleek uitgezien had en heel goed de plaats wist, waar het zwijn langs kwam.

Ik had hem een andere plek aangewezen, vertelde de jager, maar toen ik ook mijn plaats had ingenomen, is hij daar vandaan gegaan; hij moet op den buik over den grond gekropen zijn, dat ik het niet gezien heb. De hond was onrustig en draaide om mij heen als een vlieg; dat beest merkte alles en ik ellendige christen niet! Maar Andrea heeft zelf willen sterven!

— Nu goed, — zeide Mikali ernstig, — het is niet noodig dat te vertellen, want dat zou onzen ongelukkigen vader nog meer verdriet doen.

Verderop naar de helling toe zag hij twee vlammen, een naar rechts en een naar links, de maan, die rees boven de zee en een vuur tusschen de struiken. Men zou zeggen daar boven. De stilte was zoo intens, dat men van verre het knetteren hoorde der door mastikblaren gevoede vlammen. Naarmate hij steeg, onderscheidde hij gestalten van mannen, die stil stonden in den rossen gloed; de eene, groot en onbeweeglijk, als uit de rots gehouwen, moest zijn vader zijn.

Hij begon alles rood te zien. O, het bloed van zijn broeder! En uit iedere rots, uit iederen struik dook het met een zwart laken bedekte lijk voor hem op. Zijn knieën knikten en hij vreesde, dat zijn vader, als hij hem zag, met een schreeuw zou opspringen. O, nooit had hij kunnen denken, dat hij zoo zwak was! En toch ging hij voort door een inwendige macht gedreven; tot elken prijs, ook al zou Bakis Zanche hem met steenworpen verjagen, moest hij den doode naderen en hem zien en een laatste maal met hem wegduiken achter een struik, zooals toen zij kinderen waren en Andrea den toorn zijns vaders tartend hem heimelijk kwam bezoeken.

Het was een schuld die hij tenminste eenmaal moest afdoen. Maar op eenige meters afstand gekomen zag hij de reusachtige gedaante bewegen en het instinct der vrees was sterker dan ieder ander; hij bukte zich en bleef onbeweeglijk, bijna geknield, met de hand zijn muts vasthoudend, die hem van het hoofd gleed.

Zijn hart klopte luid; achter zijn rug kwam de maan op en het dal tot aan de zee vulde zich met blauwachtig licht; weer was alles vrede. Na de eerste opwelling van vrees kreeg hij smaak in zijn avontuur; hij had er steeds van gehouden gevaren te trotseeren. De woorden van den jager tot den herder schoten hem te binnen: „Andrea moet op zijn buik over den grond gekropen zijn" en ook hij begon zich op de knieën voort te sleepen, nu en dan stil houdend ten einde goed om zich heen te kijken, zoo ging hij bijna om den ganschen lichtkring, dien het vuur uitstraalde, heen en eindelijk zag hij in de schaduw van een mastikboom twee mannen neergehurkt naast een donkere gedaante.

Kijk, daar lag *hij*.

Toen liet hij zich languit neervallen met de borst ter aarde en het gezicht op de vuisten gesteund. De aarde voelde het bonzen van zijn hart en eindelijk was het een bonzen van ontroostbare smart en eindeloos medelijden. Het woeste, teugellooze hart sprak tot de aarde en de aarde bracht die boodschap over aan dat andere gebroken hart, dat eindelijk rustte in haar moederlijken schoot.

— Mijn broertje, waarom heb je dat gedaan? Maar is het waar, dat je het gedaan hebt? Je had het mij toch kunnen zeggen, Andrea, ongelukkige! Als je mij gezegd

had: „ik wil die vrouw hebben", dan had ik je haar afgestaan, maar ik zou ver weg gegaan zijn. Ik wou toch immers ook soldaat worden in jouw plaats? Jij hebt het niet gewild; je zei, dat de wet het niet toestond. O was ik maar gegaan in jouw plaats! Dan was jij met je Vittoria getrouwd en alles was goed gegaan. Voor mij waren er nog zooveel andere vrouwen! Maar is het waar, dat je dit gedaan hebt? Ik kan het niet gelooven, mijn broer, het is onmogelijk! Dacht je dan niet aan onze moeder, ongelukkige? En dacht je niet aan hem, aan het trotsche everzwijn? Hij heeft ons veel kwaad gedaan met zijn trots, maar hij is nu oud, hij is ziek; heb je daar niet aan gedacht? Je bent altijd zoo geweest, je dacht nooit ergens aan, al had je gestudeerd; nooit! Toen je voor het eerst kwam, ik herinner het me als was het vandaag geweest, toen zat ik op den grond in de schaduw van den tamarisk en sleep van riet een nagel voor mijn wagentje van takken. Jij riep van achter den stam van den kurkboom: hojo! — en ik schrok. Ik dacht, dat je mij bang wilde maken, maar je kwam heel zacht nader met gebogen hoofd, als zocht je iets op den grond en je ging stil naast mij zitten en keek, wat ik deed. Nu ben je ook stil in de schaduw van den mastikboom en ik ben hier..... ik ben hier..... ben hier, ja, hojo!.....

Hij kreeg lust te schreeuwen, het was hem, of hij nog de stem van zijn broertje hoorde achter den kurkboom... Hij herinnerde zich, dat Andrea toen goed gekleed was geweest, in laken, met hooge laarzen met vergulde haken. Wat had hij hem benijd om die laarzen! Als hij er goed over dacht, was hij altijd wat jaloersch geweest op zijn broer, die het geluk had gehad het eerst geboren te wor-

den... en in den grond, in het diepst van zijn hart had hij altijd verlangd hem iets te ontnemen. Eens waren zij blootsvoets in het water der rivier gestapt en hadden hun schoenen tusschen de biezen achtergelaten; hij had lust gevoeld de schoenen van Andrea te verstoppen, ja, maar op een listige manier, zoodat hij niet ontdekt werd. En dan zou hij hem de zijne hebben aangeboden om naar huis te gaan..... En zoo had hij hem de vrouw ontnomen en nu weende hij om hem!

Maar langzamerhand, ziende, dat de schaduwen daarginds onbeweeglijk bleven, alsof allen sliepen, kwam hij weer tot kalmte. Hij was moe. Hij boog de armen, legde zijn hoofd er op en viel in slaap. Verwarde droomen verontrustten zijn slaap; hij meende achter de haag te staan met Vittoria en achter het veld klonk een vreemd geluid van ossen, die hijgend rondliepen; Vittoria was bang en fluisterde:

— Het is de ziel van Andrea.....

En hij lachte, maar ook hij was bang.

Het geheimzinnig geluid veranderde, werd een draven van paarden langs een steenachtig pad.

— Het is het groene paard..... Het is Lusbi de duivel, die achter de ziel van Andrea aanloopt, — zeide Vittoria; en hij greep haar bij den arm en schudde haar om haar te doen zwijgen.

Maar eigenlijk had hij ook in den droom een ander gevoel; het kwam hem voor, dat God door Andrea op zulk een treurige wijze te laten sterven Bakis Zanche wilde straffen voor zijn onrechtvaardigheid jegens den anderen zoon, jegens hem Mikali, dien hij had verstooten en als een bastaard laten leven.

Hij werd met een schok wakker op den naakten grond. Inderdaad klonk in de diepe stilte van den dageraad de hoefslag van dravende paarden, het licht wierp een zilveren glans over de steenen en de bleeke maan daalde tusschen het kreupelhout als een groote medaille van parelmoer.

De menschen daar boven bewogen zich; de beide karabiniers, die het stoffelijk overschot van Andrea bewaakten, werden oplettend en een stem zeide:

— Daar komt de rechter.

Hij schaamde zich, dat hij in den droom bang geweest was. Hij trachtte niet langer zich te verbergen, maar bleef op een steen zitten, gebukt met de handen neerhangend tusschen de geopende knieën, nu en dan de oogen opslaande om naar boven te kijken. Daar stapten de rechter en de gerechtsdienaren af en naderden zwijgend het lijk; een van de karabiniers sloeg het zwarte laken op, de ander bukte zich en sprak zacht, terwijl de schrijver rondkeek en maar schreef, geleund tegen de rots. De vader en de andere mannen hadden zich zwijgend op een rij geplaatst en Pancraziu keek zijn meester aan als een trouwe hond en spiedde naar teekenen van smart op diens gezicht. Mikali sprong overeind, gestoken door jalouzie op den knecht en voegde zich bij de rij. Met verwondering zag hij, dat zijn vader hem zelfs niet opmerkte, stil en stijf als een steenen beeld, welks hoofd boven dat van de anderen uitstak. Geen oogenblik maakten zijn oogen zich los van het bleeke gezicht van den doode. Ook dat gezicht was kalm als versteend; de mond gesloten, de oogen gesloten; maar de houding van het lichaam deed

denken, dat Andrea op den steen daarnaast gezeten eensklaps ter aarde was gevallen met het geweer onder hem, met gebogen knieën, de handen saamgeklemd als had hij zich aan iets willen vastgrijpen en de lippen opeen om zijn doodelijke pijn niet uit te schreeuwen.

Het geronnen bloed teekende een groote violette plek rondom het lijk en liep nog een eind omlaag als een beekje.

Toen de feiten vastgesteld waren, werd de doode opgetild en op een wagen gelegd; de vader legde zijn voeten recht naast elkaar, kruiste hem de handen over de borst, strekte het laken, dat hem bedekte, goed uit en maakte het aan weerszijden vast met mastiktakken. Ten slotte keek hij naar zijn met bloed bevlekte vingers en kreunde woest als een gewonde leeuw. En weer werd Mikali bang als in zijn droom; maar dadelijk zag hij, dat de oude man zich weer beheerschte, het paard besteeg, dat Pancraziu hem bracht en zich in beweging zette met den stoet, die langzaam den lijkwagen volgde. Eenigszins vernederd door de onverschilligheid van zijn vader, maar in den grond tevreden over zich zelf om zijn bewijs van moed, bedacht hij, dat hij thans zijn moeder moest bewaken; hij sloeg dus een korter zijpad in, zich van omlaag omwendend om voor het laatst den stoet na te zien.

De zon rees op uit de zee en bedekte den berg met haar gouden sluier; en in die verlaten wijdte, onder de hooge rotswanden, tusschen de plekken bloeiende brem, die soms verblindden als vlammende heide, leken de wagen met den doode, de paarden, de ruiters, de voetgangers, de honden klein en zwart als insecten. Allen

zwegen en de smart der menschen scheen zich te verliezen in de plechtige stilte der dingen.

* * *

Mikali vond zijn moeder zittend aan den rand van den weg met een rozenkrans, een herinnering aan den armen Andrea, in de hand.

— Laten we gaan, hier is uw plaats niet, — zeide hij tot haar; maar zij sloeg de oogen vol eindeloos leed ternauwernood op en hij kon haar niet bewegen, zij leek van brons.

Waar was haar plaats zoo niet aan den rand van den weg?

De vrouwen van de hoeve keken van het veld nieuwsgierig toe, verwachtend, dat de wagen met het lijk zou voorbijkomen en de oogen met de hand beschuttend tegen de zon; iemand snelde toe om Mikali bericht te vragen, terwijl deze bezig was zijn moeder vol ongeduld te schudden.

— Kom, laten we toch gaan! Maakt u mij niet woedend!

Een jongen, die naar de heide was gerend om uit te zien naar de komst van den wagen, kwam terug, hijgend als een hond.

— Hij komt, hij komt, daar is hij! — riep hij verheugd.

Toen steunde de moeder de ellebogen weer op de knieën en het gezicht tusschen de handen en begon weer zich te wiegen en te kreunen.

— Mijn jongen..... mijn beste jongen.....

En terwijl zij den rozenkrans besproeide met haar

tranen en meende Andrea nog voor zich te zien klein als toen zij uit haar huis werd verjaagd en maandenlang aan hem gedacht had met smachtend verlangen, met honger, met dorst hem te kussen, richtte Mikali zich op, onmachtig haar los te rukken van die plek en uitte al zijn toorn tegen den jongen.

— Zoo, komen de paarden soms terug van een feest, dat je zoo lacht? Loop naar den duivel, die je nog op aarde laat, kleine smeerlap, die je bent...

— Oom Mikà, u bent toch niet kwaad op mij.....

— Zoo, ben ik niet kwaad op jou? Wacht, lummel.....

Hij liep hem na, maar haalde hem niet in en hij stond stil, want hij zag in de zon op den weg een donkere vlek naderkomen. Daar kwam hij aan! En het jammeren der moeder klonk door het gezang der vogels en het ruischen der door den wind licht bewogen struiken heen.

Mikali schaamde zich, dat de menschen hem daar zagen staan als een bedelaar, maar hij had medelijden met haar smart en bovendien was hij overtuigd, dat Bakis Zanche evenmin acht zou slaan op de ongelukkige, als hij acht had geslagen op hem zelf. Daar kwam hij aan achter den langzaam rijdenden wagen, gevolgd door de mannen met de kap over het voorhoofd getrokken; hij leek tusschen de beide karabiniers een gevangene, gebonden door zijn smart, ongevoelig voor al het andere.

Doch met een sprong maakte de moeder zich los uit de groep menschen aan den kant van den weg en zij wierp zich bliksemsnel boven op den wagen, strekte zich er op uit, ontblootte het lijk en kuste het.

Het gebeurde zoo snel, dat Bakis Zanche wiens paard stilhield met den snoet tegen den wagen, zijn vrouw niet

onmiddellijk herkende; maar toen hij haar hoofd boven dat van den doode zag, verwrong zich zijn gezicht, werd paars gezwollen van drift en weer bewoog een vreeselijk hijgen zijn borst.

— Ga heen! — schreeuwde hij, terwijl de man, die den wagen bestuurde, de vrouw omlaag trok en zij bezwijmd in het stof viel.

En degenen, die toezagen, kregen den indruk, dat de grijsaard over haar lichaam heen wilde loopen, maar de man van den wagen tilde haar bijtijds op en legde haar in de armen van Mikali, die was toegesneld.

— Ben je daar weer, vervloekte bastaard? — schreeuwde Bakis Zanche van omhoog. — Daar zijn jullie dan allebei, de zwarte raven, blij dat je hem vermoord hebt!

Mikali, die met een arm zijn moeder vasthield, hief dreigend de vuist op; hij greep het paard bij de manen, schudde den kop heen en weer en scheen zijn vader ter aarde te willen werpen, — in het stof zooals zijn moeder daar even, maar de mannen trokken hem weg en hij ging weerstrevend achteruit met de slap neerhangende vrouw stijf tegen zijn borst geklemd. Toen hervatte de wagen zijn tragen tocht in de zon tusschen het klare groen.

* * *

Twee dagen later, op Zaterdag, ging Pancraziu naar het klooster om broeder Zironi te zeggen, dat Bakis Zanche, opnieuw door hevige leverkrampen aangegrepen, het heel slecht maakte en weer verlangde te biechten.

Maar ook de broeder zag er slecht uit. Hij wist van Andrea's dood en een heftige smart kwelde hem. Hij

volgde den knecht zwijgend en luisterde zwijgend naar het verhaal der gebeurtenissen van die twee pijnlijke dagen.

— Eerst scheen de oude man kalm. Hij ging naar huis, nadat hij den doode naar het kerkhof gebracht had en ging op de bank in de keuken zitten tusschen de bloedverwanten, die allen waren toegeloopen als vliegen naar den honing. De vrouwen zongen natuurlijk de lijkzangen; ze waren er allemaal tot tante Pietrina toe. Vittoria niet, die ongelukkige, want ze was erg ziek, ze had toevallen. Oom Bakis bleef rustig, op de troostwoorden van familie en kennissen antwoordde hij niet; hij leek sterk als Samson; maar gisteren tegen het aanbreken van den dag begon hij te schreeuwen; iedereen kwam toegeloopen met de haren ten berge gerezen, zoo verschrikkelijk was zijn geschreeuw; maar ik geloof niet, dat het alleen van buikpijn was, dat hij zoo gilde; hij gaf zijn smart lucht en om ons weg te jagen zwaaide hij met de armen als een gewonde arend met zijn vleugels, daarna bedaarde hij en riep mij. „Ga aan Vittoria zeggen, dat ik haar zien wil, eer ik sterf." En die wilde ook al niemand zien! Wat te doen? Ik was wanhopig, op mijn woord als christen! Maar tante Pietrina ging naar huis terug en liet me door de kier van de deur met haar dochter spreken en in eens stond Vittoria op, sloeg haar rok over het hoofd en we gingen naar de hoeve. Vittoria is daar nu en de oude man schreeuwt niet meer, maar is erg ziek. De dokter zegt, dat hij gaat sterven en dat een operatie noodig zou zijn; maar de zieke wil er niet van hooren. Hij wil ook sterven.

De broeder hief het hoofd op, maar liet het dadelijk

weer zinken, neen, het paste hem niet te spreken, hoewel de knecht misschien beter op de hoogte was dan hij.

Toen hij langs het rotsblok kwam, waar hij den vorigen keer had gerust, meende hij nog het gekrijsch der kraai te hooren en het was, of een naald hem in het hart stak: ach, waartoe diende hem zijn leven van boetedoening en waartoe dienden zijn leer en zijn wijsbegeerte, daar hij zelfs niet in staat was geweest den dood van een christen te voorkomen?

Zoo bracht hij in het huis der smart inplaats van troost zijn eigen wroeging en vernedering; het was hem, of hij naar den put ging maar met den emmer vol: inplaats van er uit te nemen ging hij er in gieten.

Daar waren weer de weidende koeien, de kippen, die krabden in de schaduw van den grijzen muur, schitterend van glasscherven. Door de geopende buitendeur zag men de deuren op de binnenplaats en al de gesloten vensters; het leek, of de bewoners vertrokken waren en de kraaien en de valk op de houtmijt keken verschrikt, als wisten zij ook van het ongeluk.

Broeder Zironi ging stil naast het bed zitten, tegen welks voeteneinde Vittoria leunde. De zieke sprak niet; hij zag er uit, of hij cholera gehad had, zoo was hij afgevallen met de rimpelige, violette huid aan de beenderen klevend en de groenachtige aderen hier en daar dik als knoopen; ook Vittoria was bleek met omkringde oogen en van smart vertrokken mond; en toch keek hij wanhopig naar haar als naar het beeld van het ontvliedende leven en toen zij wilde heengaan om hem met den broeder alleen te laten, riep hij haar terug met een krampachtig gebaar, als vreesde hij, dat bij haar heengaan de dood

zou binnen treden. Daarna werd hij kalm, liet toe, dat zij heen ging en zeide zacht:

— Drie dagen had hij mij gevraagd en hij kwam het antwoord niet halen, zoo goed wist hij, dat het een en onveranderlijk was. Zoo is hij dan heengegaan en nu ga ik heen, maar als wij elkaar weerzien, zullen wij ons uitspreken in Gods tegenwoordigheid; en Hij alleen, de Allerhoogste, zal uitmaken, wie van ons gelijk had. Ga, ga maar gerust!

Met de hand wuifde hij iemand goede reis; wien? Andrea of zichzelf? En hij luisterde niet naar de preek van den broeder over de vergankelijkheid der aardsche dingen; zijn glazige oogen staarden naar een ver punt, onzichtbaar voor anderen en nu en dan kreunde hij; plotseling echter schudde hij zich, streek eenige malen een hand langs het gezicht als om vliegen weg te jagen.

— Ik heb u laten roepen om u een gunst te vragen, — zeide hij. — Gaat u dadelijk naar notaris Porru en laat u hem hierkomen. U en Pancraziu bent getuigen. De tijd gaat voorbij.

* * *

Toen de broeder vertrokken was, kwam Vittoria weer binnen en leunde weer tegen het voeteneinde van het bed, verbijsterd, den geest vol verwarde gedachten. Maar een ding stond helder voor haar te midden van al die troebelheid: Mikali nooit weerzien.

's Middags, toen de notaris was gekomen, verzocht de zieke haar in de gang te gaan, terwijl hij het testament dicteerde, opdat de andere vrouwen niet zouden luisteren;

de deur werd gesloten en zij zette zich op de bank onder de nis van Sint Isidorus zonder aandacht te schenken aan wat er in de kamer van Bakis Zanche voorviel. Niets ter wereld boezemde haar nog belang in; zij zat met het hoofd tegen de deur geleund in vermoeide houding, als iemand, die een langen weg heeft afgelegd en dacht over een middel om nooit meer in haar leven Mikali terug te zien.

De eerste, die uit de kamer kwam, was Pancraziu; hij knikte haar toe, knipoogend om haar te beduiden, dat alles naar haar wensch was gegaan en liep op de teenen verder; daar verscheen de notaris en zij stond op om hem tot de binnenplaats te vergezellen.

De broeder bleef bij den zieke om hem voor te bereiden op het laatste Oliesel.

* * *

Op dat oogenblik verscheen inderdaad de priester op den weg onder een parasol van brocaat met gouden franje, vastgehouden door een kleinen misdienaar; bij het rinkelen van het belletje, dat het voorbijgaan van den Heer meldde, vertoonde zich hier en daar een hoofd achter de wallen en de enkele voorbijgangers knielden neer in het stof; en toen de kinderen der hoeve van Zoncheddu toesnelden om tante Marianna, die op den drempel der deur zat, het bericht te brengen, hield ook zij op de boonen in haar schoot te doppen en maakte met haar groen getinte vingertoppen het kruisteeken.

Groote tranen liepen over haar wangen tot op haar borst, tot in haar schoot en de kinderen haalden, gebruik

makend van haar ontroering, de boonen weg en beten er aan weerskanten een stukje af om van de peulen ringetjes te maken, die zij aan hun vuile vingertjes deden. Dan holden zij weer naar den weg om te wachten tot de priester voorbij kwam onder de brocaten parasol en met den Heer in een gouden doos in de hand; maar eerst zagen zij de gebochelde, die in die dagen heen en weer liep tusschen het dorp en de hoeve van Zanche als een ongeluksbode.

— Waar is Mikali? — vroeg zij aan de kinderen, stilstaand met haar schaduw achter zich, zoo lang als die van een groot mensch.

— Hij is naar de weide om het paard van den dokter af te richten.

— Hoor eens, Tomas, — zeide zij, den jongen, wien Vittoria kortgeleden den zakdoek had toevertrouwd naar voren trekkend. — Zeg hem dadelijk, als hij thuiskomt, dat hij vanavond zonder mankeeren bij mij moet komen; ik moet hem dringend spreken.

Maar daar kwam weer de zwarte priester voorbij over den door den zonsondergang goudgetinten weg met de schitterende doos in de hand en den misdienaar rood als een vlam naast zich. De kinderen knielden op een rij met hun vingers vol boonenringen het kruisteeken makend; daarna volgden zij allen het Heilig Sacrament telkens knielend, als men iemand tegenkwam en ook deze knielde. Toen zij terugkeerden, was het reeds avond; lange guirlandes van sterren fonkelden boven de donkere omtrekken der heide en uit de keuken der hoeve kwam de geur der gekookte boonen; moe maar gelukkig gingen zij hier en daar op de mat zitten, op den steen van de vuur-

plaats, op de trede der deur luisterende naar de babbele,nde vrouwen.

Zij babbelden, eveneens gelukkig, omdat buitengewone voorvallen als die van dezen dag de eentonigheid van het leven op de hoeven verbraken. Slechts tante Marianna zweeg; zij voelde echter haar gedachten helder en levend en menigvuldig als de glimwormen in de haag daar voor haar. Dat haar echtgenoot stief, deed haar niet zooveel verdriet; het was beter zoo, dan leed hij niet meer; maar zij verwachtte steeds, dat hij haar zou laten roepen om haar eindelijk de aalmoes zijner vergiffenis te schenken; daarna kon zij rustig sterven en hem en Andrea weer ontmoeten in de wereld van waarheid, waar alles klaar is en de zielen elkaar niet meer bedriegen.

Over Mikali maakte zij zich niet bezorgd; hij was sterk, Mikali, hij had geluk; ook al trouwde hij Vittoria niet, aan een hem waardige vrouw zou het hem niet ontbreken. Den avond te voren had zij gehoord, hoe hij onbevangen aan Maria Battista toevertrouwde, dat Vittoria niets meer van hem weten wilde en Battista had diep gezucht en was het dadelijk aan de tantes gaan vertellen. Ook daarom konden de vrouwen dien avond een zekere blijdschap niet verbergen in de hoop, dat Mikali de nalatenschap van zijn vader zou erven en eindigen met Battista te trouwen.

En in al haar leed troostte de moeder zich met de hoop, dat Mikali meester zou worden, waar hij knecht was geweest; ondertusschen wachtte zij, of haar man haar zou roepen en zij hoorde Andrea roepen en zij voelde zich, als iemand die vertrekken moet en niet kan, omdat hij zijn last nog niet gereed heeft.

Toen de hoefslag der paarden in de verte klonk, rende Tomas naar het pad om de boodschap der gebochelde over te brengen.

— Ik ga, als ik lust heb! — zeide Mikali uit de hoogte, maar toen hij afstapte, lag ook op zijn gezicht hoop te lezen.

— Mikà, je vader ligt op sterven — zeide de moeder en zij opende den mond niet meer.

— Je vader ligt op sterven, ja, ze hebben hem het laatste Oliesel gebracht, je moest er heen gaan, beste jongen, — voegde Maria Luisa er zacht aan toe.

Mikali deed zijn sporen af, toen riep hij uit, terwijl hij zich trots oprichtte:

— Hij heeft ons verstooten, hij heeft mijn moeder op den grond gegooid. Nu is het genoeg.

— In het aangezicht van den dood vergeet men alles, Mikà, beste jongen. Ga er toch heen! — Hij zette zich op een bankje, steunde de ellebogen op de knieën en klemde het hoofd tusschen de handen.

— Niemand heeft zooveel verdriet over den dood van mijn vader als ik, — zeide hij met ophef en tegelijk met werkelijke ontroering. — God beproeft ons wel in deze dagen, hij schijnt alle andere menschen vergeten te hebben om ons alleen te treffen! Maar ik ben een man, geen oud wijf en als ze me niet roepen, verzet ik geen voet.

De moeder zuchtte. Battista nam een aarden bord, vulde het met boonen met melk, legde den lepel er in en bracht het aan Mikali, het hem nederig met beide handen aanbiedend.

— Eet, — zeide zij met neergeslagen oogen en een trilling in haar stem, alsof zij zei: „ik heb je lief."

Hij sloeg de oogen op, keek haar aan, maar nam het bord niet. De andere vrouwen kwamen tusschenbeide en smeekten hem als een kind. „Eet, Mikali, eet toch, gouden juweel!" Het feit, dat hij de boonen met melk niet wilde eten, bedroefde haar meer dan de dood van Bakis Zanche.

— Ik wil ze niet hebben, beste vrouwen, hebt u het verstaan of niet?

Ongeduldig stond hij op en ging naar buiten; en de vrouwen troostten zich met de gedachte, dat hij naar zijn vader ging, maar Battista, die naar het veld was geloopen om hem te bespieden, zag dat hij de richting van het dorp insloeg en begreep, dat haar hoop ijdel was.

* * *

De gebochelde wachtte op de plaats te midden der zwaardlelies, die den dauw opvingen; zij wachtte op de plaats van Vittoria en bij het hooren van zijn voetstap trilde zij, als kwam hij één enkelen keer voor haar.

Het huisje was verlaten, want allen, zelfs het knechtje, bevonden zich in de hoeve van Zanche; toch wilde zij even heimelijk met hem spreken, als hij met Vittoria deed, in den hoek achter de haag. Hoe klopte haar hart! Zij verbeeldde zich eindelijk ook een vrouw te zijn en een minnaar te hebben! En welk een minnaar! Als hij slechts even gebukt had om haar liefkoozend te beroeren zou de vreugde haar hebben neergeveld.

Hij echter sprak toornig.

— Wel, wat is er? Spreek, ik heb haast.

— Luister, Mikali. Weet je, dat je vader op sterven

ligt? God ontvange hem met barmhartigheid. Weet je, dat hij zijn testament heeft gemaakt?

Mikali sidderde, maar bedwong zich; hij was, als trouwens iedereen, overtuigd, dat zijn vader, die toch een rechtvaardig man was, in zijn stervensuur tenminste de helft van zijn vermogen aan hem zou vermaken; het was ook altijd nog vroeg genoeg om den erfgenamen een proces aan te doen en zich als den zoon van Bakis Zanche te doen erkennen.

— De getuigen waren de broeder en Pancraziu; die heeft al gebabbeld. Nu luister, mijn beste Mikali, ik heb je geroepen en ik waarschuw je, omdat ik je goed gezind ben en geloof, dat in al je verdriet dit bericht je genoegen zal doen. Nu dan, mijn beste Mikaleddu,... het schijnt, dat de oude man zijn heele vermogen aan Vittoria vermaakt.....

Mikali had heel iets anders verwacht en de woede, dat hij niet de erfgenaam was, deed hem zijn kalmte verliezen; hij legde zijn handen zwaar op de armen der vrouw, als wilde hij haar verbrijzelen en slechts haar vriendelijke woorden gaven hem de hoop terug.

— Nu, wat is er? Het jouwe of het hare is hetzelfde. Zijn jullie dan niet één? Maak je niet bezorgd, omdat ze je vandaag niet zien wil; morgen zal ze des te meer van je houden en je naloopen. Hoe zou ze een jongen als jij bent, die alle deugden heeft, niet naloopen? Als jij morgen Vittoria niet meer aankeek, nu, wat ik je zeg, dan ging ze dood. Maar jij zult niet naar een andere vrouw kijken, niet waar, Mikali? Bij mijn ziel, je bent van Vittoria, onthoud dat goed, Mikà, je bent toch van haar?

En zij greep hem bij de plooien van zijn jas als om

zich te overtuigen, dat ook zij deel had aan het bezit.

— Heb je het verstaan, Mikà? Je bent van haar.

— Ik ken mijn plicht! — zeide hij daarop plechtig. — Als Vittoria blijft bij haar dwaze idee mij niet te willen zien, nu dan ga ik ver weg, naar andere werelddeelen. Ja, zoowaar sta God mij bij en u zult mij niet meer hooren noemen.

— Praat niet zoo als iemand zonder verstand. Jij blijft en alles zal goed gaan. Nu zal Vittoria juist een man als jij bent noodig hebben om haar vermogen te beheeren. We zullen alles van deze nare dagen vergeten en als we aan de dooden denken, zeggen: Gods wil geschiedde.

Beiden dachten aan Andrea en het vrouwtje wischte haar oogen af; maar Gods wil geschiede inderdaad en laat ons trachten de levenden te helpen.

— Als je eens zag, hoe Vittoria afgevallen is, beste jongen! Ze lijkt ook wel een stervende en begrijpt niets meer. Dus je moet haar nu met rust laten, wees voorzichtig, Mikali, en vertel aan niemand ,wat ik je daareven gezegd heb. Iedereen op de hoeve houdt van Vittoria, zelfs tante Sirena; de knechts beschouwen haar als een heilige. Alleen Ignazia heeft een snuit, dat mij niet bevalt, moge een booze heks haar betooveren. Maar ze is een meid, die je, als de oude dood is, kunt ontslaan. Als jij maar verstandig bent, Mikali!

Mikali dacht na met de kin op de hand.

— Maar gelooft u werkelijk, dat het met mijn vader zoo slecht staat?

— Hij ligt toch op sterven, arme jongen!

— Hij is een sterk man, hij zal de ziekte te boven komen.

— Arme jongen, hij kent niemand meer.

— Dan moet ik bericht gaan vragen. Ja, arm ben ik. Eerst mijn broer, — en hoe heb ik jou verloren, beste broer! — nu mijn vader, — en ik heb hem niet eens gekend. Gisteren reed hij met zijn paarden over het lichaam van mijn moeder..... Maar het blijkt wel, dat hij toen al koorts had en ijlde..... Het was de razernij van den dood, die hem dreef. Ach arme oude man, mijn vader!

— Arme Mikaleddu, ach jongen, houd moed! — snikte de gebochelde hem steeds bij zijn jas vasthoudend. En zij had hem wel dadelijk naar Vittoria willen drijven en zij had hem daar willen houden den ganschen nacht, het gansche leven, hem zoo groot en vol leed, zij zoo klein en vol medelijden.....

Zij moesten weggaan, maar daar was weer bij de bocht der haag dat vreemde geluid van zware stappen. Vittoria sprak er steeds over en ook de gebochelde was bang.

— Mikali, beste Mikaleddu..... hoor je.....?

Zij klemde zich weer vast aan zijn kleeren met het verlangen tegen hem op te klimmen als de krekel tegen de affodil; hij maakte zich zacht los en ging heen en zij zag hem vervagen in den nacht als een vallende ster, na welker lichtstraal de duisternis dichter schijnt dan te voren.

XI.

Bakis Zanche leefde nog zeven dagen. De krachten van zijn reusachtig lichaam worstelden om de ziel, die daarbinnen popelde als een vogel, die verlangt weg te vliegen, gevangen te houden. Als de ziekte hem even respijt liet, wilde hij altijd Vittoria naast zijn bed hebben en hij riep de knechts en gaf hun orders om haar te leeren, hoe zij hen bevelen moest.

Op een dag sprak hij haar lang over het landgoed van Santa Maria bij de zee en beval haar den ouden pachter aan.

— Jaag hem niet weg; stuur liever eens een knecht om hem te helpen. Het is een mooie streek, vruchtbaar; ga er eens kijken, als het kerkje daar in de buurt zijn feest heeft, in de lente. Je zult zien: in Mei zijn de pruimen er al rijp.

Zij luisterde zwijgend, steeds magerder, de oogen weggezonken en als door een nevel bedekt; haar grootste marteling was, als de grijsaard, weer ijlend, met Andrea sprak, alsof deze leefde en zij nog twistten. Hij misleidde zich niet, neen, hij wist, dat Andrea's dood vrijwillig was geweest, maar schreef dien toe aan de oneenigheden in zijn familie.

De wroeging verteerde Vittoria; als hij haar hand om-

klemde, kwam zij in de verzoeking neer te knielen en haar schuld uit te schreeuwen; zij bedwong zich om hem niet in wanhoop te doen sterven en dit was het eenige, waarom zij zich bekommerde; haar geest zweefde ver van de aarde als een veer, die door een onstuimigen wind wordt opgeheven tot in de wolken en zij vermeed zelfs den broeder, die trouwens nooit het woord tot haar richtte.

Op een avond verscheen Pancraziu zwijgend in de deur en riep haar met een teeken van zijn vinger.

— Mikali staat aan de buitendeur en wil weten, hoe zijn vader het maakt, — zeide hij zacht tot haar.

— Zooals God wil, — antwoordde zij luid. — Zeg hem, dat hij heengaat en niet meer terugkomt.

Pancraziu was te voorzichtig om alle woorden van een vrouw over te brengen en Mikali bleef ronddwalen om de hoeve en wierp nu en dan eens den blik van een eigenaar op den wijnberg en op den aan de handen der knechts overgelaten schapenstal.

Dinsdagsmiddags liet de dokter Vittoria in de keuken bij zich roepen; tegen zijn gewoonte had hij geen haast, integendeel, op de bank gezeten, op de plaats van Bakis Zanche, maakte hij met een schildpadden mesje zijn nagels schoon.

— Wel, hoe denken we er over?

— Waarover? — vroeg Vittoria met haar als verdoofde uitdrukking.

— We zouden den patiënt moeten opereeren, de galsteenen uit de lever halen.

— En wordt hij dan beter?

— Kalm, kind! Zonder operatie sterft hij zeker binnen

enkele uren; wordt hij geopereerd, dan zijn er negen en negentig kansen, dat hij toch dood gaat tegen een, dat hij gered is. Waarom zouden we het niet probeeren?

Vittoria riep tante Sirena.

— Wat zegt u er van?

De oude vrouw was haar dankbaar voor de oplettendheid, maar zij fronste het voorhoofd en keek den dokter dreigend aan.

— Wilt u hem dan op zijn leeftijd opensnijden als een lam? Vervloekt zij de duivel, neen, neen, zoo'n mishandeling zal Vittoria niet toelaten.....

— Beste vrouwen, er is een kans, dat hij er boven op komt.....

Vittoria wrong de handen.

— En als hij er boven op komt? Wat zal zijn leven dan zijn? Dat voel ik wel, als hij in zijn koorts praat: zijn ziekte zit in het hart..... Gelukkig voor hem, dat hij sterft!

De dokter keek haar aan met het schildpadden mesje in de hand.

— Zoo! Vindt je dat? Bedenk, dat het een gewetenszaak is.

— Waarom vraagt u het mij dan? Wendt u tot de familie.....

— Hij heeft geen familie, — zeide de oude vrouw trots. — Jij bent nu alles voor hem; jij moet besluiten en je moet hem niet laten opensnijden.

De dokter gaf haar een duw.

— Ga heen, oude stijfkop en praat geen onzin.

Daarna trok hij Vittoria naast zich op de bank, vatte haar eene hand en terwijl hij trachtte haar over te halen

den zieke te laten opereeren, trok hij haar naar zich toe en keek haar met liefkoozenden blik aan.

— Ik zeg het voor je bestwil, Vittoria, omdat ik niet zou willen, dat de familie je later verweet niet alles te hebben beproefd om hem te redden. Je weet, dat ik altijd van je gehouden heb.

Wanneer had hij haar dat ooit gezegd? Hoewel ontroerd begreep zij, dat hij haar het hof maakte ter wille van de erfenis en zij week wantrouwend ter zijde.

— Welnu, — zeide zij, — laten wij het hem vragen; als hij de operatie verlangt, verzet ik er mij niet tegen.

Zij ging weer naar binnen en hernam haar plaats bij den zieke, die koortsig wartaal praatte.

— Drie dagen, Andrea? Nu goed dan, drie; maar laat me nadenken. Mijn gedachten vliegen weg als vogels... Ga intusschen naar Vittoria; ga: je zult er goed aan doen, als je naar haar toe gaat.....

Zij wachtte op een helder oogenblik om hem te vragen, of hij de operatie wenschte; met het voorhoofd op de hand, de oogen vol tranen, meende zij hem reeds te zien, op een tafel uitgestrekt met opengesneden buik en het bloed neerdruipend als uit de ingewanden van een geslachten os. Hoe zou zij hem die ontzettende toestemming vragen? Zij durfde niet, zij beefde van angst en wenschte eerder, dat hij zou sterven.

Tegen den avond nam de koorts af; bleek, met de borst nat van zweet, de bevende handen slap neerliggend op de deken scheen hij terug te keeren uit een verschrikkelijke wereld en nog ontsteld uit te rusten; toen boog Vittoria het gelaat over zijn borst, zij opende de lippen, maar waagde het niet de afschuwelijke vraag uit te spreken.

Hij keek haar aan. Die oogen! Zij vergat ze nooit; zij waren weer kinderlijk geworden, droevig en moe en smeekten om hulp, die zij toch wanhoopten te zullen vinden.

Zij stond op, ging naar de kamer, die van Andrea geweest was en wierp zich op den grond, schreiend en bijtend in den deurdrempel; en deze uitbarsting deed haar goed, haar geest klaarde op als de hemel na een storm; haar wilskracht keerde terug, alles werd helder om haar heen.

Zij zeide den dokter, dat zij den ouden man in vrede wilde laten sterven en snel naar dezen terugkeerend nam zij zijn hand tusschen de hare, wachtend.....

De uren en de dagen gingen voorbij. De menschen traden op de teenen de kamer van den stervende binnen en die uit de hoeve kwamen, zagen Mikali onophoudelijk er om heen dwalen als een verjaagde hond.

Vittoria wachtte met de hand van den zieke in de hare. Zij wachtte, maar tegelijkertijd meende zij met hem te loopen naar een oord van vergetelheid, als een kind door hem geleid; en zij liepen steeds voort en Andrea was hen voorgegaan om in het nieuwe verblijf iets gereed te maken voor hun aankomst. Maar den Zaterdag daarop tegen een uur trok Bakis Zanche eensklaps zijn hand terug en geeuwde even heel zacht, alsof alles en iedereen hem verveelde. Zij wendde zich om, keek hem aan en slaakte een kreet; hij had de oogleden halverwege neergeslagen en om zijn mond bleef een uitdrukking van weerzin achter. Ach, hij was heengegaan en had haar alleen gelaten aan den kant van het leven.

* * *

Tot op den weg hoorde Mikali het geschreeuw der vrouwen en het gezang en de lijkzangen der klaagvrouwen, die in de keuken bijeen waren; hij durfde niet binnengaan en om zijn zwakheid tegenover zich zelf te verontschuldigen, rende hij heen en ging zijn moeder waarschuwen.

Intusschen waren Vittoria en tante Sirena bezig het lijk te wasschen en te kleeden, zacht samen sprekend als om hem niet te wekken.

— Die hand! — zeide Vittoria, terwijl ze met een ingezeepten lap de nog buigzame, maar uitgeteerde hand van den doode, vinger voor vinger waschte. — Hoe vaak heb ik die in deze dagen vastgehouden. Ik zal me altijd verbeelden, dat ik ze nog vast houd, die arme hand.

Ze sprak kalm, maar wat vermoeid, als had ze slaap.

— Hij lijdt niet meer; zoo zullen ook wij eindigen, niet waar tante Sirena? Het voornaamste is dat wij recht voor ons uit gaan, zooals hij gedaan heeft, al zou het ons het leven kosten. Niet waar, tante Sirena?

De oude vrouw schreide zacht en troosteloos, maar Vittoria's woorden leken haar zeer wijs en al de bewondering en de toewijding, die zij meer dan een halve eeuw gekoesterd had voor Bakis Zanche, gingen reeds over op de nieuwe, jonge meesteres.

— En nu zal hij wel samen zijn met zijn zoon, — hernam Vittoria, terwijl zij de handen van den doode over elkaar legde op de thans niet meer hijgende borst. — Ook Andrea kon niet liegen. Zoo, arme handen, blijf zoo rustig liggen. Geen teugel, geen stok, geen glas, geen boek zullen jullie meer aanraken..... En ook onze handen zullen eenmaal niets meer aanraken.....

Eensklaps schoot een golf van bloed haar naar het hoofd; zij voelde een duizeling, sprak niet meer: het visioen van Mikali op het ongetemde paard, met het touw in de krachtige vingers geklemd, was plotseling voor haar opgedoemd, stralend en verschrikkelijk als een vuurpijl in een donkeren nacht.

— Neen, neen, — dacht zij gebukt om de voeten van den doode, zwart en vereelt als mastikwortels, te wasschen, — ik wil hem niet meer zien. Ik zal in het donker naar huis teruggaan om hem niet te ontmoeten en me opsluiten als in een klooster.

Evenwel het visioen achtervolgde haar en zij was in de verzoeking haar haren los te maken om er de voeten van den doode mee af te drogen en vergiffenis te verwerven.

En als het waar was, dat hij haar zijn vermogen had nagelaten met de verplichting de hoeve te bewonen?

— Neen, neen, vader, — zeide zij, andermaal de oogen sluitend, die zich telkens openden. — Dat hebt u toch niet gedaan? U hield toch van uw kleine Vittoria, van uw tortelduif..... Neen..... neen..... Wat zou dat een ontzettende last zijn.....

En eindelijk schreide zij; en haar tranen vielen op de oogleden van den ouden man en het was, of hij schreide na zijn dood.

* * *

In een groot gelijkvloersch vertrek, dat diende om na den oogst het graan te zuiveren of voor gastmalen bij buitengewone feesten, waren alle familieleden bijeen voor de voorlezing van het testament. Vittoria trad binnen,

nam plaats in een hoek en keek schuw naar den notaris, die met de ellebogen op tafel en gebogen hoofd zijn kalen schedel beklopte met de vingertoppen.

— Doe het raam wat open, — zeide hij, — wij kunnen beginnen.

Toen stond oom Bakis Pinna, een neef van den doode, zwaar en onbehouwen op en stiet met een enkelen duw het raampje wijd open; de heldere, groenige klaarte van den tuin verlichtte de kamer en Vittoria bemerkte, dat de oogen van alle aanwezigen haar scherp aanstaarden. O, waren die oogen kogels geweest, dan zou zij van avond doorzeefd zijn neergevallen.

Alle verwanten waren er, de rijke en de arme, de mannen en de vrouwen, alle, van oom Bakis Pinna, een rijk veehouder, tot Prededdu Zanche, een neef van den doode, die hoewel voortvluchtig, aangeklaagd wegens doodslag en roof, bij de samenkomst was verschenen en Vittoria nieuwsgierig en listig, maar welwillend aanzag, haar teekens gevend met hoofd en hand, teekens, die zij, eenigszins ontroerd door de groote gelijkenis van den bandiet met Mikali, beantwoordde met een lichten glimlach der oogen.

De vrouwen, gehuld in haar donkere over het hoofd geslagen rokken, zaten in een rij op den grond en wachtten geduldig, ofschoon zij niets hoopten.

De notaris bleef met de vingers op zijn hoofd tikken; op wien wachtte hij? Misschien op de knechts; deze kwamen dan ook en Pancraziu trad op hem toe en zeide iets met gedempte stem. Toen sprak hij zonder iemand aan te zien:

— Ik had de weduwe Zanche en haar zoon Mikali

laten waarschuwen, maar zij hebben geweigerd bij de opening van het testament aanwezig te zijn, dus wij kunnen beginnen. Maar eerst moet ik u op een ding opmerkzaam maken: U weet allen, dat Bakis Zanche en zijn vrouw wettig gescheiden waren met wederzijdsch goedvinden. De zoon Mikali werd geboren, nadat de vrouw door haar man werd weggejaagd en deze heeft hem nooit willen erkennen. Mikali werd in de registers van den burgerlijken stand ingeschreven als zoon van onbekenden vader en noch hij noch anderen hebben ooit moeite gedaan om zijn geboorteacte te wijzigen.

Niemand sprak. Toen kuchte de notaris en verhief zijn stem:

„In naam van Zijne Majesteit den Koning....."

Prededdu Zanche keek Vittoria knipoogend aan, maar Vittoria zag, dat Ignazia de meid eerst den jongen man, dan haar, dan weer den jongen man aanzag en zij boog het hoofd en sloeg de oogen niet meer op.

Naarmate de notaris las, werd al haar aandacht in beslag genomen door de woorden van het testament: het was, of door het geschreven blad heen de geest van Bakis Zanche zelf tot haar sprak en verdriet, ontzetting, het gevoel van een zwaren last bogen haar ter neer.

Ja, wat men op de hoeve fluisterde, was waar: Bakis Zanche benoemde haar tot zijn erfgenaam. Hij droeg haar op de meid Sirena levenslang op de hoeve te houden, haar diensten te blijven beloonen met zeven lire in de maand, haar met Paschen twee lammeren, met Kerstmis twee speenvarkens ten geschenke te geven, de tegenwoordige knechts te behouden, zoolang zij getrouw dienden, een vaars te slachten en het vleesch onder de armen

te verdeelen; alle jaren, op den tienden Mei, het feest van Sint Isidorus te doen vieren met gezongen mis, processie en rennen voor volwassen en jonge paarden; de grondrenten en de legaten, waarmede de landerijen bezwaard waren, te betalen; twee steenen te laten oprichten op het kerkhof van het dorp, een voor hem, een voor Andrea.

Aan zijn vrouw, van wie hij, zooals de notaris had medegedeeld, wettig gescheiden was, liet hij toch het vruchtgebruik na van een terrein, dat naast de hoeve van Zoncheddu lag.

Mikali werd niet genoemd.

Toen de notaris had geëindigd, sloeg Vittoria haar groote verschrikte oogen op, keek om zich heen, sloeg ze weer neer en sprong bevend overeind.

— Ik zou iets willen zeggen.....

Niemand antwoordde; toen zeide zij:

— Mikali Zanche heeft meer recht dan ik.....

— Neen, — antwoordde de notaris koel. — Hij heeft geen recht. Nooit heeft hij getracht het vaderschap van Bakis Zanche aan te toonen en nooit heeft deze hem erkend. Zijn moeder heeft hem bij den burgerlijken stand aangegeven als zoon van onbekenden vader, en verklaard, dat zij op het oogenblik der conceptie reeds van haar man gescheiden was. Om de geldigheid van het testament te bestrijden zou Mikali een proces moeten beginnen en het vaderschap van Bakis Zanche aantoonen.

Vittoria wrong in wanhoop de handen. Twee vrouwen, die naast haar zaten, stonden op om haar te ondersteunen.

— Ik zou willen..... ik zou..... — voegde zij er aan

toe, maar de moeder plaatste zich voor haar, tante Zizza achter haar, ontsteld.

— Laat mij toch spreken!.....

— Wie snoert je den mond? —riep oom Bakis Pinna ruw. — Spreek!

— Ik wil afstand doen.

Er klonk gemompel om haar heen; slechts Prededdu Zanche lachte, een klaterenden lach; met een sprong was hij naast Vittoria, schoof de vrouwen terzijde, greep haar bij den arm en hield zijn gezicht vlak onder het hare om haar beter aan te zien.

— Nichtjelief! Kijk mij eens aan!

Als verbijsterd schudde zij het hoofd.

— Kijk mij aan, nichtjelief! Ze zeggen dat je een verstandig meisje bent. Nu, luister dan, breng geen vuur bij het stroo door afstand te doen. Laat de dingen zooals ze zijn, anders zal de familie al het geld van Bakis Zanche laten verdwijnen in de zakken van advocaten en rechters.

— Hola, Predu Zanche, de justitie zal je krijgen, — riep een bloedverwant een vuist zettend, terwijl een bejaarde vrouw, eigenares van landerijen, opstond, den rand van haar rok strak om haar gezicht trok en op plechtigen toon zeide:

— Vittoria Zara, denk niet, dat we hier gekomen zijn als de raven: we zijn hier gekomen, omdat de wet ons geroepen heeft en een hap meer, een hap minder blijft voor ons hetzelfde. Maar het is wenschelijk, dat het bezit van Bakis Zanche niet wordt verdeeld als een koek. Jouw goede geweten zal het overige doen.

Ook de notaris stond op en zeide:

— Vittoria Zara, is het niet beter, dat je aan den wil van den overledene gehoorzaamt?

Toen ging zij weer zitten met het gezicht voorovergebogen, te midden der vrouwen, die zich over haar heen bukten, sommige schreiend om haar eerder over te halen, Prededdu Zanche, die achter haar stoel stond, betastte haar schouders, zoodat zij een plotselinge beweging maakte om hem van zich te duwen.

— Nu goed, het zij zoo! — prevelde zij als bij zich zelf en zij slaakte een diepen zucht.

* * *

Een voor een gingen de verwanten heen; ten slotte nam ook de moeder afscheid als een vreemde en herinnerde Vittoria aan eenige lijfspreuken van haar overleden vader.

— Hij zei: rijkdom is een straf. Maar hij zei ook, denk er aan, Vittoria, hij zei: de matigheid houdt het huis van den koning in stand.

Ignazia, die den ganschen tijd geen mond had opengedaan, lijdzaam en geduldig als een slavin, zette de banken en stoelen op hun plaats, sloot de vensters en zeide ten slotte tot tante Sirena:

— Ik zal me een nieuwen meester moeten zoeken; wees niet beleedigd.

Maar de oude meid zocht Vittoria te troosten, die schreiend als een verlaten kind zeide:

— Waarom heeft hij dat gedaan? Waarom heeft hij dat gedaan? Wat een zware taak heeft hij mij nagelaten?

— En de goede christenen, waartoe zijn die er anders dan om je te helpen? — zeide de knecht, die op Sint

Mattheus leek, terwijl Pancraziu schertsend boog voor de nieuwe meesteres met een tasch in de hand.

— Kom, doe je last hier maar in, als zij je te zwaar drukt. Ik zal hem wel meenemen.

— Wat een last, wat een last! — herhaalde zij, gebogen en op gedrukten toon; en allen in het rond hadden, ofschoon zij trachtten haar af te leiden, een gevoel van leegte, alsof de meesters niet gestorven waren, maar na een onderlingen twist heengegaan en ronddoolden door de wereld.

Alvorens naar bed te gaan trad Vittoria naar buiten op de binnenplaats, zette zich op de bank der ontrouw en begon te bidden; en weldra bemerkte zij, dat Ignazia stond uit te kijken door een raampje. Waarom? De gebochelde, die op de hoeve was gebleven om haar gezelschap te houden, gaf haar de verklaring.

— Mikali dwaalt hier voortdurend rond als een ziel in nood, — zeide zij aan Vittoria's oor, terwijl zij naast deze plaats nam.

Vittoria echter duwde haar weg met den elleboog, haar dwingend op te staan en zich terug te trekken.

— Gaat u heen, of ik ga weg.

Alleen gebleven, onbeweeglijk, op de plaats, waar Marianna Zanche haar man had bedrogen, leunde zij den rug tegen den muur en ging voort met bidden, maar het was haar, of het gansche huis op haar schouders drukte en de uitgeteerde, vochtige hand van Bakis Zanche nog in de hare lag en haar omlaag trok, onder den grond.

XII.

In den eersten tijd dacht Mikali, geprikkeld door toorn en smart, er over naar Amerika te trekken. Men had hem verteld, dat zich daar groote vlakten uitstrekten bedekt met gras zoo hoog als de boomen, vol met paarden in wilden staat; en 's nachts droomde hij er van daar te zijn en met zijn lasso zooveel paarden te vangen als hij wilde, ze te temmen en te verkoopen aan de groote heeren in Amerika. Dat was een streek geschikt voor een man als hij! Hij had genoeg van zijn dorpje, waar alles zich tegen hem keerde; een storm van booze gedachten doorvoer zijn brein, bracht zijn kalmte als sterk man in gevaar, deed hem de trouwens niet zoo verre tijden betreuren, toen Sardinië nog het vrije gebied was van bandieten, van mannen, die zichzelf recht verschaften; toen kon iemand tenminste zijn toorn, zijn leed lucht geven en zich echte vijanden scheppen, tegen wie hij kon strijden als een echte man, terwijl er nu niets anders overschoot dan als een oud vrouwtje te gedoogen, dat men door ieder getrapt werd of het land te verlaten tezamen met opperlieden op zoek naar fortuin.....

Hij was een advocaat gaan raadplegen over de vraag of hij Vittoria een proces kon aandoen wegens de erfenis.

Zeker, dat kon hij, want zoo Bakis Zanche hem niet erkend had als zoon, wettelijk ontkend had hij hem ook niet; maar het was een ingewikkelde zaak, die lang kon duren en er was veel geld voor noodig, dat de advocaat vooruit eischte. Mikali gaf er de voorkeur aan met dat geld naar Amerika te gaan en nog meer te verdienen; bij zijn terugkeer was het altijd nog vroeg genoeg om een proces te beginnen. En de ware grond was eigenlijk, dat hij bij Vittoria, zoo lang hij niet alle hoop op haar liefde had laten varen, geen tegenzin wilde wekken.....

Ten slotte kende hij zich zelf goed, hij wist wel, dat hij geen geweldenaar was, maar een arme wees opgevoed door een dienstbare moeder, die vrees had voor God en voor de menschen; en soms meende hij nog het kleine jongetje te zijn, dat moe van de gebeden, die zijn moeder hem liet opzeggen, vluchtte naar de heide en om *iets* te doen de steenen der borstweringen naar beneden wierp of met zijn hoofd de boomstammen beukte en lachte om de pijn.

En toch, terwijl hijzelf boog en zich vernederde, prikkelde de gelaten smart zijner moeder, die na de eerste dagen sinds Andrea's dood haar hemd niet meer verwisseld noch haar gezicht gewasschen had ten teeken van rouw, hem tot het uiterste. Hij kon haar die berusting niet meer vergeven.

In den Sint Jansnacht, terwijl alle vrouwen der hoeve op de heide waren om haar voeten te baden in de bron en de kinderen in een rij op de brug gezeten zwijgend wachtten, of de hemel zou opensplijten en het hemelsche Hof zichtbaar worden, kwam hij thuis en wierp zich snuivend van woede op de kar voor de deur. Op de trede

zat zijn moeder gehuld in de drievoudige schaduw van haar leed, van haar zwarten rok en van den nacht.

Een tijdlang spraken zij niet; zij prevelde haar gebeden ten einde en zeide dan zacht:

— Mikali, wat scheelt je? Eet je niet?

Hij snoof nog luider.

— Mikali!

— Ik zou mijn hart kunnen opvreten, moeder! En ik mag doodvallen als het niet zoo zwaar is als een rotsblok! Nu, weet u het nieuws al? Ze zeggen, dat die vrouw met den dokter gaat trouwen. Maar ik... ik... ik ben Andrea niet! Ik wil niet sterven, neen; ik zal anderen den dood aandoen, als dolle honden, dat zult u zien...

— Mikali, praat toch zachter en ga niet zoo te keer in dezen heiligen nacht.

— Ga ik te keer?

— Je doet niet anders; noem dat ongelukkige kind niet, laat hem zijn vrede. En denk jij aan je eigen zaken, Mikali, lieve jongen.

— Jawel, daar denk ik aan, maar te laat, moeder! Aan mijn zaken had u moeten denken, dadelijk toen ik geboren was. Maar u hebt mij laten boeten voor uw schuld, mij laten opgroeien zonder vader, zonder naam; moeder, moeder, dat u niet eens de kracht hebt gehad mij door mijn waren vader te doen erkennen! Door Bakis Zanche — voegde hij er snel aan toe, want hij liet zich niet aanleunen, dat hij een zoon van den ander zou zijn.

Zij zweeg. Ook zij was overtuigd, dat hij de zoon van Bakis was, maar zij had hem niet doen erkennen uit vrees, uit wroeging, zooals trouwens Mikali zelf later, tegen den raad van sommigen in, de dingen had gelaten,

zooals ze waren, om den ouden man niet noodeloos te prikkelen en in de hoop de nalatenschap met Andrea te zullen deelen en ten slotte om de zekerheid, dat Vittoria hem zou huwen.

Na lang stilzwijgen zeide de moeder schuchter:

— Mikali, we hebben nu immers genoeg om te leven! Laten we in vrede leven, jongenlief. Vergeet die vrouw en kijk om je heen.

Mikali richtte zich half op in den wagen en spuwde over de haag heen.

— Ik weet, wat u bedoelt, moeder! Maar ik kijk niet meer naar vrouwen, al waren ze melaatsch in het gezicht en kon mijn blik ze genezen. Ik ga heen als knecht, onthoud u het goed, ik ga ver weg en dan is alles uit. Maar eerst.....

— Denk aan jezelf, Mikali, je bent geen kind meer en het ongeluk heeft je geteekend als het vuur. Battista is een goed meisje en ze bezit wat; het is een vrouw, Battista, en niet de slang van Eva zooals de andere, die je kent. Jullie zult in vrede leven volgens Gods wil en je zult werken, zaaien, je zult je vee, je land, je haard hebben. Je zult kunnen zeggen: hier leg ik mij neer en slaap in als een onschuldig kind in de wieg en God zal over me waken. Dat zul je kunnen zeggen, Mikali, als je ophoudt in doodzonde voort te leven.....

Maar hij had zich op den wagen geworpen en snoof weer heftig, terwijl hij woedend aan zijn haren trok.

— Moeder, het geeft niets woorden in den wind te strooien. Ik wil Battista niet hebben; ik wil geen enkele vrouw ter wereld hebben. Doorboort u mij het hart niet.

Toen zuchtte de moeder en zweeg; en hij kruiste de

handen onder het hoofd en herinneringen overstelpten hem; levendig als de sterren, die zijn gezicht schenen aan te raken.

Was het mogelijk, dat alles uit zou zijn? O neen, al moest hij Vittoria's hoeve in brand steken en door de vlammen gaan, hij wilde tot haar doordringen.

— Zal ik u eens wat zeggen, moeder? — hernam hij na een oogenblik. — Tot nu toe ben ik als een lam geweest; maar nu zal ik veranderen in een leeuw; ik wil me doen eerbiedigen, een indruk nalaten, waar ik voorbij ga. Ik zal beginnen met den dokter; ik wil hem bedwingen, zooals ik zijn hengst heb bedwongen en als hij dat bij de eerste waarschuwing niet begrijpt, zal ik hem bij de tweede de hersens uit den schedel laten spatten.

— Mikà! In godsnaam! — kreunde de moeder. — Je verliest je verstand. Ja, het is beter, dat je naar een ander werelddeel gaat en je ziel redt.

— Neen, bij God, ik wil niet meer weggaan. Waarom zal ik weggaan? Ben ik een verschoppeling? Ik wil blijven en mijn voeten stevig neerzetten, waar ik ga.

— Praat tenminste niet zoo luid!

— Neen, bij God! schreeuwen wil ik juist! Wee, als de dingen niet loopen, zooals ik wil, volgens recht en billijkheid! Ik zal doen als de wind, die alles wegveegt.

Om zijn toorn niet te prikkelen klemde de moeder den rozenkrans in de kleine bevende vuist en ging naar haar kamertje boven, maar in plaats van zich te bed te leggen knielde zij voor het geopende raampje en droeg den Heer haar smart op ter genoegdoening voor de drift, den hartstocht, de wreede voornemens van Mikali. Zij aanvaardde alles: het was haar rechtvaardige straf, die nog

steeds duurde en dan, als zij naar de sterren keek met haar arme oogen ziek van het schreien, was het haar, of zij het gansche heelal zag fonkelen van tranen. Wij zijn geboren om te lijden en te weenen, wat zouden wij anders zoeken? Ook Mikali zou mettertijd die waarheid inzien en berusten.

Doch intusschen berustte hij niet: lange zuchten deden zijn borst zwellen, als was hij op den wagen gebonden en kon hij ieder oogenblik er mede worden vervoerd naar een of andere gevangenis; eerst toen hij de vrouwen hoorde thuiskomen, sprong hij geërgerd op en ging heen om rond te dolen in den nacht. De nacht was mooi; de maan in haar laatste kwartier rustte op den rand der heide als een gouden beker vol met sterrenbloemen en het trillen eener gitaar achter de hoeve van Zanche deed de krekels en zelfs den nachtegaal zwijgen.

Hij voelde in zijn aderen iets als dat trillen: een sterke spanning van begeerte en leed, van liefde en haat.

Hij ging er op af, maar het geluid verwijderde zich, naarmate hij het zocht, als de kreet van den koekoek; en zoo kwam hij, de grenswallen tusschen de verschillende terreinen overspringend, in de weide van den dokter en zag daar een zwarte gedaante roerloos in het gras als een rots.

— Sint-Jan, u zendt me den duivel tegemoet!

Hij deinsde terug met de vuisten op zijn voorhoofd, dat bonsde, als ging het barsten; de donkere gedaante schudde zich, richtte zich op, als trok zij een bos gras uit den grond. Het was de hengst van den dokter.

Mikali was geheel ontdaan en de prikkeling in zijn aderen werd heviger, werd een marteling: hij had wel

willen schreeuwen en een ieder de woorden toeroepen, die zelfs zijn moeder niet wilde hooren; hij had er behoefte aan te schreeuwen in den heerlijken nacht, de rust der wereld te verstoren met het hijgen van zijn hartstocht, zoodat Vittoria het zou hooren in haar sluimerend huis, in haar gesloten hart en vol schrik en berouw zou opspringen; en met haar zouden allen het hooren van nabij en van verre en zij zouden bang voor hem zijn als voor een den strik ontsprongen leeuw. Hij haalde zijn mes te voorschijn, opende het en betastte het lemmet met den duim. Dit was zijn gitaar; nu zou de toon van den haat gaan trillen.

En hij boog zich naar den hengst, die hem half slapend herkende en rustig bleef; en hij betastte hem, zoekend naar het kwetsbare punt van den achterschedel, hem streelend en zacht toesprekend om beter den doodelijken stoot toe te brengen.

— Het spijt me verduiveld, want ik heb van je gehouden als van een christen, maar het is noodig je baas een waarschuwing te geven. Jouw bloed zal hem zeggen, dat hij voorzichtig moet zijn, anders zou het zijne ook kunnen vloeien.....

Het mes flikkerde in het maanlicht, daalde, verdween als een waterdruppel tusschen de manen van het paard. Een schok doorvoer het dier; een diepe zucht deed zijn buik zwellen en zijn staart omhoog gaan, het richtte zich zwaar op in de knieën, maar als geveld door den slag van Mikali's hand viel het in het gras met gebogen hals en trillende wervels.

Van lieverlede hield het trillen op als een langzaam golven van water; het verschrikte oog weerkaatste de

maan en Mikali stond gebukt toe te zien als aan den rand van een poel des doods.

Toen de donkere gedaante weer onbeweeglijk was in het gras, dat geurde, vochtig van het bloed, veegde hij zijn mes af met een blad en ging heen. En daar het geluid der gitaar thans van den kant van Vittoria's tuin kwam, richtte hij zich daarheen en vond den speler, een zoon van den baanwachter.

— Nu zal ik je eens laten zingen — zeide hij hem bij den tuinmuur brengend, — laten we wat meer daarheen gaan, onder het raam van Ignazia.

Over den tuin, zwart en geel van schaduw en van maanlicht, hing de geur van den Sint-Janshonig; het groenachtige glas van Ignazia's raampje glansde droevig als het oog van den dooden hengst.

Mikali keek naar het groote, stille huis, dat Vittoria als een graf omsloot en haar de harde kilheid van een lijk gaf; en er kwam een heftig verlangen bij hem op omhoog te klimmen met de nagels in de muren geklemd, door de reten naar binnen te dringen en daar alles te vernielen en de vrouw, die hem niet wilde toebehooren, met zich te voeren als een geroofden schat.

Maar de jongensstem verhief zich in de koele stilte, buigzaam als een straal van vloeibaar kristal en de klank der gitaar begeleidde haar zacht en klagend:

„Waarom doe je zonder reden
Mij zooveel verdriet, lief kind?
Is het omdat je zeker bent,
Dat ik je niet meer ontkom?
Waarom doe je zonder reden.....

— Nu doet ze het raam open... nu gaat ze naar beneden... Daar komt ze, daar is ze... ze doet open... — kreunde Mikali, sidderend, zich uitstrekkend op den wal met het hart op den steen en de vuist op de lippen. En hij keek met oogen, die fonkelden in de duisternis. Daar kwam zij als in het door de gebochelde bewaakte veld; zij stond stil onder den met vruchten beladen appelboom en maakte een gebaar, dat was als een strik, ja, als de strik, dien hij de paarden in den ren om den hals wierp. En gevangen, onweerstaanbaar getrokken, sprong hij over den muur, liep naar haar toe, viel hijgend neer aan haar voeten.

— Vittoria! Vittoria..... liefste, het was tijd... Hier ben ik, Vittoria; ik kon niet meer. Je bent teruggekomen... Je bent teruggekomen.....

De klare jongensstem kweelde als het lied van den nachtegaal; het was een roepen, een krijten en lachen van liefde en de tonen der gitaar omtrilden haar als de gouden manestralen onder den appelboom; maar het huis bleef stil en gesloten en de vrouw kwam niet.

Mikali begon op zijn vuist te bijten; toch bleef hij hardnekkig wachten, tot de gitaar en de stem zwegen en de jongen hem bij de slip van zijn jas trok.

— Ben je in slaap gevallen, Mikà? Ik ben klaar; geef mij nu wat.

Mikali sprong op en gaf hem een oorvijg. De gitaar sloeg tegen de borst van den jongen en de snaren kreunden voor hem.

XIII.

Eerst in den oogsttijd liet broeder Zironi zich weer op de hoeve zien. Het gansche land was geel, rondom de groene boschjes, onder den hemel van een vaal blauw, waartegen roerloos de zomerwolken hingen, zwaar als rotsen van graniet; de gerst was reeds gemaaid, maar op de tarwe-akkers waren de maaiers nog aan het werk, gebogen, met de korte leeren jas, die hen deed gelijken op verstrooide dieren, bezig de halmen af te vreten.

Op de binnenplaats der hoeve liet Pancraziu behoedzaam een stroompje gerst uit de zakken op den wagen in een op den grond geplaatste ijzeren maat glijden en terwijl tante Sirena Ignazia hielp de volle manden op haar hoofd te plaatsen, maakte hij als gewoonlijk grappen.

De vrouwen waren evenmin treurig. De tijd vereffent de dingen, zooals de oude meid de gerst in de maat gladstreek met een deegrol; en dan als men veel te doen heeft en de goede gaven, die God zendt, moet inzamelen, verdwijnen de droeve gedachten.

De broeder werd dus met uitroepen van vreugde ontvangen en Pancraziu zeide:

— U komt juist van pas, God sta me bij! U moet mij

het Evangelie voorlezen om den indruk van een droom uit te wisschen.....

— Wat heb je gedroomd, mijn zoon?

— Ik heb gedroomd, dat ik op de deel was en een zak, dien ik pas had leeggeschud, weer vol zag. Jawel. Het was Ignazia, die daar, die er in gekropen was om zich door mij te laten betasten.....

De meid gaf hem een klap met de deegrol.

— Loop naar de zalige galg!

En ook tante Sirena beknorde hem, terwijl zij de tasch van den broeder vulde.

— Wat is er voor nieuws in de wereld?

— Weet u, wien ik gezien heb? Bobore Puddu, den jager, die in hechtenis was genomen wegens den dood van den armen Andrea; ze hebben hem weer vrijgelaten en de aanklacht ingetrokken.

Maar de vrouwen hadden het al gehoord en zij spraken er niet verder over, ook al omdat Vittoria, toen zij de stem van den broeder hoorde, naar buiten kwam.

Zij had niet vergeten, neen. Wat waren veertig dagen? Veertig waterdruppels op het vuur van wroeging en hartstocht, dat haar verteerde.

— Welkom; zegent u ons, — sprak zij tot den monnik, terwijl zij hem naar het groote gelijkvloersche vertrek leidde, waar de gerst werd neergeschud. Er lagen groote hoopen als gouden bergjes en de banken en tafels stonden vol manden gevuld met tuinboonen, erwten, rose-en-witte kievitsboonen als paarlen; door het open venster zag men in een gouden wolk van bijen gehuld den met paarse vruchten beladen pruimeboom.

— God zegene zooveel overvloed, — prevelde de

broeder, maar Vittoria was bleek en mager als een bedelares en zeide met gebogen hoofd:

— Vandaag ga ik voor het eerst uit na de eerste veertig rouwdagen. Als u naar het dorp moet, gaan we samen. Ik wil naar mijn moeder.....

— Ben je altijd gezond geweest in deze dagen? — vroeg hij schuchter.

— Gezond van lichaam, ja pater, maar de ziel is ziek.

— Dan moeten we die genezen.....

— We zullen het probeeren.

Werkelijk hief zij, zoodra zij op den grooten weg waren, het door den zwarten rok omgeven gezicht op en ademde verheugd de warme lucht, het stof, den reuk der stoppels in; het was haar, of zij uit de gevangenis kwam evenals de onschuldig in hechtenis genomen jager en zij was blij, dat zij liep, dat zij naar huis ging, weer leefde in het verleden.

— Weet u nog wel, den laatsten keer, pater? Weet u het nog? En wat ik u toen zei? Wie had het kunnen denken? Hoe kan God zulke dingen toelaten?

— Laten we God met vrede. Meestal bemoeit hij zich niet met onze aangelegenheden. Zeg mij liever, wat je plannen zijn voor de toekomst.

— Mijn plannen? Dag en nacht denk ik er over, dat het bezit van Bakis Zanche mij bezwaart, alsof ik het gestolen had. 's Nachts word ik wakker en dan kan ik niet meer in slaap komen.

— Heb je Mikali niet teruggezien?

— Neen, pater! Ik weet, dat hij om de hoeve ronddwaalt en dwaze dingen doet. (We zullen hem niet ontmoeten, hoop ik, God beware mij er voor.) Hij heeft me

zelfs een dreigende boodschap gezonden door zijn neef Prededdu den bandiet, maar ik ben bang voor niemand, alleen voor God.

— Voor God en mijn geweten, — hernam zij na een oogenblik zwijgen. — Maar hij, Mikali... die rampzalige... hij denkt daar niet aan. Hij heeft geen berouw; hij bedenkt niet, dat de *andere* door onze schuld gestorven is; pater, waarom zijn de mannen zoo? Zonder vrees voor God? Alleen de vreeze Gods kan ons helpen.....

— Het is niet de eerste maal, dat je me een preek houdt! Goed, kindlief, je redeneert als een pastoor op den preekstoel. Maar, vertel mij eens, heb je aan één ding wel gedacht? Namelijk dat het vermogen, dat jij hebt, eigenlijk aan Marianna Zanche en Mikali toekomt?

— Ik weet niet, wien het toekomt, pater! Ik bedenk alleen, dat Bakis Zanche gestorven is zonder iets te weten. Dat is het, wat mij martelt. Had hij het maar geweten, dan had hij mij weggejaagd en dan zou ik nu tevredener zijn.

— Vittoria, — zeide de broeder stilstaande. — Vittoria, je moest een steen op het verleden leggen en Mikali trouwen.

— Pater!

Verschrikt keerde zij zich naar hem toe, maar haar kreet geleek op dien van den leeuwerik, die vlucht bij het schot van den jager, ontsteld maar ongedeerd.

— Vittoria, luister naar mij. Ik heb aan je gedacht in de eenzaamheid. Ik heb gedacht: Vittoria Zara kan niet alleen leven, te meer daar de bromvliegen om haar heen gonzen. Ze moet trouwen.

— Ik wil niet trouwen, pater!

— Omdat je altijd aan Mikali denkt! En als je een ander trouwt, dan herhaalt zich de geschiedenis van Marianna Zanche. Herinner je de woorden, die je mij zelf eens gezegd hebt, toen Mikali met de paarden voorbij kwam.

Zij verborg haar gezicht tusschen de door een sidderring bewogen handen; zij zag weer het dierbare en schrikwekkende visioen en kreten van vreugde en angst deden haar hart zwellen, nu de pater zelf door den duivel gezonden scheen om de verleiding voor haar nog sterker te maken.

— Werkelijk, — zeide zij, terwijl dikke tranen tusschen haar vingers doorliepen, — het is me, of ik droom. Spreekt u zoo, u?... Maar... maar...

— Er zijn duizend maren, waarom wij ons niet kunnen bekommeren, kindlief. Nu dan, ik zeg je: trouw met Mikali en neem Marianna Zanche in huis. Zoo wordt de gebroken draad weer aangeknoopt en gaat alles goed. Anders gaat Mikali verloren, bedenk dat. Het paard van den dokter heeft hij doodgestoken. Ik ben zelfs in de eenzaamheid op de hoogte van de wereldsche dingen, Vittoria; houd Mikali op het rechte pad.....

Zij waren weer doorgeloopen en zij liep met gebogen hoofd, met de oogen op den grond gericht als zoekend naar iets, dat zij had verloren en niet meer vinden kon; eerst bij de bocht van den weg keek zij op en toen zij haar huisje zag, den ruigen, met klimop begroeiden stam, den klokketoren met de touwen afstekend tegen den vurigen hemel er achter, begon zij te schreien en te lachen als een kind.

— Het is me, of ik dertig jaar weggeweest ben en na

een lange straf, een lange ballingschap weer thuis kom...

— Ja, — bekende zij toen, — ik ontken het niet, ik houd nog van Mikali, maar niet meer zooals vroeger. Ik geloof, dat ik me toch niet tevreden zou voelen, al trouwde ik met hem. Maar daar is mijn tante; zeg haar niets alstublieft; laat mij alleen over mijn lot beslissen.

De gebochelde kwam nader, de randen van haar rok schuddend als zwarte vlerken; ze leek een groote vleermuis en haar blauwe oog schitterde van blijdschap en het groene van slimheid.

Terwijl de broeder, in afwachting dat tante Pietrina uit den tuin zou terugkeeren, plaats nam in de kleine keuken, ging Vittoria naar de kamers boven en snuffelde in alle hoeken, als zocht zij haar verleden, haar verloren vreugde, droevig en tegelijk gelukkig, met den horizon weer open voor zich en toch in haar blijdschap bewogen door den weemoed van den balling, die terugkeert. Niets in het rond is veranderd, maar wel hijzelf.

Eindelijk vond zij de harmonica, die haar moeder in de kast verborgen had en zij zette zich op de vensterbank om haar te bekijken: daar is ze weer, geel, groen en paars met de als knoopen blinkende toetsen, waarop men slechts behoeft te drukken om de deuren van een betooverd huis te openen en zij drukt er op en een zucht, een klacht, een kreet als van een in het nest gewonden vogel klinken door de ruimte.

— Vittoria, nichtjelief, God sta je bij, — riep de gebochelde van beneden. — Wat doe je? Vergeet je, dat je in den zwaren rouw bent?

Zij legde het instrument weg, liep naar beneden en ging naast den broeder zitten.

— Tante, tante, heb u niets voor de gasten? De schatkist van Pietrina Zara is wel niet de schatkist van Vittoria Zara, maar iets zal er toch wel zijn!

En zonder te wachten, tot de gebochelde iets aanbood, stond zij weer op en rende naar buiten om de struiken en de zwaardlelies aan te raken, welker bloemen reeds dor aan den stengel hingen.

— Zoo ben ik, hojo! — riep zij met wat pijnlijke vroolijkheid en zij liep het veld over tot aan de heg, waar het haar voorkwam, of de grond nog de indrukken van Mikali's voeten vertoonde. En daar stond zij stil, aangegrepen door een siddering, die zich scheen mee te deelen aan de dingen om haar heen, aan de haag en aan de stoppels, aan de door de avondbries bewogen struiken, aan de zwaluwen, die zich terugtrokken in haar nesten onder het dak, aan de klokken, die het Avemaria luidden.

Ook Mikali was klaar met zijn oogst, die wel overvloedig was, maar hem toch niet kon bevredigen. Hij was er de man niet naar om op den dorschvloer den wind af te wachten en tevreden te zijn als na het wegstuiven van het kaf de hoop graan hem in ieder geval een winter zonder honger beloofde.

Zijn oogen gloeiden als de hemel tijdens die langdurige schemeringen over de heide, het groen der hoop gedoofd door het rood van den hartstocht; en hij voelde het bloed bonzen in zijn hoofd, zooals hij eens de stormachtige zee had zien beuken tegen de klippen van Kaap Ceraso daarginds achter de voorgebergten aan den horizon.

Toen het koren binnengebracht was, zeide hij tot zijn moeder:

— We zullen het verkoopen, want ik wil naar Amerika.

En toen zij begon te jammeren, greep hij haar bij de armen en schudde haar heen en weer als een zak, waaruit men een laatste overblijfsel wil laten vallen.

— Begrijpt u het niet? Om u, goede ziel. Hebt u het verstaan? Ik ga om u, dat u niet langer om mij zult huilen. Als ik hier blijf, ga ik ten onder, want een man als ik kan zich niet neerleggen bij onrecht. Ze hebben me tot den bedelstaf gebracht, ze hebben me het bloed uit de aderen genomen en dan verlangen ze, dat ik me stil zal houden als een ezel met de maat op den kop? Neen, beste vrouw, ik ga heen, liever in een ander werelddeel dan in de hel. Als ik terugkom, reken ik wel met iedereen af.....

In den grond gaf de moeder hem gelijk. Zij vroeg aan Maria Luisa Zoncheddu, of deze het graan wilde koopen en op de nieuwsgierige vragen der vrouwen deelde zij haar ten slotte Mikali's plannen mede.

— Hij wil weg, naar Amerika en daar werken. En werken zal hij, ja, want hij heeft de kracht van een reus; en hij zal terugkomen met een vollen buidel, zooals het voor hem past.

In andere tijden zou Maria Luisa het hebben uitgeschreeuwd van verbazing. Een jonge man als Mikali, van goede familie, van goed ras, zoo maar heengaan als een zwerveling! Maar de tijden waren veranderd. Sinds de hoop op de erfenis vervlogen was, zag men op de hoeve niet gaarne meer de genegenheid van Battista voor den

zoon van de dienstbode, hoewel deze thans het geringe vruchtgebruik genoot van het stuk land, dat haar man haar vermaakt had en beschouwd werd als gast en vriendin.

— Hij heeft gelijk, dat hij gaat, — zeide Maria Luisa, terwijl zij het koren mat. — Het zal een slag in het gezicht zijn, voor degenen, die hem smaden. En wanneer gaat hij?

— Binnenkort, zoo gauw hij twee paarden voor Zuamandria Majore heeft afgericht.

Na het geld ontvangen te hebben zond Marianna Zanche Battista uit om vier meter bombazijn te koopen voor een buis voor Mikali, want als hij heen ging, moest hij de volksdracht afleggen.

Het meisje ging naar het dorp; zij was droevig als de nacht en dong af op den prijs, hartstochtelijk als wilde zij wat van haar hartebloed besparen. Thuis gekomen zette zij zich in een hoek der keuken met het pak op schoot en begon er over te schreien en een klaagzang te prevelen: het was, als hield zij een gestorven kind op haar schoot.

Mikali ging heen, de reus, de hooge, heerlijke banier! Hij ging heen en liet zijn dracht varen, zooals een doode zijn aardsch omhulsel achterlaat en hij trok bombazijn aan, de stof van zwakkelingen, die tot niets deugen! Hij ging heen, zooals het blad heen gaat van den boom, gedreven door den herfstwind, zooals de veer loslaat van den arend, die oud wordt. Wat een treurigheid, wat een versombering! Het meisje weende en in dien hoek der keuken, donker als een grot van Monte Petrosu, leek zij het vaderland zelf, dat zijn ontaarde zonen, die van in

scharlaken gekleede helden waren geworden tot in lompen gehulde landverhuizers, zijn klagend afscheidslied toezong!

Maar tante Marianna kwam naar beneden met de schaar in de hand, nam het pak en ontvouwde het bombazijn op de lage tafel, waarop het brood gekneed werd.

— Gekleed in scharlaken of in duivelsvel, Mikali blijft altijd Mikali, — zeide zij tot Battista om haar te troosten; — als zijn vrijheid en zijn ziel maar veilig zijn. Schrei niet, kind lief. In Amerika zal hij je misschien nader zijn dan hier. Geef me het garen, kind.

Toen begonnen de beide vrouwen te naaien en Battista prikte zich in den vinger, opdat er met de steken enkele druppels van haar bloed in de stof zouden achterblijven en tot hem spreken, wanneer hij ver zou zijn in de onbekende wereld en hem al het leed en het verlangen mededeelen, waarvan haar hart vol was.

Intusschen was Mikali tusschen de stoppels van het gemaaide veld en op de paden daaromheen bezig de paarden van Zuannandria Majore af te richten, waarbij hij zijn leed en zijn woede op hen koelde; het waren twee door den duivel bezeten beesten, de ergste, die hij nog had gehad en zij richtten zich steigerend op als monsterachtige reuzen, de heide vervullend met hun gehinnik, dat deed denken aan menschelijke kreten.

— Jullie bent ongetemd als mijn lot, maar ik zal je temmen, ik zal je temmen!

Toen zij hem meesleepten naar de rivier, kwam plotseling de gebochelde te voorschijn, die tusschen de gelijk met het water liggende steenen de gewasschen lakens uitklopte.

— Weet u, dat ik heenga? — riep Mikali van verre. — Misschien kom ik nooit terug, of als ik terugkom, zal het zijn..... Nu goed dan, zeg uw nicht maar, als ik dan toch door tusschenpersonen met haar spreken moet, dat ik terugkom voor haar bruiloft. Ik moet haar toch een geschenk geven op dien dag..... een koralen ketting..... zoowaar Sint Michael mij bijsta! Hebt u het verstaan?

Het vrouwtje brak uit in een langgerekten, trillenden kreet, die de paarden deed hinniken.

— Ohi, ohi, Mikà, ik heb het verstaan! Een ketting van bloeddruppels, bedoel je! Maar die dag zal niet komen, want Vittoria zal nooit trouwen.

— Des te beter dan! Laat ze non worden; laat ze met den broeder tusschen de bouwvallen van Monte Nieddu gaan huizen; laat ze naar den duivel loopen, vanwaar ze gekomen is, — zeide hij aan den oever der rivier afstappend; en zij sprong op als een vogel en greep hem bij de plooien van zijn jas, hem met haar eigenaardige oogen aanstarend als de wilde kat, wanneer zij den leeuwerik aan de plaats vastnagelt.

— Mikali, luister: jij bent van gisteren en weet niets. Mijn nicht denkt alleen aan jou en zal niemand trouwen dan jou. Waarom wil je weggaan?

— Ik ga weg, omdat ik er lust in heb! niet omdat ik wanhopig ben, hoor, oud wijf! Een man als ik vindt vrouwen en geld in iederen hoek van de wereld en laat niet met zich spotten. Dit wou ik uw nicht alleen maar aan het verstand brengen: of ze mij liefheeft of niet, kan mij niet schelen, maar ik wil, dat ze mij eerbiedigt. Ze heeft al te veel den spot met mij gedreven! Ik ga heen, ja,

maar laat ze geen anderen man aankijken, want dan..... dan kom ik voor den tijd terug.....

— Hoor eens, Mikali: ik kan Vittoria die dingen niet overbrengen; waarom zeg je ze haar niet zelf, voor je weggaat?

— En waar zou ik ze haar zeggen? In het huis van den beul? Laatst is ze weggehold, omdat ze mij in de verte zag. Als ze dacht, dat ik haar zou naloopen, dan had ze het mis! Ik hol niet, hoor; ik blijf staan.

— Best, maar luister: laten we zorgen, dat jullie elkaar spreekt. Ik zal haar zeggen: Mikali vertrekt en komt niet terug, maar eerst wil hij je nog een laatste maal zien. Ze zal wel komen; maar zweer me, dat je haar geen kwaad zult doen.

— Ik ben een christen; ik heb nooit iemand kwaad gedaan! — riep hij beleedigd.

— En het paard van den dokter, Mikà, wie heeft dat gedood? Je hebt trouwens gelijk; jij bent een man, geen pias van kurk.

Mikali glimlachte gevleid en stemde toe in haar voorstel Vittoria terug te zien onder voorwendsel haar vaarwel te zeggen; daarna sprong hij met een aanloop achter op een der paarden, het andere achteruit trekkend en zwaaide juichend van vreugde de zweep in de lucht.

— Ohio!..... Utalabih!

Zijn juichkreet smolt samen met de zwakke stem der gebochelde, die blijde zong, terwijl zij de lakens op de steenen sloeg.

Een duif in haar nest
Hebben ze in den slaap gewond.

En het gansche primitieve landschap van de rots-

achtige bergen in het westen tot het eiland Tavolara, blauw en rose gekleurd als een geweldige bloem, leek bewoond door centauren en kabouters.

* * *

Wat vermoeid gezeten op het bankje der binnenplaats sprak Vittoria met de oude meid, bekommerd omdat uit de hoopen graan in de benedenkamer zwermen mugjes kwamen, die als een steeds dichtere sluier de wanden bedekten.

Zij moesten verdreven worden, want anders zouden zij het koren bederven zooals de houtworm het hout.

— We zullen Nicola Farre laten komen om ze te bezweren. Het is nieuwe maan, dus de tijd is gunstig.

En zij keek naar de nieuwe maan boven den muur der binnenplaats en bedacht, dat ook aan haar ziel een worm knaagde, waartegen geen bezwering baatte. Maar in de lichtopening der buitendeur verscheen de geheimzinnige gestalte der tante met de mand op het hoofd en dadelijk zag zij in het groene oog; dat haar aanstaarde een milde straal als die der nieuwe maan.

Als er veel te doen was, bracht de gebochelde de dagen op de hoeve door en hielp de vrouwen, die voortdurend spraken over den gestorven meester, als zat hij nog daar op de bank met zijn boek en zijn plaatjes in de hand. Dien avond was ook Pancraziu bij haar op de binnenplaats en er werd over gesproken, of de bezweringen van Nicola Farre deugdelijker waren dan die, welke men deed met het Boek der Evangeliën.

— De baas zaliger zeide, dat de Evangeliën beter hiel-

pen. Eens heb ik een vos morsdood zien vallen, zoowaar God me bijsta, toen de priester maar even uit het Boek las achter den struik, waar zijn hol was..... Ja, vraag het maar aan pater Zironi, als jullie mij niet gelooft.

Vittoria zweeg en dacht aan pater Zironi. Kwam hij maar! Sprak hij nog maar eens, zooals hij dien dag op den weg had gesproken! Toen had zij neen gezegd, maar naarmate de tijd verliep, viel er iets van haar hart als de steenen van den muur en liet een bres open.

Terwijl de knechts praatten, stond zij op en ging den tuin in tot den muur, waaraan Mikali zich in den Sint-Jansnacht had vastgeklemd. Een zware last drukte haar; zij wendde het gelaat naar de sterren, licht hijgend, als wilde zij haar liefdedorst lesschen door het oneindige in te drinken; en zij begon met gesloten oogen te weenen, zich op de lippen bijtend en zij sidderde, toen zij haar tranen voelde glijden langs haar wangen, langs haar hals en op haar borst vallen bijna hard als kralen. Welk een keten bond haar aan het verleden, sloot haar in binnen een kring des doods. En zij durfde zich niet omkeeren, want de schrikbeelden achtervolgden haar en zij meende hen te haten, hoewel schreiend van wroeging, die twee dooden, die haar in hun huis gekerkerd hielden om haar iets van hun graf te laten ondervinden; zij haatte hen, terwijl zij om hen weende.

Zij liep rond door den tuin als zoekend naar een opening om te ontsnappen; zij keerde terug naar den muur en kwam tot kalmte als de vogel, die vergeefs met de vleugels tegen de kooi heeft geslagen! Alles was uit; waartoe zich te verzetten? En toch..... Het minste ge-

ritsel doet haar weer opspringen. Wie is het? De doode? De levende? Beiden doen haar evenzeer sidderen.

— O tante, bent u het? Wat is er?

— Luister, ik moet je spreken.

De gebochelde bleef achter haar als een schaduw; en er werd lang gepraat, door Vittoria zacht maar levendig geprotesteerd, daarop volgden lange zuchten, een kreunen van berusting gevolgd door een oogenblik stilte en eindelijk een gesmoord lachen, het kweelen van het vogeltje, dat weer begint te fladderen in zijn kooi.

XIV.

Den volgenden dag deelde Vittoria aan de meiden mede, dat zij tegen zonsondergang naar haar moeder wilde gaan.

— Alleen? — vroeg Ignazia achterdochtig.

— Waarom? zijn er soms vossen? — antwoordde zij spottend.

Gedurende den middag bleef zij in haar kamer voor het venster zitten naaien; zij zag de geel en groene heide en in de verte de bergen omfloerst door de schaduw eener roerlooze wolk; en zij voelde een zware gedruktheid en tegelijk een heftige vreugde als bereidde zij zich voor tot een heldhaftige daad. Tegen zonsondergang ging zij zich kleeden, trok de hooge laarzen aan, schikte den zwarten rok om dien over het hoofd te slaan, maar toen zij op het punt was te gaan, ontmoette zij Nicola Farre den bezweerder en moest zij met hem naar de benedenkamer gaan.

De man, lang en in huiden gekleed, bleef midden in het vertrek staan; met de punten van zijn langen baard in de vuisten beschouwde hij de insecten, die voortdurend opstegen uit de hoopen graan, te voorschijn kwamen uit iederen korrel, zich hechtten aan de muren,

boven op elkaar, klein en geelachtig als kaf; daarna trad hij nader om ze beter te bezien, nam wat graan op de palm der hand en zeide, terwijl hij dit weer op den hoop wierp:

— Breng me een koperen pan vol bronwater.

Vittoria bracht een pan, die van goud leek en na zijn muts afgenomen en zijn zware als uit eikenstronken gehouwen schoenen te hebben laten vallen, doopte hij zijn zwarte voeten in het fonkelende water en bekruiste zich; maar alvorens met de bezwering te beginnen vroeg hij, of er op de hoeve ook zwangere vrouwen of dieren waren.

— Verwijder die, als ze er zijn, — zeide hij ernstig, — want door de kracht van mijn „woorden" zouden ze ontijdig kunnen baren.

Door Vittoria gerust gesteld haalde hij zijn knipmes te voorschijn en trok het lemmet uit; en de punt tusschen duim en wijsvinger der linkerhand houdend steunde hij het uiteinde van het heft tegen zijn borst, terwijl hij voortging zich te bekruisen met het water uit de pan en zijn Mozeskop wendde naar het raampje, naar de nieuwe maan, die aan den hemel daalde als een zilveren ring.

— Geloof je? — vroeg hij aan Vittoria. — Als je niet gelooft, is het beter, dat je heen gaat.

Zij geloofde, maar niet blindelings en bovendien was zij met dat verlangen in haar hart niet waardig bij de bezwering tegenwoordig te zijn; dus ging zij naar buiten en vroeg aan tante Sirena, die op de plaats zat te spinnen, of deze de geheime woorden kende, welker kracht het graan van insecten moest zuiveren.

— Ik ken ze niet en al kende ik ze, dan zou ik ze niet zeggen. Dat zijn dingen, die overgaan van vader op

zoon, van een ouden bezweerder op een jongen, als kostbare schatten.

In het vuur harer woorden liet zij de spoel vallen en toen Vittoria die opraapte en haar voorkomend aanreikte, verteederden zich haar gewoonlijk dreigende oogen.

— God sta je bij, kindlief; dat iedere stap je voere naar je welzijn.

— Als zij wist, waar ik heen ga! — zeide Vittoria bij zich zelf en peinzend boog zij het hoofd. — Waarom ver weg te gaan om Mikali te ontmoeten? — vroeg zij zich af. Konden zij elkaar niet terugzien bij haar moeder of op de hoeve, waar zij de meesteres was? Maar een dorst naar ontroeringen dreef haar na dien langen tijd van eenzame opsluiting; al was er dan gevaar, het was altijd beter dan die voortdurende nachtmerrie van den dood. Zeker, zij moest naar Mikali gaan om hem vaarwel te zeggen en hem te verzekeren, dat zij aan geen ander man op aarde meer zou denken. Samen verbonden konden zij niet leven, maar met een ander verbonden ook niet. Dus vaarwel, Mikali, vaarwel, jeugd, vaarwel mijn heerlijke liefde; vertrek gerust en keer nooit weder; het geluk is niet van deze wereld en zelfs de tooverwoorden van den bezweerder kunnen de wormen, die aan het menschelijk hart knagen, niet verdrijven; vaarwel.

Toch voelde zij zich niet treurig, zooals zij had behooren te zijn in een afscheidsuur en zij keek naar de zon en het was haar, of de zon dien dag alleen onderging om haar het juiste uur der samenkomst aan te geven.

— Als de zon onder is..... — had de gebochelde gezegd.

Intusschen was de man gereed met zijn bezweringen en trok hij den een na den ander zijn voeten uit het troebel geworden water; zij ging weer naar binnen en zag, dat de insecten reeds sneller tegen den muur opstegen en zich alle terugtrokken naar de zoldering; de man scheen noch verbaasd noch voldaan over het wonder; hij trok zijn schoenen weer aan, zette zijn muts op, ging daarna kaarsrecht zitten voor een mand vol hard brood en kaas, die de meid had gereed gezet en maakte het kruisteeken evenals voor hij zijn bezwering begon.

— En geef hem dan, wat afgesproken is; hoeveel? een maat koren en een pond spek? Ik ga, want het is al laat, — zeide Vittoria; maar eerst ging zij naar haar kamer en bekeek zich in den spiegel. Zij lachte haar beeltenis toe, want het was haar, of zij zich uit de verte zag, of zij weer de Vittoria zag, die achter de haag van haar veld liep naar de samenkomst met haar geliefde. Hoe schoon was het leven! Zich bewegen, popelen, het gevaar en de vreugde tegemoet snellen!

Zij ging terug om den man goedendag te zeggen; hij at sterk kauwend en praatte met de meiden.

— Dat verzeker ik u, vrouwen, Mikali gaat naar Amerika om tweehonderd scudi bij elkaar te krijgen en dan jou, Vittoria, een proces aan te doen en ten slotte te trouwen met de nicht van Maria Luisa Zoncheddu...

Vittoria voelde, hoe een huivering haar doorvoer van de voeten tot den nek; zij greep zich vast aan den deurpost en klemde de tanden opeen, maar bleef slechts een oogenblik staan.

— Tot ziens, oom Nicola en dank u. Laten we hopen, dat het goed gaat.

— Het is altijd goed gegaan! — betuigde hij ernstig.

Zij ging naar buiten en liep lenig maar niet snel tot aan de bocht van den wijnberg; daar keek zij achterdochtig om en plotseling deed een harde uitdrukking haar gezicht verstijven en haar oogen fonkelden als metaal.

— Ben ik soms niet de meesteres? — zeide zij hardop. En zij begon te rennen langs het pad achter den wijnberg, steeds hooger, tot aan het land van den dokter, tot aan de heide; het was, of een hand haar voortdreef, achter haar schaduw aan, die haar den weg wees.

Achter haar zonk de zon weg en tegen den lichten hemel dreven de wolken, brokken goud en parelmoer als stukgeslagen sieraden. Tusschen de roodgetinte stoppels graasden de paarden met de flanken blinkend in het laatste schijnsel der zon en uit het westen kwam een koele bries, die het gansche landschap deed opleven. Zij rende voort langs het pad als werd zij achtervolgd; en werkelijk voelde zij zich tegengehouden, achteruitgetrokken en weer dacht zij aan Andrea. Zij keerde zich om en zag, dat haar rok was verward geraakt in een braamstruik..... Voorzichtig maakte zij hem los en het was, of de bramen tusschen het glanzende groen in ieder korreltje een oog hadden, dat haar bespotte.

Alles in het rond fonkelde; maar zij had noch den hemel, noch de sterren noch de verre zee ooit zien fonkelen als de poelen bij de rivier aan den rand van des dokters weide. Groepen van nog bloeiende oleanders en strooken sterregras duidden den loop van het water aan; zij liep en liep en zou niet meer ontroerd geweest zijn als zij tegen den geheimzinnigen loop eener onbekende rivier was ingegaan tusschen maagdelijke wouden. Eens-

klaps was het of een floers om haar heenviel; een nachtelijke stilte omgaf haar en de oleanders geurden sterk als plotseling geopende vazen met reukwerk. De zon was ondergegaan.

— Ben ik verdwaald? — vroeg zij zich af; maar een dof geluid van hout op steen klonk achter een rots, die een kolossaal hoofd geleek bedekt met een pruik van braamranken; en een nymfenstem zong:

Een duif in haar nest
Hebben zij slapend gewond...

— Tante, tante!

De gebochelde was nog aan het wasschen, gebukt om een rooden doek uit te spoelen in het water, dat borrelde als bloed.

— Ik ben klaar, — zeide zij den doek uitslaande op den steen. — Hij heeft zich nog niet laten zien.

— Wat doet het er toe, tante? Ik ben gekomen om te wandelen, niet om hem! Hij gaat trouwen met Battista Zoncheddu, dat papgezicht.....

— Praatjes voor de vaak! — zeide de gebochelde opstaande en haar drijfnatte rokken schuddend. — Nu ga ik de wasch inzamelen; jij blijft hier.

Het waschgoed lag uitgespreid over de bramen achter de rots. Vittoria ging aan den kant der rivier zitten en trok den rand van haar rok dichter om het gezicht; van haar plaats zag zij aan de overzijde van de groenige waterstreep in de gele bedding der rivier een weide begroeid met stoppels, biezen, kleine groene heesters; en in het schijnsel van den gloeienden horizon had het geheele landschap nog een gouden glans als bij het ondergaan der zon.

Mikali's paarden graasden met vastgebonden pooten achter in de weide, het eene rossig, het andere wit, het derde van een groenachtig zwart als het paard van Lusbè; en nu en dan hinnikten zij en lippen elkander zwaar na, met groote sprongen, hun staart krachtig tegen de flanken slaande en het was, of zij zichzelf voortzweepten en zich kastijdden wegens hun onmacht de touwen los te maken.

En Vittoria dacht: „Zoo ben ik ook" en zij verbeet zich, omdat zij het eerst op de afgesproken plaats was en had willen heengaan, maa.r ondertusschen wachtte zij, krimpend van ijverzucht en van angst, dat hij niet zou komen. Toen zij hem achter in de weide zag verschijnen, als kwam hij van verre van een lichtenden horizon, lang en donker met het touw om den arm, school zij dieper weg in haar donkere omhulling; en zij verbeeldde zich, dat haar gezicht zoo vreeselijk was van toorn en smart, dat hij bij het zien zou vluchten vol schrik en wroeging.

Mikali kwam niet nader en keek zelfs niet uit de verte naar haar, slechts vol aandacht voor zijn paarden; zij voelde echter bij intuïtie, dat hij zoo bewoog met een natuurlijke sierlijkheid, sterk en lenig als een jonge reus, alleen om door haar gezien en bewonderd te worden. Hij vermaakte zich inderdaad met de weide rond te loopen, handig zijn strik werpend; hij slingerde hem van verre over het zwarte paard; de loopende lus reeg zich als een ring om den kop van het dier en dit richtte zich op de achterpooten op en schudde de manen fijn en glanzend als vrouwenhaar. Mikali ging er heen, het touw weer om zijn arm wikkelend en toen hij zich bukte om de touwen aan de pooten los te maken, schudde ook hij de haren naar achteren als om het paard na te volgen; daarna

sprong hij met de lenigheid van een circusrijder op den ongezadelden rug en waar hij de beenen klemde op de trillende flanken van het beest, schenen zich twee groeven te vormen. En zij waren als een enkel lichaam, een centaur, die in de zoele stilte van het landschap een kreet slaakte om zich aan te sporen tot den rit.

— Hallo! hallo!

Vittoria keek toe vol haat en bewondering; zij voelde vrees en verlangen tegelijk, dat Mikali het paard de sporen zou geven en terugkeeren naar de verte, vanwaar hij gekomen was, haar in het hart een vernedering nalatend, bloedig als een wond.

— Ga maar gerust, ga; zeker, het is beter, dat je niet hier komt, ga maar; zoo leer ik mij niet meer te vernederen; dan is alles uit, — zuchtte zij bij zich zelf; maar toen zij hem het paard naar de rivier zag drijven, greep een wilde vreugde haar aan.

Mikali kwam nader door het grint en het ondiepe water der waadplaats; een oogenblik ging hij schuil in een oleanderboschje als de zon te midden van een wolk; hij kwam weer te voorschijn en opnieuw gloeide de horizon, opnieuw deed de kreet „hallo, hallo", die het gehinnik van den hengst begeleidde, het gansche landschap daveren.

Maar alsof hij Vittoria niet zag, reed hij recht door naar het veld op den anderen oever; en zij hoorde achter zich het kraken der door het paard vertrapte stoppels en het was, of ook haar hart vertreden werd.

De gebochelde waakte echter achter de rots, waar zij het waschgoed zorgvuldig inzamelde en opvouwde; zij plaatste zich voor Mikali en wees op Vittoria.

— Zij wacht al een tijd op je.

— Wat gaat mij dat aan? Laat haar wachten, zeven Zondagen en zeven dagen, zooals ik gewacht heb.....

Toch sprong hij op den grond en na het paard aan een jeneverstruik vastgebonden en het touw gevierd te hebben, opdat het zou kunnen grazen, ging hij op Vittoria toe.

— En wat doe jij hier in de buurt?

Zij antwoordde niet, roerloos, starend in de verte.

— Slaap je? Antwoord je niet, als ik groet? En je tante zegt toch, dat je mij spreken moet!

Toen fonkelden haar oogen als het water der rivier met tranen van haat en van drift; met een ruk trok zij den rok van haar hoofd en strekte den arm uit met dreigenden wijsvinger.

— Ik? Jou spreken? Heeft die koppelaarster dat gezegd? Ik jou?

— Praat zachter, Vittoria! Is het soms de eerste maal, dat wij met elkaar spreken?

— De eerste is het niet, maar het is zeker de laatste, Mikali Zanche! Ik heb je niet geroepen en ik heb je niets te zeggen.

Mikali keek uit de hoogte op haar neer, bedenkend, dat slechts bij groote gelegenheden een sterk en slim man zich laat kennen: hij ging dus naast haar zitten, besloten medegevoel te toonen met haar toorn en haar smart.

— Vittoria, luister naar mij. Het is niet noodig, dat je je opwindt. Waarom? Ik wil alleen een ding weten: waarom ben je boos geworden? Wat heb je tegen mij? Wat heb ik je gedaan?

— Mij? Niets.

— Zie je wel? Niets. Dat is het juist, wat mij te denken gaf den laatsten tijd. Niets, zei ik tot mezelf, niets heb ik haar gedaan! Dat je mij in den steek liet, kon mij niet schelen; alle vrouwen zijn eender. Maar ik vroeg me af: wat heb ik haar gedaan? En nu bevestig je het zelf: niets. Maar een man als ik.....

— Ik lach om mannen als jij! Jij denkt een sterk en wijs man te zijn en je bent zwakker en dwazer dan een oude vrouw! Mij heb je niets gedaan noch ik jou; en toch Mikali Zanche..... jij en ik..... wij kunnen niet in vrede leven.....

— Waarom niet?

— Je weet wel waarom niet.

Hij wierp een grashalm in haar schoot.

— Omdat jij rijk bent en ik arm.

Vittoria brak den halm door en zocht met haar oogen de zijne; en zij keken elkaar aan als twee, die elkaar ten doode willen wonden.

— Mikali! Heb je het verstand verloren?

— Als ik het verloren heb, is het jouw schuld! Des te erger voor jou!

— O, dat is waar; des te erger voor mij! Al het kwaad is door mij gekomen, ja! Had ik je maar nooit ontmoet, had ik maar nooit naar je woorden geluisterd! Dan was hij niet gestorven.

— En dan had jij hem getrouwd zonder van hem te houden. En dan.....

Zij antwoordde niet, maar dacht aan de bank op de binnenplaats, waar zij ging zitten om te bidden en waar de geesten der echtbrekers haar voortdurend bewaakten...

Zij zwegen en schenen elkaar niets meer te zeggen te

hebben. De schaduw van het verleden viel over hen zwaar als de rots, die hen verborg.

— Genoeg! — zeide Mikali ten slotte, zuchtend en met de hand op den grond slaande. — Denk niet, dat ik het hart van een hond heb, Vittoria! Ik heb ook tranen vergoten, maar ik heb mij niets te verwijten! Heb ik je soms kwaad gedaan? Een ander in mijn plaats zou al lang een proces tegen je begonnen zijn en de erfenis weggesleept hebben; en als het gerecht hem niet had bijgestaan..... genoeg, ik wil er niet eens aan denken..... aan wat had kunnen gebeuren... als ik een ander geweest was! Maar ik..... (hij richtte zich fier op) ik ben een man, die om dergelijke armzaligheden niet geeft! Als God wil, zal ik ook rijk worden met mijn arbeid en mijn moeder zal niet langer meid zijn.

— Mikali, — zeide Vittoria aan de woorden van den broeder denkend, — je hebt gelijk: het vermogen, dat ik heb, behoort jou. Neem het terug. Ik wil het niet hebben. Ik verlang alleen vrede; maar in mij zal het nooit meer vrede worden.

— Voor mij is het nooit vrede geweest. Al voor mijn geboorte was ik in strijd met het booze lot. Ach, zelfs mijn vader is een vijand voor mij geweest.

— Laat de dooden rusten, Mikali.

— Wie zoekt ze? Jij bent het zelf, die ze uit hun rust haalt, Vittoria! Genoeg, — herhaalde hij, terwijl hij de handen ophief en ze liet terugvallen op zijn knieën, — daarvoor zijn we niet hier. Ik heb je gevraagd, wat ik je gedaan heb. Niets, heb je geantwoord. Nu juist, niets. Dan had je mij wel eerder kunnen zeggen: Mikali, denk

niet meer aan mij. En dan zou ik dadelijk ver weggegaan zijn, omdat dit hier geen land meer voor mij is.

— Zoo, ga je daarom heen? alleen daarom? Ze hebben mij verteld, dat er nog een andere reden was.

— En welke reden zou dat dan zijn, verduiveld?

Zij keek hem van terzijde aan, boosaardig en woest.

— Luister, Mikali! Tante Zizza zeide mij, dat je met bloed en vuur dreigde en mij daarom wilde spreken. Denk maar niet, dat ik uit vrees ben gekomen, ik lach om je dreigementen. Ik ken je, bloemetje. Maar ik ben gekomen om je te zeggen dat je niet den spot met mij moet drijven! Ik zal leven als een non in haar cel en zoo zal mijn leven voorbij gaan, donker als een wolk, maar niet om jouw dreigementen, Mikali Zanche! Ik zal zoo leven, omdat mijn geweten het mij oplegt; maar jij..... zie je... jij... al kom je terug met een zak vol goud, je zult Battista Zoncheddu niet trouwen. Begrepen?

Dus zij was jaloersch? Hoe smartelijk en mooi was haar gezicht! Toornig en gelukkig keek Mikali haar aan en ten slotte verbleekte hij, als had iemand hem een harden slag op den rug gegeven.

— Battista Zoncheddu? Laat die er buiten! Dat is tenminste een vrouw, die van iemand weet te houden. Zij huilt wel, omdat ik wegga.....

— Ze zal je niet meer aankijken, als ik haar verteld heb wie je bent.

— En wie ben ik dan? Wat heb je op mij te zeggen? — riep hij beleedigd.

— Jij..... bent..... jij en ik samen hebben den dood van een mensch veroorzaakt..... van een broeder! Wij zijn twee moordenaars.

Mikali rukte zich de muts van het hoofd en wierp die woedend van zich.

— Loop heen! Je bent gek en je wilt mij ook gek maken! Maar ik zal heusch niet naar den dokter gaan om hem te vertellen, dat ik je goed ken.

— Dat heb je den dokter al meegedeeld door het bloed van zijn paard; laten we niet over den dokter spreken!

— Spreek jij dan niet over Battista Zoncheddu! Ik denk niet aan haar, maar als ik aan haar zou willen denken, zou jij het me niet kunnen verbieden! Met welk recht?

— En met welk recht wou jij dan.....?

Beiden verhieven hun stem en keken elkaar dreigend aan. Mikali ging zijn muts oprapen en zette zich weer in zijn vorige houding, norsch, bevend.

— Ik verbied je aan een anderen man te denken, omdat jij me zonder eenige reden verlaten hebt; zoo laat men een ouden hond in den steek, die tot niets meer dient, maar geen man als ik! En zelfs den hond laat men niet zoo achter, maar men maakt hem af. En jij... waarachtig, jij doet erger dan mij af te maken, Vittoria Zara! Jij dwingt mij het land uit te trekken als een schooier, heen te gaan als een balling..... jij dwingt me een armzalig mensch, een stakker te worden!... Dank den hemel maar, dat mijn moeder nog leeft! Juist om haar ga ik weg, om haar niet dat laatste verdriet te doen!... Jij zegt, dat ik den dood van mijn broeder heb veroorzaakt... maar nu is het genoeg; mijn moeder wil ik niet laten sterven, neen... En zij heeft het me wel gezegd, de arme vrouw; zeker, ze zei: „ga niet naar Vittoria, jongenlief, dat is, of je den dood tegemoet gaat!" En toch, Vittoria, zij

hield ook van je en ze schreide om ons en nog schreit ze en ze zal nog meer schreien.....

Vittoria zweeg; een rilling doorvoer haar gansche lichaam en zij had den indruk, dat Mikali eindelijk sprak als een man, die het ongeluk kent, als iemand, die plotseling oud geworden is en dat ook zij oud was geworden en de dwalingen harer jeugd berouwde.

— Ik ging toch naar je toe, — ging Mikali voort het gezicht tusschen de handen verbergend, — was ik maar nooit gegaan! Waarom hebben wij elkaar leeren kennen? Ik ben als een wees opgegroeid, zonder naam; maar mijn moeder heeft mij geleerd eerlijk te zijn; had ik maar in alles naar haar geluisterd! Maar ik ging naar jou als een dronkaard naar de kroeg; ik kon niet wegblijven, het was me, of ik honger en dorst leed en een uitgestootene was, als ik niet naar jou ging. Waarom heb je me toen niet weggestuurd... dadelijk? Jij, die nu zoo wijs bent, waarom was je het toen niet? Spreek dan toch, ben je stom? Zie je, als het op redeneeren aankomt, ben je stom; en toch beweer je, dat ik de dwaas ben!

— Hoe dikwijls heb ik je niet gezegd, dat wij verkeerd deden? Herinner je maar: den eersten keer, dat wij elkaar zagen.....

— Zeker! De bliksem mag me treffen! Nu praat je zoo! Toen, ja, toen zei je: ach, ach, we doen kwaad! — maar ondertusschen lokte je me en je zond me een zakdoek om een teeken te geven. Ik moest wel komen; ik was immers behekst? Jij, jij had mij behekst; jij, jij had mij iets ingegeven! Omhelsde je me soms niet? Kuste je me niet? We omhelsden elkaar als verloofden en dan ging ik heen en dan was het me, of ik altijd koorts had..... En

nu spreek je zoo? Neen, voor den duivel, neen, Vittoria Zara! zoo doet men niet met een man als ik ben.....

Opgewonden door zijn herinneringen wrong hij zich van toorn en begeerte; voor hem bestonden de schrikbeelden niet, die Vittoria geketend hielden; en het uur, de stilte, haar gestalte, die hem scheen uit te dagen, prikkelden nog zijn hartstocht.

— En nu kom je voor den dag met Battista Zoncheddu! Weet je dan niets anders te vertellen? Maar ik wil haar niet hebben, Battista Zoncheddu, noch haar noch andere vrouwen. Ik wil jou alleen, versta je? Jou alleen... en ik zal je hebben! Ja, ik ben dwaas geweest; dwaas en dom, gelijk heb je, maar nu ben ik het niet meer.

Als een luipaard sprong hij op haar toe, omklemde haar, kuste haar met wilden hartstocht, maar hij voelde, hoe haar lippen trilden zonder de zijne te ontwijken en hoe haar tranen over zijn gezicht vloeiden en zich mengden in hun kus. Hij liet haar los en zeide met bewogen stem:

— En waarom huil je nu?

Vittoria wischte haar gezicht af met de mouw van haar hemd en strekte de andere, bevende hand uit, als om hem hoewel zacht weg te duwen.

— Mikali, laat nu..... doe me geen kwaad... Mikali, we zullen trouwen.....

Hij vatte haar hand en bracht die aan zijn oogen; ook hij weende, maar hij begon haar weer te kussen en op hun kus waren de tranen als het zout op de spijzen.

XV.

Geheel in het zwart gehuld, begaf Marianna Zanche zich naar het dorp. Sinds hoeveel jaren had zij noch de hoeve verlaten, noch den weg overschreden, die voor haar de grens vormde tusschen haar wereld van boetedoening en de echte wereld vol zonde! Voor zij aan de brug kwam stond zij even stil; zie, daar in het stof, dat wit is als asch, heeft zij een laatste maal op Andrea gewacht; daar heeft de wagen stilgehouden op haar kreet van smart en heeft zij het lijk gekust. Hier is zij op den grond gevallen, weggerukt van haar dooden zoon, zooals zij in het leven van hem was weggerukt; en weer heeft Bakis Zanche haar vertrapt. Thans ligt ook hij onder de aarde, stof voor de gansche eeuwigheid. Aan alles komt een einde en de barmhartige God alleen is eeuwig met Zijn paradijs en Zijn hel. Waarom te strijden tegen ons aardsche lot. Laten wij het als boetedoening aanvaarden in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Amen.

Zoo peinzend liep zij voort, berustend, maar eigenlijk meer droevig dan blij, om de hand van Vittoria Zara te gaan vragen voor haar zoon Mikali.

Zij droeg niet de rijke kleeren en had niet de sieraden van een bruidsmoeder en het was haar, of zij als bruids-

gift voor haar zoon den ganschen last van haar oude zonde en van haar lange boetedoening meebracht; maar hoewel zij meende van het leven afstand gedaan te hebben, voelde zij haar hart ontwaken naarmate haar oogen de dingen van het verleden weerzagen. Daar de omtrek eener hoeve tegen den gouden achtergrond van den zonsondergang, daar de drenkplaats met het groenige water, dat den met stoffige braamstruiken begroeiden wal weerkaatst; daar de mastikboschjes en de met gras bedekte wallen nog juist als jaren geleden, in den tijd toen de wereld haar onschuldig leek, omdat zij zelf onschuldig was; daar het land van Pietrina Zara, het huisje, de eik, de toren in de verte.....

Pietrina Zara wachtte haar in gala gekleed; zij zat rustig te spinnen bij het kleine venster, op welks kozijn het koningskruid geurde; maar toen zij Marianna zag, wendde zij verbazing voor en zij groette haar met ongewone warmte, halverwege opstaande om nog een bankje naast het hare te schuiven.

— Ga zitten, ga zitten, Marianna Zanche! Hoe ben je zoo uitgegaan?

De andere nam plaats, stijf,

— Ben je alleen, Pietrina Zara?

— Ik ben alleen, met mijn gedachten! Maar als die goed zijn, zeide mijn man zaliger, zijn ze het beste gezelschap.

— Je spreekt met gouden mond, maar het verwondert me niet, Pietrina Zara! Herinner je maar, je was als kind al wijs. Wij waren kameraadjes, weet je nog? We gingen samen bessen plukken van de myrthen en de mastikboomen. Weet je nog, Pietrina, we waren kame-

raadjes, maar op een oogenblik bevonden we ons op een kruisweg: jij ging rechts en ik links..... Ja, links... naar een diepe kloof,..... waar ik als een blinde ingestort ben..... — En zij hijgde, met moeite haar schreien bedwingend en zij liet het hoofd zinken en keek naar den vloer, als zag zij den afgrond, waarover zij sprak, voor zich. — Ja, en jij, Pietrina, jij ging rechts naar de bloeiende weide.

— Marianna! Spreek toch niet zoo, vervloekt zij de Jood. Ben ik dan soms gelukkig geweest? Heeft de wind dan niet mijn bloemen weggemaaid, voor ik ze plukte? Mijn man is gestorven, toen ik drie-en-twintig jaar was en ik had hem lief als den eersten dag; en nog altijd heb ik hem lief... beste Marianna, en het is me nog steeds, of ik op hem wacht..... maar hij komt niet..... hij zal nooit meer komen... En hij was jong en hij was goed... beste Marianna; maar zijn jeugd, zijn schoonheid, zijn bekwaamheid hebben hem niet gebaat..... om te kunnen terugkeeren.

Zij sprak rustig, de weduwe, zonder het spinnen te staken; toch barstte Marianna Zanche in hevig snikken uit; toen zij weer tot kalmte kwam, hervatte zij:

— Jij beweent er een, Pietrina Zara, terwijl ik er zoovelen beween. Maar ik ben vandaag niet gekomen om een grafrede te houden; laten we over onze kinderen spreken.....

— Ik heb gehoord, dat jouw zoon van plan was naar Amerika te gaan.

— Dat was hij van plan, maar nu niet meer. Er is iets, dat hem hier houdt.....

— Wat houdt hem hier?

— Hij wil trouwen, beste Pietrina. Hij is heel jong maar ernstig; hij weet al wat ongeluk is en hij wil werken en zal een goed huisvader zijn. Rijk aan fortuin is hij niet, maar hij heeft geen ondeugden en een goed hart.

— Dat is nog niet voldoende om een vrouw te nemen, — orakelde de weduwe en Marianna Zanche verstijfde, bang voor een weigering, maar hervatte snel:

— Mikali heeft de vrouw, die hij wil trouwen, lief en dat maakt alles goed. Als twee echtgenooten elkaar liefhebben, zijn ze rijk als koningen. Dat kun jij zelf getuigen, beste Pietrina.

— Het is waar, Marianna, maar de liefde van mijn echtgenoot en mij was klaar als kristal, terwijl in zooveel andere paren de liefde troebel is, bevlekt als een vuile doek.....

Marianna Zanche huiverde en scheen ineen te krimpen onder haar rok als de egel onder zijn stekels.

— Waarom hebben ze mij laten komen? — dacht zij. — Was die vernedering ook nog noodig.....

Maar daar zij er eenmaal was, trachtte zij te strijden, het was voor haar zoon, niet voor haar.

— Mijn zoon Mikali heeft misschien lichtzinnigheden begaan, maar hij is een man en hij is jong en hij zou niet zoo zijn, als hij niet getracht had de wereld te leeren kennen. Maar hij heeft gezien, wat er in de wereld is en hij is teruggekeerd en nu zal hij een man zijn en geen jongen. En de vrouw is zoo verstandig als men maar verlangen kan: ze is de dochter van een goede moeder, het is jouw dochter, beste Pietrina!

Toen maakte de weduwe om te kennen te geven, dat het onderhoud ernstig werd, den draad vast aan den

haak van de spoel en legde deze met het spinnewiel op de uitstekende vensterbank.

— Je sprak over mijn dochter, over Vittoria?

— Ja, mijn zoon Mikali zendt mij om je Vittoria tot vrouw te vragen.

De weduwe zweeg. Toen vatte tante Marianna moed en hernam:

— Ik zeg je eerlijk, beste Pietrina, ik schat mijn zoon hoog en ben oprecht als ik hem prijs, maar denk niet, dat ik met een licht hart hierheen gekomen ben. Ik weet, wat je dochter waard is, haar gewicht in goud! Zonder te rekenen, dat zij rijk is, God zegene haar bezit. Mijn hart beeft, zie je: sinds jaren kwam ik niet meer in het dorp als een veroordeelde en alleen de liefde voor mijn zoon heeft mij bewogen. Maar als jij niet tevreden bent, zeg het dan maar dadelijk; stel het niet uit en laat mij niet dien lijdensweg nog eenmaal afleggen; wij zijn kameraden geweest en kunnen spreken met het hart op de hand.

Pietrina Zara wist wel, dat men in dergelijke omstandigheden zelfs zijn eigen broer de volle waarheid niet zeggen kan; zij volgde dus de etikette.

— Wat wil je, dat ik je zeggen zal? Hoe kan ik je ja of neen antwoorden zoo lang mijn dochter niet hier is? Ik moet haar ondervragen; zij is het die trouwt, zij moet er mee tevreden zijn.

— Zij is tevreden, — waagde Mikali's moeder op te merken, maar het berouwde haar dadelijk, want Pietrina keek haar aan en vroeg koel:

— Heeft zij met je gesproken?

— O neen, goede ziel. Ik heb haar in geen tijden gezien.

— Geloof dan enkel haar, als ze hier in jouw tegenwoordigheid zal spreken.

Marianna Zanche zuchtte; zij moest zich dus toch aan de etikette onderwerpen, acht dagen wachten en den smartelijken en ook vreugdevollen weg nogmaals afleggen.

— Wanneer kan ik terugkomen?

— Over acht dagen zul je zonder mankeeren het antwoord hebben.

— Best: dan ga ik, want het is laat en ik ben niet meer gewend in de schemering te wandelen. Ik zie slecht, beste Pietrina.

— Je zult toch niet heengaan zonder iets gebruikt te hebben, beste Marianna? We waren kameraadjes en nadat je in twintig jaren niet in mijn huis bent geweest, wil je heengaan zonder een slokje te hebben gedronken? Ik zal je dan wel laten thuis brengen door het knechtje, dat straks terugkomt uit den tuin.

— Wat heb je voor lekkers in den tuin? — vroeg Marianna Zanche, er ook maar in berustend te wachten, tot haar vroegere vriendin naar boven ging en terugkwam met een blad met gebak in de eene hand en een blad met een flesch likeur in de andere.

Er moest aan alle voorschriften der etikette voldaan worden.

— In den tuin? Wat wij daar hebben? Ach, beste Marianna, dit jaar is een ramp; er is te weinig water en de rupsen knagen alles stuk.....

En over Vittoria en Mikali werd niet meer gesproken

tot op het laatste oogenblik, toen men reeds het zingen hoorde van het knechtje, dat uit den tuin terugkeerde.

— Dus over acht dagen, Pietrina Zara! Maar raadpleeg vooral je hart, — zeide Marianna Zanche, met haar warme, koortsige handen die der weduwe vasthoudend. — Als jij niet tevreden bent..... nu..... dan zal ik ook niet tevreden zijn.....

Zij zagen elkaar aan in de schemering en Pietrina was op het punt los te barsten en al haar gedachten en voorgevoelens uit te spreken en hoe ongaarne zij dit huwelijk zag; maar waartoe? Vittoria wilde Mikali hebben en het diende tot niets haar hart te luchten, al was het tegenover haar oude vriendin.

Bovendien stond het knechtje al voor de deur en toonde door zijn onbeschaamd liedje, dat hij het doel van tante Marianna's bezoek wel begreep.

Trouwen wil je, domme jongen?
Laat mijn woord je niet bedroeven:
Heb je eens de keten aan den voet,
Dan merk je pas, wat er in den zak is.
Trouwen wil je, domme jongen.

* * *

Gedurende die acht dagen werd door de vrouwen der hoeve van Zoncheddu en der hoeve van Zanche en door die van alle hoeven in het rond druk over het voorval gesproken. Slechts tante Pietrina zweeg en antwoordde zelfs niet op het gebabbel der gebochelde, die door het geluk weer een kind geworden leek.

Zelfs Vittoria was niet tevreden; zij naaide voor het venster, waarachter zich de zware Augustus-wolken afteekenden en soms keerde zij zich achterdochtig om, meenend, dat zij tante Sirena zag binnenkomen met de sleutels in de hand, gereed haar die toe te vertrouwen en de hoeve te verlaten.

Eens na den maaltijd, terwijl de vrouwen in de keuken de gerst voor het brood zuiverden, klonk een zware voetstap in de gang; maar in plaats van de oude vrouw verscheen de knecht Pancraziu in de deur.

— Wat wil je? — vroeg zij hem opstaande met het naaiwerk in de hand, wat verwonderd over de vrijheid, die hij zich veroorloofde.

— Neem me niet kwalijk: ik wou een woordje met je spreken zonder dat de vrouwen het merken. Sta je het toe?

Zij liet hem niet in haar kamer komen, maar ging naar buiten en zette zich op de bank voor de nis van Sint-Isidorus, terwijl hij, staande onder het licht van het kleine venster, dat zijn stoffige haren zilver tintte, zacht en ernstig tot haar zeide:

— Vittoria, ik verzoek je mij de waarheid te zeggen, zooals ik ze jou zeggen zal. Is het waar, dat je gaat trouwen met Mikali? Je zult vragen: wat gaat het mijn knecht aan, wat ik doe? En dan antwoord ik: we zijn niet alleen knechten en meesters, maar in de eerste plaats christenen, kinderen van God en we kunnen gekheid maken in een vroolijk oogenblik en goed en kwaad spreken, maar als het er op aankomt, helpen wij elkander.

— Prachtig, je lijkt pater Zironi wel. Maar zeg me,

wat je eigenlijk wilt. Zeker, ik ga trouwen met Mikali Zanche.

— Je hebt gelijk; hij is een brave jongen. En ik wil met Ignazia trouwen en haar meenemen, weg van hier.

— En wie belet je dat? — vroeg Vittoria verwonderd.

— Niemand. Ik zou alleen willen, dat je toch voortging ons werk te geven. Ik kan wel bij je in dienst blijven, als je het goed vindt, maar de vrouw niet: je weet waarom.

— Neen, ik verzeker je, dat ik niet weet waarom.

— Nu, omdat Ignazia en Mikali een liefdesverhouding gehad hebben.

— Hij zal haar heusch niet meer aankijken, — zeide Vittoria minachtend, maar Pancraziu glimlachte boosaardig.

— Jij bent goed, Vittoria, je bent te goed, je bent zoo onschuldig als het kuiken in den dop. Jij kent de mannen niet. Kortom, dat wou ik je maar zeggen. Je land in Santa Maria a Mare is in handen van menschen, die het niet meer bewerken. Je zou het me kunnen verpachten tegen de halve opbrengst en dan kon Ignazia met mij meegaan daarheen.

— Laat mij er over denken, daarna zal ik je antwoord geven, — zeide Vittoria en toen zij weer in haar kamer was, voelde zij zich verontrust door zijn woorden en zijn glimlach.

„Jij bent goed, Vittoria, je bent te goed, en jij kent de mannen niet!" Wat bedoelde hij? Ach, iedere kleinigheid verontrustte haar thans en haar ziel was als die wijde Augustushemel, vurig en diep, maar waarop iedere lichte nevel zich verdicht en een wolk wordt.

Later ging zij naar de keuken en daar hoorde zij de

meiden over de mand met gerst gebogen zacht spreken; natuurlijk waren zij nog vol van de buitengewone gebeurtenis, maar toen zij haar zagen, veranderden zij van onderwerp en begonnen te praten over de kracht van Nicola Farre's *woorden*.

Na de bezwering waren alle insecten uit het koren verdwenen en tante Sirena verbaasde zich er niet over, doch ried Ignazia juist er niet te veel over te spreken om te voorkomen, dat de „woorden" een ander maal minder afdoende zouden zijn.

— Als men vertrouwen in iets heeft, spreekt men er niet zooveel over. Als je er veel over denkt, wil dat zeggen, dat je geen geloof hebt.

— Zoo is het, — zeide Vittoria en terwijl zij zich naar het dorp begaf om bij het beslissende bezoek van Mikali's moeder tegenwoordig te zijn, herhaalde zij bij zich zelf: — Zoo is het, zoo is het!

Vroeger had zij inderdaad zooveel vertrouwen in haar liefde gehad, dat zij zich in Mikali's armen had laten gaan zonder aan iets anders te denken dan aan liefhebben; thans streed zij tegen duizend schrikbeelden en alles wekte in haar argwaan en onrust. Toen zij haar huis bereikte, was zij nog niet vastbesloten ja te zeggen.

Maar de gebochelde waakte; een enkele blik was haar voldoende om te zien, dat Vittoria niet zeker was van zichzelf: zij zag, hoe deze plaats nam met de handen slap langs de zijden, als gebroken van vermoeienis, naast haar moeder, die rustig zat te spinnen in afwachting van Marianna Zanche's bezoek, en zij dacht: hier moet ingegrepen worden. En dus liep zij den weg op en keek angstig uit.

Eindelijk nadert Marianna Zanche, eveneens moe en droevig; tegen de gebruiken vergezelt haar zoon haar, naast haar loopend en zich soms naar haar toebuigend om haar kracht en moed in te spreken.

De ontmoeting met de gebochelde scheen hem echter te hinderen en om zich te verontschuldigen zeide hij:

— Mijn moeder voelt zich niet heel wel, maar ze moest toch vandaag komen! Toen heb ik besloten met haar mee te gaan, te meer daar ik toch naar het dorp moest. Ik zal later weer langs komen en u hier opwachten, moeder.

Hij liep door, doch terwijl Marianna Zanche naar het huis ging, haalde de gebochelde hem op den weg in.

— Luister naar mij, Mikali: wacht op je moeder zonder naar het dorp te gaan. Blijf daar achter de haag. Het is voor je bestwil!

Hij luisterde naar haar met een verachtelijke uitdrukking en zette zijn weg voort, maar eensklaps stond hij nadenkend stil, keerde terug en ging naast de haag zitten, op de plaats, waar hij vroeger met Vittoria samenkwam.

En toen Vittoria de voetstappen van Marianna Zanche hoorde, was zij opgesprongen om zich in haar kamertje te verschuilen; dadelijk daarna ging de gebochelde haar roepen zonder zich te verwonderen over de gebaren van angstig verweer, waarmede zij, tegen den muur geleund en met een hand voor de oogen haar ontving.

—Vittoria! Jij moet het antwoord geven: laten we gaan. Wat zet je nu voor een gezicht? — Zij nam haar bij de hand, maar Vittoria duwde haar heftig weg en leunde weer tegen den muur; en nu was het, of de rollen

omgekeerd waren en haar verwanten haar trachtten te dwingen tot een huwelijk tegen haar wil.

— Neen, neen! Ik kom niet beneden; ik kan Mikali niet trouwen.

De gebochelde keek naar haar op, zich met een vinger op het voorhoofd tikkend.

— Hier mankeert het jou! In de hersens. Hoe kun je nu, juist nu neen zeggen? Schreeuw het hem dan toe, Mikali zelf; hij zit daar op het antwoord te wachten. Daar is hij, zoo is hij in spanning. Welke andere man zou dat gedaan hebben?

Vittoria liep naar het venster: het ongehoorde was waar. Mikali was daar, op de gewone plaats hunner samenkomsten; daar wachtte hij op het antwoord, zooals een bedelaar op een aalmoes.

Toen ging zij trillend van liefde naar beneden; zij vergat haar berouw en haar jalouzie en de gebochelde volgde haar, glimlachend tegen haar eigen kattenoogen, die weerkaatst werden in het metalen blad, waarop zij de kopjes droeg om Marianna Zanche de koffie aan te bieden.

* * *

De tijd voor het huwelijk werd niet bepaald. De rouw van Vittoria was nog van te korten duur en reeds door zich met Mikali te verloven toonde zij zelfs tegenover degenen, die hun verleden niet kenden, dat zij de nagedachtenis der dooden niet eerde; maar de eerstvolgende dagen al begon Mikali de schaapskooi, den wijnberg en al de bezittingen van Zanche te bezoeken als een echte meester, bevelen gevend, opmerkingen makend,

zich er op beroemend, dat hij de dingen, die dreigden verkeerd te gaan, wel zou in orde brengen.

Op een dag sprak Vittoria over den wensch van Pancraziu het land van Santa Maria a Mare te pachten.

— Hij wil met Ignazia trouwen en daar met haar gaan wonen.

— Hij heeft gelijk! Schatten moet je verbergen! — zeide hij den jaloerschen knecht bespottend, maar hij ging dadelijk kijken naar het landgoed, waarvoor Bakis Zanche veel geld had uitgegeven door de heide te laten ontginnen en van dien woesten grond een waren tuin te maken: er groeiden zelfs sinaasappels en ieder, die in het voorjaar naar het feest ging in het kerkje, dat donker als een klip afstak boven de groene lijn der zee bleef staan om benijdend over den met een haag begroeiden wal te kijken.

Sinds drie jaren was Mikali er niet geweest, nadat hij eenmaal het Mariafeest had bezocht en toen hij keek naar de pere- en pruimeboomen beladen met harde vruchten, zwaar als waren zij van groen marmer, had hij gedacht, dat als Bakis Zanche tot inzicht mocht komen en hem volgens recht als zijn zoon erkennen, de helft van het landgoed hem toekwam.

En nu behoorde alles hem.

Toen hij het paard stil hield achter de haag, werden echter zijn oogen somber; ja, een blik was voldoende om te zien, dat het landgoed verwaarloosd werd; de wal was geheel vervallen, het gewas kwijnde, de vernielde wijnberg deed denken aan het kale hoofd van een grijsaard.

— Hier moet je dadelijk met woorden en daden ingrijpen, anders ben je een geruïneerd man, Mikà! —

zeide hij tot zichzelf, het paard de sporen gevend om den pachter te gaan zoeken.

De pachter, wiens kleine, gebogen gestalte aan die van broeder Zironi herinnerde, plukte met een riet de eerste rijpe gele pruimen. Hoewel hij reeds wist, dat Mikali zijn meester werd, groette hij hem slechts even als een voorbijkomend vreemdeling en ging voort omhoog te kijken tusschen het door den zeewind bewogen, glanzende loover en nu en dan zijn stok neer te halen om uit de breede kruin de vleeschkleurige, met een zilverig waas bedekte pruim omlaag te halen.

De nieuwe meester van zijn kant keek verachtelijk om zich heen, hoog op zijn paard, de wenkbrauwen fronsend; maar de onverschilligheid van het oude mannetje maakte hem bijna verlegen.

— Oom Bai, — zeide hij het paard, dat den kop naar het groen van den pruimeboom strekte, intoomend, — het schijnt, dat we oud worden!

— We zijn jong geweest, dus is het billijk, dat we oud worden ook! — zeide de pachter een beursche pruim wegwerpend.

— Wij christenen zeker, — wierp Mikali tegen, — maar boomen en wallen verouderen niet, als men ze goed onderhoudt.

— Boomen zeg je? Boomen nog eer dan christenen. Zie je dezen pruimeboom? Twee jaar geleden was hij jong, nu is hij al oud; verzorg hem zooveel je wilt, oud worden en verdorren doet hij toch.

— Dat zegt u!

— Dat zeg ik, ja! Ik heb al wat boomen en menschen zien oud worden en verdorren. Ik ben al pachter hier,

sinds Bakis Zanche het goed heeft aangelegd. — Ondertusschen zette hij zijn bezigheid voort en zijn scherp geworden stem prikkelde den nieuwen meester.

— Daarom dunkt mij, dat er telkens nieuwe moeten geplant worden, oom Bai, en hier zijn ze juist allemaal oud; het is te zien, dat de meester er niet over gaat.

— Zijn ziel zal er wel over gaan! — zeide de oude man toen spottend. — De ziel beter dan het lichaam.

Mikali lachte, waarom wist hij niet.

— Ik jaag hem weg, — dacht hij; en dit besluit gaf hem zijn kalmte als sterk man terug, dat wil zeggen als een man, die zijn zaken met beleid en standvastigheid behandelt zonder zich onnoodig kwaad te maken op zwakken. Daarom zorgde hij er voor, dat de oude zijn vonnis niet vermoedde; hij toonde zich zelfs beminnelijk en gaf gehoor aan de uitnoodiging af te stijgen.

— Mikali, ik zal je te drinken geven, daar je niets hebt meegebracht. Laten we naar boven gaan, naar de schuur.

Ook de schuur boven in den boomgaard was in verval, maar er voor verrees nog, sterk, gesteund door twee steenen zuilen een soort kleine portiek, vanwaar men de gansche heide zag tot aan de zee, besloten door de blauw en rose massa van het eiland Tavolara.

— Het is mijn schuld niet, dat het landgoed zoo is, — zeide de oude pachter, terwijl hij Mikali te drinken gaf. — Het is al lang verwaarloosd en ik doe, wat ik kan, maar ik ben alleen en ik ben oud. Eerst dacht Bakis Zanche er maar over van dit oord een paradijs te maken, hij liet zelfs het huis beschilderen als een kerk en dan kwam hij en ging hier op de mat liggen, met het uitzicht

over de zee, en dan zeide hij: Bai, laten we zingen. Later kwam hij niet meer terug; hij vergat het landgoed als een verloren voorwerp. Als jij er nu over denkt den wijnberg weer te laten beplanten, daar je zooals ze zeggen met Vittoria gaat trouwen, dan doe je goed. Alleen de wijnberg is waard door mannen bebouwd te worden; die pruimen en peren, waartoe dienen die? Goed voor vrouwen. Of wou je soms een paar vruchten gaan verkoopen zooals de Mileezen op de kermis?

— Een man als ik hoeft vruchten noch wijn te verkoopen. Trouwens, ik ben op het oogenblik niet de baas en ik moei me alleen met mijn eigen zaken!

— Drink dan! Waar kijk je zoo naar?

Mikali zag op de verlaten zee in de richting van Tavolara een bark met een zeil zwellend in den wind en het andere naar beneden als een gewonde vleugel en hij dacht met spijt aan de reis, die hem had zullen verrijken met eigen schatten. Het kwam hem dikwijls voor, of de menschen hem verweten met Vittoria te trouwen uit verlangen rijk te worden zonder vermoeienis en deze doorn stak hem in zijn ijdelheid als sterk man en vergiftigde zijn geluk.

— Ja, — ging de oude pachter voort, met teederheid terugdenkend aan zijn overleden meester, — ik kende hem, zooals ik mijn hand ken. Dat was een man! Maar het verdriet verteerde hem zijns ondanks, zooals de zeewind zelfs den eik verteert. Het verdriet heeft scherpe tanden en knaagt stil als de muis. Als hij hier kwam, zong hij, Bakis Zanche, dan zei hij: ik wil hier een vrouw brengen om me te vermaken, als ik kom. Maar hij liet zich niet meer zien. Nu, Mikali, kom hier met Vittoria, zoo-

dra jullie getrouwd bent. De zeewind is goed voor getrouwde menschen.

En Mikali dronk en aan Vittoria denkend, aan hun huwelijk, aan den gelukkigen tijd, die hen wachtte, vergat hij de pijn van zijn gekwetsten trots.

* * *

Gedurende den herfst kwam hij vaak op het landgoed terug om de vruchten te halen, waarvan de vrouwen op de hoeve veel hielden. Soms bracht hij er den nacht door en de simpele, droefgeestige verhalen en de jeugdherinneringen, die de pachter als alle oude Sardiniërs gaarne vertelde, wekten hem op en brachten hem aan het droomen.

— Eens heeft een vijand mij beleedigd; ik heb hem gedood en heb in de gevangenis gezeten; goed, ik heb in de gevangenis gezeten, maar hij heeft mij niet meer beleedigd niet alleen, maar ook de anderen hebben geleerd mij te eerbiedigen. Het spijt me alleen, dat ik een ziel naar den duivel heb gezonden, maar overigens heb ik geen berouw.

Hoewel hij in dit verhaal een onschuldige snoeverij vermoedde, dacht Mikali aan de wroeging en het leed, die hem het dooden van het paard des dokters soms nog veroorzaakte en hij zag tegen den ouden man op.

— Mikalè, kleingeestigheden heb ik echter nooit begaan, dat zweer ik je, er mag mij een ongeluk overkomen, als ik lieg. Eens ben ik pachter geweest op een landgoed van Giuanne Predu Murtas. Hij zond mij weg zonder reden; op een nacht liep ik door den boomgaard met een

bijl in de hand besloten alle boomen om te hakken. Maar ze stonden in bloei en ik dacht: de vruchten zullen rijpen en er zal een arme stakker voorbijkomen en een zwervende ziel en zij zullen zich kunnen verzadigen. Kom laat ik die onschuldige boomen sparen..... Neen, dergelijke wraaknemingen heb ik nooit uitgehaald; als ik wrok jegens iemand voelde, heb ik het altijd uitgeschreeuwd.

Toen bekende Mikali in een opwelling van eerlijkheid, dat hij er over dacht spoedig van pachter te veranderen, omdat hij, oom Bainzu, te oud was en het landgoed door krachtige armen moest worden bewerkt.

— Uw arbeid zal u vergoed worden.

Het oude mannetje sperde de oogen open.

— Je wilt mij zoo maar wegjagen als een vogeltje? Je wilt mij zelfs betalen? Heb je wel geld genoeg?

En hij begon krampachtig te beven, wat indruk maakte op Mikali, die gewoon was hem kalm en vastberaden te zien.

— Wees maar gerust, u kunt er met Vittoria over praten.

De oude man sprak niet meer, maar liep somber rond, de boomen, welke hij alle kende en die hij namen en bijnamen had gegeven, bekijkend en aanrakend. En met ze sprekend als met levende menschen begon hij zijn redenen uiteen te zetten voor den ouden pereboom, dien hij jaren geleden in tegenwoordigheid van Bakis Zanche had geënt.

— Heb je het gehoord, Predu Pira? De bastaard wil mij wegjagen! Herinner je je de belofte van den ouden baas? Hij, Bakis Zanche, heeft gezegd: jij zult hier sterven, Bainzu Mastinu; en nu willen die twee, nadat ze de

echte meesters aan hun eind hebben laten komen, mij ook vermoorden. Nadat ik jullie met mijn bloed heb opgekweekt, mijn mooie boomen; Maria Franzisca, jij kunt het vertellen (hij schudde den kerseboom, welks reeds gulden blaren neervielen langs zijn gezicht als om hem te streelen.) Maar ik zal mij wreken en ik zal jullie wreken, mijn boomen; dat zul je zien!

En hij maakte gebaren van belofte tegen de amandelen de pruimeboomen en alle boomen in het rond schenen hem te antwoorden met het ritselen hunner door den wind bewogen blaren.

Later begaf hij zich op weg naar de hoeve van Zanche en liet niet na voor Vittoria een mand nog wat zure druiven te plukken; hij liep gebogen onder den last van het onrecht en toen hij onderweg toevallig broeder Zironi tegenkwam, vertelde hij hem zijn leed.

— Waar moet ik heen, als ze me wegjagen? Wilt u mij hebben daarboven in het klooster.

— Vittoria zal u dat niet aandoen; ik zal nu met u meegaan. Trouwens God zal wel zorgen, Hij, die ook aan Elià in de woestijn heeft gedacht.

— Die met de raaf? Ja, mij halen de raven de druiven weg, maar brood brengen ze niet; en als ze niets anders om mij heen vinden, zullen ze mij de oogen uitpikken.

— Stil, stil! God wordt toornig niet om onze zonden, maar om het weinige vertrouwen, dat wij in hem stellen.

Op de hoeve gekomen zagen zij Mikali op de binnenplaats zitten, verveeld, ineengedoken, met de handen bengelend tusschen de geopende knieën.

In de keuken waren de vrouwen bezig een hoop zwarte

wol te kammen en tante Pietrina was er ook in statiekleed.

— Zoo, zoo, — zeide Mikali opziend naar den pachter, — ik meende juist uw voetstappen te hooren.

Vittoria lichtte de wingerdblaren op van het mandje, dat de pachter voor haar had neergezet, nam de groene zware trossen er uit, at een paar druiven, bood ze daarna de anderen aan en ieder nam er van; slechts Ignazia nam haar tros zonder de oogen op te slaan en liet dien in haar schoot liggen.

— Toen ik een meisje was, — zeide tante Sirena, — werd er gezegd, dat als men een wensch deed bij het eten van de eerste druiven, die wensch uitkwam.

— Dat waren de tijden van Mozes, toen de menschen nog niet slim waren.

— Verduiveld, wat ben jij slim, Mikali! — riep de pachter. — En ik zeg dan dadelijk mijn wensch hardop: dat Vittoria Zara altijd haar goede geweten moge behouden.

— Waarom spreekt u zoo? — vroeg zij haar mond afvegend met haar schort.

— Je weet het, Vittoria. Waarom wil je me wegjagen? Weet jij, in welken toestand het landgoed vijf, zes jaar geleden was? Precies zoo is het nu. Het is altijd zoo geweest, sinds Bakis Zanche het mij alleen heeft overgelaten ter bewerking. Hij zeide mij: doe wat je kunt en houd de helft van de opbrengst. En ik werk het gansche jaar; maar kan ik met mijn armen den zeewind tegenhouden? Kan ik werken voor twintig mannen? Als jullie verbeteringen wilt, nu beste kinderen, stuurt dan je knechts om mij te helpen; maar jaagt mij niet weg als

een vos of een wouw. Heb ik geen gelijk, broeder?

— Volkomen gelijk.

— Wat weet u daarvan? — zeide Mikali toen verachtelijk. — Iemand is geschikt om te werken of hij is het niet; als hij niet geschikt is, moet hij naar bed gaan.

Vittoria luisterde peinzend en na een lang gesprek tusschen de mannen zeide zij:

— Als oom Bakis beloofd had den pachter niet te ontslaan, waarom zouden wij dan aan den wil van een doode ongehoorzaam zijn?

Mikali keek haar minachtend aan:

— Behartig jij zoo je belangen? Maar jullie vrouwen behartigt ze altijd zoo, op je eigen manier en daarom gaan jullie zaken altijd slecht.

— Laat ze slecht gaan, als er maar geen onrecht geschiedt.

Mikali antwoordde spottend en dit was hun eerste twist. Vergeefs haalde de broeder de handen uit zijn mouwen als een prediker voor de preek en stelde hij voor de zaak op de volgende wijze te regelen: er zou een nieuwe overeenkomst gesloten worden; de pachter zou zich tot zekere prestaties verbinden en als hij die verbintenis niet nakwam, na een jaar ontslagen worden.

Mikali tuurde in de verte en lachte bitter; nu bemoeiden zich zelfs de monniken al met de zaken van Vittoria Zara. Vrouwen en monniken, is het ooit gehoord, dat die verstandig redeneerden? Maar wat kon het hem ten slotte schelen? Hij had niets noodig: hij was een man die kon lachen om alles en allen. En plotseling, terwijl Vittoria verbleekte en de anderen wijselijk zwegen, stond hij op, stiet heftig het bankje weg en zeide, dat hij heen

ging; toch bleef hij nog even tegen den deurpost geleund wachten op een woord van Vittoria; daar dit woord uitbleef, trok hij driftig zijn muts diep over het voorhoofd en ging heen zonder zich om te keeren, roepend:

— Vaarwel, houd jullie maar vrede!

En hoewel de broeder hem naliep, zeggende, dat hij iets belangrijks had mede te deelen, bleef hij niet staan. Toen, terwijl Vittoria zich op de lippen beet om niet te schreien, at Ignazia zonder het kaarden der wol, die zwart en stug was als haar haren, te staken, een paar vruchtjes van den druiventros, dien zij in haar schort verborgen hield.

— Dat ze altijd zóó mogen leven,..... zóó..... in tweedracht..... — wenschte zij bij zich zelf.

XVI.

Maar weldra sloten de verloofden vrede en nu en dan bracht Mikali voor Vittoria kostbare geschenken mede.

Over huwelijk werd niet meer gesproken vanwege den rouw, iets wat Ignazia deed hoonlachen: op een avond in den herfst zag zij de jonge meesteres heimelijk den tuin in gaan en ook hoorde zij iemand over den muur springen; jawel, daar waren zij, niet langer bewaakt door Vittoria's voorzichtige moeder bij Mikali's officieele bezoeken; zij waren daar samen als heimelijke geliefden. En te denken, dat de wijze jonge meesteres Pancraziu naar een verwijderden akker had gezonden om koren te zaaien teneinde te voorkomen, dat hij en Ignazia, die eveneens verloofd waren, elkaar 's avonds alleen zouden zien. En wie hield er 's avonds de wacht over haar, over de wijze meesteres? Die gebochelde kleine koppelaarster? O, een namelooze wrok vergiftigde het bloed der meid; en vooral ging haar haat uit naar Mikali, die als een vermetel minnaar de hoeve binnendrong om van Vittoria's liefde te genieten voor de oogen van haar, die hij verraden en bespot had, alsof zij een gevoellooze steen was, een vod, dat men met den voet wegschopt.

Haar keel zwol van het verlangen uit haar raampje te roepen: — Meesteres, ook ik heb daar gestaan met

Mikali, ook voor mij is hij over den muur gesprongen; maar het verdriet benam haar zelfs de kracht te haten; zij wierp zich op haar bed, bijtend in het kussen, zooals zij had willen bijten in het hart van den trouwelooze en het gansche bed trilde als aangegrepen door haar smart.

Zij meende hen te zien, vereenigd, hij gebogen met de lange haren, die over Vittoria's vlechten vielen en haar vooruitgestrekt gezicht overgegeven onder het zijne, vereenigd als hemel en aarde in dien zoeten herfstnacht; en trillingen van wraakzucht doorschokten haar gansche lichaam.

— Ik zal hem vermoorden... ik zal een vervloeking uitspreken, die hun monden zal doen rotten, dat zij elkaar nooit meer kunnen kussen.....

Den volgenden ochtend in de vroegte ging zij naar de rivier om het goed te wasschen. Met haar leed, dat haar drukte als de mand op haar hoofd, liep zij, waar zij hoopte Mikali te ontmoeten. Maar deze stond niet langer vroeg op, hij kon nu den heer spelen en had zelfs zijn beroep als africhter laten varen; alleen opdat men niet zou zeggen, dat hij een leeglooper was, zaaide hij graan en boonen zonder zich al te zeer om den oogst te bekommeren.

Het veld dat hij bewerkte, was hetzelfde, waar Vittoria hem eens spelenderwijze de paarden had zien africhten; en van den oever der rivier zag ook Ignazia hem dien morgen naderen tusschen de donkere, door de zon vergulde voren hoog tegen den horizon, met een kleine tasch op den rug. Nu en dan bleef hij staan, opende met de eene hand de tasch, nam er met de andere het koren uit en strooide het als spelend in het rond. Alles was

spel voor hem. Het zaad vloog om hem heen als een zwerm zilverkleurige insecten, kwam neer op den grond en hij ging onverschillig verder, vertrappend, wat hijzelf gezaaid had.

De meid sprong op met haar natte rokken, de bloote armen glanzend als brons, liep de waadplaats over en bleef op den anderen oever staan wachten; hij zag haar van verre, maar schrok niet.

— Voorzichtig, Mikali, — zeide hij bij zich zelf! — Verlies je kalmte niet.

— Wat doe je daar, jodin?

— Ik wacht op je, dat zie je.

— Spreek.

— Mikali, — zeide zij hem aanziende met oogen vreeselijk van liefde en van haat, — ik wil niet langer in dat huis blijven. Je hebt Pancraziu beloofd hem het landgoed van Santa Maria a Mare in pacht te geven, opdat wij zouden kunnen trouwen en heengaan. Maar je kunt je woord niet houden, omdat je niet de baas bent. Bedenk dus een ander middel, want ik wil niet langer in dit huis blijven. Heb je het begrepen?

— O, o, wat een toorn! Ben ik je iets schuldig?

— Niets ben je me schuldig! Het leven ben je mij schuldig, tijgerhart! Ben ik soms nog levend? Ik ben een doode, die nog rondloopt. Je hebt me het bloed uitgezogen; je sprong over den muur om mij te bezoeken en daarna heb je mij zoo maar laten liggen, als een gebroken ding. Ach, jullie mannen zijn allen wreed, laffer dan honden, laffer dan de lafste beesten, Kaïnsras, jullie vermoordt allen je broer om hem voor te komen.....

— O duivelin, ik worg je, — schreeuwde Mikali, haar

op het hoofd slaand met de tasch, waaronder zij begon te snikken en zich te verweren.

— Worg me maar..... Vermoord mij..... Je bent het kwaaddoen gewoon; je hebt menschen en dieren vermoord, je zou je moeder vermoorden om haar bloed te drinken, als je dorst hebt. Maar ik ben niet de eenige, die weet, wat je voor kwaad gedaan hebt... En allemaal kun je ze niet worgen...

— Heilig geduld, — zeide Mikali toen, zijn tasch terug trekkend en zijn kalmte hervindend, — wees stil, Ignazia, het is beter voor je.

— Nu goed, stuur ons weg, Mikali! — smeekte zij hem aanziend met haar groote oogen, waarin slechts de smart overbleef. — Gisterenavond heb ik jullie gezien, daar, waar ik ook kwam... Stuur ons weg; anders sta ik niet voor mij zelf in!

Zij was mooi, van een wilde, hartstochtelijke schoonheid en terwijl zij dreigde, bood zij zich aan en haar lippen, die woorden van haat uitspraken, trilden van begeerte en haar handen klemden zich vast aan Mikali's kleeren als de pooten van een vogel aan het loof van den eik. Hij voelde zich door haar hartstocht aangegrepen als door een vlam; hij trachtte haar van zich te duwen, maar vond haar warme, bloote armen.

— Ik ben een man met een hart... dat weet je, — begon hij te fluisteren, zijn gezicht terzijde wendend om den blik der vrouw te vermijden. — Ik zal de belofte houden... Ik ben de baas... Maar maak geen schandaal.

— Ik zal niets doen, Mikali... Wanneer heb ik ooit iets tegen jou gedaan? Ik ben gekomen, omdat ik je wilde zien... Ik verlang niets, Mikali..... ik heb in drift ge-

sproken... Gisterenavond... toen jullie samen waren toen bestierf ik het... Kijk mij tenminste aan, Mikali... je hebt het gezegd, je bent een man met een hart.

Hij lachte verlegen, geroerd.

— Loop! heb je niet genoeg aan Pancraziu?

— Die mag een ongeluk krijgen! Ik wil hem niet hebben. Jij bent het, dien ik hebben wil, Mikali... Vraag ik je soms mij te trouwen? Ik vraag je een aalmoes als een arme hongerlijdster.....

Hij waande zich een man met een hart, een edelmoedige reus en de dikke roode lippen der meid trokken de zijne aan als de rand van een beker vol wijn.

* * *

In den tijd, die hierop volgde, werd Ignazia zachtaardiger, ongelukkiger, maar toch zachtaardiger en toen de dag van het huwelijk naderde en men haar voorstelde op de hoeve van Zoncheddu te gaan dienen in plaats van Mikali's moeder, stemde zij onmiddellijk toe. Zij ging er dus heen voor het contract en antwoordde niet op de duizend nieuwsgierige vragen der nieuwe meesteres, maar toen Battista, bleek en ontdaan, haar de kamers der hoeve liet zien en als bij toeval een kist opende en met gedempte stem zeide: — Dit is het pak, dat Mikali had zullen aantrekken, als hij wegging... — bogen beide, de jonge wees en de meid zich over de kist als om in de diepte van haar verleden het beeld van Mikali te beschouwen, zooals hij haar had toebehoord, arm en werkzaam.

Terwijl Ignazia wegging, hield Marianna Zanche beneden op de plaats een oogenblik op met het ineenrollen

der doeken, die gediend hadden voor de inwikkeling van het gistende brood en vroeg, of alles afgesproken was.

— Alles, tante Marianna! Binnenkort keert u naar uw huis terug.....

— Gods wil geschiede, — prevelde zij berustend en zij ging voort met het oprollen der doeken, die grauw en ruw waren, zooals haar leven was geweest en dacht aan al de dingen, die zij met leedwezen achterliet, al waren ze niet van haar. Een vreemde hier, een vreemde daarginds, voelde zij zich meer dan ooit op haar doorreis in dit leven, maar zij berustte in alles. Gods wil geschiede.

* * *

En toch op den avond, toen Vittoria en Pietrina Zara haar kwamen halen om haar naar de hoeve te brengen — drie dagen voor de bruiloft — begon zij te beven als een blad; haar beenen knikten en zij zou gevallen zijn als de vrouwen haar niet gesteund hadden. Zij verbeeldde zich, dat daarginds in *haar* huis niets veranderd was. Bakis zat groot en dreigend bij den haard, het voorhoofd somber als een bewolkte horizon en als tegenstelling trippelde de kleine, bruine Andrea als een vogeltje door het droefgeestige huis. De knechts zwegen en op de binnenplaats leek de door de maan beschenen bank der doodzonde een grafsteen.

De vrouwen Zoncheddu vergezelden de ongelukkige, die haar meid en haar gast was geweest tot aan den straatweg en alvorens te scheiden omhelsde Battista haar en vroeg vergeving voor het geval zij soms in eerbied was te kort geschoten; zij leek zelf de meid en volgde Mikali's

moeder met wanhopigen blik, want het scheen haar toe, dat thans de laatste draad brak, die haar aan haar geliefde bond.

De vrouwen Zanche vertrokken. Het was een heldere, koude Februariavond. Tegen den groenen horizon vertoonden zich de met sneeuw bedekte toppen van den Limbara, terwijl dichterbij de Monte Nieddu, donker onder de rijzende maan, nog zijn schaduw over de heide wierp.

De stemmen der vrouwen en verderop het hondengeblaf en de klokjes der kudden weerklonken zilverachtig als weerkaatst door het kristal van den hemel.

Vittoria voelde zich gelukkig; het was haar, of zij met Mikali's moeder naar de hoeve terugbracht, wat zij miste; de rust van het geweten.

Marianna Zanche daarentegen schreed wankelend voort en zeide nu en dan, terwijl zij onrustig stilstond.

— Het is me, of ik iets vergeten heb.

Om haar af te leiden herinnerde Pietrina Zara haar aan dingen uit beider verre jeugd.

— Weet je nog, eens liepen we tot aan de rivier om bramen te plukken. We verlaatten ons, het was bijna avond en er klonk een geheimzinnig geritsel uit de struiken. Jij zei: misschien is het een dwalende ziel. En toen begonnen we te rennen, te rennen, door iets verschrikkelijks achtervolgd. Eensklaps begon jij te gillen, vastgehouden als door een hand met honderd nagels; maar ik dorst me om te keeren en zag, dat het een braamstruik was en achter ons huppelde een verdwaald geitje.

Maar de herinneringen uit den gelukkigen tijd maakten de vrouw, die terugkeerde, slechts nog treuriger en hoe verder zij liep, hoe meer zij de schrikbeelden op zich

voelde aandringen. Daar was de wal van den wijnberg, daar de weiden met de schaapskooien en de hut van den herder op den achtergrond; de maan wierp over alle dingen haar blauwen sluier, maar de schaduwen waren nog grooter en geheimzinniger in dat fantastisch schijnsel; zie, daar staat een zwart paard, onbeweeglijk, de ruige manen fonkelend van sterren, daar aan den rand van den weg zit een reus op een steen; is hij het? ligt zijn zieı nog in hinderlaag aan de grens van zijn landerijen, gereed zich te werpen op de schuldige, die terugkeert tegen zijn verbod?

En in de blauwachtige uitgestrektheid der weiden bevinden zich vreemde, donkere beesten, ineengedoken op hun eigen schaduwen, met ruige vachten, met lange staarten, met groote geweien als herten en Marianna Zanche kijkt naar rechts, kijkt naar links en is bang, dat plotseling de wind zal opsteken en die geheimzinnige wereld wekken en dat al die schrikbeelden haar tegemoet zullen snellen en haar dwingen terug te keeren.

Aan het einde van de witte strook van den weg werd een licht zichtbaar en een kring van gouden schijnsel verspreidde zich als een groote aureool om een echte, levende gestalte, verschrikkelijker voor de terugkeerende vrouw dan alle gedaanten, die zij in haar verbeelding had gezien.

— Tante Sirena! Wat zal ze zeggen? Wat zal ze zeggen? — mompelde tante Marianna zich vastklampend aan den arm van Vittoria en trachtend zich achter deze te verbergen. — Zij weet..... dat de doode niet wilde, dat ik terug zou komen..... Wat zal zij zeggen?

— Wat wilt u, dat zij zeggen zal? U bent de meesteres.

— Neen, neen, Vittoria, spreek niet zoo, lieve kind, je doet mij pijn.....

— Wees stil, — ried tante Pietrina. — Het is niet goed zoo te spreken! Mijn man zaliger zeide, dat als wij ontroerd zijn, het eenige is te zwijgen.

En de vrouw, die terugkwam, volgde den raad der trouwe weduwe; zij zweeg, maar zij beefde over het geheele lichaam en ook Vittoria werd bij dien angst, welke zich aan haar meedeelde als een besmettelijke koorts, opnieuw treurig; ook zij voelde hoe een spooksel met zijn vleugels langs haar heen streek als een nachtvogel en voor de eerste maal vroeg zij zich af, of zij de schim van Bakis Zanche niet nog meer beleedigde door de ontrouwe vrouw weer zijn huis binnen te voeren.

* * *

Tante Sirena stond te wachten voor de hoeve met de lamp in de hand; haar rok leek met bloed gestreept en haar gezicht was dreigender dan ooit, maar naarmate de groep vrouwen naderkwam en haar oude meesteres haar verscheen, zooals zij was, een wrak door de golf des levens teruggedreven naar dezelfde plaats, waar deze het had doen vergaan, groefde zich een trek van medelijden om haar toornigen mond.

— Goeden avond, Marianna; wel? — groette zij de vrouw een stap tegemoet gaande en zij hief de lamp op als om de plaats, waarheen deze terugkeerde, beter te verlichten.

En weenend overschreed Marianna Zanche weer den

drempel der buitendeur; zij zag de binnenplaats weer, het huis, de bank der zonde; en de omtrek der schuur, waaruit het schot van haar man was losgebarsten als de bliksem Gods, leek haar een donkere berg onder de maan. Alles als in dien nacht van droom en ontzetting. De keuken was nog dezelfde, met de bank, de leuning voor het venster, de matten, de roode pannen aan de wanden; de poes sprong van den oven aan Vittoria's voeten; de hond blafte op de plaats; Ignazia bakte de groote reepen spek, die omkrulden in de vertinde pan, de groote reepen spek, waarvan Bakis Zanche zoo hield. Alles nog als toen.

En als een blinde geleid door de oude vriendin uit haar kinderjaren zette zij zich bij den haard en keek, of haar man uit de gang kwam, gezet, hartelijk, zeer lang, zoodat hij om met haar, die heel klein was, te kunnen spreken zich zoo moest bukken, dat zich een plooi vormde tusschen zijn gordel en zijn maag.

En zie, nu is het, of haar vrees verdwenen is; als hij haar heeft toegestaan zijn huis weer te betreden en zich bij den haard te zetten, dan moet hij wel verzoend zijn. Maar wat is het huis leeg ondanks de tegenwoordigheid van al die vrouwen! er komt niemand uit de gang, niemand van buiten. Zij zou de knechts wel inlichtingen hebben willen vragen, al was het maar om iets te zeggen, doch zij schaamt zich; tegen haar wil, ofschoon zij het met ontzetting terugdrijft, verschijnt het beeld van den *ander* achter dat van Bakis Zanche, achter dat van Andrea, tegen een achtergrond van hartstocht en dood.

— Vroolijk, tante Marianna! — zeide Vittoria, haar

met de hand op den schouder kloppend. — Tante Sirena maakt een grapje.

Inderdaad zocht de oude vrouw in haar zak.

— Het is geen grapje, Vittoria. Jij bent het, die altijd grappen maakt en je hebt gelijk, want je bent tevreden. Hier, Marianna Zanche, neem.

Zij bood haar de sleutels aan.

De vrouw sloeg eerst de groote verschrikte oogen op en de indruk, dat de oude meid zich werkelijk een afschuwelijke grap jegens haar veroorloofde, dreef haar de heete tranen van vernedering in de oogen; tante Sirena echter keek verwijtend naar Vittoria met de sleutels in de hand, de oude sleutels, zooveel gebruikt, dat zij bij het vuur blonken als waren zij van zilver en daar Marianna Zanche ze niet aannam, reikte zij ze aan Vittoria.

Vittoria nam ze en hurkte bij de vrouw neer.

— Tante Marianna! Neemt u de sleutels! Hier zijn ze, ik bied ze u aan als een bloem. Neemt u ze! U bent de meesteres. Schreit u niet, schreit u niet langer.

En daar de vrouw, met een hand voor de oogen, haar met de andere zacht terug duwde, legde zij het gezicht in haar schoot en weende met haar.

Daarna stond zij op en wilde de sleutels weer aan tante Sirena geven. Opnieuw teruggewezen bleef zij een oogenblik in twijfel met een kinderlijke grimas naar de sleutels kijken; ten slotte stak zij ze in haar zak als een kind uitroepend:

— Des te beter! Des te beter!

Zoo bleven zij bij haar.

Het maal was gereed. Pancraziu kwam thuis en zijn gepraat verdreef eenigszins de treurigheid der vrouwen; hij sprak over de sieraden, die Mikali in de stad was gaan koopen en vergeleek ze schertsend bij die, welke voor Ignazia bestemd waren.

— Een ketting van kurkbessen en ringen van biezen zooveel je maar wilt, mijn zwarte broodkoek; zoowaar God me bijsta, ook den gelen steen tegen het booze oog zal ik je geven, gemaakt van een druppel pijnhars. Maar als Vittoria mij twintig scudi leent, zal ik de gouden knoopen werkelijk voor je koopen.

Marianna Zanche dacht echter aan de honderd scudi, welke Mikali aan de Zoncheddu's had te leen gevraagd om de geschenken voor zijn bruid te koopen, en zij zuchtte.

Na den maaltijd stond Vittoria's moeder op om heen te gaan door den knecht vergezeld; terwijl zij afscheid nam van haar oude vriendin, zeide zij zacht tot haar:

— Beste Marianna, er is hier weinig godsvrucht. Jij moest iederen dag de vrouwen om je heen verzamelen om gemeenschappelijk den rozenkrans te bidden. Mijn brave man zeide, dat de rozenkrans 's avonds de zielen vereenigt, ook al zijn ze overdag door den duivel verdeeld geweest.

Toen stelde Marianna schuchter een gemeenschappelijk gebed voor en de vrouwen stemden toe; zij zette in en haar zwakke, verre stem scheen van onder den grond te komen, terwijl die van tante Sirena nog helder weerklonk en in de omfloerste stem der jonge meid een sombere, droeve toon van bedwongen hartstocht was te hooren. Boven alles uit klonk het volle, zilverklare geluid

van Vittoria; eensklaps echter werd het door een geeuw onderbroken en zij begon te lachen.

— Ik dacht aan de geschiedenis van den braamstruik.

Marianna Zanche vervolgde haar gebed, als had zij niets gehoord en de woorden van het „Onze Vader" vermengden zich met het gerammel der vaten, die Ignazia waschte en met het knetteren der hooge vlam in den haard. En rondom tegen de donkere wanden, rossig getint door den gloed van het vuur, leken de reusachtige, misvormde schaduwen de verzoenende schimmen der dooden, die deelnamen aan het gebed om vrede en vergiffenis.

XVII.

Kalme, blijde dagen braken aan voor het huis der Zanche's.

Den laatsten Zondag van den carnavalstijd spraken eenige meisjes van de naburige hoeven af gemaskerd Vittoria en Mikali te gaan gelukwenschen, wier huwelijk was gevierd zonder gasten en in den vroegen ochtend als bij weduwen en weduwnaars.

Naarmate de vroolijke gemaskerden voortliepen over de velden doorgroefd met greppels en reeds groen van jong gras, dat trilde in den wind, groeide hun aantal; van de hoeve, waar lustig gedanst en gezongen werd, kwamen jongelieden vermomd met donkere doeken, huiden en vellen en sloten zich schreeuwend als faunen bij hen aan.

Een uit den gemaskerden troep speelde op de harmonica en een golf van smachtende melodie ging over de heide begeleid door den wind. De hemel daarboven was overdekt met lichte en donkere wolkjes, die voortgleden langs den blauwen achtergrond als snel vlietende golven; en de rotsen van Monte Nieddu hielden er eenige in het voorbijgaan tegen en doken er in weg om zich ook te maskeeren.

Uit de hoeve van Zoncheddu kwamen de vrouwen naar buiten; Ignazia, die juist dien morgen haar dienst

had willen aanvangen, met somber gelaat en oogen vol leed, Battista bleek van berustende droefheid; gefluit, geroep, schertsende woorden vlogen over en weer als een worp pijlen van den weg naar het veld; de Zoncheddu's noodigden de gemaskerden uit binnen te treden, dezen beloofden dit bij hun terugkeer te zullen doen.

— Maakt de bladen maar gereed!

— Om te ontvangen, wat jullie zult meebrengen!

— Daarom ook!

— Als we je binnenlaten!

— Als ze ons niet binnenlaten, slaan we de deuren in!

— Pas op, dat je het jonge paar niet stoort!

— Mikali schiet je neer!

— Daar heeft hij vandaag de kracht niet toe!

— O!..... Lieve God!..... De bliksem!.....

Kreten en muziek verflauwden in de verte, terwijl Ignazia en Battista de groep der maskers volgden met benijdende, verlangende oogen, zooals de balling de vlucht volgt der vogels, die trekken naar het verloren vaderland.

De maskers stonden stil voor de hoeve van Zanche en hoewel de buitendeur geopend was en alles daarbinnen stil als op gewone dagen, waagden zij het niet voort te gaan zonder te zijn uitgenoodigd; maar de harmonica zette de melodie van den Sardinischen dans in en dadelijk vormde zich de kring en begon de dans; en toen Mikali, feestelijk gekleed, gladgeschoren, de lange haren glanzend, mooi als een pas opgekomen ster, in de keukendeur verscheen, werd hij met juichkreten begroet.

Het ontroerde gezicht van Vittoria, de mooie oogen, die deden denken aan de verre zee, straalden een oogen-

blik en verborgen zich dan achter zijn rug. Nieuwe vreugdekreten stegen op uit den kleurigen kring, die danste achter de groote buitendeur; de bellen der maskers begeleidden de kinderlijke muziek en de sieraden der vrouwen, het rood en groen van haar brocaat, haar gouden tressen flonkerden in een onverwachten zonnestraal, die tusschen de wolken verscheen.

Mikali trad naar buiten.

— Komen jullie niet binnen? — vroeg hij kalm.

— Als je ons wat geeft, ja!

— Komt maar binnen, er zal wel iets zijn!

Toen gingen zij naar binnen; eerst de gemaskerde meisjes, die Vittoria omringden, haar vastgrepen, haar verdoofden met geschreeuw; daarna de jonge mannen, in een troep, elkaar duwend en blatend als een kudde; doch tante Sirena en tante Marianna en eenige bij den haard zittende oude bloedverwanten zagen dien rumoerigen inval met leede oogen.

— In mijn tijd, — zeide de oude oom Bakis waardig, — deed men zijn masker af, voor men zoo ergens binnenkwam.....

En Pancraziu wierp dadelijk boosaardig tegen:

— Als u tenminste niet juist uw masker voordeed om het huis van uw vijand aan te vallen!

— Ik ben nooit een straatroover geweest, verstaan, duivelstong? — riep oom Bakis en greep een gemaskerd meisje bij haar rok trachtend haar beenen te betasten.

— Jij bent jong; je hebt nog kleine zachte knieën, — zeide hij onder het protest der gemaskerde en het gelach harer gezellinnen.

— Uw hoofd is juist hard, oom Bà! Maar toch niet

zoo hard, of ik neem uw stok en sla het stuk!

— Goed! Wat wijn? Wat beschuitjes?

De gemaskerden bekeken Vittoria's sieraden; zij herkende de oogen van een harer oude vriendinnen en glimlachte tegen haar met lippen nog rood van Mikali's kussen. Maar eene zeide haar in het oor:

— Jij bent meer in je schik dan Battista Zoncheddu! — en dadelijk gleed een lichte schaduw over den gloeienden hemel van haar geluk.

Zij trad terzijde als vreezend nog meer heimelijke woorden te moeten hooren en zeide tot Mikali, terwijl zij hem vol liefde aankeek:

— Mikali, wat doe je? Laat dan toch inschenken!

— Niets, als ze zich niet bekend maken; wat is dat voor een manier — riep oom Bakis. — Dat masker af...

De vrouwen echter wilden liever noch eten noch drinken dan zich bekend maken.

— Kindlief, breng ze naar je kamer, — stelde tante Marianna voor en zoo geschiedde.

Na gegeten en gedronken te hebben kwamen zij lachend in de keuken terug, de maskers wat losser om het gezicht en de zware haren verward; de wijn en de likeuren maakten de mannen opgewonden en daar de harmonica weer de melodie van den dans aangaf, grepen zij de vrouwen beet en trokken ze mee naar buiten, waar zij weer een kring vormden.

De kleurige kring bracht dadelijk leven op de stille binnenplaats; de kippen vlogen verschrikt weg en de valk en de kraaien krijschten op de stapels hout, als deelden zij de dolle vreugde der maskers.

Vittoria keek toe, op den arm van haar Mikali ge-

leund. Eindelijk waren dan de vreugde en het leven in haar huis teruggekeerd; en de troosteloosheid in het rond fleurde op als de verdroogde oevers eener rivier bij den onverwachten terugkeer der wateren. En het geluid der harmonica, dat trilde in de koelte van den vallenden avond, herinnerde haar aan veel dierbare, verre dingen; als zij de oogen sloot, meende zij nog voor de deur van haar ouderlijk huis te zitten en te spelen, al haar verlangens en droomen begeleidend met de tonen van het kleine instrument. En zie, nu was alles werkelijkheid geworden; zij voelde Mikali's hand de hare omklemmen en haar den gloed en de begeerte van den hartstocht mededeelen; en voor haar oogen dansten de roode, fonkelende beelden van lust en vreugde. Zij was rijk, zij werd bemind, zij was omgeven door een hofstaat van verwanten, zij had de schandevlek, die als een wolk over het huis Zanche lag, uitgewischt. Wat ontbrak haar? Zij had het willen uitschreeuwen van vreugde als de uitgelaten maskers, die langs haar gingen en haar voorspellingen en schalksche toespelingen toeriepen; zij was gelukkig als onder de bekoring van een droom.

Mikali, die niet ophield naar het tooneel te kijken met oogen stralend van kinderlijk genoegen, bukte zich als om haar aarzelend een geheim te vertellen.

— Vittoria..... zullen wij ook dansen?

— Maar wat denk je wel, Mikali? — antwoordde zij met zacht verwijt, terwijl haar gezicht betrok. — Mikali, we zijn in den rouw!

Mikali drong niet aan; ja, hij wist het wel, dat zij hoewel bruid en bruidegom niet mochten dansen wegens den rouw en de schrikbeelden rezen weer op in de smalle

ruimte tusschen de deur en den kring der dansers.

Intusschen waren er nog twee maskers bijgekomen; het eene als vrouw gekleed met groote voeten en schoenen en slobkousen, die den man verrieden, het andere heel klein, toegetakeld als een kreupel, gebocheld boertje, dat zich voordeed als man van het eerste.

— Daar heb je Zizza, die is ook getrouwd.

Mikali fronste de wenkbrauwen, want de grap stond hem niet aan; maar weldra herkende hij in den grooten gemaskerde, die zijn kapmantel in de lucht wierp en een gitaar van zijn rug nam, den zoon van den Gallureeschen baanwachter, dien hij op een avond gedwongen had onder de vensters der hoeve te spelen en te zingen en verteederd drukte hij Vittoria's hand.

— Hoor je die gitaar? Herinner je je dien avond nog? Het leek me, of ik gestorven was, ik dood en jij dood en ik beet in de steenen van wanhoop.

Vittoria sloeg haar oogen, zwaar van zaligheid, naar hem op en alles in het rond, de dans op de binnenplaats, de keuken met de gestalten der oude mannen en der weduwen, alles verdween; zij alleen bestonden met hun liefde, gewiegd door feestelijke kreten en klanken.

Maar het als vrouw gekleede masker danste langs hen heen en riep bijna onbeschaamd:

— Later kunnen jullie elkaar aankijken! Nu wat te drinken, ho!

— Het is, of ik die stem ken! — zeide Vittoria peinzend.

Waar had zij die gehoord? Op een droevige plaats wellicht, want opnieuw gleed een schaduw over haar verrukking.

Ook Mikali fronste weer de wenkbrauwen, maar toen hij naar de benedenkamer ging om den wijn in de bekers te schenken, werd hij weer opgewekt; in het rond hoopte zich het koren op, dat men den jonggehuwden ten geschenke had gezonden en op de tafel lagen de zwarte doode lammeren met hun bloedigen kop op de bossen laurier, als sliepen zij nog op de heide; de reuk van den wijn mengde zich in den geur van den gekookten honing en alles was feest in het huis.

Hij herinnerde zich steeds den nacht van haat en smart, toen hij den jongen had laten zingen onder de ramen van Vittoria en nu was hij de meester, hij was in het huis, dat hem een onneembare vesting had geleken en dat hij tegenover verwanten en buren zijn rijkdom kon ten toon spreiden, voerde zijn vreugde ten top.

En daar komt Vittoria nader met haar veerkrachtigen gang, licht en zacht als het geluk zelf.

— Zij kan geen oogenblik buiten mij, — dacht Mikali, terwijl hij den beker neerzette om haar te omhelzen.

— Mikali! — zeide zij met ernstige, droeve stem. — Weet je, wie dat masker is? Het is de jager. Wat heeft die een moed gehad!

— Waarom? Dat alles is nu voorbij. Wat komt hij doen? Schandaal maken. Onze moeders schrik aanjagen... nu we tevreden zijn?

— Mikali.....

— Stil! — zeide hij en hij sloot haar mond met het gloeiende zegel van den zijnen om haar te beletten nog meer nuttelooze woorden te spreken. Het verleden is voorbij; en gezang, muziek, vreugdekreten begeleiden den kus der vergetelheid.

In Juni begaven zij zich naar het landgoed van Santa Maria.

Mikali had het beheer der zaken op zich genomen en gaf blijk een goed landeigenaar te zijn. Veel dingen waren in wanorde en hij ontwarde ze kalm en met beleid, zeggende dat de nalatenschap van Bakis Zanche was als een kreupel en schichtig paard, maar hij, die gewend was paarden af te richten, zou alles wel in orde brengen.

— Je zult zien, hoe het landgoed is, Vittoria lief, je zult het zien: een woud. Maar ik wil niets zeggen, eer we aankomen.

Zij reden naar Sardinisch gebruik op één paard, den bergweg overstekend naar den zeekant langs het pad, dat hij in den noodlottigen nacht had gevolgd.

De bloeiende brem, zoo geel, dat zij het oog verblindde, bedekte de hellingen en de top van Tavolara leek van parelmoer. Het was al warm, maar de zeewind verkoelde van tijd tot tijd de atmosfeer met zijn geurigen adem.

Vittoria wist niet, dat dit het pad was, waarlangs Andrea zijn doodelijke smart had voortgesleept en Mikali wachtte zich wel het haar te zeggen; en beiden, hij zoo al niet volkomen vergetend, dan toch aan de herinnering gewoon, zij onwetend, voelden zich gelukkig, gelukkig, dat zij te samen, dat zij alleen waren, dat zij zich als een enkel lichaam vereenigd wisten in leven en dood; hiertoe waren zij geboren en indien zij zich ondanks zooveel hinderpalen hadden vereenigd, dan had God het zoo gewild. Dus God zij geloofd: zij behoefden slechts te leven zonder Hem andermaal te beleedigen, ver van de doodzonde.

— Wat doe je? Bid je? — vroeg Mikali. — Loop, mijn

moeder heeft je blijkbaar den rozenkrans in de hand gegeven! Zij en jij zijn tegenwoordig een goed paar.

— Vroeger bad ik ook, dunkt me!

— Niet zooveel! Tenminste sommige avonden niet...

— Wat voor avonden dan?

— Als ik kwam, bijvoorbeeld!

— Dan bad ik ook, wat denk je wel! — zeide zij behaagziek. — Ik ben altijd vroom geweest. Ben jij dat soms niet?

— Jawel, maar de vochtigheid in de kerk is niet goed voor me. Het zijn de boosdoeners, die bidden als oude vrouwen... En ook de vrouwen bidden veel, als ze oud zijn of als ze tegenspoed hebben. Dien heb jij niet dunkt me.....

— Hoe kom je er bij? — zeide zij blozend. — Ik doe het toch om je moeder plezier te doen.

— Laat haar praten! Als je naar mijn moeder luisterde, mocht niemand ter wereld meer plezier maken.

Plotseling fronste hij de wenkbrauwen.

— Battista Zoncheddu zei ook al, dat ze nacht en dag bad om mijn moeder plezier te doen. En nu is ze naar ik hoor teringachtig geworden van al het vasten. Van den winter stond ze voor dag en dauw op om naar de mis te gaan en telkens vatte ze kou en zoo is ze gaan hoesten.....

— Ja, ik heb haar gezien; ze lijkt wel een schim, Mikà! Ik heb haar gezien! En zooals ze mij aankeek! Maar ik zal niet gaan hoesten, liefste Mikà, jij bent van mij!

Zij klemde haar arm vaster om zijn middel als om haar eigendomsrecht te bevestigen en hij, die haar toespelingen wel begrepen had, gaf haar, half gestreeld in zijn manne-

lijke ijdelheid, half treurig om Battista's ziekte een lichten slag op de beringde hand.

— Wat praat je toch, Vittoria! Oude geschiedenissen... Kinderverhalen...

Maar Vittoria was jaloersch en leed al bij de enkele herinnering aan het verleden.

— Nu, je was een mooie bij de vrouwen! En zij liepen maar als behekst achter je aan. Wat was er dan toch aan je? Je was een jongen en zoo mooi, dat je iemand zou betooveren ben je ook niet!

— O jawel! En jij dan?

— Maar ik ben warempel niet naar je toe gegaan Jij bent bij mij gekomen. Ontken het eens, als je durft! Maar jullie mannen bent een valsch ras, je zegt, dat wij vrouwen jullie zoeken en je liegt altijd, wat je ook heel best weet. Ontken dat ook eens, als je durft.

Hij durfde niet; hij glimlachte echter en tuurde in de verte. Het was niet de eerste maal, dat zij over die dingen spraken en Vittoria troostte zich met de gedachte, dat Mikali thans een goed echtgenoot, een goed huisvader was; ook hij had zijn jeugdjaren volbracht, zooals dat goed is voor een man, zooals hij zijn diensttijd moet volbrengen, maar evenals degenen, die uit den dienst ontslagen zijn, vond hij er nu en dan behagen in de wederwaardigheden van dien avontuurlijken tijd te vertellen, ze lichtelijk overdrijvend en zij voelde instinctmatig, dat hij zonder het te willen, wellicht nog zonder het te weten, zijn vrij en wild verleden betreurde. Ja, hij had de fortuin getemd als een hengst en nu bereed hij haar op zijn gemak zooals het paard van Bakis Zanche; maar dikwijls staarde hij voor zich uit in de

verte en een vage weemoed wierp een sluier tusschen hem en het verleden en verleende dit een fantastische schoonheid zooals de nevels van dezen Junimiddag de verten schooner deden schijnen.

— Ik ontken het niet; ik heb jou nageloopen, Vittoria! Ik kon niet anders. Ik weet niet, wat er van mij zou zijn geworden als je was blijven weigeren. Maar als ik weggegaan was, God sta me bij, dan was ik een andere Mikali geworden, wie weet, wat ik dan geworden was!

— Er zijn er wel meer weggegaan, die terugkwamen nog erger dan te voren.

— Maar ik ben zoo niet! Ik ben geen handwerker of schapenhoeder, neen! Een man als ik vindt overal zijn fortuin; ben ik soms niet fortuinlijk geweest ook zonder weg te gaan? — besloot hij om haar te vleien; en daar zij lachte, half uitdagend, half teeder, begon hij weer te snoeven.

— Wat denk jij dan wel, Vittoria? Als ik gestudeerd had, zou ik wel iets geworden zijn. Maar wie zorgde voor mij? Mijn moeder stuurde me naar school en ik ging er graag heen; ik heb de vierde doorloopen en toen zeide mijn moeder: ik zal hem naar het gymnasium of het seminarie zenden en desnoods 's nachts werken om hem te onderhouden. — Maar ik was verstandig en begreep het wel. Had ik mijn moeder dwaasheden moeten laten begaan? En dan, de vrouwen op de hoeve daar lachten haar uit en ik hoorde ze zeggen: Marianna wil hem laten studeeren, omdat Andrea studeert; ze wil niet onderdoen voor Bakis Zanche, die kleingeestige! Dus bleef ik niet langer op school. Trouwens.....

Hij wilde er aan herinneren, dat de arme Andrea ook

niets had bereikt, maar als gewoonlijk, wanneer zij over den doode begonnen te spreken, kwam er een gevoel van kilte over hen en belette hen het gesprek te vervolgen. Beter te spreken over het landgoed van Santa Maria.

— Je zult zien, hoe het achteruit gegaan is! Wat moest de oude ook die steenen daarboven gaan wegruimen! Land om te bebouwen had hij bij de hoeve als hij wilde!

— Zeker, maar hij had behoefte aan afleiding, — zeide Vittoria peinzend — hij heeft het landgoed aan de zee ontgonnen en aangelegd — in hetzelfde jaar, dat hij je moeder heeft weggejaagd. Misschien dat de woede hem er toe dreef lucht te zoeken als iemand, die stikt. De oude pachter vertelde, dat oom Bakis er heen ging en zich languit neerlegde en heel alleen zong. Dan wilde hij er een vrouw heenbrengen, maar hij deed het nooit.

— Laat den ouden pachter naar de galg loopen! Ik zal hem wegjagen...

— Mikà! Hij beweert, dat oom Bakis tegen hem gezegd heeft: jij hebt me geholpen het goed te beplanten; jij zult er sterven.....

Op het landgoed gekomen wees Mikali haar op den vervallen wal, die allen, christenen en beesten die daar voorbij kwamen, den toegang vrij liet, de niet geënte boomen, die verwilderden, het kreupelhout en de bramen, die vrij voortwoekerden in den boomgaard en werkelijk leek het, of de woeste heide den haar door de menschen ontnomen grond belegerde, in bezit nam en de struiken en de dorens als boosaardige handen de reusachtige boomen trachtten te smoren door hun stammen te omklemmen.

De pachter was er niet. De eenzaamheid gaf Vittoria

den indruk, dat zij reed over sinds lange jaren door den eigenaar verlaten land; waar het paard langs ging, vielen de rijpe pruimen als groote, gele kralen en spatten op den grond uiteen; de trossen donzige sintjansappelen verdorden tusschen het dichte groen en aan de boomen hingen vele roestkleurige dorre takken te gloeien in het licht van den zonsondergang.

Mikali glimlachte spottend; toen hij echter in den wijngaard kwam, dien de schimmel als met melaatsche plekken overdekte, balde hij de vuisten en ging zoo heftig te keer, dat Vittoria hem gelijk moest geven om hem tot kalmte te brengen.

Toen zij voor het huis waren afgestegen, terwijl Mikali het paard verder op bracht om het te laten grazen en zij op den wal der portiek gezeten het gansche landschap aan haar voeten zag, groen tusschen het geel der met bloeiende brem begroeide heide, en de zee daar omlaag onder den rooskleurigen hemel, de zee goud glanzend en sikkelvormig als de maan, en het kerkje van Santa Maria, rood in den zonsondergang en als verrijzend uit de golven, deden de vrede, het licht en de stilte van het oord haar verzinken in een soort betoovering; het was eensklaps, of haar lichaam zich van haar los maakte en de geest zich bevond in de *wereld hiernamaals,* waarheen de rechtvaardigen gaan.

De zee! Hoe vaak had zij er van gedroomd, zij had haar ook gezien, in de verte, maar niet zooals nu, rustig en eindeloos. En zij wist niet, waarom zij aan God dacht. Hoe kon zij Mikali's toorn jegens den ouden pachter deelen? In het diepst van haar geweten wist zij wel, dat noch het landgoed, noch het huis, noch de akkers, noch

de weiden van Bakis Zanche haar of Mikali toebehoorden. Waarom zich er dan om te bekommeren?

Maar dit was een oogenblik van zinsbegoocheling; Mikali kwam terug en met hem het besef der werkelijkheid.

— Hij is zeker doodgevallen in den een of anderen storm en de vossen knagen aan zijn kuiten. Kwam hij maar niet terug: was hij maar den weg van den rook gegaan! Waar heb je de tasch gelaten, Vittoria?

— Hier is ze, Mikali. Maar word niet zoo boos; laat hem zijn gang gaan!

Hij was eigenlijk blij om de afwezigheid van den pachter; dit was een nieuw voorwendsel om hem weg te jagen.

Zij deden nogmaals de rondte om den boomgaard; de zon ging rood onder boven den wijngaard en tusschen de boomen zag men nog de lijn der zee. Mikali schudde den pruimeboom en Vittoria verzamelde de goudkleurige vruchten in haar schort, beet in enkele en bood er hem eenige aan en tusschen de dicht geplante groote boomen leek zij Eva bezig Adam te verleiden.

Daarna gingen zij even naar boven en zij nam plaats op den wal tegenover de zee, die nu met den hemel samensmolt in een rooskleurigen nevel. Zij voelde zich tevreden; zij keek naar haar bruine vingers bedekt met zware ringen met amethysten en steenen tegen het booze oog en had gaarne op de harmonica gespeeld, terwijl Mikali het vuur aanstak en aan het spit een lam braadde, dat zij hadden meegebracht. Toen het lam volkomen gaar was, kwam ook hij op den wal zitten en zij aten half schertsend, half kibbelend, gehuld in den gouden sluier van de

schemering en van den vuurgloed en hij dronk uit zijn uitgeholden pompoen en werd vroolijk; hij had ten slotte geen enkele reden om het niet te zijn.

— Kijk, het is net, of ik op een feest ben; alleen zijn er weinig menschen! Waaraan denk je, Vittoria? Wees vroolijk. Hoe zullen we onzen eersten zoon noemen?

— Mikà, — zeide zij met zwakke stem zonder zijn vraag te beantwoorden, — kijk eens daar beneden in zee; het lijkt, of er asch ligt, waaruit een rood vuur oplaait.

— Het is de maan, zie je dat niet?

— Ik zou hier werkelijk bang zijn alleen te blijven. Er komt geen levende ziel voorbij. En dat zwarte, dat daarginds beweegt, wat is dat?

— Dat is het paard, vrouwtje! Nu ga ik het de touwen weer aan doen.

— Je gaat hier niet vandaan, — riep zij zijn hand vastgrijpend. — Wat denk je? Ik blijf niet alleen.....

En zij hield hem zoo vast, dat de steenen van haar ringen hem in de hand prikten; hij begon weer te lachen.

— En *hij* wilde hier een vrouw brengen; die zou hier graag gebleven zijn, God sta me bij!

— Wat een idee! — stemde Vittoria in. Toen begonnen zij als onder den invloed van de plaats en het uur over hem te spreken en Mikali herhaalde de geschiedenissen, die hij den pachter had hooren vertellen.

— Ten slotte was mijn vader een man, die al zijn lusten bevredigde. Nu, hij kon het doen; hij was sterk, hij had geen vooroordeelen en hij heeft het leven genoten, terwijl hij anderen veel heeft doen lijden.....

— We moesten de dooden met rust laten, Mikà.

— Overigens heeft hij goed gedaan, dat hij zich ver-

maakt heeft, bij mijn geweten. O, daar geef ik hem gelijk in; jij hebt je in het hoofd gezet, dat ik hem niet goed gezind was, maar je vergist je. Ik weet nog, dat ik eens achter een muur verborgen zat (hij zeide niet, dat hij met Andrea was geweest) toen hij voorbijkwam, te paard, zoo groot en zoo knap, dat het nu is, of ik hem nog voor mij zie; hij leek een reus en daarom hield ik van hem.....

— Hij was even goed als knap, — zeide Vittoria naar haar ringen kijkend.

— Best, dan zullen we onzen zoon Bakis noemen.....

Zij antwoordde niet ja, maar durfde ook niet haar wensch te uiten hun eerste zoontje Andrea te noemen.

Mikali dronk nog eens en in de stilte hoorde men het klokken van den wijn, die uit de pompoen vloeide als uit een bron. Vittoria tuurde in de verte: de rossige maan beschreef over de zee een fantastischen weg, die hemel en aarde leek te verbinden van de kust tot aan den horizon en het scheen haar, dat de gansche heide geurde als een enkele bloem. En zij wist niet, waarom zij lust had te schreien.

— Laten we hier blijven tot den dag van het feest, Vittoria! — zeide Mikali zich naast haar zettend en haar middel omvattend. — Wat is de wereld ver!

— Neen, Mikà: als je wilt, zullen we morgen bij het vertrekken het kerkje van Santa Maria binnengaan, kijk het daar eens mooi liggen in de zon als een tortelduif, maar naar het feest gaan we het volgende jaar als de rouw voorbij is..... Kom, houd nu op met drinken; je drinkt te veel.

— Laat me begaan, liefje! Ik ben zoo blij vanavond, wie zal zeggen waarom? Het is me als de eerste maal,

dat ik bij je kwam..... Ja, dit is een oord, dat vroolijk stemt. Hij kwam hier, ging tegenover de zee zitten en zong..... Ach en hij wilde een vrouw meebrengen..... Vittoria, hoor je, liefste.....

Met de lippen nog vochtig van wijn zocht hij de hare en zij trilde licht, zooals de blaren trilden onder het streelen van den wind en de zee trilde in het maanlicht.

XIX.

Toen zij den volgenden morgen naar de hoeve terugkeerden, ontmoetten zij den ouden pachter, die vertelde, dat hij naar het dorp was geweest om te getuigen ten gunste van een armen schapenhoeder, bij wien onbekende boosdoeners vee hadden geroofd en die nu beschuldigd werd van medeplichtigheid.

— Ik heb gezien, dat hij hier beneden een verdwaald schaap terughaalde. Ik kon hem mijn getuigenis niet weigeren. Het is een arme man, — zeide hij zich tot Vittoria wendend.

Mikali echter hoonlachte, hij bukte zich in het zadel en schreeuwde:

— Goed hoor; ga maar aan den wandel, loop maar naar de galg, maar zet geen voet meer op het landgoed!

— Hé, hé, jonge man! Je bent wreed als kers. Wat zegt de meesteres er van?

— Ik ben de baas en dat zal ik je laten voelen en tasten.

En hij gaf het paard de sporen, terwijl Vittoria en de oude man een blik vol verslagenheid wisselden. Wat kon zij doen? Haar hart gaf haar medelijden in, van den anderen kant besefte zij, dat Mikali gelijk had en ook God beveelt, dat men zijn bezit zal bewaken.

Dus werd naar het landgoed Pancraziu gezonden, die al lang vurig verlangde het in pacht te krijgen om met Ignazia te kunnen trouwen en zich daarom voorzichtig en geduldig gedroeg onder al de uitdagingen van den ouden pachter. Deze besloot echter niet heen te gaan; uitgestrekt voor de schuur staarde hij met wilde wanhoop naar den grond, die hem had zien oud worden en telkens als de knecht langs hem heen ging, hield hij hem staande met zijn klachten.

— Hoor mij aan, knecht. De bastaard dwingt mij heen te gaan, hij, die zich heeft genesteld in het huis, waar hij nooit een voet mocht zetten, maar ik ben geen ziel uit het vagevuur als Bakis Zanche; mijn huid zit nog vast aan de beenderen en je zult eens zien, wat ik doe, de kraaien mogen mijn tong verslinden als ik lieg!

— Wat kunt u doen? Houd u stil; ze zullen veel klinkende munt geven en dan kunt u nog een vrouw nemen.

— Je zult eens zien, je zult eens zien, valsch vel!

— Geduld! — zeide Pancraziu terwijl groote druppels zweet van zijn gezicht tot op den grond vielen. — Wee de armen! Had u u soms verbeeld, dat u de erfgenaam was? Wij zijn de knechts, op onze doorreis op aarde als op dit landgoed.....

Eigenlijk was het hem niet onaangenaam den oude op Mikali te hooren schelden; wie zou geen wrok voelen jegens dien fortuinlijken man?

En in September ging de oude man heen. Mikali en Vittoria twistten vaak over wat haar een onrecht toescheen; iederen nacht droomde zij van Bakis Zanche, die haar rechtvaardigheid aanbeval en bang was zij ook, om-

dat de gewezen pachter haar dreigde met een proces of met brandstichting op het landgoed.

Toen broeder Zironi nogmaals trachtte te bemiddelen, joeg Mikali hem met booze woorden weg.

— Wat weet u van zaken? U hebt uw landerijen in uw tasch en uw neus als ploeg. Loop naar de galg.

Hij was prikkelbaar, Mikali, in die zomermaanden. De overmaat van geluk bezorgde hem een soort volbloedigheid; hij at goed en dronk nog beter, hij had een verliefde vrouw, hij zag zijn moeder stil en weggedoken in een hoekje als een egel, maar door ieder geëerbiedigd en op haar plaats gelaten als een kostbaar, ofschoon nutteloos voorwerp; kortom alle dingen gingen goed en gedwongen tot een werkeloos, gelukzalig bestaan voelde hij het bloed uit zijn aderen barsten.

Zelfs het te paard rondrijden over de bezittingen zijner vrouw maakte hem opgewonden zenuwachtig; soms op warme, blauwe morgens op de heide voelde hij met onweerstaanbaren drang zijn ouden hartstocht als paardentemmer, maar hij moest er zich mee vergenoegen zijn tamme paard tot bloedens toe aan te sporen om het over de verlaten heide te doen draven; dan weer verviel hij in langdurige sluimeringen als een jongen; hij strekte zich uit in de schaduw van een wal of van een boschje en dacht met wrevel aan de reis, die niet was doorgegaan; aan het geld, dat hij *daarginds* zou verdiend hebben, aan het *eigen* vermogen, dat hij bij zijn terugkeer zou hebben bezeten. Zoo had hij het goed, zeker, maar als het lievelingspaard, dat men te eten geeft en met zorg behandelt om het bij gelegenheid beter te kunnen aansporen en doen draven; hij was rijk, ja, maar aan goed, dat men hem kon

verwijten niet het zijne te zijn; hij was altijd een verschoppeling, een vaderlooze, zonder naam; en in aller oogen zag hij een blik van afgunst maar ook van bespotting. Een heimelijke wrok tegen zijn moeder begon hem te steken.

In de lange namiddagen zat hij met uitgespreide beenen in de keuken, waar de vrouwen werkten en hij geeuwde of maakte aanmerking op allerlei kleinigheden. Andere keeren kwam hij 's avonds laat thuis na in de dorpskroeg gespeeld en gedronken te hebben; andere malen weer speelde hij als een kind met de kraaien, ze ophitsend en lachend; en na met Vittoria gekibbeld te hebben, — daar zijn moeder nooit op zijn uitdagingen inging, — zette hij zich achter in den tuin en bleef urenlang onbeweeglijk, somber en droevig, tot zij naar hem toekwam om zich met hem te verzoenen.

Op een dag in Juli zeide zij hem, dat zij zwanger was. Even verheugde hem dit bericht; reeds meende hij, dat de menschen over hem begonnen te spotten, omdat hij zelfs niet in staat was een kind te verwekken; hij richtte zich hoog op, stak de borst vooruit, blies de mooie gladde wangen, die met den dag dikker werden, op.

— Een man als ik kon niet minder doen! Een jongen, hoor Vittoria, anders word ik woedend! We zullen hem Bakis noemen.

Zacht en peinzend, het bruine, wat verouderde gezicht op de borst gebogen, telde zij op de bruine met ringen bedekte vingers; eensklaps sidderde zij en zonder het gezicht op te heffen sloeg zij de oogen op, die de kleur hadden van de zee, zooals men die zag op het landgoed: groen en goud getint.

— Weet je, Mikà, het is juist in dien nacht geweest... Lieve Sint Constantinus, wat zal hij mooi zijn! Ik wou...

— Wat dan?

Maar zij durfde niet zeggen, dat zij hem gaarne Andrea zou willen noemen.

* * *

Mikali ging na dien avond in een andere kamer slapen, want voor den Sardiniër is de zwangere vrouw heilig; zoo kon hij 's avonds thuiskomen, wanneer hij wilde en in de herberg beroemde hij zich er op een zoon verwekt te hebben, als had hij de wereld geschapen.

— Het is trouwens niet de eerste, Mikà!

— Van de andere weet ik niets, zoowaar God mij bijsta; wat weet ik daarvan? Deze alleen is van mij, omdat Vittoria mijn vrouw is.

Hij zeide „mijn vrouw Vittoria", zooals een koning zegt ‚hare majesteit de koningin". En in het halfduister der herberg tusschen de verbrande gezichten der arbeiders en de magere van de andere kleine grondbezitters, die weinig uitvoerden, viel zijn glad, vol gezicht met het krachtige profiel op als dat van een keizer, die zich uit verveling in de herberg komt vermaken. Zijn handen waren blank, zijn dikke hals vertoonde plooien boven den geborduurden, met gouden knoopen gesloten kraag.

De kleine, magere herbergierster hield niet op hem met haar groote donkere oogen in het bronskleurige gezicht aan te zien, hem toe te lachen en haar witte tanden te toonen tusschen de lange, roode lippen; en op een avond verzocht zij hem haar een brief voor te lezen, dien

haar man, die naar Amerika vertrokken was, haar vandaar zond, en voor haar te antwoorden. Zoo gingen langzamerhand de klanten heen en zij sloot de deur en bleef alleen met hem.

Op een anderen avond, toen hij op den weg voorbij kwam, riep Maria Luisa Zoncheddu hem om nieuwsgierig naar Vittoria te vragen.

— Ze is zoo gezond als een visch, mijn vrouw Vittoria; alleen is ze wat gelig en ze geeft weer terug, wat ze eet, maar dat ligt aan haar toestand. Of ze het met mijn moeder kan vinden? Uitstekend, alles pais en vree als in een kloostertje. En hoe gaat het bij u?

— Zoo, zoo! Battista voelt zich niet goed met die hitte en wil niet eten! Hoor maar, hoe ze hoest. Kom je niet binnen?

Hij ging binnen, groette de vrouwen en de kinderen, die buiten speelden op het erf; op de plaats van zijn moeder op de trede voor de deur zag hij Ignazia en hij werd getroffen door het aanhoudend hoesten van Battista, die lag uitgestrekt op den wagen.

Zij had zich niet verroerd bij het hooren van zijn stem, zij sloeg zelfs de oogen niet op; het was toch donker en zij zou hem niet gezien hebben en al had de zon geschenen, voor haar zou de duisternis niet hebben opgehouden; maar haar hoest werd heviger, zoo hevig, dat hij Mikali voorkwam als een klacht, een onstuimig verzet, dat niets menschelijks had en toch alle ellende en alle leed der wereld uitdrukte.

— Ga zitten, Mikà! Of wil je nog groeien als de reus Goliath?

De kinderen lachten, maar hij wees den stoel af, dien

de vrouw hem bood en zette zich op het ondereinde van den wagen aan Battista's voeten.

— Neem dien stoel weg, — zeide hij op vroolijken toon, — ben ik soms een heertje van koekdeeg geworden, dat ik niet zou kunnen gaan zitten, waar het uitkomt?

Battista bewoog zich niet, maar zij beet onder het hoesten in haar hand, waarin een bloem van bloed achterbleef.

— Als jij geen heer bent, wie is het dan wel? Pancraziu zegt, dat je alleen voor de kurk duizend scudi gemaakt hebt, — zeide Maria Luisa.

— Pancraziu is een grappenmaker, vooral nu hij moet gaan trouwen. Hoe komt het, dat jij Ignazia nog niet van humeur bent veranderd?

— Ik ben niet als jij om van humeur te veranderen, als de fortuin omslaat. Drink.

Hij nam het glas, dat de meid hem aanbood, maar aarzelde alvorens te drinken; hij durfde niet zeggen „gezondheid" aan de voeten van Battista, die daar neerlag als op een lijkwagen; ten slotte dronk hij den wijn zwijgend uit en wierp het laatste op den grond; en hij begon met de vrouwen te schertsen, terwijl hij innerlijk leed en hij wilde het liefst heengaan en nooit meer langs de hoeve van Zoncheddu komen. En toch keerde hij de volgende avonden terug, steeds langer toevend; en Battista lag daar stil uitgestrekt met haar hoest, die de kreet van haar verscheurde borst leek; in maannachten zag hij haar gezicht verkort, witter dan de maan zelf en vaak ergerde hem die hardnekkige hoest, welke hem achtervolgde, die in hem weerklonk als een echo, ook nadat hij was heen

gegaan, ook als hij bij Vittoria was of rondzwierf over zijn landerijen. Soms greep hem het verlangen aan Battista's kleine voeten te vatten, ze te kussen en haar vergeving te vragen. Dan vluchtte hij, zwoer niet terug te komen en den volgenden dag was hij er weer, gedreven door een onweerstaanbaren drang, die van dag tot dag sterker werd.

Op een avond, terwijl de vrouwen onder elkaar praatten, ging hij staan bij het uiteinde van den wagen op welks planken Battista den arm en het hoofd leunde en trachtte met haar te schertsen.

— Battista! Heb je dan je tong verloren?

Zij sloeg de oogen op zonder te antwoorden. Die oogen! Groot, stralend in het maanlicht, waren de pupillen als in tranen verzonken; en zij verwijdden zich en trokken samen, die verloren pupillen, als trachtten zij boven te drijven, zich te redden en vielen zij steeds weer terug in den afgrond des doods.

— Battista, — fluisterde hij zich bukkend, — Battista, spreek, zeg iets tegen mij.....

Zij antwoordde met klanklooze stem:

— Waartoe dient het te spreken?

En zij liet de bleeke oogleden zinken, keek hem niet meer aan, sprak niet meer. En het was hem, of reeds uit haar haren, uit haar mond de reuk van het graf opsteeg. Hij zette zich weer op het ondereind van den wagen en sprak niet meer.

* * *

Zoo gingen de avonden voorbij, zwaar van sterren en van menschelijk leed.

Het was het einde van Augustus en de eenigszins vochtige lucht geurde reeds naar stoppels, de vallende sterren groefden den hemel als tranen; soms sloeg Battista nog de oogen op om te kijken naar den Grooten Beer en het uur en het seizoen te raden; en zij hoorde Mikali's stem ook als hij zweeg; hij was daar aan haar voeten, Mikali, en toch zoo ver en zij dacht aan Vittoria, die op hem wachtte, alleen in haar huis, maar noch de een noch de andere wekten meer eenigen hartstocht in haar. Slechts een eindelooze droefheid, zooals zij zelfs in de dagen van hun huwelijk niet had gekend, wekte een gloed in haar binnenste, een onleschbaren dorst. En zij voelde de holte van haar hand vochtig en het scheen haar toe, dat deze vol water was, maar zij kon, zij kon niet drinken. Het waren haar tranen en haar bloed.

* * *

De gebochelde kwam spoedig te weten, dat Mikali de avonden doorbracht op de hoeve van Zoncheddu en ging Vittoria hiermee in kennis stellen; maar op wie zou Vittoria jaloersch kunnen zijn? Niet op Ignazia, die verloofd was en nog minder op Battista, die was als een blad bestemd in den herfst af te vallen. En toch stak haar een lichte pijn in die sterren schreiende Augustusnachten; zij kon niet slapen, stond op, opende het venster en keek naar den Grooten Beer om den tijd te raden, vergeefs wachtend op de thuiskomst van haar man.

— Ik ben te goed, — dacht zij, — ik laat hem doen, wat hij wil en hij maakt er misbruik van. Waar is hij nu? In mijn bed komt hij niet meer, als had ik de pest en hij

gaat naar die teringlijdster..... om slechte lucht in te ademen..... Hij zal ook nog de ziekte krijgen. Ja..... hij is bleek, hij is onrustig, hij lijkt ook wel ziek.....

En zij voelde een eindelooze droefheid; en er was iets, dat haar ontbrak, er was iets, dat haar vervulde, ernstiger en geheimzinniger dan het kind, dat zij in haar schoot droeg: ook zij voelde een gloed in haar binnenste, een onleschbaren dorst; en het was haar, of zij bij een bron stond en het water in het holle van haar handen nam; maar het water vloeide weg tusschen haar vingers en zij kon, zij kon niet drinken.

* * *

Zoo gingen de avonden voorbij. In September zou de oude pachter van Santa Maria heengaan, want het voorstel als knecht op de hoeve te blijven had hij toornig afgewezen.

Knecht was hij nooit geweest, het was zijn landgoed, waaraan hij hechtte, niet het karige profijt, dat hij er uit trok.

Voor de vijftig scudi schadeloosstelling, die Mikali hem gaf, kocht hij een hut in het dorp en een zekere hoeveelheid ongebluschte kalk om forellen te gaan visschen in de rivier Tancadu bij de zee en onder voorwendsel forellen te gaan visschen liep hij langs den buitenwal van het landgoed en tuurde naar binnen, zooals Adam moe gekeken hebben naar het aardsche paradijs, nadat hij er uit verjaagd was.

Om de waarheid te zeggen maakte de plaats niet langer den indruk van verlatenheid, die de voorbijgangers

noopte binnen te komen en de vruchten te plukken als op onbewaakten grond; het was verjongd, het landgoed, als de nieuwe meesters; de wal was weer opgericht en van een haag voorzien, de gesnoeide boomen glommen; het woeste geblaf van den rossigen hond weerklonk in de stilte. De oude man zeide de *berbos* op, tooverwoorden om den hond te doen zwijgen, en op zijn langen stok geleund, met zijn zak, zijn langen baard, de reliquën op de borst leek hij een toovenaar; maar het beest bleef blaffen en Pancraziu verscheen nu hier dan daar tusschen het groen, donker en spottend als een duiveltje.

— Komt u niet binnen? Komt u nader, oom Bai.

De oude man beantwoordde de uitnoodiging door de vuisten te ballen.

— Dat het vuur moge binnenkomen en jou en het goed van je meester vernielen.

En hij ging heen gebogen onder den last van zijn smartelijke ijverzucht. Het leek hem, dat *zijn* landgoed, als de geliefde, die den ouden minnaar verlaat om zich aan een jongen te geven, zich verfraaide en verjongde en het verleden vergat; en op een Octoberdag wierp Antonio Ruju, de granaatappelboom, een vlucht gele blaadjes over hem heen dicht als de druppels eener voorbijgaande wolk als om hem te bespotten en op de vlucht te jagen.

Toen begon hij zelfs *zijn* boomen te haten als verwanten en vrienden, die hem verrieden. Wraakzuchtige voornemens vergiftigden zijn ziel, zooals hij met ongebluschte kalk het water van het riviertje vergiftigde om de forellen te verdooven. Eerst dacht hij er over den hond te dooden, wiens geblaf hem vergezelde tot aan de rivier en weergalmde langs het strand als het gebrul van een zeemon-

ster. Maar de zaak was moeilijk: zie, gebukt over het stilstaande water op het witte kiezel, terwijl de forellen langzaam opspringen omgeven door hun flikkerende schaduw, maakt hij het riet gereed om ze aan te rijgen en denkt over het middel om den hond te dooden. Hem vergiftigen? Maar daartoe moet hij de aandacht van den knecht afleiden. Naar de hel met den hond en den knecht! En het beeld der hel wekt in hem de gedachte aan een brand op het landgoed; het is gemakkelijk brand te stichten op het landgoed, maar het vuur springt, gaat waar het wil, ook waar menschen zijn, die den naaste geen kwaad gedaan hebben. Hij lijdt door een daad van onrechtvaardigheid: hoe kan hij onrechtvaardig zijn jegens anderen?

Toen besloot hij de boomen te kappen en sleep zijn bijl op een steen.

En zie op een avond, toen hij terugkwam met een mand aaneengeregen forellen nog levend aan het riet, werd hij verrast door de stilte, die op het landgoed heerschte. Was de hond dood? Ja, soms is de uitwerking van tooverwoorden zoo, dat zij dieren doen sterven; de Heer kan alles, als Hij wil. En hij begon om den wal van het landgoed te loopen, de steenen betastend, telkens stilstaand om te luisteren. Stilte, stilte. De Octobermaan helder als een groot gouden muntstuk verlichtte de heide en de zee in de laagte; en de boomen, donker aan de eene zijde, zilvergetint aan de andere, stonden om den wal met de toppen bijeen en de stammen en takken gelijkend op beenen en armen en zij schenen gereed een nachtelijken dans te beginnen. Maar nog zweeg alles en de dansmelodie liet zich wachten. De oude pachter meende dron-

ken te zijn en te ijlen; hij keerde terug naar het hek, duwde er tegen, vond het open. Zeker had iemand machtiger dan hij, meer in de gunst des Heeren, den hond en den knecht in slaap gebracht met tooverwoorden; ja, zoo was het, maar met welk doel? De wijn was geoogst, vruchten waren er niet meer, de olijven waren nog hard als eikels.

Hij schreed voort onder de boomen, van welke nog stille gele blaren vielen, die schenen te regenen van de maan; hier en daar in de schaduw rezen geheimzinnige gestalten op: ringslangen, die zich oprichtten met haar zilveren staarten, groote schildpadden, slapende katten. Het gansche oord scheen betooverd en hij was steeds dieper getroffen door de uitwerking van die betoovering. Zie, het was de ziel van Bakis Zanche, die uit de wereld der rechtvaardigheid het geheimzinnige werk volbracht: de hond en de knecht waren verdwenen en hij de pachter nam nu *zijn* landgoed weer in bezit. Hij ging steeds hooger tot aan de hut; de deur stond open, het bed van droog gras wachtte hem en hij behoefde slechts vuur aan te leggen en de forellen te roosteren om zijn hernieuwden eigendom te vieren en het oude leven weer te beginnen.

Hij ging op den wal zitten, haalde de bijl uit zijn tasch en begon haar te betasten; in het heldere licht gaf het lemmet vonken af als een groote vuurslag.

Maar plotseling, zonder dat de wind opstak ging een zwaar ruischen door den nacht en de boomen begonnen hun dans; hun welbekende stem sprak tot het hart van den ouden man en de blaren, die dicht neervielen, leken hem tranen. Ja, zij dansten en zongen weenend, de oude reusachtige boomen en hij dacht aan Bakis Zanche, zijn ouden meester, die daar onder de

loods bij de zee ging zitten en zong, ook al droeg hij een groot leed in het hart. En nu was zijn ziel hier teruggekeerd en zwierf rond over de plaats en schudde de boomen en kreunde in den nacht.

De oude pachter was niet bang, plotseling echter sprong hij luisterend op, legde de bijl neer en ging zacht heen nog trouw aan zijn ouden meester en hij zorgde er voor zelfs de dorre blaren niet te vertrappen om diens terugkeerende ziel niet te kwetsen.

* * *

Daar kwam Pancraziu aan; de hond, dien hij aan een dik touw met zich voerde, begon woedend te blaffen, zoodra hij den ouden man zag, maar de knecht zeide op zijn spottende wijze:

— Let er maar niet op, want hij blaft zelfs tegen zijn baas. Ik was naar het dorp gegaan om de aankondiging te doen van mijn huwelijk met Ignazia, mijn verloofde en de hond is los gebroken en heeft mij ingehaald. En daar u dan toch vannacht de gelegenheid had hier brand te stichten, waarom hebt u het niet gedaan?

— Loop naar de galg, jij, je hond en je meester, — zeide de oude man en hij maakte zich uit de voeten, ver van den hond.

XX.

In de laatste maanden harer zwangerschap voelde Vittoria zich goed. Alleen was zij soms bang; zij verbeeldde zich, dat op de geheimzinnige gebeurtenis, de geboorte van haar zoon, haar dood moest volgen; later, gerustgesteld door de vrouwen en door tante Andriana, die ook als vroedvrouw optrad, werd zij weer zeer opgewekt en haar zwaarte, haar onrust, haar vrees zelfs waren haar aangenaam.

Zij was als de aarde in den tijd, wanneer de lente op het punt is te ontluiken; nog teisterde de ijzige wind van den Monte Nieddu de vochtige en modderige velden, maar eensklaps brak de warme zon door de wolken en het gras glansde goudgetint op de hoogten en smaragdkleurig langs de rivier.

Op een dag, terwijl Marianna Zanche de oranjeschillen snipperde om het gebak voor het doopmaal klaar te maken, kwam Pancraziu feestelijk gekleed, vroolijk als een musch. Hij was sinds den vorigen herfst met Ignazia getrouwd en in afwachting, dat Mikali zijn belofte hem het landgoed tegen de halve opbrengst in pacht te geven, zou houden, sliep hij met haar in een bij tante Andriana gehuurd kamertje, in het huisje naast de kroeg en naast de hut van den vroegeren pachter.

— En waar is tante Sirena? En de jonge meesteres? Zijn ze naar het gemaskerde feest? Het is carnaval.

— Dat mankeert er nog aan. Sirena ligt te bed met koorts door een gevatte koude. Om de waarheid te zeggen, ik heb haar gedwongen naar bed te gaan, want zij is als de stamper, die nooit moe wordt te stampen. En Vittoria is in haar kamer.

— Wanneer zal hij nu geboren worden, die dappere kerel?

— Dezer dagen, als God wil.

— Geef me dan maar wat te drinken om te wenschen, dat het een jongen wordt. En dan heb ik u heel wat te vertellen. Uw wijn is goed, tante Marià, haast zoo goed als die van mijn buurvrouw Ciara, de herbergierster.....

De vrouw begreep de boosaardige toespeling niet dadelijk en informeerde nog naar Ciara's man.

— Die zit daar goed in Amerika, ze zeggen, dat daar mooie weiden zijn voor herten.

— Kwaadspreker, ga toch heen, je blijft altijd dezelfde!

— Waarom zou ik veranderen? De wereld verandert niet en ik ook niet. Ik zal u wat vertellen. Toen ik hierheen ging, ben ik even bij de Zoncheddu's aangegaan. Battista ligt op sterven. Ze wil biechten bij den broeder en ze hebben hem laten roepen, daarboven in zijn frissche hol... Ik ben er ook eens geweest.

Een schaduw rees tusschen hen op en de vrouw verbleekte bij de gedachte, dat Battista evenals de arme Andrea stierf van liefde en verdriet.

— Gods wil geschiede, — prevelde zij. — De dooden hebben geen verdriet meer!

— Ongeluksvogel! Ik leef liever; verdriet hebben,

vechten met de duivels desnoods, maar leven. Ik zal u dan vertellen, dat ik den baas kortgeleden gezien heb bij Ciara. Hij maakt het goed, Mikali; hij is dik en sterk als een wolf; het ontbreekt hem aan niets, hoor! Nu, zei ik tegen hem, wanneer komt het in orde met dat huis op het landgoed, dat ik er mijn Ignazia heen kan brengen?" Hij lachte. Hij zei: „Dus je wilt haar verbergen, je zwarte geit? Best, wat drommel, ik zal je je zin geven; zoo gauw de dagen lengen, stuur ik den metselaar, mag de duivel hem halen, want hij laat zich betalen als een pastoor, nu Amerika ze allemaal weggelokt heeft." En hij lachte en keek maar naar Ciara! Maar ik lachte ook, mogen ze me met een stok doodslaan; ik ben nu vroolijk wegens Mikali's woorden, vroolijk als een kabouter.

— Wat deed Mikali? — vroeg de vrouw peinzend.

— Hij dronk, wat duivel! Wat zou hij anders doen? Het is de laatste dag van het carnaval.

Zij keek naar de deur en hervatte zacht:

— Zeg me de waarheid; wat bestaat er tusschen hem en die slechte vrouw?

— Ik weet niets, al zou het mijn dood zijn. Ik ben altijd buiten op het landgoed; ik werk als een wolf. Op het oogenblik ben ik bezig de groote wallen om den wijnberg in orde te brengen en ik vecht met de steenen als een leeuw. Nu, en de meesteres, kan ik haar goeden dag zeggen?

Marianna Zanche riep Vittoria en deze kwam loom binnen.

Zij had gezwollen voeten en de huid van haar gezicht vertoonde vlekken; maar haar oogen schitterden met een

sterken glans, helderder dan gewoonlijk, loom en als het ware vloeibaar.

— Hoe gaat het, meesteresje? Als een wolvin, niet waar?

Zij glimlachte; maar toen zij hoorde, dat Battista moest biechten, werd zij treurig.

— Luister, Pancraziu, als je den broeder op den weg ziet, vraag hem dan, of hij later hier komt.

En toen Pancraziu herhaalde, dat hij Mikali in de herberg had gezien, keek zij naar haar met ringen bedekte handen en fluisterde als bij zich zelf:

— Daar is hij altijd, altijd! Hij drinkt te veel en het zal hem kwaad doen.

— Hem kwaad doen? Zoo 'n reus? Hij kan een vat leegdrinken zonder er iets van te merken.

— Ja, hij is sterk; hij lijkt op zijn vader, — zeide Vittoria, die haar Mikali gaarne hoorde prijzen en zij hief het hoofd op en glimlachte tegen tante Andriana, die binnenkwam met iets onder haar schort.

— Ik heb den broeder de hoeve van Zoncheddu zien binnen gaan. Ik vrees, dat ze gauw de vaars *) zullen moeten ophangen onder het raam van Battista, — zeide de vrouw; — de Maartwind veegt de rotte blaren weg.

Pancraziu, die niet van weemoedige gedachten hield, stond op en zeide, dat hij den broeder tegemoet ging om hem te plunderen en zich met zijn pij te vermommen en zoo met Ignazia naar het bal te gaan.

---

*) Onder het raam van een stervende werd een vaars opgehangen, die voor het lijkmaal bestemd was.

— Je zou beter doen naar huis te gaan, — zeide Andriana. — Mikali is er geweest om je te zoeken.

Toen fronste Vittoria de wènkbrauwen en haar stralende oogen schenen uit te dooven. Als Mikali den knecht even te voren in de herberg had gezien, waarom ging hij dezen dan zoeken, wetende, dat hij uit was?

Maar zij sprak niet, hoewel de vrouw haar gebak aanbood en om haar te troosten zeide:

— Wees vroolijk, alles gaat voorbij als de Maartwind.

* * *

Daarna ging de vrouw naar tante Sirena in het kamertje, dat uitzag naar het oosten in den groenenden tuin en op de verre heuvels, die gloeiden in den zonsondergang en dat vol stond met huishoudelijke voorwerpen, toebehoorend aan de oude meid, alle op een rij geplaatst, keurig blinkend. Een diepe rust heerschte daarbinnen; het was, of het leed en de hartstochten, die sinds jaren de bewoners der hoeve in beroering brachten, de rustplaats niet kenden, waar thans de oude meid lag, nutteloos als haar kasten, als haar haspel, die niet meer draaide.

— Laten ze u zoo alleen, beste tante? — zeide Andriana zich over het bed buigend.

De oude vrouw lag te hijgen met een rood gezicht; zij haalde van onder haar kussen den rozenkrans te voorschijn en het boek met de platen, dat aan Bakis Zanche had toebehoord en begon vreemde dingen te zeggen.

— Dit hier is mijn gezelschap. Ik heb het goed zoo en de dagen gaan voor mij voorbij als voor de verloofde,

die zal gaan trouwen. Ik droomde, dat de baas een paard kocht... Paard... vertrek... We gaan naar het feest. Maria Battista Zoncheddu komt ook... en daarginds is de kleine Andrea. — Des te beter, de sleutels heb ik hem al overgedragen. O!.....

IJlde zij? Terwijl zij o! zeide, fronste ook zij dreigend de wenkbrauwen en Andriana dacht aan Mikali en aan Ignazia alleen daarginds in haar huisje en zij zag weer den lach van Vittoria met een masker van somberheid overtogen. En zij herinnerde zich, dat de broeder placht te zeggen: „God betaalt met woeker."

Zij ging terug naar de keuken, maakte wat lindebloesem gereed voor de oude vrouw en schonk dien in een aarden beker, terwijl aan de andere zijde van den haard Marianna Zanche nog steeds bezig was met haar oranjeschillen, die als kleine gouden bootjes dreven op het water van een groene kan. De Maartsche zonsondergang vergulde met zijn droefgeestigen glans de donkere keuken; en de twee vrouwen, die zacht praatten en zich nu en dan bekruisten, leken aandachtig bezig met het bereiden van tooverbrouwsels, het eene voor den dood, het andere voor het leven.

Vittoria was intusschen naar de oude vrouw toegegaan, die, toen zij haar zag, het boek onder het hoofdkussen verborg en haar wenkte niet nader te komen.

— Laat ik u wat gezelschap houden, tante Sirena.

— Neen, neen, kindlief; gezelschap heb je al. Een vrouw in jouw toestand moet niet bij zieken zitten. En denk er ook aan je kind geen bloem in de hand te geven, voor zijn eerste jaar om is, want dat is een slecht voorteeken.

— Tante Sirena, u zult wel op mijn kind passen. Ik vertrouw het u toe, zoodra het geboren is en neem het alleen op om het te voeden. Het zal zooveel van u houden, dat ik jaloersch op u word.

— Dat hoeft niet, kindlief, het moet van de moeder houden, niet van de meid.

Maar Vittoria had plaats genomen naast het bed en liet de met ringen bedekte handen rusten op haar zwaren buik.

— Ga heen, — zeide de oude vrouw, — jij gelooft niet aan slechte voorteekens, maar je hebt ongelijk. *Zij* geloofden er ook niet aan, noch de oude, noch de jonge en het lot heeft wel bewezen, dat men er aan gelooven moet. Den avond, voor hij ziek werd, vielen den ouden man al de plaatjes uit het boek en ze dwarrelden rond als dolende zielen. En de jongen ging naar den broeder, naar het klooster, den dag voor zijn dood. Maar och, ik arme, het is niet goed, dat ik met jou over al die dingen spreek. Heb geduld, mijn palm, de boom is in zijn wortels aangetast.....

— Neen, — fluisterde Vittoria met gebogen hoofd, als sprekend tot haar ringen, — ik hoor graag spreken over *hem*.

— Ik weet, dat je niet ondankbaar bent..... Je bent goed, Vittoria; jij hebt alles verdiend, meer dan je hebt...

— Ik heb alles, tante Sirena, wat ontbreekt mij?

— Je man is te jong, Vittoria; laat hem oud worden, eer je hem zijn gedrag verwijt.

— Wat doet hij, tante Sirè? — zeide zij fier. — Volstrekt geen kwaad.

— Jij bent goed, Vittoria, je spreekt als een heilige.

Laat hem oud worden. Wees niet als Bakis Zanche. Jou kan ik het wel zeggen, mijn palm; die tierde overdag en schreide 's nachts als een ziek kind.....

— Wat dunkt u, tante Sirè, als Bakis Zanche er boven op gekomen was, zou hij dan zijn vrouw hebben teruggeroepen?

— Dat niet... Hij... — begon de oude vrouw, verbaasd over Vittoria's vraag, maar zij ging niet voort, want de gebochelde was in de deur verschenen met verwrongen gelaat en oogen fonkelend van woede. Vittoria zag haar aan en verbleekte.

— Is er iets gebeurd met Mikali?

— Neen kind, wat zou er met hem gebeurd zijn? Een man, als hij is, kan niemand iets aandoen... Maar kom mee, als ik je verzoeken mag, ik heb je iets te zeggen.

Haar spottende stem stelde Vittoria gerust; maar terwijl zij de kamer uitging, kwam tante Andriana binnen met een dampenden beker in de hand en zeide:

— Een kwade heks brengt je hierheen, Zizza Paddeu; je gezicht spelt kwaad nieuws. Wat kom je doen?

— Wat mij goeddunkt! En wat doe jij in jouw huis? — antwoordde de gebochelde met uitdagende stem zich omkeerend, als wilde zij krabben en Andriana achtte het geraden stil heen te gaan.

Vittoria ging de kamer van haar schoonmoeder binnen en naderde het venster; de zon was ondergegaan en liet boven den muur der binnenplaats een groene streep, goud glanzend als water, aan den hemel achter; de kraaien en de valk dommelden reeds vastgeklemd aan de takken der houtmijt; en in de diepe stilte, die de schemering voorafging, meende zij verre stemmen en kreten te hooren;

daarginds in de buitenwereld vermaakten de menschen zich, zelfs de armzaligsten juichten van vreugde, zij alleen leefde in dit oord van ballingschap tusschen beelden des doods, verlaten als een schuldige.

— Wat is er voor nieuws? — vroeg zij zonder zich om te keeren. — Kom me nu geen beuzelpraatjes vertellen!

— Waren het maar beuzelpraatjes, — zeide de gebochelde, terwijl zij zich moe en hijgend op de kist naast het venster liet vallen, — maar als je het liever hebt, vertel ik je niets, jij bent nu eenmaal graag blind.....

Zij zweeg en Vittoria begon te beven; zij zou liever niets hebben gehoord, den ongeluksvogel weggejaagd, maar toen de gebochelde bleef zwijgen, barstte zij op smartelijken toon uit:

— Spreekt u dan eindelijk! Het kan me niets schelen, dat is waar, maar spreekt u!

— Vittoria, luister: waarom doe je niets om je man thuis te houden? Ze schijnen hem behekst te hebben en jij bent niet in staat de betoovering te verbreken. Laat dan de Evangeliën en de bezweringen voor hem lezen, als jij niet in staat bent.....

— Wat heeft Mikali gedaan? Moet hij altijd in de asch van den haard blijven zitten als een poes?

— O, spreek je zoo? Nu, luister nichtje, Mikali is op het oogenblik dronken. Dat is niets nieuws, zul je zeggen! Ja, hij bedrinkt zich als een landlooper; waarom doet hij dat, Vittoria, vertel jij me dat eens, nichtje lief! Ik kan het maar niet begrijpen.

En daar zij gebukt, ineengedoken, zich met de aaneengesloten vingers op het voorhoofd sloeg, ging Vittoria

naast haar zitten en glimlachte, zoo overdreven leek haar die ontstemdheid.

— Maar wat bezielt u, tante? Wilt u de wereld veranderen? Mikali is een man als alle andere.

— Toen hij arm was, bedronk hij zich niet, had hij geen ondeugden, hij was goed als goud. Waarom is hij nu zoo geworden, nu hij de gelukkigste man van de hoeven is?

— Waarom vraagt u dat hem niet?

— Als ik maar kon, nichtje! Maar hij is niet te genaken en tegen mij is hij trotscher geworden dan een bisschop. Hij loopt ons huis voorbij zonder binnen te komen en als hij soms eens komt en ik probeer een woordje met hem te spreken, dan staat hij dadelijk op en gaat heen. Zelfs je moeder, kindlief, je moeder, die de woorden niet in den wind werpt, zei vandaag, toen de oude pachter mij spottend kwam zeggen: Zizza Paddeu, ga en scheid de twee vrouwtjes, die twisten om den mooien Mikali, nu, toen zei ze: Vittoria heeft zonden te beweenen met dien daar.....

Vittoria keerde zich om en met de hand, die hard was geworden als een klauw, klemde zij zich vast aan den schouder harer tante.

— Tante, vervloekt zij de doodzonde, wat zegt u?

Haar wijdgesperde oogen fonkelden wild, groenachtig als van een tijgerin.

— De waarheid, nichtje.

— Vertelt u mij alles..... En zeg geen onwaar woord, in Gods naam; tegen een vrouw in mijn toestand mag men niet liegen.

— Luister, Vittoria, ik zal je alles zeggen; je moet

niet gelooven, dat ik het doe uit jalouzie of uit kwade gezindheid. Ik ben degeen, die je in de armen van Mikali heeft gebracht en zonder mij zouden jullie elkaar niet meer gezien hebben; ik zeg je alles, kind, om je wakker te schudden; jij alleen kunt hem rede doen verstaan, jij die hem hebt opgenomen als een bedelaar. Hij gaat naar Ciara, die geverfde kikvorsch en dat wist je en dat verdroeg je... Maar wat je niet zult verdragen is dat hij ook naar Ignazia gaat, die zwarte verzoeking. Zwijg, kind, schreeuw niet..... schreeuwen helpt niets.....

Met het gezicht op den schouder der vrouw slaakte Vittoria rauwe kreten, zich wringend, als was zij op het punt te baren.

— Vandaag, kort geleden, kwam hij uit het huis van Ciara en ging naar Ignazia, en dat gebeurt dikwijls. Welnu, vandaag is het tot een schandaal gekomen. Zoo gauw Mikali bij Ignazia was, haalde Ciara hem in en de twee mededingsters vochten om hem, in zijn bijzijn en betwistten hem elkaar als een stuk brood..... De oude pachter heeft alles gehoord en kwam er bij ons den spot mee drijven. Maar maak jij nu geen schandaal, kindlief, zwijg en als Mikali terugkomt, spreek dan met hem zooals een vrouw als jij met hem spreken moet. Hij is niet idioot, hij zal naar je luisteren, Vittoria, nichtje lief.

Vittoria, die nog steeds tegen haar schouder leunde, scheen zich te laten overtuigen en tot kalmte te komen en zij bleef onbeweeglijk en zweeg.

— Vittoria, kindlief.....

Het kleine vrouwtje schudde haar en niettegenstaande haar eigen aanmaningen tot voorzichtigheid begon zij op haar beurt te schreeuwen; Vittoria was bezwijmd en

gleed zwaar van de kist, als dood op den grond neervallend.

* * *

De vrouwen snelden toe en brachten haar te bed, maar ondanks berooking en wrijvingen kwam zij niet bij.

— Wat heeft dat ellendige gedrocht haar verteld? — vroeg Andriana zich af, maar Zizza, gedreven door de vrees Vittoria gedood te hebben en door haat tegen Mikali, was weggerend om hem te zoeken.

— Zie je, wat je van ons gemaakt hebt? Lichtmis, rokkenjager, zie je waartoe je ons brengt met je slechte daden? — zeide zij luid, als een kabouter kermend in het halfdonker. Voor de hoeve van Zoncheddu bleef zij plotseling staan, zij zag broeder Zironi, die van den berg was afgedaald om Battista's biecht te hooren, hinkend en op zijn stok leunend naderkomen; mager, het ingevallen gezicht met haar bedekt, maar de oogen fonkelend als de eerste sterren van dien helderen, kouden avond.

— Je loopt als een kluwen, kind, waar ga je heen? — vroeg hij zonder stil te staan.

— De Heer laat mij u ontmoeten, beste broeder! Loopt u naar de hoeve, Vittoria is ziek. Ze is gevallen en nu is ze bewusteloos. Ik loop te zoeken naar dat kruis van een Mikali..... dien losbol..... die zich niet om zijn vrouw bekommert.

— Is ze gevallen? Heeft ze zich bezeerd?

— Het schijnt van niet, maar ze komt niet bij.

— Niets, niets, — zeide hij kalm. — Heb ik niet op een keer een stuk van de zoldering van de eetzaal op mijn

hoofd gekregen? Ben ik dood gegaan? Neen. Ik hink een beetje, maar dat zal nu met het mooie weer wel overgaan. Ga met God; zoodra ik bij Battista klaar ben, ga ik naar Vittoria.

Zij begon weer te rennen, hijgend, als werd zij achtervolgd, zij hoorde haar hart bonzen in de avondstilte en zij had het warm als onder de zomerzon. Zou zij hem vinden? Waar? Bij Ciara of bij Ignazia? Zij was besloten bij die twee ellendige vrouwen binnen te vallen als het vuur van den bliksem, dat alles vernielt. Zij zou schreeuwen, als zij Mikali daarbinnen vond, zij zou de waardin aan de kaak stellen in bijzijn van al haar klanten, zij zou dien gemeenen spotter Pancraziu dwingen zijn vrouw af te ranselen.

Bij het dorpje bleef zij staan om op adem te komen. De hemel rondom flonkerde als een kristal, waarachter een vuur aan het uitdooven is; de maan kwam op tusschen twee zwarte heuvels en een groene plek als een meer en de huisjes onder den toren aan het eind van den weg leken te zweven in een ledige ruimte en het was als droomde zij een naren droom; de gansche wereld was schoon, maar een monster, Mikali, wierp er zijn schaduw over. Toen zij op het pleintje voor de herberg kwam, hoorde zij de mannen daarbinnen morra spelen; een harmonica in de verte vulde den avond met haar wanhopige zuchten en het geschreeuw van een gemaskerde, die dronken was, begeleidde van tijd tot tijd die nooit zwijgende klacht en het was haar of daarginds voorbij het dorp iemand stierf.

Droefheid en vrees wonnen het van haar toorn; in de omlijsting der herbergdeur zag zij als in een berookte lijst

de gezichten der beschonkenen, rood en zwart uitkomend tegen de schaduwen, die dansten op de wanden; de handen der morraspelers bewogen donker in den geligen schijn als blaren in het maanlicht en eenige maskers gehuld in wollige vachten met dievensnuiten deden de plaats op een grot gelijken.

Onder de lamp zat Ciara tegen de toonbank geleund tusschen de blinkende glazen met de hand op de vuist en neergeslagen oogen, als was zij in slaap gevallen; toen zij het vrouwtje op den drempel zag, sidderde zij en liep haar tegemoet.

— Is Mikali er niet?

— Hij is niet hier, juweeltje. Waarom zoek je hem? Vittoria.....

— Noem haar niet, want dat is een lastering, slecht wijf! — zeide de gebochelde, haar aanziend met oogen, die staken als doornen. — Ik zal Mikali gaan zoeken bij Ignazia.

En vlug als een kabouter was zij weg, stond zij voor het huisje, dat door een driehoek van maneschijn verlicht was; ook daar was die verre klacht, die doodskreet te hooren en het scheen haar, dat in dit oogenblik Vittoria stierf. Een zware, wankelende stap klonk achter haar en Pancraziu, die dronken thuiskwam, vatte haar van achteren onder de oksels beet, tilde haar op en deed haar in de lucht ronddraaien.

— Wat zoek je hier? Laten wij samen naar het bal gaan, want mijn vrouw wil niet mee. O, denk je, dat ik dronken ben? Mijn baas waggelde meer dan ik, toen hij zoo even naar de hoeve van Zoncheddu ging.

Zij worstelde zich los en rende andermaal den weg op.

Maar toen zij weer op de plek gekomen was, waar Andrea op een avond was blijven staan om naar de avondster te kijken, vertraagde zij haar gang om adem te halen. In de hoeve brandde licht, misschien in de kamer van de stervende Battista, een rossig licht, dat den blik trok als een wakend oog in den nacht. Een man, die lag uitgestrekt op de borstwering langs den weg met den elleboog op den steen en het hoofd op de hand, staarde naar het venster en bewoog eerst, toen de gebochelde naderkomend hem haar hijgenden adem in het gezicht blies.

— Mikali!

Hij ging snel overeind zitten, zette de muts, die van zijn hoofd viel, weer op en keek de vrouw sprakeloos aan, meer en meer door een hevige woede aangegrepen.

Dus ze bespiedden hem? Ze zonden hem dat nijdige keffertje achterna om hem te bewaken en hem zelfs buitenshuis nog te kwellen?

— Mikali, wat doe je hier?

— Waar ik lust in heb.....

— Mikali, ik loop me al een uur buiten adem om je te zoeken..... Vittoria is ziek..... Loop, vooruit, dolkop...

Van alle beleedigingen, die zij had voorbereid, schoot haar geen andere te binnen, maar die was hem voldoende om los te barsten: hij wierp zich op haar, greep haar bij de schouders en schudde haar, trachtend haar op den grond te werpen.

— Zwarte vleermuis, ik sla je te pletter! Laat je me op straat niet met rust? Is Vittoria ziek? Ga dan den dokter roepen, maar roep mij niet! Ga, jullie hebt me onder den voet geloopen als een vod en nu bespieden jullie me, de gieren mogen om je heen zwermen, gedrocht! Weg...

— Je bent gek, Mikà, je bent stapelgek! Stomdronken ben je, schaam je je niet? Smijt mij op den grond, maar ga naar je vrouw... ze sterft door jouw schuld... zooals die hier tegenover! Een was je niet genoeg... neen... twee wou je er laten sterven.....

Mikali voelde iets als een steek in zijn binnenste; hij liet het vrouwtje los, dat zich wanstaltig en onverbiddelijk als de wroeging voor hem oprichtte en begaf zich op weg naar de hoeve zijner vrouw. Hij trachtte rechtuit en snel te loopen, maar wankelde telkens; hij begon te beseffen, dat hij dronken was en wilde het niet laten blijken en de gebochelde volgde hem, bang dat hij zich zou bedenken en terugkeeren, maar tot alles bereid om hem naar huis te brengen.

Toen zij aankwamen, was het rustig op de hoeve; Vittoria zat bij het vuur met de handen in den schoot; tante Marianna bereidde het maal. Mikali nam plaats tegenover zijn vrouw en riep uit:

— Ze zeggen, dat je ziek bent! — en ofschoon zijn gezicht verhelderde, nu hij haar rustig zag, voelde hij zijn wrevel toenemen.

Zij vermeed hem aan te zien; echter wendde hij zich tot de gebochelde en verweet deze hem om een kleinigheid geroepen te hebben.

— Sirena, die is ziek; de dokter moet gehaald worden. Ze heeft hooge koorts, — zeide tante Marianna om het gesprek af te leiden.

— En laten jullie haar dan alleen?

— Andriana is gebleven om haar op te passen.

— Dus zijn er in mijn huis vreemden noodig om voor mijn meid te zorgen? — riep Mikali nijdig, maar onmid-

dellijk voelde hij een eigenaardige gewaarwording: alsof hijzelf de vreemde was in dit huis, dat trouwens aan niemand der aanwezigen behoorde en hij had spijt, dat hij had gezegd „mijn huis" en „mijn meid".

Hij verbeeldde zich, dat de knecht opkeek van zijn bezigheid en hem spottend aanzag en zijn rusteloosheid nam toe. Zijn ergernis richtte zich tegen den knecht.

— Wat zit je daar te smeren, ezel? Ga naar buiten, ga dansen. Moeten we soms monnik worden, omdat een oud mensch van honderd jaar doodgaat?

— Nu, — zeide de ander goedmoedig, — geef me eerst wat te eten, dan ga ik plezier maken.

— Tante Sirena sterft niet; als het ernstig was, zou Mikali zeker niet de knechts naar het bal sturen, — merkte Marianna Zanche op, zich tot Vittoria wendend als om haar zoon te verontschuldigen.

— Als God wil en als hier brand was en wij alleen waren er midden in, dan zou hij nog naar het bal gaan, — zeide Vittoria zonder hem aan te zien.

Hij werd rood, trok zijn muts recht en keek rond, als zocht hij iemand om zijn woede op te koelen; hij zag de gebochelde, die bij de zieke oude vrouw was geweest, weer binnen komen en wees naar haar met den vinger, spottend lachend.

— Hoor je wel, je nicht spreekt net als jij! Ze heeft vandaag op den laatsten carnavalsdag het gif uit je bochel gezogen.

— Ik heb het in mijn bochel en jij in je tong... — begon zij met oogen, die fonkelden in het halfduister; maar zij ging niet voort, want Mikali had den blaasbalg ge-

grepen en dreigde haar de hersens in te slaan. Zijn moeder hield hem echter tegen; hij schreeuwde:

— Ga weg, bochel, vervloekt jij en je heele ras; zet geen voet meer in mijn huis.....

Toen stond Vittoria bevend op, zich vastgrijpend aan de leuning van haar stoel; haar blauwachtig geworden lippen konden de woorden niet goed uitspreken.

— Jij kunt de menschen uit *jouw* huis jagen, Mikali! Dit is *jouw* huis niet.....

— En het jouwe ook niet!.....

Hij liet den blaasbalg met veel rumoer op den steen van den haard vallen, die er van trilde, rukte zich los uit den greep zijner moeder en ging naar de deur; zijn knieën knikten, het was, of iemand hem bloedig geeselde, tot hij er bij neer zou vallen en zijn ooren waren vervuld van gegons. Nooit in zijn leven, zelfs toen zijn moeder voor het paard zijns vaders in het stof van den weg was gevallen, had hij een dergelijke vernedering ondergaan. Hij moest weg. Na dit oogenblik had hij geen andere gedachte meer.

Zijn moeder echter volgde hem; zij klemde zich aan zijn zijde vast, hield hem op de binnenplaats staande, sprak hem zacht toe, smeekend; hij hoorde haar woorden niet, begreep slechts één ding, dat hij *moest* heengaan.

Ook de knecht kwam naar buiten met het tuig in de hand en begon te schertsen.

— Als je niet stilstaat, bind ik je hiermee vast, Mikà! Waar ga je heen, naar het bal? Merk je niet, dat je waggelt?

Zoo, half schertsend, half smeekend, slaagden zij er in hem te kalmeeren en hij ging weer binnen en zij ge-

bruikten het avondeten, als was er niets gebeurd; eerst nadat Vittoria bleek en kalm den knecht eenige bevelen had gegeven voor den volgenden dag en naar bed was gegaan, hief Marianna Zanche het smartelijke gezicht op.

— Luister, Mikali, ik moet je iets zeggen. Je hebt toch een geweten, Mikali? Als je een geweten hebt, behandel dan je vrouw niet zoo.

— Jullie vrouwen bent het, die mij kwelt! Waarom volgt en bespiedt die bochel mij? Ben ik een man om bespied te worden? Ik ben het moe en ik wil weg.

— Mikali, jij houdt niet van je vrouw!

— Geen man ter wereld kan zijn vrouw meer liefhebben en achten dan ik Vittoria. Maar ik wil uit dit huis weg, omdat ik ook geacht wil worden. Moeder dit huis is niet van *ons*.

— Niets is van ons in deze wereld, Mikali! We zijn overal vreemdelingen, we zijn op een doortocht en moeten verder gaan. Zie je Sirena? Zie je Battista Zoncheddu? Ze gaan heen zonder gerucht of schandaal te maken. Onze beurt zal ook komen, maar laten we zorgen, dat tenminste de last, dien we meenemen niet te zwaar zij.

Hij antwoordde niet; gebukt voor het vuur meende hij den last, waarover zijn moeder sprak, reeds op zijn rug te voelen; en terwijl zij haar preek voortzette, dacht hij aan zijn eigen omstandigheden zonder verder naar haar te luisteren of liever hij trachtte zijn gedachten te verzamelen, zich iets te binnen te brengen, dat hem ontschoten was, een indruk, die hem den laatsten tijd vaak hinderde zelfs in zijn oogenblikken van dronkenschap en vroolijkheid. Maar hij kon het zich niet herinneren en verbeeldde zich voortdurend, dat hij een of andere drin-

gende bezigheid had te verrichten, die noodzakelijk was voor den goeden gang zijner zaken en dat hij den tijd nutteloos liet voorbij gaan.

Niets, noch de wijn, noch de vrouwen, noch de gedachte, dat hij binnenkort vader zou zijn, gaf hem de oude zorgeloosheid terug en hij meende te verouderen en bracht de dagen in ledigheid door, de zaken zijner vrouw verwaarloozend; soms maakte hij zich bezorgd over haar toestand en zeide tot zichzelf, dat als maar eerst het kind geboren was, alles weer zijn gewonen gang zou gaan; maar 's avonds bleef hij lang uit en dwaalde dronken rond om de hoeve van Zoncheddu, kijkend naar het verlichte venster van Battista zonder inlichtingen te durven vragen.

Hij kon niet verder gaan dan de haag, als was het huis omringd door een gracht met stilstaand water. De lange doodsstrijd van het meisje maakte meer indruk op hem dan de gewelddadige dood van Andrea. Het kwam hem voor, dat hij bestemd was slechts kwaad te stichten, ieder, die met hem in aanraking kwam, moest omkomen; ook Vittoria zou weldra sterven; ook hij moest weldra sterven..... Gezeten op de borstwering van den weg, verteederd door den wijn, schreide hij als een kind bij de gedachte, dat alles voorbij gaat, alles bedrog is, alles nutteloos. Waarom zich dan zoo te hechten aan de wereldsche dingen. Dan rukte hij zich weer los uit die gedachten, dacht gramstorig aan het vermeende onrecht, dat zijn vrouw hem aandeed en vond troost in de gedachte naar Amerika te gaan; dan stond hij op, ging weer op de hoeve van Zoncheddu toe, van plan Battista te verzoeken hem het bombazijnen pak terug te geven, dat

zij in haar huis bewaarde als de nalatenschap van een overledene.

Maar verder dan de haag durfde hij niet komen.

XXI.

Dien avond echter voelde hij eindelijk den moed; hij liep snel voort met gebogen hoofd als wilde hij den hinderpaal, die hem den doorgang belette, omverloopen en toen hij binnen de omheining was, zuchtte hij verlicht.

Het schijnsel uit het raam der zieke verlichtte de haag; door de deur zag men de kinderen ongewoon stil om den brandenden haard zitten, verbijsterd door de geheimzinnige gebeurtenis, die zich in hun huis afspeelde.

Mikali ging als vroeger bij hen zitten en vroeg zacht:

— Nu?

— Tante Battista gaat sterven; stil! — antwoordde de grootste, dezelfde, die hem vroeger de boodschappen van Vittoria overbracht; en de kleinste met groenachtige, ronde oogen wijd open in het donkere gezicht, vol van een vagen angst, klemde zich vast aan zijn knieën en richtte zich op, hem toefluisterend:

— De broeder is er!

Een gefluister steeg op uit den kring der zoo even zwijgende kinderen, dadelijk onderdrukt door het krachtig bevel van den grootste:

— Stil! Stil zeg ik jullie!

Mikali bleef bij hen zitten, reusachtig tegen den ach-

tergrond zijner schaduw, die een geheelen wand verduisterde; en hij verlangde niet Battista weer te zien, maar dacht aan den verren tijd, toen zij, zelf nog kinderen, samen op den steen van dien haard zaten. De kinderen die nu om hem heen stonden, waren allen later gekomen; hij herinnerde zich, dat hij ze den een na den ander had gezien in de mand, waarin zij dadelijk na de geboorte gelegd werden en hoe hij en Battista zich verheugden over de komst van „een nieuw kindje", dat in de stille hoeve wat koekjes en lekkere dranken bracht.

Zijn verbeelding werkte; vage visioenen doemden op en verdwenen als de schaduwen op de wanden; daar staat een bed met los gewoelde dekens en daarop ligt een zieke vrouw: is het Battista, is het Vittoria, is het tante Sirena?..... In de mand op de kist, tusschen dekentjes warm en wit als duivenveeren, ligt een pasgeboren kind, rood, nog met bloed besmeurd, spartelend, het groote hoofd bedekt met donker dons en de oogen gezwollen, nog gesloten en reeds schreiend... Ja, alleen het schreien kan het de oogleden openen en daarom schijnt het er behagen in te scheppen..... Is het een van de kinderen der hoeve? Is het zijn kind? Hij weet het niet goed, maar is ontroerd bij de gedachte, hoe men geboren wordt, hoe men sterft, in bloed en tranen; en hij voelt zich steeds meer bewogen door de herinneringen, de verwachtingen, door het gefluister der beangstigde kinderen, door de gedachte, dat de broeder in het kamertje der arme Battista is om haar reine ziel te ontvangen, zooals de vroedvrouw in Vittaria's kamer het pasgeboren kind zal ontvangen.

Het is beter, dat Battista sterft, denkt hij, het gezicht

buigend over zijn handen, terwijl de kinderen hem aanstaren en als door zijn voorbeeld gedwongen, zwijgen, met de droefgeestige hoofdjes gebogen op elkaars schouders. — Als ze gezond was, zouden we elkaar weerzien en in doodzonde vervallen. De vrouwen zijn allemaal vrouwen... ik ken ze... ze zijn zwak, ze zijn geboren om te zondigen... de stakkers! Maar Battista niet... Neen zij niet..... Zij was niet geboren om te zijn als de andere. Daarom neemt de Heer haar tot zich..... Zij kon zelfs niet kussen..... zooals de andere..... in haar was geen kwaad..... Ik was slecht..... want de man wordt slecht geboren. Ik, die een ziel heb zwart als steenkool, ik, die vol zonden en ondeugden ben en die alles, wat ik aanraak zwart en afschuwelijk maak als buskruit.....

Een diepe zucht deed zijn borst zwellen; zijn gedachten veranderden van kleur als drijvende wolken.

— En we sterven allen, ja, mijn moeder heeft gelijk... Maar ik wil eerst weggaan; al vliegt de wereld in brand, ik wil weg en een erfdeel verdienen. En als ik dan op mijn eigen grond zal werken, dan zal misschien de vloek, die op mij rust, worden opgeheven; dan zal ik tegen Vittoria zeggen: „beste vrouw, laten we met de gestolen erfenis missen laten lezen voor *hun* zielen; van *mijn* vermogen kunnen we goed leven en in vrede." Dan zal alles veranderen, ik zal niet meer naar de herberg gaan en de kaarten zullen me schijnen, wat ze zijn, de handen des duivels en de oogen van de vrouwen zullen mij niet meer verlokken..... Vittoria, vrouwtje, een man als ik moet niet leven van onrechtmatig bezit... mijn lieve Vittoria.....

De gedachte aan haar vervulde hem met smartelijke

teederheid; de herinnering aan haar striemende woorden liet hem niet los, neen, hij voelde nog steeds een brandende vernedering; maar het was de vernedering, het knagende leed van een door zijn moeder geslagen en weggejaagd kind, dat verlangt terug te komen en getroost te worden.

Langzamerhand zagen de om hem heen verzamelde kinderen iets heel vreemds: van zijn vingers vielen op den haard dikke druppels, die in den weerschijn van het vuur van bloed schenen en zijn machtige borst, omspannen door het blauwe fluweel van zijn buis, rees en daalde als een golf.

— Oom Mikà! Oom Mikà! Waarom huilt u? Is tante dood? — vroeg het grootste der broertjes.

En in plaats van indruk op hen te maken scheen zijn smart hen uit hun verbijstering wakker te schudden; twee keken elkaar aan en barstten in lachen uit; de anderen trachtten hen na te volgen. Broeder Zironi verscheen in de deur, gevolgd door Maria Luisa Zoncheddu, die een lamp hoog boven zijn hoofd hield; en toen hij den sterken man zag weenen te midden der lachende kinderen, meende hij, dat ook Vittoria op sterven lag, want men had hem reeds gewaarschuwd, dat hij onmiddellijk naar de hoeve van Zanche moest gaan.

— Mikali! — zeide hij zich over hem heenbuigend, — moed; het zal niets zijn, laten we gaan!

Ondanks het leed, dat haar drukte, vroeg tante Maria Luisa naar Vittoria's toestand en of er gevaar was en of men den dokter geroepen had. Toen scheen Mikali tot zich zelf te komen; hij schaamde zich over zijn tranen en loog.

— Ja, Vittoria is ziek. Laten we gaan.

Toen hij op de binnenplaats was en het verlichte venster der stervende zag, bedacht hij, dat hij zelfs niet naar haar gevraagd had.

— Hoe gaat het? — vroeg hij den broeder, die hinkend met neergeslagen blik achter hem liep.

— Ze overleeft den nacht niet. Maar ze is rustig; ze ligt daar op haar bed als een ziek vogeltje in zijn nest. Ze is heel klein geworden; ze heeft geen gezicht, geen lichaam meer; ze heeft alleen nog oogen, waarin de ziel zich heeft teruggetrokken als de leeuwerik op den blanken top der rots om haar vlucht te nemen... God zij geprezen.....

Zijn stem, hoe licht ook, weerklonk in de nachtelijke stilte der heide; hij liep te turen in het donker, maar het visioen van het kamertje, waar zich het groote geheim afspeelde, van het witte, kale kamertje, even rossig getint door het lamplicht als door het licht van den zonsondergang, stond hem voortdurend voor oogen.

Zacht ging hij voort:

— Ze ligt daar, bleek als de maan, die op het punt is onder te gaan, maar ze beseft haar toestand volkomen en ze is tevreden; ik heb nooit een meer tevreden wezen gezien; ze is als de meid, die huiswaarts keert met het spaargeld, dat haar zal veroorleven vrij te leven; ze is als een landverhuizer, die terugkeert met een zak vol eerlijk verdiend geld.

Bij deze woorden rilde Mikali en bleef staan; zij waren op den weg gekomen en reeds berouwde het hem, dat hij den broeder meegenomen had, terwijl Battista ieder

oogenblik kon sterven, maar hij schaamde zich zijn zwakheid te bekennen.

Eenmaal echter voelde hij behoefte zijn leed tegenover iemand uit te spreken. Tegenover wien beter dan tegenover broeder Zironi?

Deze was voor hem geen man; hij was iets meer en iets minder; de struik waaraan men zich vastklemt, wanneer men de helling afglijdt; de stok, dien men op straat heeft opgeraapt, de steenen waarop men zich vermoeid neerzet, het verre licht in den nacht; hij was de biechtvader met wien men als het uur van verlatenheid voorbij is, wel den spot kan drijven.

— Broeder Zirò, — zeide hij hem naar de borstwering toe trekkend, — ik heb u hier laten komen, omdat ik u iets zeggen wil, maar gaat u daarna dadelijk terug naar de ongelukkige, die uw hulp noodig kan hebben. Mijn vrouw is niet ziek en kan wachten. Ik moet u dan zeggen..... ik moet u een raad vragen..... Ik wil weggaan; ik wil naar Amerika!

De broeder keek op en zag Mikali's oogen glanzen in de schaduw; hij meende, dat deze dronken was.

— En lijkt het je nu het oogenblik om over die dingen te spreken?

— Ja, zeker! Ik wil weg, zoodra mijn vrouw hersteld is. En u moet er juist met Vittoria over spreken. Zij zal bij u biechten; u moet haar zeggen: „Vittoria, jij en Mikali leeft in dwaling, met onrechtmatig bezit, en er is tweedracht tusschen jullie, doordat Bakis Zanche zich in de andere wereld kwaad maakt over het feit, dat jullie hem misleid hebt!" Hij zou Vittoria zijn eigendom niet vermaakt hebben, als hij de waarheid had gekend, evenmin

als hij het mij vermaakt heeft, want ik moest de zonde mijner moeder boeten. Ten slotte was het zijn eigendom, niet het onze en hij alleen had er over te beschikken. En wij, broeder Zironi, mijn vrouw en ik, leven onder een druk; de steen der zonde verdeelt ons. Daarom wil ik wat fortuin gaan zoeken.

De broeder zette zich peinzend op de borstwering. Wat te doen? Hij bedacht, dat hij telkenmale, wanneer hij zich in de zaken der Zanche's had gemengd, gedwaald had, gedwaald, toen hij Andrea uit het klooster dreef, gedwaald toen hij het huwelijk dier twee aanried. Evenwel, half uit eigenliefde, half uit vrees weer een verkeerden raad te geven, trachtte hij Mikali te overreden zich die gedachte uit het hoofd te zetten.

— Maar Mikali, ik ben het toch, die Vittoria in den beginne heb aangeraden haar neiging te volgen? Het was een daad van rechtvaardigheid, die zij moest volbrengen; zoek jij liever de werkelijke zonden te vermijden; laat den wijn en de vrouwen; werk hier, want als je wilt, heb je hier meer te werken dan in Amerika.

— Ik kan niet! 's Morgens ga ik van huis met de bedoeling op onze zaken te letten en het is, of een hand mij elders drijft..... Ik ga naar de herberg, omdat ik niet weet, waarheen te gaan..... Als ik mijn huis binnen kom of den wijngaard doorloop of de weide, altijd voel ik die hand..... Ik zeg u, dat is *hij; hij* is het, die mij verjaagt. Ze hebben mij behekst en als ik bij mijn vrouw ben, kan ik niet vriendelijk met haar spreken en we zien elkaar aan als vijanden, terwijl we weten, dat we van elkaar houden..... Ik moet gaan; ook van avond hebben we getwist en zij heeft mij het huis uitgejaagd; zij wordt

natuurlijk ook opgestookt door zijn geest, die geen vrede tusschen ons kan zien..... Ik ben wanhopig, broeder Zirò! Als er één man wanhopig is, dan ben ik het! Nu gaat ook die daar dood (hij wees naar het venster der stervende) en ze zeggen door mijn schuld; en ik wenschte haar geen kwaad; zoo waar God me bijsta, ik zou tien jaren van mijn leven geven, als zij mocht herstellen..... Maar ik ben behekst en alles, wat ik aanraak, is vervloekt. Hoe dikwijls is de gedachte niet bij mij opgekomen de Evangeliën voor mij te laten lezen om den vloek, die mij achtervolgt, te bezweren. U zult mij dien liefdedienst bewijzen, eer ik vertrek, anders verga ik met schip en al...

— Mikali, ik weet niet, wat ik je zeggen moet. Heb geduld; wacht, tot je kind geboren is en dan willen wij er nog eens over spreken.

— O neen, broeder Zironi, dat is nutteloos; ik zal vertrekken; anders sta ik niet voor mijzelf in..... En u moet mijn vrouw overtuigen.....

Zijn stem werd dreigend; het broedertje betastte zich met gebogen hoofd de magere armen in zijn mouwen en dacht weer aan het grootsche visioen van den dood. Hoe armzalig is het leven met zijn hartstochten! Het is de dag met zijn onbarmhartig licht en zijn rumoer en het ijdel gedoe der menschen; alleen in de stilte en de schaduw is de waarheid, — dacht hij, — en hij voelde eensklaps een zware vermoeidheid en het verlangen de oogen te sluiten en in te slapen.

— Wat ik je beloven kan, — zeide hij na een oogenblik zwijgen, — is te trachten het misverstand tusschen jullie beiden op te lossen; laat haar evenwel eerst bevallen en kwel haar niet.

— Dat zeker; dat heb ik mijn moeder ook gezworen; ik zal Vittoria niet meer ongerust maken, maar ik zal weggaan met Gods hulp. Ik wil weer verstandig worden.

— Een mooie manier van verstandig worden heb jij! Jij gaat daarginds heen en zet je zelfde leven voort en bovendien laat je hier je vrouw in onrust.

— Hetzelfde leven! — zeide Mikali zich naar den broeder toebuigend. — O, u bent knap, broeder Zironi en dom tegelijk! Ik ga juist daarheen, omdat ik dit leven hier moe ben..... Alles verveelt me, mannen en vrouwen, de laatste meer dan iets anders..... Vandaag hebben er twee twist gehad om mij..... Wat een schande! En een andere heeft zich aan mijn beenen vastgeklemd als een spin! Het lijken mij slangen..... Ik walg van ze. Ik weet een plaats in Amerika, waar ik zal heen gaan; ik heb een brief gelezen van een vriend, die verleden jaar vertrokken is en die woont op een eenzame plaats, waar niets dan treinen en nog eens treinen voorbij komen en alles in het rond zoover men zien kan is zwart als hier in winternachten. De treinen gaan voorbij en alleen hun licht verlicht nu en dan de verlaten plek als een bliksemstraal. Mijn vriend slaapt overdag en waakt 's nachts; hij bestuurt over een groot stuk van de lijn de bewakers van de hoopen ijzer, die in de treinen geladen moeten worden; hij krijgt zeventig scudi in de maand en geeft er geen derde van uit..... Daar ga ik heen, hij heeft me geschreven, dat als ik daar een winkel van wijn en brood kan oprichten, ik in korten tijd rijk zal worden. De brief zit hier, boven in mijn muts..... U dacht, dat ik zoo maar sprak, zonder eenigen grondslag? En het geld, zult u zeggen? Ik zal geen centime aan mijn vrouw vragen;

mogen ze me dooden, als ik lieg; ik weet tot wie mij te wenden..... hoor. En dit zeg ik u: daarginds zal ik niet anders zien dan de menschen, die in de treinen voorbijkomen en in het rond zal eenzaamheid zijn als om uw klooster.

De broeder zuchtte tweemaal; hij dacht aan den armen Andrea, die de eenzaamheid gezocht had. Hij stond op en zuchtte weer met gebogen hoofd, met gesloten oogen; en terwijl hij nog luisterde naar Mikali's zonderlinge mededeelingen, sloeg hij de oogen op, zag weer het schijnsel van Battista's venster en een glimlach verhelderde zijn oogen: daar was het seinlicht; daarboven was de vrede, de boot gereed voor de groote reis, al het overige was slechts het ijdel bewegen der golven.

— Dan ga ik terug naar Battista; we zien elkaar later, — zeide hij heengaande.

Mikali begeleidde hem weer; en daar Maria Luisa Zoncheddu, bezig een kaars vast te zetten in een zwarten kandelaar, zich nieuwsgierig omkeerde met een vraag in haar oogen, zeide hij zacht tot haar:

— Mijn knecht kwam ons tegemoet om te zeggen, dat het met Vittoria goed gaat. Toen zijn we teruggegaan, want het is beter, dat broeder Zironi hier blijft. — En na een korte aarzeling voegde hij er aan toe: — hoe is het met haar?.....

— Ze sterft.

— Mag ik haar zien?

De vrouw keek hem aan met den kandelaar in de hand en hij verbleekte.

— Tante Maria Luisa!..... — zeide hij met een hel-

dere stem, die zij nooit van hem gehoord had. — We zijn geboren om te dwalen.....

— Kom, jongen. Maar laat je niet zien, want ze heeft haar volle bewustzijn en begrijpt alles.

Zij gingen het trapje op en de vrouw zette den kandelaar op het portaal naast andere, die zij had gereed gemaakt; in de kamer voor die van Battista zaten eenige vrouwen in het donker te wachten; de deur stond half open en een streep rossig licht gleed over den donkeren hoek van den vloer.

Mikali leunde tegen den muur en die duisternis, die lichtstreep, de gedempte stem van den broeder, die in de kamer der stervende in het Latijn een gebed prevelde, de droefgeestige atmosfeer, die er hing als een zware druk, — een atmosfeer des doods, — alles deed hem denken aan het verre, sombere, verlaten en onbekende oord, waarheen hij wilde gaan. Nachten en nachten zouden zoo voorbijgaan, in die droefheid, in die afwachting en toch gaf hem dit diep in zijn hart een zekere verlichting, een wreed welbehagen en voor het eerst in zijn leven voelde hij den wellust van de smart.

* * *

Toen wilde hij de stervende zien en zacht vroeg hij Maria Luisa de deur te openen. En de deur werd geopend en dadelijk weer gesloten; en hij zag en vergat het nooit meer. Als een plotseling belicht schilderij was hem het rossig getinte kamertje verschenen en op het witte door de schaduw van den broeder verlichte bed het beeld van het meisje, dat tegen de kussens geleund zat, zoo

stil en doorschijnend, dat zij werkelijk geschilderd leek met de goudgetinte haren verdeeld in twee platte vlechten rondom het blauwachtige gezicht, de oogen gesloten, de neus, de mond, de handen reeds niets meer dan schaduw.

Eerst toen besefte hij, wat de dood is.

Zelfs niet tegenover Andrea's lijk had hij een dergelijke ontzetting gevoeld; en hij vergat alles, vrouw, kind, aardsche goederen; en toen zich bij de eentonige stem van den broeder het rochelen der stervende voegde, liet hij zich op de knieën vallen, koud van schrik.

Maar het gereutel werd zachter, leek het prevelen van een kind, dat in slaap valt en uit het rijk der droomen den zang der min begeleidt; toen voelde hij zijn ontzetting en zijn smart plaats maken voor een levendig medelijden en den wensch, dat alles spoedig zou eindigen.

En weldra trad Battista's laatste doodsstrijd in en de vrouwen plaatsten zwijgend de kandelaars om het bed en staken ze een voor een aan. Toen zij Mikali opmerkte, roerloos geknield in zijn hoek, met de ellebogen op een stoel en het hoofd tusschen de handen, ging Maria Luisa naar hem toe en raakte zijn schouder aan. Hij stond op, ging doodmoede zitten; hij zag de kaarsen korter worden en bij iedere beweging der in het vertrek verzamelde personen leek het hem, dat de vlammetjes rilden, als waren zij schuw en verbaasd, terwijl de broeder, zwart tusschen de kandelaars als een wolk tusschen de sterren, niet ophield te bidden en het beeld van het meisje stiller en stiller werd en zich oploste.

Toen hij het rochelen hoorde wegsterven en ophouden als een verwijderd geluid en den kreet der vrouwen de

komst van den dood verkondigen, trad hij tersluiks het kamertje binnen en leunde tegen het voeteneinde van het bed en zooals hij bij zijn broeder had gedaan, zeide hij kinderachtige dingen tegen het doode meisje, herinnerde haar aan al de beloften, die hij haar had gedaan en niet gehouden.

Maar zij had de groenachtige oogen half gesloten en keek hem aan van verre, van gene zijde en zij glimlachte hem toe; tot de vrouwen haar de oogleden sloten en met een uitgedoofde kaars een kruisteeken over haar gezicht maakten. Toen duwde iemand hem de kamer uit en hij ging heen, struikelend als was hij nog dronken.

Ook op zijn hoeve brandde nog licht; zijn moeder was bezig koffie te zetten en over de leuning van een stoel, voor het vuur, hing als een vredesbanier een wiegelakentje.

— Mikali, Mikali!! Wat voer je uit, vroeg Marianna Zanche, de oogen vol vreugde en verwijt naar hem opslaande.

— Wel je hebt een zoon..... hij is daar straks geboren, voor een half uur ongeveer.....

XXII.

De eerste maal, dat Vittoria haar huis verliet na haar bevalling, was het om met het „nieuwe kindje" naar de kerk te gaan.

Het weer was gunstig voor de wandeling; het was een zoele namiddag; door de open vensters kwam de heidegeur binnen en in de verte, tusschen het zilverachtige groen der weiden, leken de donkere plekken der steenlinde op water te drijven.

Toch was Marianna Zanche bang, dat het kind en Vittoria kou zouden vatten.

— Het is laat, — zeide zij naar de schaduw van het huis kijkend, — het zal gauw vochtig worden; haast je, mijn palm; hier is het warme dekentje.

Vittoria was nog bezig het kind mooi te maken; met een vinger trok zij een plukje witte haartjes onder het roode, met franje afgezette mutsje uit, strikte de zijden lintjes onder zijn mollig kinnetje en daar hij wat mummelde en vieze gezichtjes trok en nu en dan zijn goudgroene oogjes wijd opensperde en aandachtig naar de zoldering keek, kuste zij hem en slaakte kreten van bewondering.

— Jij witte poesje, jij goudappel! Hij doet zijn oogjes

open, die mooie groote jongen, dat rijk zonder einde! Jezus, Jezus, wat is hij mooi!

Zij tilde hem op, klemde hem aan haar borst, draaide op haar hielen met hem rond, deed of zij hem weg wilde werpen. Zij leek weer het meisje, dat haar rok uitklopte voor de deur en haar oogen schitterden als het gras in den morgen, wanneer het met dauw bedekt is.

— Haast je, mijn palm, je zult kou vatten.

De schoonmoeder ontplooide de scharlaken pelerine, waarop een kruis van blauw band gestikt was en terwijl zij deze uitspreidde over Vittoria's schouders en borst, boog zij zich over het kind en na het gekust te hebben maakte zij een kruisteeken over zijn gezichtje.

— Mijn zwaluwtje, mijn slapend klein zwaluwtje.....

Een vage onrust, bij haar ongewoon, verduisterde haar verlept gezicht.

— Wie weet, of je Mikali niet tegenkomt op zijn terug-weg. Hij moet nu al in het dorp zijn.

Vittoria antwoordde niet. Zij was al gewoon aan Mikali's kortere of langere afwezigheid als aan een chronische pijn, die al naar de dagen meer of minder hevig is, maar die men onafwendbaar weet. Hetzij hij kwam of ging, zij was besloten alles te verdragen; zij had immers ook zijn afwezigheid verdragen in den zwaren nacht harer bevalling? Een man, die een dergelijke laagheid beging, was tot alles in staat. En zij was overtuigd, dat Mikali uitbleef om vrijer te zijn in zijn verdoemelijke levenswijze; men had haar verteld, dat hij zelfs naar heksen in verre dorpen ging; zij hadden hem gezien daarboven bij de bouwvallen van het klooster, zij hadden hem gezien met zijn neef Predu, den bandiet. Twee dagen te

voren was hij nog uitgegaan zeggende, dat hij Predu ging wegbrengen, die zich met een valschen pas zou inschepen naar Amerika.

Toen de pelerine goed was uitgespreid, legde zij een hand er boven op, in de andere nam zij een kaars en begaf zich op weg, maar langs tante Sirena komend, die bij het vuur zat, bukte zij zich even en liet haar het kind zien.

De oude vrouw was de gevatte koude niet te boven gekomen; tegen den avond dwongen de meesteressen haar naar bed te gaan; maar zij stond voor dag en dauw op en zwoegde den ganschen dag trachtend den hoest te bedwingen, die haar gonsde en stak in de keel als een zwerm bijen, en haar bleek en afgeleefd gezicht leek op dat van een lijk met nog een uitdrukking van verwijt en toorn jegens haar vijanden. Soms durfde zelfs Mikali haar niet goed aanzien.

Tegenover Vittoria en het kind scheen dat doode gezicht een oogenblik de kleur der mantille te weerkaatsen en een vonk van vreugde gloeide op in de uitgedoofde oogen.

— Ga naar Sint Pieter met de Beeltenissen, — fluisterde zij zonder het kind te kussen!

En als door een bevel gedreven ging Vittoria naar Sint Pieter met de Beeltenissen, het kerkje, dat voorbij het dorp lag tusschen struiken en rotsen. Op het voorplein voegden eenige meisjes zich bij haar en daar de roep van de schoonheid van het kind zich in den omtrek had verspreid, wilden zij het zien en barstten uit in kreten van verrukking en noemden het den mooien

grooten jongen, de zijden banier, den reus, Bakisio Zanche, den toekomstigen paus van Rome.

Ook een klein meisje met een cyclaampje in den mond kwam van de rotsen toegesneld om het te zien, maar Vittoria dekte het dadelijk weer toe uit vrees, dat de bloem in zijn hand zou terecht komen, iets noodlottigs, als het gebeurt voor het kind zijn eerste jaar heeft volbracht.

Een oude vrouw, die de treden van het kerkje afdaalde, vroeg haar.

— En hoe noem je hem? Andrea?

— Neen, Bakis, naar zijn grootvader, — zeide Vittoria, weer treurig wordend.

In het kerkje gekomen plaatste zij de kaars op het altaar tusschen de vaasjes van verguld hout en de stoffige bloemen ruig als dorre distels, dan knielde zij op den vloer. Zij bleef alleen; de zonsondergang vergulde de antieke kaarsenkroon gehuld in spinnewebben, die in het midden der zoldering hing; nu en dan kroop een hagedisje langs de wanden, dat ging drinken uit het wijwatervat.

In de stoffige nis zat een kleine, gedrongen houten Sint Pieter met de sleutels in de vuist, den zwarten baard vol spinnewebben, op een rots als een zwijgende schapenhoeder; en om hem heen, op het overblijfsel eener frescoschildering op den wand, zag men stukken van armen en beenen, hier een voet, daar een schouder, een knie, opdoemen uit den groenigen afgeschilferden achtergrond als de ledematen van in een laag slijkerig water verdronkenen.

Vittoria staarde naar die geheimzinnige beeltenissen en meer dan aan den Heilige vroeg zij aan deze als aan

twijfelachtige machten in staat tot goed en tot kwaad, haar kind te behoeden. Zij wist wel, waarom de oude meid haar hierheen had gestuurd.

— Ga naar Sint Pieter met de Beeltenissen.

Bakis Zanche was daar iederen eersten Zondag van de maand de psalmen gaan zingen; zijn reusachtige gestalte is nog daar wit en zwart tegenover de Heilige Beeltenissen, tegenover den kleinen Heilige, die hem de sleutels schijnt aan te bieden als onder den invloed van zijn machtige gestalte, van zijn gebiedenden blik.

— Heilige Paulus, Heilige Mattheus, Heilige Johannes, — bad zij, het kind, dat kreunde onder de mantille als een vogeltje in het nest, zacht wiegend, — zie ik draag hem u op, mijn pasgeboren lammetje, den nog onrijpen druiventros; beschermt hem, helpt hem, begeleidt hem, dat hij sterk moge worden als Simson en wijs als keizer Constantijn. Hier is hij, als het gebak op het presenteerblad, als de bloem aan de struik; neemt hem, biedt hem God aan; dat hij gelukkig moge worden als het hert, dat over de wegen snelt, mooi als de rijzende maan; Heilige Jacobus, Heilige Andreas.....

Bij dezen naam omfloersten tranen van teederheid en berouw haar oogen; zij meende te zullen bezwijmen; zij ging op den grond zitten en gaf het kind de borst en zooals het kind zich overgaf aan een zoete slaperigheid en toch bleef drinken, zoo gaf zij zich over aan haar smart, terwijl zij voortging met bidden. Het gaf haar eigenlijk een smartelijke voldoening zich te voeden met wat haar voorkwam als de straf Gods voor haar schuld van bedrog en ontrouw; het bedrog en de ontrouw van Mikali.

— Alles heb ik ondervonden, — zeide zij, haar op-

dracht voortzettend, — maar alles draag ik u op. Mijn God, mijn Heiligen. Ik kan zelfs niet vragen wat andere moeders vragen: dat mijn zoon op zijn vader moge gelijken. O neen, ik vraag u, dat hij niet op hem moge gelijken. Mikali heeft mij bedrogen met meiden en waardinnen en heeft mij zelfs bij mijn bevalling alleen gelaten. Maar uw wil geschiede, o Heer. Straf mij maar, straf mij en mijn deelgenoot in de zonde, maar laat onze schuld niet terugvallen op mijn zoon, zooals de schuld van anderen is teruggevallen op ons. Mijn God, mijn God, neem mijn gansche leven, ontblader het dag voor dag als een bloem, verbrijzel het als hout in den vijzel, maar laat mijn zoon gelukkig zijn. Amen.

Getroost stond zij op en begaf zich weer op weg. De zon ging onder en de helft van haar schijf, die rustte boven de lijn van het gebergte leek haar een boog, die uitzicht liet naar een stralende wereld, terwijl de groenachtige avondschaduwen de aarde bedekten met kilheid en droefenis. Onderweg haalde de gebochelde haar in.

— Ach, bij je moeder ben je niet gekomen, maar bij de vrouwen ben je blijven staan praten! En ze hebben het kind geliefkoosd, maar later hebben ze haar tong laten werken als het mes op het brood. En ze zeiden, dat jij wel gelukkig bent, nu het je aan niets ontbreekt nadat je het met den een en den ander hebt aangelegd en een man in den dood hebt gedreven..... En ze zeiden, dat Marianna Zanche nu tevreden is in het huis, waaruit ze verjaagd was; tevreden als de vos, die zich nestelt in het hol van den haas, nadat hij hem levend heeft opgegeten. Ja, jullie bent allemaal gelukkig en daarom haten je naasten je. Ook Mikali is gelukkig; ja, waar zou hij een

toegevender vrouw vinden dan jij bent? Zwijg je?..... Wat denk je? Zie, dat maakt me razend, waarachtig; je zwijgt als een houten heilige. Vroeger was je zoo niet...

Vittoria zweeg en verhaastte haar tred; en zij had een gevoel, of zij licht was als een veer en of de woorden van het vrouwtje zich verloren in de lucht met het suizen van den wind.

* * *

Thuiskomend vond zij broeder Zironi op de keukenbank gezeten, bleek, verschrompeld als een dor blad, de zachte oogen diep weggezonken.

— Wel, wat is er voor nieuws, pater?

— Oud nieuws: het dak van de eetzaal is ingestort en de speculant heeft bevolen het bosch te kappen, maar mij zullen zij daarboven niet verjagen, dat zeg ik je; zoolang er een grot overblijft, blijft broeder Zironi ook.

— Maar waarom trekt u u niet terug in een ander klooster? God is overal dezelfde.

— God wel, ja, maar wij niet!

Zij ging zich verkleeden en hoorde, dat tante Sirena haar uit de andere kamer riep.

— Kom even hier, voor je naar bed gaat, want ik wil je iets zeggen, gouden palm, en dan zullen we samen den rozenkrans bidden.

— Is Mikali uitgegaan?

— Ik heb hem niet gezien! Is hij weer thuis geweest? Wat is er voor nieuws?

De oude vrouw wilde niets meer zeggen, maar de ver-

klaring kreeg zij van broeder Zironi, zoodra zij weer in de keuken kwam.

— Ga daar zitten, Vittoria, ik heb je iets te zeggen.

— U ook al? — vroeg zij ongerust. — Wat is er dan vanavond?

— Vittoria, — begon hij onbeweeglijk op de bank met de handen in de mouwen en het gebogen gezicht beschenen door het schijnsel der vlam, — wat ik je zeggen moet, is ernstig en Marianna Zanche mag wel luisteren, want zij staat tusschen jullie in als de pit in de vrucht. Gaat u daar zitten, tante Marià, en luister.

De vrouw ging op den grond zitten met den elleboog op de eene hand en het gezicht op de andere; haar gezicht leek van was, maar de oogen hadden een verren glans, die Vittoria trof.

— Het is nutteloos het verleden op te halen, — hernam het patertje. — Dat leeft in u en ook wat ik te zeggen heb, is het naspel van dat gansche verleden vol dwalingen, waaraan ik wellicht ook schuld heb..... Ja, beste vrouwen; en daarom alleen heb ik op mij genomen vanavond met u te spreken: Mikali heeft mij gezegd, dat hij naar Amerika wil gaan.

— Naar Amerika? Waarom? — zeide Vittoria zonder al te veel verbazing. Maar wat haar verwonderde, was de houding van haar schoonmoeder. — Wist u er iets van, moeder?

Marianna Zanche wenkte haar naar den broeder te luisteren.

— Waarom? Om te werken en te verdienen, zegt hij; om boete te doen, zeg ik. De Heer geeft het hem in. Mikali beseft, dat hij hier altijd zal leven als een leeg-

looper, dat zijn ondeugden hem zullen blijven ketenen als een gevangene; en hij wil weggaan. Laat hem. Een twee, vijf jaar. Laat hem gaan. Hij zal leeren werken, leeren, wat een zwaar leven is, zich aan alles gewennen; hij zal terugkomen als een ander mensch; hij zal de gewoonte te werken meebrengen.

— Maar neem mij niet kwalijk, dat ik u in de rede val, broeder Zirò, — zeide Vittoria eenigszins spottend, — is hij soms gek geworden, mijn man? Zit er een worm in zijn hersens? Als hij werken wil, kan hij dat toch hier ook? Laat hij een houweel nemen en naar het landgoed gaan.

— Hij wil niet werken op grond, die niet van hem is.

— Niet van hem? Van wien dan? Van mij zeker niet. Maar laten we aannemen, dat hij noch van mij noch van hem is; hij is toch van ons kind?

Marianna Zanche, met het hoofd tusschen de handen, schudde licht verwijtend het hoofd.

— Laat mijn man maar liever zeggen, dat hij weg wil, omdat hij mij en zijn familie moe is. Wil hij zijn ondeugden ontvluchten? Ach, daar moet ik om lachen! Hij wil weg om vrijer te zijn.....

— Vittoria! Spreek niet als een zinnelooze vrouw, — zeide de moeder toen, haar ontstoken oogen opslaande. En Vittoria keek haar aan vol ijverzucht.

— O, u heeft hij wel in vertrouwen genomen? Dan behoefde hij den broeder ook niet met de boodschap te sturen.

—Vittoria, in uren van smart is de moeder nader dan de vrouw.

— Hij smart? Hij kent niets dan pret en vermaak;

voor hem bestaat moeder noch vrouw en zelfs geen kind. Was hij er soms bij, toen het kind geboren werd? Neen, hij kan niet zeggen, dat hij zijn zoon heeft zien geboren worden. Hij stond een andere vrouw bij, niet de zijne...

— Nu heb je ongelijk, Vittoria. Je spreekt zonder op de hoogte te zijn, — zeide de broeder. — Hij was daarginds, terwijl de vrouw stierf, dat is waar; hij bleef er bij gedreven door ontzetting, niet door liefde; en misschien heeft juist het schouwspel van den dood hem gesterkt in zijn boetvaardige voornemens. Ja, — ging hij voort zich bukkend, als sprak hij zacht tot de vlam, die tusschen hen oplaaide, — heb je dat dan niet begrepen, Vittoria? Hij heeft berouw over den dood van zijn broer, berouw over zijn zonden, hij heeft berouw, dat hij leeft op de plek, vanwaar hij verjaagd was en wil zich een klein vermogen verwerven om niet te teren op de nalatenschap van Bakis Zanche. Je begrijpt het, Vittoria, ik behoef niet verder te gaan.....

— Uw woorden geloof ik, maar de zijne niet; hij heeft u misleid, zooals hij mij altijd misleid heeft.....

— Vittoria, kindlief, houd op! Als je zoo spreekt, is het een bewijs, dat je niet van mijn zoon houdt! Hij wil weggaan uit boetvaardigheid en als jij je ziel niet in het verderf wilt storten, moet je hem laten gaan.

Het was de moeder, die sprak; zij had zich opgericht en strekte de handen, die beefden, als met bloed bevlekt, uit naar het vuur.

Vittoria's gelaat verbleekte en haar oogen vulden zich met tranen.

— U geloof ik ook, moeder, — zeide zij na een oogenblik zwijgen; welnu, laat hij dan gaan. Maar dat is niet

voldoende. Ik heb ook een last op het hart en ik wil mij er van bevrijden. Ik wil alles weggeven, ook ik wil mij ontdoen van dat brandende hemd. Ik weet het wel, zegt maar niets meer, u beiden; ik lees het in uw oogen, zooals u het leest in de mijne. Wij leven van onrechtmatig verkregen goed en de ziel van Bakis Zanche vervolgt ons met zijn haat. Daardoor leven wij in tweedracht. Maar vandaag, vandaag bij zonsondergang heb ik het gezegd tot de Beeltenissen van Sint Pieter..... ik zei..... neemt alles, maar geeft mij den vrede terug en behoedt mijn kind voor dwaling. Waar is Mikali? — ging zij steeds opgewondener voort. — Laat hem hier komen; we zullen alles samen bespreken, we zullen overleggen. Is hij bang met mij te spreken, mijn man? Roept hem; van nu af ben ik bereid van hier te gaan, waar iedere steen me de voeten schroeit als gloeiend ijzer. Roept hem.

Marianna Zanche stond op; ook zij verlangde niets liever: heengaan, weer meid worden, maar dat haar kinderen in vrede mochten leven.

— Weest kalm, vrouwen, — zeide de broeder de handen opheffend. — Dat zijn geen dingen om zoo in een oogenblik te beslissen. Nu is het alleen de vraag, of we Mikali moeten laten vertrekken of niet. Om te vertrekken heeft hij de toestemming van zijn vrouw noodig, want zonder die geven ze hem geen pas. Geef mij antwoord, Vittoria; Mikali wacht mij op den weg en op die manier zullen jullie, als hij weer binnenkomt, elkaar beter verstaan.

— Maar als wij alles weggeven, hoeft hij niet meer heen te gaan. Werken kan hij hier.

— Hier is geen geschikt werk voor hem. Daar vindt

hij een zekere verdienste en als hij terugkomt, zal hij behoorlijk in de behoefte van zijn gezin kunnen voorzien. Zeg mij dus, wat ik hem moet antwoorden.

— Ja, — zeide de moeder, die weer gelaten bij het vuur ging zitten. — Alles is gereed; hij heeft brieven, die hem werk verzekeren en er is naar hij zegt iemand, die hem geld voor de reis geeft.

— En tegen mij heeft hij gezwegen! — stamelde Vittoria het gelaat in de handen verbergend; maar dadelijk richtte zij zich weer op; — nu, laat hij met mij komen spreken. God zal ons voorlichten.

Terwijl Marianna Zanche den broeder het avondmaal opdiende, ging zij in haar kamer om naar het kind te kijken en haar gedachten te verzamelen alvorens met Mikali te spreken; en zij voelde een diepe droefheid, maar diep in haar hart ook vreugde; zij meende, dat God haar werkelijk verlicht en bijgestaan had en dat zij zich moest verheugen over Mikali's inkeer.

Maar in de gang bleef zij ontsteld staan; zij zag een donkere gedaante op den vloer ineengedoken in het schijnsel van het lampje van Sint Isidorus.

— Tante Sirena! Wat doet u hier? Waarom bent u opgestaan?

De oude vrouw kwam zwaar overeind steunend op de bank, waarop zij zich neerzette; zij beefde over het geheele lichaam en uit haar keel kwam een steunen, dat soms een piepend hijgen werd.

— Ik ben onzen kleinen Heilige om raad gaan vragen. Daar staat hij, die het graan doet rijpen alleen door er naar te kijken. Hij staat daar al jaren, Vittoria, hij stond daar al, voor je moeder geboren werd, mijn duifje. Ik

heb hem gekend sinds ik een klein meisje was en bij Ciara Zanche, de moeder van mijn overleden meester, wat gist kwam halen; op een dag schreide ik, want ik kwam een kaars vragen voor mijn vader, die op sterven lag en Ciara Zanche nam mij bij de hand, liet mij hier neerknielen; ik keek den Heilige aan en het leek me, dat ik hem zag glimlachen. Ik ging naar huis; mijn vader kwam er boven op en leefde nog twintig jaar. En Bakis Zanche ging te keer, als ik later, toen ik in zijn dienst was, vergeten had olie in de lamp te doen; en hij zei: zoo zal het jou aan verstand ontbreken. Den avond van het ongeluk zag ik hem hier op de knieën liggen schreiend als een kind. Jou kan ik het wel zeggen, duifje: eenmaal heeft hij zich tegenover mij beklaagd, toen hij thuis kwam na Andrea naar het kerkhof gebracht te hebben; hij had al den dood in de oogen en zeide tegen mij: Sirena, een sterk man moet nooit buigen, noch naar rechts noch naar links, maar misschien had ik voor mijn zoon Andrea beter gedaan, als ik dien avond had geluisterd naar onzen kleinen Heilige; ja, onze kleine Heilige heeft mij aangeraden te vergeven. — Heb je het gehoord, Vittoria? Laat je man Mikali niet naar Amerika gaan.

Vittoria sidderde en greep haar bij den arm, zich zwaar hijgend naar haar toekeerend.

— Dus u weet het ook al?

— Ik weet het ook! Mikali is kortgeleden, voor jij weer thuis kwam, bij mij geweest om mij het reisgeld te leen te vragen. Ik heb ja gezegd, maar ik zal het hem niet geven, want jij zult hem niet laten gaan.

— Dus ook tot u heeft hij zich gewend! Tot ieder heeft hij zich gewend behalve tot mij. Ik tel niet meer

voor hem. U alleen blijft mij nog over. Het is beter, dat u mij ziet sterven, — snikte Vittoria haar hoofd tegen den schouder der meid leunend. — Het is de straf... het is de straf.....

De oude vrouw liet haar weenen, maar haar beven nam toe en de dreigende oogen, die naar den Heilige gewend waren, werden door tranen beneveld.

— Laat hem niet heengaan, Vittoria. Hij zal tot je terugkeeren, want de man kan niet leven zonder de vrouw.

— Hij wil gaan bij wijze van boetedoening.

— Jullie boetedoening is hier. Laat hij hier werken, als hij wil! Jij, Vittoria, doe geen afstand van het vermogen van Bakis Zanche. Jij vervolgt je weg, rechtuit, zonder rechts of links te kijken. *Zij,* daar ginds, zullen tevreden zijn.

Het schreien van Vittoria werd een wanhopig kermen; toen zeide de oude vrouw tweemaal „luister... luister..." zonder te kunnen voortgaan en zij hijgde, terwijl zij de hand der jonge vrouw klemde in de hare, die mager en sterk was als een klauw; daarna haalde zij van onder haar schort het boek van Bakis Zanche te voorschijn en zocht een blaadje, dat zij van buiten kende zonder te kunnen lezen.

— We zijn allen schuldig. Lees hier in zijn boek.

Vittoria wischte zich de oogen af en las den tekst, dien de zwarte nagel der oude vrouw haar aanwees.

„En Jezus zeide wie zonder zonde is, werpe den eersten steen....."

De oude vrouw keek ook naar de bladzijde, als kon zij die lezen en herhaalde zacht:

— We zijn allen schuldig. Ik, jij, Mikali, zijn moeder, de dooden.....

— Andrea niet... die arme ziel!

— Die nog meer dan de anderen. Hij heeft God beleedigd door het leven te weigeren, zooals iemand een geschenk weigert, dat niet kostbaar genoeg is. En Bakis Zanche was ook een zondaar. En wij hebben samen gezondigd, terwijl zijn vrouw hier was..... pas getrouwd. Waarom dan den steen te werpen? Weet je, wat ik je vertel, Vittoria? Dat doen wij maar om te trachten onze schuld op anderen af te wentelen. Luister, laat Mikali niet vertrekken.

Beiden hieven zij het hoofd op: in den lichtkring, dien het lampje om zich heen wierp, kwam de kleine in het rood gekleede heilige uit de schaduw der nis te voorschijn als uit een grot, zijn zwarte ossen leidend op welker horens de vruchten der vier jaargetijden prijkten: de olijf, de eikel, de sinaasappel, de druif, de aren rijpten in zijn hand als op het land in Juli en hij mende zijn wagen naar de velden, waar het immer vrede is.

* * *

Het was, of er een last van Vittoria's hart viel; haar geest werd weer helder en zij zag duidelijk, wat haar te doen stond.

Zij hielp tante Sirena te bed, legde het boek onder het hoofdkussen en beloofde terug te komen na het onderhoud met Mikali.

En zij wachtte in haar kamer; alles was ordelijk daarbinnen en onder de lage houten zoldering sluimerden de

oude meubelen omgeven door hun schaduw en het bed was wit als in den huwelijksnacht. Hoe was het mogelijk Mikali te laten heengaan uit dat huis, waar hij in de eerste tijden na hun huwelijk haar zoo had liefgehad, dat zij de schrikbeelden, die haar omringden, had vergeten. Nu hing alles van haar af, maar haar hart klopte als op dien dag, toen zij vrede hadden gesloten aan den oever der rivier. Zij voelde zich zwak tegenover hem en voorzag, dat hij haar juist als op dien dag zou verwijten zelf hun lot geschapen te hebben. En ten slotte zou hij toch heen gaan zonder haar toestemming, het huis ledig en donker latend en haar alleen te midden van duisternis en schrikbeelden.

Zij legde het kind in zijn wiegje en om het in slaap te brengen, knielde zij neer en begon het licht met de hand op de omwikkelde armpjes te tikken, terwijl zij een wiegeliedje verzon:

Moge ik jou nooit missen,
Mijn blanke vogeltje,
Slaap! God sta je bij,
Mijn troost, mijn pronkjuweel.....

XXIII.

Mikali zat op de borstwering van den weg op den broeder te wachten. De avond viel zoel en stil als de zomerschemering; de nieuwe maan ging groenachtig onder aan den lichten horizon en uit de verte klonk het geluid eener harmonica als op feestavonden.

Hij sloeg met den hak van zijn schoen tegen den steen der borstwering en dacht aan den nacht, toen hij den jongen gedwongen had onder Vittoria's venster te spelen en te zingen. Maar de herinneringen verteederden hem niet langer; zij prikkelden hem eerder, een lichte prikkeling, die spoedig verdween om plaats te maken voor een gevoel van leegte en vermoeidheid. Daar de broeder lang wegbleef en hij moe was, wierp hij zich languit op de borstwering met den arm onder het hoofd en den eenen voet over den anderen; de maan scheen op zijn gezicht en dat gezicht was verouderd, vermagerd, met wangen bedekt door de schaduw van een in dagen niet geschoren baard; zonder de lange, verwaarloosde haren, die aan weerszijden langs de slapen neervielen, zou het geleken hebben op dat van Andrea in zijn laatste dagen. Want hij verzorgde zijn uiterlijk niet meer, hoe kon hij dat met die behoefte om rond te dwalen nu hier

dan daar, van de schaapskooi naar het landgoed, van Monte Nieddu naar de zee, als werd hij achtervolgd door de schim van zijn broeder?

Vermoeidheid deed hem de oogen sluiten; en in zijn lichten sluimer waande hij op reis te zijn met zijn neef Predu, die voorzien van een valschen pas naar Amerika ging. Hij vergezelde hem tot Golfo Aranci. Hij reisde te voet.

De eerste halte hielden zij voorbij de hoeve van San Teodoro; zij legden vuur aan met hun vuurslag en Predu haalde uit zijn tasch een reeds toebereid lam en een kalebasflesch met wijn.

En zij begonnen grappen te maken, zij waren beiden jong en vol leven en hun leven was als het landschap om hen heen, met donkere diepten, glansen van vuur en van sterren en daarachter wat azuur.

Zij schertsten over het bombazijnen pak, dat Predu had aangetrokken.

— Waar lijk je op, neef? Waarachtig als God, je lijkt net een bedelaar! Je zet zelf al het gezicht van een sulligen vreemdeling!

— Ik denk, dat jij het ook nog wel eens aan zult trekken, Mikali, beste kerel! Jij zult op een kolenbrander lijken.

— O, ik niet; ik ga zóó!

— Dat de Amerikanen achter je aan loopen! Trouwens De Rosas was ook zoo gekleed en hier binnen in zijn buis had hij dit..... Zoo kon hij gemakkelijk zijn wapen te voorschijn halen om zich te verdedigen, — zeide

Predu de punt van het buis omslaande; en Mikali zag een soort smallen zak, waarin een dolk was gestoken

— Waar moet die voor dienen? — vroeg hij met verachtelijk medelijden. — Om het zwarte brood van de landverhuizers te snijden.....

— Beter zwart brood in de vrijheid dan wit brood in de cel. Wat doe ik hier alleen als een wild beest?

Toen begonnen beiden de goede oude tijden op te roepen en tegen den achtergrond van den rossigen heuvel, achter den gloed van het vuur, meenden zij de groote schaduwen der beroemde bandieten te zien voorbijkomen met een gerucht van galoppeerende paarden en echo's van woest geschreeuw en van geweerschoten. De Rosas had een nachtelijke samenkomst met zijn aangebeden moeder; en klagend smeekte de oude vrouw hem om een gunst en hij zwoer bij de reliquiën, die hij op zijn borst droeg, dat hij zijn belofte zou houden.

— Zoon van mijn schoot, je zult geen van de bewoners van Cossoine kwaad doen.....

Een kreet somber als een donderslag weerklonk door den nacht. Te Cossoine woonden de felste vijanden van De Rosas en met den eed, dien hij zijn geliefde moeder gezworen had, zag hij af van zijn voornemen hen uit te roeien. En den ganschen nacht zwierf hij door het bosch, de eikenstammen stekend met zijn dolk, tot hij zijn leed had uitgevierd en als dood op den grond viel.

En na De Rosas verrees de bandiet Corbeddu, in het rood gekleed en met een witten baard. Gewond met verscheurd buis, welks flarden nauwelijks te onderscheiden waren van de bloedstralen, die uit zijn doorboorde borst stroomden, trachtte hij nog zich te verdedigen, achter een

rots, zooals de voorvaderen achter de steenblokken der *nuraghes* *) en een kind, want er komen altijd kinderen te pas bij de sombere tooneelen dier barbaarsche tijden, riep met de stem zelf der woeste aarde „Moed, oom Corbeddu, moed!"

Dan volgden de bandieten van Gallura en de laatste uit de omgeving van Nuoro, als een troep wilde zwijnen verzameld in de bosschen van Orgosolo, belaagd door een waar leger, vast besloten hen ten onder te brengen.

Thans was dat alles uit en reeds ontsproot uit het sombere verleden de legende, als de luchtspiegeling van nevelen, die op dezen liefelijken avond afdaalde naar de vlakte en leek op een rij witte paarden bereden door fantastische helden in zilveren wapenrusting, met azuren vaandels en gouden zadeltasschen, op weg naar de zee, waar de Koning van Tavolara hen wachtte.

Ook Predu ging heen, maar niet met hen. Het verre land, dat de kleine trekvogels lokte, riep ook de gieren tot zich, en zij verlieten de met overblijfselen van buit bezaaide rotsen om daarginds heen te vliegen, waar de prooi gemakkelijk en overvloedig was.

— Daarginds zal ik tenminste alle dagen eten en van het mijne, — had hij gezegd, toen zij zich weer op weg begaven. — Ik hoef niets terzijde te leggen om terug te keeren, ze mogen mij doodschieten, maar ik wil dik worden als een heer. Als iemand dik is, is hij ongevoelig ook.

— Maar ik ga weer terug, — zeide Mikali met reeds

---

*) Voorhistorische pyramidevormige steenen torens op Sardinië.

iets verlangends in zijn stem. — Als ik ga, is het om terug te komen.

De dageraad bedekte met een azuren sluier de rotsen, die elkaar als klippen stuwden tot aan de zee en omhoog zagen de twee mannen iets als een kleine zwarte boot met twee zeilen varen in het azuur en zoo kon Predu den laatsten adelaar van zijn land nog groeten. Het geraamte van een paard lag dwars over het pad en aan het been van een poot was nog een roestig ijzer bevestigd.

— Dat hebben de arenden afgevreten, — zeide hij. — Het is net als ik!

— Jij hebt zelfs geen ijzer meer, Predu Zanche! Zelfs die heb je verloren!

— Doet er niet toe! Het schip zal voor mij draven!

En zij gingen verder. Mikali maakte zich vroolijk over zijn neef, echter steeds denkend aan den dag, waarop hij naar hem toe zou gaan en hij vertelde verhalen van heiligen en van keizer Constantijn als de bedelaars, die in de schaduw van dorpskerken zitten. Zoo bereikten zij de haven. De landverhuizers wachtten op het uur van vertrek met zakken, met stokken en pakken, als pelgrims gekleed in bombazijn, maar nog met trotsche trekken in het gezicht, dat nu eens somber was van wantrouwen dan weer verhelderd werd door hoop. Sommigen echter waren reeds in Amerika geweest en keerden terug en hun gezicht droeg een dubbelzinnig masker, de oogen *wisten;* hun kleeren van groen, geribd fluweel deden denken aan de prairieën daarginds, aan de wouden zonder poëzie, waar de primitieve mensch wordt tot een moderne barbaar.

Predu was de laatste, die aan boord ging. Hij uitte een

kreet om Mikali te groeten en Mikali antwoordde met een kreet; daarna zag hij de gestalte van zijn neef samensmelten met de grauwe massa der andere landverhuizers en het stoomschip verdwijnen als door de zee verzwolgen.

Het was het oude Sardinië, dat heenging.

XXIV.

De stap van den broeder wekte hem, hij huiverde; het was, of hij nog droomde met die donkere gestalte voor zich, verlicht door de ondergaande maan.

— Ga, Mikali. Je vrouw wacht op je.

— Wat heeft ze gezegd?

— Dat er geen afgezant noodig was. Dat heb ik je toch al gezegd? Een man en een vrouw moeten het onder elkaar eens worden en worden zij het niet eens, dan kan niemand het verhelpen.

Mikali geeuwde. De spreuken van den broeder hadden hem steeds verveeld.

— Zegt u mij, wat Vittoria besloten heeft; dat is het eenige, wat ik weten wil.

— Niets heeft ze besloten. Hoe zou ze dat zoo in een oogenblik kunnen doen?

— Ik wist wel, dat u niets tot stand zou brengen, broeder Zirò. God bewaar me, u deugt tot niets.

Het broedertje zuchtte, het hoofd ter zijde gebogen en kijkend naar zijn mouwen, die leeg leken. Ja, hij wist wel, dat hij tot niets deugde, maar waarom het te bekennen?

— U moet nog eens gaan, broeder Zirò; ik wil een beslist antwoord. Ik ben diep in den afgrond en wil er

uitkomen. Denkt u, dat ik voor mijn pleizier wegga? Ach, ik ben bang voor de zee en iederen nacht droom ik er van mij in te schepen en schipbreuk te lijden in het gezicht van mijn geboorteland. Ik wil gauw gaan om me van dien druk te bevrijden; ik hoop spoedig terug te komen en ik heb een gelofte gedaan het kerkje op uw berg op mijn kosten te laten opbouwen, als ik de gevaren ontkom en heelhuids terugkeer. Gaat u dus naar Vittoria om haar toestemming te verwerven.

— Ach neen, mijn zoon, je vergist je. Nu is het genoeg, ik zet geen voet meer in je huis, ik kom niet meer van den berg naar beneden. Ik ben moe, kreupel, ik wil in vrede sterven. Ja, de dood zal mij wel gedenken, hij zal tot mij komen als de raaf tot Elia.

— Broeder Zirò, ik ransel u, — zeide Mikali half schertsend, half dreigend, maar de broeder raapte een takje op en bood het hem aan.

— Hier is de knuppel, die is voldoende om mij op den grond te werpen.

— Zegt u mij tenminste, hoe mijn vrouw er over denkt.

— Ze is bereid zich met je te verstaan. Ga dus, ik kan niet preeken, ik loop juist altijd gevaar de menschen het tegenovergestelde te laten doen van wat ik zeg. Zoo durf ik niet uitmaken, wie van jullie gelijk heeft, jij of je vrouw. Waar is de waarheid, Mikali Zanche? Wat is de goede hand? De rechter, die het goede en het kwade doet, de linker, die het een en het ander weigert? Voor welke zonden boeten wij? Voor de onze of voor die van anderen? Alles is een keten, Mikali Zanche, en we moeten die allen te zamen trekken, dat zeg ik je! Ik

leefde rustig als een hagedis, tusschen mijn steenen en op een dag heb ik een schreeuw gehoord, ik ben naar beneden gegaan in de meening te helpen en ik heb den vallende een stoot gegeven en ben zelf ook gevallen..... Mikali Zanche, weet je één ding? Ik ben niet meer tevreden en dat door jullie schuld: mijn ziel hinkt nu net als mijn voet; noch jij noch je vrouw noch je moeder zullen ooit lijden zooals ik lijd door jullie toestand. Maar laat mij nu gaan. Zie: of je gaat of blijft is hetzelfde. De eene boetedoening is evenveel waard als de andere, zoo je je niet voorneemt de voorschriften van Christus te volgen; hebt elkander lief. Ik heb geprobeerd je vrouw te overtuigen om je tevreden te stellen en ik probeer jou te overtuigen om haar tevreden te stellen. Maar jullie verkeert beiden in dwaling. Je wilt de keten naar je eigen kant trekken en hoe harder je trekt, hoe meer pijn je je doet. Vaarwel.

Mikali greep hem bij de schouders en hield hem staande.

— Wacht! Zegt u mij tenminste, wat ik moet doen! Wat kost het mij tenminste dat te zeggen?

Het broedertje zweeg en scheen besloten geen woord meer uit te spreken. Mikali begon te smeeken.

— Gaat u zoo niet heen, beste broeder Zirò! Ik ben niet slecht; als ik soms dreig, is het uit gewoonte. Als ik ga en behouden terugkeer, zal ik u de kerk van het klooster laten herstellen en we zullen feest vieren..... en als ik niet ga en u wilt niet meer naar beneden komen..... dan zal ik de raaf zijn, die u brood brengt..... Broeder Zirò, verlaat mij zoo niet. Ik zeg het u bij mijn geweten: ik ben nu bang voor mijn vrouw te verschijnen.....

De broeder bleef onbeweeglijk, zwijgend, als de prooi onder den klauw van den gier; de lage maan aan den horizon omgaf het grijze hoofd met een gouden aureool. Mikali steunde de handen op zijn schouders en voelde een dollen lust hem neer te drukken, op den grond te werpen en tegelijkertijd tegen hem aan te leunen en te schreien van vreugde en smart.

Vreugde om de hoop niet te moeten heengaan, smart om de vernedering te blijven.

— Een man als ik een vrouw gehoorzamen!... Broeder Zironi, beste broeder, mijn vader, geeft u mij raad.....

Maar het leek, of de broeder van hout was geworden met de aureool om het hoofd als de heiligen op het altaar; en zoo verdween hij, toen de ander hem losliet, en niemand zag hem meer.

* * *

Toen Mikali weer binnenkwam, zat Vittoria nog naast de wieg gehurkt in de stille kamer.

— Slaapt hij? — vroeg hij zacht, op het kind neerziend. — Sta op, Vittoria, we moeten samen spreken.

Ook zij bleef roerloos evenals de broeder, met een arm over de wieg en den anderen langs haar zijde neerhangend tot op den grond, waar de hand onbeweglijk bleef liggen.

— Broeder Zironi..... — zeide Mikali zich zenuwachtig vastklemmend aan den knop van het bed. — Broeder Zironi.....

Hij wilde liegen, zeggen, dat de broeder hem van haar instemming had verzekerd, maar hij kon niet. Zij hief het

gezicht op met de groote, vochtige en diepe oogen, die daar omlaag in het halfdonker glansden als verre meren.

— Welnu? Broeder Zironi?

— Hij zal je gezegd hebben.....

— Ja, hij heeft het mij gezegd. Ik stem niet toe.

— Stem je niet toe? En waarom niet?

— Daarom niet, Mikali. Het is dwaasheid van je en ik mag het niet toestaan. Jij bent nu hoofd van een gezin. Het wordt tijd, dat je het beseft.

Hij antwoordde niet en zijn kalmte begon Vittoria te prikkelen.

— Je behoefde mij geen tusschenpersoon te sturen om mij dien onzin te vertellen. Iedereen wist het behalve ik. Ben ik niets meer voor je?

— Ik was bang, dat het je kwaad zou doen, je was en je bent nog zwak.

— O, daarom schreeuwt en beveelt hij niet, — dacht zij met bitterheid. — Zoo, — zeide zij en liet haar stem dalen. — Daarom? En als ik weer aangesterkt zal zijn? Neen, Mikali, zwak of sterk, toestemmen doe ik nooit.

— Ik kan ook zonder je toestemming gaan.

— Waarom doe je dat dan niet?

— Ja, ik kan het doen, — herhaalde hij iets heftiger wordend. — Predu Zanche is met een valschen pas vertrokken.

— Doe jij dat dan ook, als het je lijkt. Maar onthoud, wat ik je vanavond zeg, Mikali: als je weggaat, zet je hier geen voet meer, zoo lang je leeft.

Toen gaf hij een vuistslag op den knop van het bed en boog zich over haar heen met saamgeklemde tanden.

— Dat is nu juist, wat ik wil!

Maar zij glimlachte, een dubbelzinnige, droeve en wreede glimlach en hij riep:

— Dat is het! En jij zult hier ook vandaan en jij zult hier ook geen voet meer zetten!

— Ik blijf hier, Mikali! Niemand kan mij dwingen weg te gaan.

— Niemand? Ik zal je dwingen.....

— Jij? — zeide zij minachtend. — Hoe dan?

En haar slap neerhangende arm hief zich dreigend op, boog zich met de hand in de zijde gesteund in uitdagende houding.

— Hoe dan, Mikali? Zeg eens hoe!

Mikali streek de hand over zijn oogen; hij zag alles rood als in den nacht der serenade, hij verlangde de vrouw te dooden en doodszweet verkilde hem.

— Jij wilt spotten, Vittoria... zooals je vroeger deed,... maar het lukt je niet... — zeide hij bevend. — Ik zal naar Sint Pieter met de Beeltenissen gaan, als er mis is en ik zal het uitschreeuwen... terwijl de priester het evangelie leest... ik zal het uitschreeuwen: Hoort mij aan, christenen, Vittoria mijn vrouw en ik, wij hebben ons het goed van Bakis Zanche toegeëigend... dat zweer ik hier, waar Bakis Zanche het boek kwam lezen voor de Heilige Beeltenissen. Ik zal zeggen: christenen, weet het; ik had geen geweten, God heeft mij de oogen geopend en ik wil het onrechtmatig bezit teruggeven, ik wil eerlijk gaan arbeiden en mijn vrouw wil het niet. Een man als ik kan niet leven met een geweten als een hond, die hem in de hielen bijt; hij mag niet leven van onrechtmatig bezit, hij mag niet leven als Kaïn! Dat zal ik zeggen en niets anders! O, nu zwijg je!

Vittoria stond op, verbijsterd.

— Mikali, je bent krankzinnig!

— Jouw schuld! Waarom heb je dat bezit aangenomen? Je wist, dat het niet van jou was. Als *hij* het mij had nagelaten, neen..... neen, waarachtig, ik had het niet aangenomen!

Vittoria bekeek hem van onder tot boven en van boven tot onder met schrik en met verachting.

— Jij? Jij praat nu zoo, omdat je je van mij wilt losmaken! Waarom sprak je niet zoo, toen je de muren wilde stuk slaan om hier binnen te komen? Je had honger naar mij, zeide je en nu je je verzadigd hebt, kom je met je geweten voor den dag. Is dat je geweten? Mikali, alle bandieten, alle moordenaars en boosdoeners halen hun geweten te oorschijn om hun misdaden te verontschuldigen en zeggen: „ik heb dit gedaan, ik heb dat gedaan, omdat mijn geweten het mij voorschreef"! Zeker, ze halen hun geweten voor den dag als hun beurs om hun schuld te betalen. Een eerlijk man spreekt nooit over zijn geweten! — zeide zij als ijlend, als gaf iemand haar de woorden in; en ook zij voelde haar rug nat van zweet.

— Ook jij, — ging zij voort, terwijl Mikali haar dreigend en verschrikt aanstaarde, — ook jij zou *toen* de erfenis hebben aangenomen, omdat de hartstocht je meesleepte. Beken maar, dat je genoeg hebt van mij, van de keten, die je aan je voet sleept en ik zal je gelooven. Maar kom mij niet met je geweten, met je plicht aan. Je plicht is hier te blijven, bij mij, geboeid aan dezelfde keten; begrepen, Mikali? Je kunt tot het eind van de wereld loopen en iedereen toeschreeuwen, zooals je zoo dikwijls doet: „een man als ik doet dit, een man als ik

doet dat!", ze kunnen het gelooven, omdat de menschen nu eenmaal dengeen gelooven, die het hardste schreeuwt, maar ik zal het zijn, Mikali, die je oordeelt. Ik ben je geweten, Mikali, — riep zij uit met de hand slaande tegen de borst, die haar pijn deed. — Ik, ik! Je zult geen stap kunnen doen, ver van mij, zonder dat ik zeg, die stap is verkeerd. Je zult geen woord kunnen uitspreken, zonder dat ik denk: Mikali liegt! Maar zie je niet, Mikali, dat je zelf niet van plan bent te vertrekken? Als je goed luistert naar je ware geweten, dan wijk je geen stap meer van mijn zijde. Het is niet het vermogen, dat tweedracht tusschen ons brengt, Mikali, — ging zij voort en zij liet haar stem, die steeds smartelijker en smeekender werd, dalen. — die zou er zijn al waren wij arm en ver van hier. Het is de zonde, die ons kwelt en het verraad, dat wij begaan hebben. In plaats van rond te zwerven in de wereld moet je trachten je ondeugden af te leggen, zooals ik mijn best zal doen een goede moeder te zijn en mij levend zal begraven in dit oord van boetedoening. Je zult zien, dat alles goed zal gaan, Mikali; laten wij leven in heiligen vrede, als een goed voorbeeld voor ons kind... Laten wij niet meer hechten aan wereldsche dingen.

Hij luisterde en werd kalmer; nu en dan haalde hij de schouders op en een spottende uitdrukking weldra verdreven door onverschilligheid ontspande de lijnen van zijn verwrongen gelaat.

Vittoria streek even met de hand over haar oogen; zij naderde en keek hem goed aan, zooals men een gladden, onoverkomelijken muur bekijkt, dien men zou willen overklimmen. Er was geen uitweg. Zij begreep, dat elk woord thans nutteloos was; of hij wegging of niet, hij zou den-

zelfden weg volgen. En een angst veel heviger dan zij even te voren had gevoeld, deed haar knieën knikken; zij zag haar gansche leven helder voor zich en verlangde, dat Mikali gaan zou. Maar het was een oogenblik; het was haar, of zij zich oprichtte na even gevallen te zijn, of haar krachten zich verdubeld hadden en zij greep den arm van den man, schudde hem heen en weer als om hem terug te roepen uit den slaap, waarin hij verzonk.

— Mikali! Wat denk je?

— Ik weet het niet — antwoordde hij wat slaperig. — Mijn geest is verward.....

— Zoo voelde ik mij een uur geleden ook; het was me, of alles om mij heen nevel was. Maar toen heeft iemand mij raad gegeven... Luister jij ook naar mijn raad, Mikali, zeg, dat je naar mij luisteren zult.....

— Jij bent de meesteres, ik ben niets hier, — zeide hij ten slotte, weer wat levendiger wordend en terwijl in zijn oogen de oude trots fonkelde, herkreeg zijn gezicht de oude schoonheid. — Ik ben van hier verjaagd, eer ik geboren werd en wil er geen voet meer zetten. Des te erger voor mij, des te erger voor mijn ziel! Maar wat jij ook zegt, ik ben aan je gehecht als de schors aan den boom en jij aan mij als de boom aan de schors. Wij kunnen elkaar niet loslaten, daarin heb je gelijk, zoo waar God me bijsta; maar jij hebt me die gedachten zelf in het hoofd gebracht en nu verwijt je ze me bijna! De eerste dagen na ons huwelijk keek je al met verschrikte oogen rond..... en je vertelde me zelfs, dat je bang was iets te zien..... Maar wat zeg ik! Je deed het zelfs al eerder, toen *hij* nog leefde..... En zoo ben ik ten slotte even bang geworden als jij..... Wat dacht je? Dat ik werke-

lijk wegging om de verdienste? dat ik met een vroolijk hart wegging? Vroolijk was ik vroeger, toen ik arm was en door ieder veracht; nu niet, bij mijn geweten, nu ben ik het niet meer! Ik ging weg met een bloedend hart; sinds meer dan veertig nachten droom ik steeds van de leelijke plaats, waar ik wilde heengaan. Een somber oord, waar alleen treinen voorbij komen, in den nacht. — Een oord als een kerkhof; maar ik dacht: wie weet, of Vittoria niet mee wil gaan? Dan zouden we welgemoed vertrokken zijn. Maar dan dacht ik weer: neen, dat is geen boetedoening, ik moet alleen gaan, maar zij moet het willen. En nu wil jij niet; en je zegt de waarheid: jij bent mijn geweten; besluit jij, jij bent de meesteres hier.

— Neen, zie je wie de meester is? — zeide zij zich bukkend om de wieg aan te raken. Maar het kind sliep en het was, of het niet aanwezig was en Mikali dacht er volstrekt niet aan.

— Jij bent de meesteres, — zeide hij, zonder goed te weten, wat hij zeggen wilde en hij stak het hoofd naar voren en breidde de armen uit, als gaf hij zich over aan haar wil.

Weer kwam een vaag gevoel van twijfel over Vittoria. Waar was het heil? En als Mikali eens gelijk had? Als het eens beter was in de duistere wereld, waarheen hij gaan wilde dan hier op de hoeve tusschen de schimmen van het verleden? De gedachte hem te volgen ging haar een oogenblik door den geest zooals de lichtbundel der nachtelijke treinen de door hem beschreven donkere eenzaamheid verlichtte. Een oogenblik slechts: toen dacht zij er niet meer over en de woorden van Mikali „jij bent de meesteres" schenen haar een gevoel van macht, van ver-

antwoordelijkheid te geven. Zij nam hem als een kind bij de hand en leidde hem naar de gang.

Zij gingen zitten op de bank voor de nis van Sint Isidorus en hij nam zijn muts af en legde die op zijn knieën. Vroeger had hij den spot gedreven met het fetischisme van de vrouwen der hoeve voor den kleinen heilige en hij had nooit geaarzeld Vittoria te kussen onder de glanzende oogen van het beeldje. Thans kon hij het niet meer; hij voelde zich verlamd; de hand, die zijn vrouw vasthield, bleef roerloos als die van een ouden man.

— Mikali, — fluisterde zij in zijn hals, hartstochtelijk en moederlijk, — zie, hij heeft mijn hart geopend, onze kleine heilige..... Hij is het, die niet wil, dat je weggaat; hij, die je vader vruchteloos heeft zien lijden door zijn trots..... Mikali..... je hebt gelijk; ik ben de meesteres, jij bent van mij, geheel van mij en ik houd je en laat je niet gaan. De tijd zal voorbijgaan; we zullen deze treurige dagen vergeten... Mikali... lieveling...

Zij legde haar gezicht tegen zijn schouder en wachtte. Maar hij zat met gebogen hoofd te kijken naar de muts, die hij glad streek; waaraan dacht hij? Vittoria voelde hem ver, verder dan als hij daarginds was geweest in die sombere oorden en zij zou de rest van haar leven gegeven hebben om hem weer te zien als vroeger, bruisend van hartstocht, al zou die hartstocht dan ook haat zijn.

Zij richtte zich op, trok zich terug, wanhopig en trotsch; zij bewoog hun saamgeklemde handen.

— Waar denk je aan, Mikali? Heb je spijt, dat je mij hebt aangehoord? Zul je niet morgen het gewone leven hervatten?

Hij trachtte zich los te rukken uit zijn gepeins.

— Jij bent de meesteres.....

Toen wilde zij plannen maken voor de toekomst.

— We zullen dit doen, we zullen dat doen; we zullen aalmoezen geven, we zullen een gedeelte van het klooster weer laten opbouwen voor broeder Zironi. We zullen den ouden pachter weer aanstellen op het landgoed en jij zult hem helpen, want je wilt immers werken. Het huis is weer opgebouwd... (zij bloosde bij de herinnering, dat Mikali het had laten opbouwen voor Ignazia) en nu en dan zal ik ook komen, als het weer mooi is, als er feest is in Santa Maria del Mare..... en wij zullen den kleinen Bakis meenemen..... en je moeder zal ook wel lust hebben er heen te gaan. Weet je nog dien keer..... dien avond..... lieveling? Wat een heerlijke avond! Ik zal hem nooit vergeten! Mikali!

Een rilling doorliep haar, maar hoewel zij wanhopig zijn hand omklemde, voelde zij Mikali steeds koeler, onaandoenlijk, ver weg. Haar hart zwol; zij meende het in zich te voelen als iets hards, dat haar ingewanden verpletterde; zij wenschte te sterven. Maar dadelijk bedacht zij, dat alles voor haar straf was en ook zij liet het hoofd zinken en heel langzaam liet zij de hand van haar man los.

— Mikali, nu ga ik. Ik ga naar tante Sirena, die op ons wacht om den rozenkrans te bidden. Spreek jij met je moeder, even maar, om haar te zeggen, dat je er van afgezien hebt te vertrekken.

— Goed.

Mikali stond op, zij volgde hem met droevige oogen. Zie, zijn hooge, donkere gestalte, door zijn schaduw

voorafgegaan, verwijderde zich, loste zich eveneens op als een schaduw. Zij wilde die tegenhouden.

— Mikali! Waar ga je heen?

— Naar het dorp.

—Je gaat toch niet naar de herberg, Mikali.....

Hij antwoordde niet en zijn gestalte scheen te verzinken op de trede van de deur als in een put. Vittoria voelde, dat hij voor haar verloren was, dat hij zou terugkeeren tot den wijn, tot het spel, tot de vrouwen; toch klaagde zij niet; zij aanvaardde alles als een straf en juist omdat zij haar aanvaardde, gaf die straf haar een gevoel, dat nederigheid leek en hoogmoed was.

Lang bleef zij onbeweeglijk luisteren. Zij hoorde Mikali spreken met haar moeder, uitgaan, zich verwijderen in den nacht, in de wereld als vertrok hij naar het sombere oord over zee. En die zee hoorde zij in haar binnenste stormachtig bruisen; dat was haar smart.

Daarna kwam zij langzaam aan tot kalmte; zij ging kijken naar het slapende kind, trad opnieuw de kamer van tante Sirena binnen en wakkerde het lampje aan, dat op den grond stond en de wanden, tot aan de zoldering bedekt door de schaduwen der zeven, der manden, der meubelen, die de oude vrouw om zich heen had verzameld, als in een verhuiswagen, die geladen was om te vertrekken, halverwege verlichtte.

— Hij blijft, — zeide zij met de hand op het warme kussen der meid steunend; en daaronder voelde zij iets hards: het boek met de plaatjes van Bakis Zanche. — Nu zullen we den rozenkrans bidden om den Heer te danken.

Ook Marianna Zanche kwam binnen, blootsvoets, stil en berustend; en zij beantwoordde Vittoria's blik met een

teeken van instemming. Ja, tusschen haar en Mikali was alles goed gegaan; hij had beloofd niet te vertrekken. Alles herkreeg zijn oude voorkomen, alles was rustig en men moest God danken.

Marianna Zanche haalde den kleinen rozenkrans te voorschijn, die Andrea had gedragen en Vittoria zette het gebed in.

— Onze Vader, die in de hemelen zijt, geheiligd zij Uw naam, ons toekome Uw rijk, Uw wil geschiede op aarde als in den hemel; geef ons heden ons dagelijksch brood en vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onze schuldenaren; leid ons niet in bekoring, maar verlos ons van den kwade. Amen!

EINDE.